

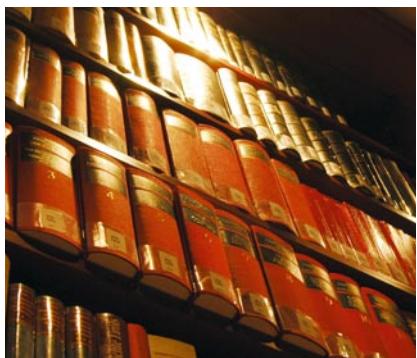

BAUMGARTEN, ALEXANDER GOTTLIEB

Metaphysica Alexandri
Gottlieb Baumgarten.

Hemmerde
Halae
1757

books2ebooks – Millions of books just a mouse click away!

European libraries are hosting millions of books from the 15th to the 20th century. All these books have now become available as eBooks – just a mouse click away. Search the online catalogue of a library from the eBooks on Demand (EOD) network and order the book as an eBook from all over the world – 24 hours a day, 7 days a week. The book will be digitised and made accessible to you as an eBook. Pay online with a credit card of your choice and build up your personal digital library!

What is an EOD eBook?

An EOD eBook is a digitised book delivered in the form of a PDF file. In the advanced version, the file contains the image of the scanned original book as well as the automatically recognised full text. Of course marks, notations and other notes in the margins present in the original volume will also appear in this file.

How to order an EOD eBook?

Wherever you see this button, you can order eBooks directly from the online catalogue of a library. Just search the catalogue and select the book you need.

A user friendly interface will guide you through the ordering process. You will receive a confirmation e-mail and you will be able to track your order at your personal tracing site.

How to buy an EOD eBook?

Once the book has been digitised and is ready for downloading you will have several payment options. The most convenient option is to use your credit card and pay via a secure transaction mode. After your payment has been received, you will be able to download the eBook.

Standard EOD eBook – How to use

You receive one single file in the form of a PDF file. You can browse, print and build up your own collection in a convenient manner.

Print

Print out the whole book or only some pages.

Browse

Use the PDF reader and enjoy browsing and zooming with your standard day-to-day-software. There is no need to install other software.

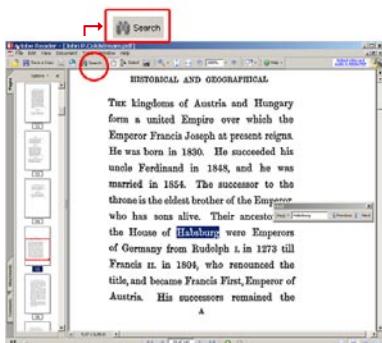
Build up your own collection

The whole book is comprised in one file. Take the book with you on your portable device and build up your personal digital library.

Advanced EOD eBook - How to use

Search & Find

Print out the whole book or only some pages.

With the in-built search feature of your PDF reader, you can browse the book for individual words or part of a word.

Use the binocular symbol in the toolbar or the keyboard shortcut (Ctrl+F) to search for a certain word. "Habsburg" is being searched for in this example. The finding is highlighted.

Copy & Paste Text

Click on the “Select Tool” in the toolbar and select all the text you want to copy within the PDF file. Then open your word processor and paste the copied text there e.g. in Microsoft Word, click on the Edit menu or use the keyboard shortcut (Ctrl+V) in order to Paste the text into your document.

Copy & Paste Images

If you want to copy and paste an image, use the “Snapshot Tool” from the toolbar menu and paste the picture into the designated programme (e.g. word processor or an image processing programme).

Terms and Conditions

With the usage of the EOD service, you accept the Terms and Conditions. EOD provides access to digitized documents strictly for personal, non-commercial purposes.

Terms and Conditions in English: <http://books2ebooks.eu/odm/html/ubw/en/agb.html>

Terms and Conditions in German: <http://books2ebooks.eu/odm/html/ubw/de/agb.html>

More eBooks

More eBooks are available at <http://books2ebooks.eu>

Universitätsbibliothek Wien

I

A

95.496

METAPHYSICA

Coh. S. S. Vien. 1760

ALEXANDRI GOTTLIEB

BAVMGARTEN

PROFESSORIS PHILOSOPHIAE.

EDITIO III.

HALAE MAGDEBURGICAE

IMPENSIS CAROL. HERMAN. HEMMERDE

1757.

I
95496

AVDITORI BENEVOLO.

Quem enim potius, quam te,
compellarem, dum ad pa-
ginas tibi paene dixerim
soli conscriptas more con-
sueto praefandum est? Non
est, tibi cur excusem pro-
dire denuo metaphysica, post infinitum
numerum simili titulo notatorum, in
quo quota sint a decantatissimis illis
Aristotelis *pera et quina* non magis no-
ui, quam quotus ipse mortalium sim ab
orbe condito. TVIS praecipue, TVIS vni-
ce commodis data, dicata, dedicata quae
sint, prima se dicere satagant. TE quum
appello, coronam excitatissimorum ad ar-

PRAEFATIO.

dua quaevis ingeniorum nomino, commilitones per humaniorum litterarum propylaeum, et accuratioris logices atrium in interiora primorum sciendi principiorum penetralia mecum amicissimis aemulationibus enitentes. Quae consideranti facile patebit, quare primo, quicquid in acrofibus rationalis scientiae curate tractare soleo, hic scribendo repetere supersederim: deinde, quamobrem non potuerim a me impetrare, quae postulat liber sermo viua voce proponentium, ut exempla, dubia, historias, illustrationes alias, suhiicerem etiam prelo tradendis ipsis ratiociniorum nexibus. At sine his quid habes, inquit non nemo, nisi satis siccum metaphysicas sceletum? Modo sint ossa satis firma, modo satis apte concatenata, mihi, crede, gratulabor egregie. Quam primum TV veneris, et non videris solum, sed etiam audieris, ecce, nerui succrescunt, adiicitur caro, cute vestitur, nec reor colorem omnino deesse bonae foeminae, nec vitam, nisi TIBI forte visum fuerit aliter. Porro talem TE mihi ponens ob oculos, qualem supra breuiter pinxi, negligo, nec difficulter, AVDITOR BENEVOLE, maleuolas eorum voculas, qui fauorem in me TVVM, de quo solenniter TIBI gratias ago, labefactaturi caussam interferunt, nescio cuius,

cuius, obscuritatis. Non defuerunt huc usque, quibus me potissimum in philosophicis audire placuit, eruditis per experientiam declarantes, et olim declaraturi, satis a se perspecta, satis distincte cognita, quae vel cum iis coram egeram, vel in cartram conieceram. Quam diu viuos eiusmodi testes citare licuit et licebit, non habeo, cur poeniteat istius regulae, quam mihi sequendam constitui, ex quo non discere solum, sed et discentes iuuare iussus sum: *Ita moderare, quicquid expones, ut ingenium mediocriter felix, doctrinis illi, quam profers, iure praemittendis mediocriter imbutum, in eadem, quam tractas, haurienda mediocriter diligens, mentem tuam clare possit et perspicue cognoscere.* Ad hanc legem exigens, quicquid tibi sum expositus, nec noua capto, quia sunt recentia, nec antiqua sperno, quia videntur obsoleta. Quicquid in rem meam audiui, vel legi, meditatus sum et meum feci, sed ita tamen, uti inter bonos bene agi conuenit. Suum cuique nunc publice sine vindicatione restituo, tibi solum et mihi ius usuum cum iure fructuum legitime translatum seruans. In primis plurimum promotam cognitionem meam earum veritatum, quas hoc qualicumque libello tecum communico, cogitationibus, quas illustribus celeberrimisque me-

P R A E F A T I O .

taphysices inter nos reformatoribus, Leibnitiis, Wolfis, Bülfingeris, Reuschiis, fert acceptas non ingrafa Germania, nullus unquam diffitebor. Quae scaturigo tam limpida, quae non aliquos voluat in fundo scrupulos? Quantum absum a caecis affectionibus in philosophando, tantum, immo magis, alienum me laetus experior a ferrea fronte hominum, qui non dissimulant solum et claudunt aliis, quantum eius ab ipsis fieri potest, fontes, ex quibus suos maxime riulos irrigarunt, sed etiam turbant eosdem et venenatos, aut nescio quo pestilenti fidere afflatos praedicant, quo facilius et ex se promfisse, quae proferunt ipsi, et alii, quae communi de fonte hauserunt, a se tamen mutuo accepisse rerum ignaris videantur. HABES, AVDITOR BENEOLE, quos consulas, vbi non satis omnino tibi fecerim, et ex quibus, si quid inscius erroris commiserim, mea corrigas.

Ad scribendi rationem quod attinet, quo magis a purioris in dicendo copiae deliciis per praefentes studiorum meorum rationes, et rigida stili philosophici praecepta, tum alias, tum his ipsis in cartulis diuulsus videor, hoc eas magis in oculis fero, hoc vbique, quantum fas est, sequar, si non consequar, ardentius. Veneres tamen orationis sectari, varios ornatus aucupari, circum-

circumloquutionibus vti pro receptis et ci-
 uitate saltim metaphysica donatis vocabu-
 lis, rerum explicationibus abstinere, quas
 casta satis voce Cicero non expreſſerat, in
 his potissimum, meum non duxi, neque
 meum iudicabunt, qui nec in notionum,
 nec in syllabarum regno foli triumphant.
 Si quid autem breuitate eadem et conue-
 nientia cum vſu loquendi scribi potuiffet
 minus graue latinis auribus, eius veniam
 peto, quam vtinam! implorare non opus
 haberem typographorum etiam erro-
 ribus. Qūm alia in vrbe, quam in
 qua viuimus, imprimarentur hae sche-
 dae, nec otium, quantum voluifsem,
 fere vnquam mihi fecit emendaturo festi-
 nans redire nuncius, nec vltimas plagu-
 las omnino mihi corrigere concessum
 fuit. Quicquid inde mali me perinuito
 prouenit, cauebitur subiungenda men-
 darum exſtantiorum enumeratione, ve-
 STRAQUE, qui hæc legetis, benevolentia.
 In quibus si qui forte fint, quos non fo-
 rum in auditoribus habere non licet, sed
 quorum etiam ex doctrina plurimum
 ipſe posſum vtilitatis exſpectare, ho-
 rum aequa iudicia venerabor, horum ad-
 monitionibus morem geram, horum re-
 futationibus ipſis nihil erit mihi iucun-
 dius. Qui diſſentiant, in iis etiam, quæ

PRAEFATI O.

grauiora censemunt, hos vnum est, quod
obtestor. Ne putent laedi se, quando
loquor, quando scribo, quae minus ipsis
probantur, veritatis et officii, quantum
ego quidem nunc iudico, compulsus vi-
ribus. Vbi ferre non possunt, quae pro-
fero, tollant, quibus armis permittit re-
ligio: ferant hominem, nihil magis fu-
gientem, quam eas, quarum reus esset,
inimicitias, nihil magis dolentem, quam
si quibus sine dolo suo simultatibus irre-
titur. Vos autem, o! socii comitesque
philosophicorum meorum conatum, A V-
D I T O R E S M O N O R A T I S S I M I , utimini
his meis feliciter, tenuitatem virium ae-
qui bonique consulite, meque, si mereor,
amare pergit. Halae, mense Aprili
A. MDCCXXXVIII.

PRAE-

PRAEFATIO EDITIONIS II.

Alteram hanc libelli tenuis editio-
nem absens denuo curare debui.
Quanquam inde mihi nunc etiam
excusatio mendorum a chalco-
graphis forte commissorum sal-
ua videtur: spero tamen in iis
minuendis nec meam heic inanem operam fu-
sse, nec amici, qui nunc Halae floret, et corrigen-
darum, dum prelo committerentur, plagula-
rum labore non detrectauit, debita cum gra-
tiarum actione commemorandam diligentiam.
Interim non sum adeo mihi suffenus, ut in ope-

rarios, quicquid forsan erroris et commissum iam erat, et accessit de nouo, coniectum velim. Probe memini, qua dubitatione, quo metu, qua paene dixerim animi deiectione huic scriptioni, quum primum in publicum emitteretur, coronidem imposuerim. Nunc etiam exiguum meam spem si superet legentium iudicantiumue benevolentia, denuo laetabor, quod tunc auditis lectisque doctorum virorum sententiis mea mitioribus non diffire or me magnopere gauisum esse. Quorum si qui tantum intra commemorationes et laudes etiam nonnullas substiterunt, iis nunc dicta velim omnia, quae grati animi modestiaeque testandae gratia tum copiose dici possent, tum ab iis, qui norunt, quomodo vita viuatur, vel me tacente, facile colligantur. Vnus est, quantum ego quidem noui, qui narrationi satis vberi, iudicioque magis honorifico, quam quod merear, de his metaphysicis publice simul adiecit nonnulla, quae minus recte sibi placuisse quaedam a me prolata notarent, in *supplementis ad acta eruditorum Lipsiensia* latina T. IIII. S. V.I. p. 266. sqq. Quis ille sit, nondum audire datum est. Nihil suspicor minus ex fama celeberrimarum, ad quae sua contulit, ephemeridum esse vi rum clarissimum.

Maluissem V. C. sua meis non ita intertexuisse, vt omnino dignoscere nequeat, qui mea nondum legit. Si qui mihi crimen obscuritatis obiciunt, *liuidos verueces* ipse vocat, non ego. *Qui principium rationis sufficiens insificantur, existere mundum docebunt, licet negent auctorem, in quo existit ratio producti uniuersi, ex eius sententia, non ex mea. Quia elementa simplicia non admittunt amittere praestantissimum argumentum, quo mundum esse creatum intelligitur, ipse dicit,* non ego. e. c.

Sunt, in quibus verba mea mutans V. C. sensum ita simul immutauit, vt alia dixisse videar omnia. *Ens quod existat, vt determinatio alterius, vel ita esse potest, vocari a me aecidens ait, ergo, addens: ens illud, quod non existere potest, vt alterius determinatio, erit substantia.* Vtrumque satis aperte contra meum §. 191. Mihi substantia est, quod potest existere, licet non sit determinatio (nota, character, praedicatum) alterius. Quod vero non potest existere, nisi vt determinatio (nota, character, praedicatum) alterius, aecidens appello. Hoc lubentius occasionem arripius reddendi rationes sic conceptarum definitionum, quo propius in iis aberant a vero iam Aristoteles, cum discipulis a schola dictis, Cartesius, ipse Spinoza, qui nihilo fecius ex-

errore, qui paene censeatur infinite paruuus, fatalem ipsi religioni subuertendae machinam fabricatus est, illustri exemplo docens, quam verum sit illud Lucretii:

Paruum est clinamen principiorum.

Aristoteles substantiam dixerat, quod nec de subiecto ullo dicitur, nec subiecto ulli inest. Sonerus in rariori sua metaphysica: *substantia est subiectum ultimum omnium praedicatorum.* It. *substantiae non dicuntur de aliis, sed caetera de ipsis.* Ex recentioribus patritam et autam philosophiam amantibus, ut alios taceant, S. V. Aepinus vidit, non bene negari posse de quibusdam substantiis, quod insint aliis, tanquam subiectis, hinc *substantiam* dicit *ens per se existens*, i. e. quod vel plane non est in alio, vel est quidem in alio, sed ita, ut sit eius pars, vel compars, utque ab eo separari, et separatim sine eo existere possit. Nollem equidem hanc explicationem meam facere, ob eius tamen rationem nec ego dixi substantiam, quod non potest existere, ut alterius determinatio, s. *praedicatum*, sicut imputat mihi V. C. Non in eo, an aliquid existat, ut determinatio s. *praedicatum* alterius, nec in eo, an non possit existere, ut *praedicatum* alterius, cardinem notionis verti iudico, sed in eo, an possit ex-

existere, licet nullius sit determinatio, scilicet praedicatum. Primum de multis substantiis cum S. V. Aepino concedo, hinc secundum non possum de singulis ponere. Tertium autem omnibus et solis substantiis conuenit, hinc a me, tanquam character, quem definituum aiunt, sumitur, per quem explicem tritum illud *per se subsistere*. Idem clare distineteque percepturus Cartesius in *Respon-sionibus IIII. Operum p. m. 107.* addit: *b. e. absque ope ullius alterius substantiae posse ex-sistere, et in principiis philos. P. I. n. 15:* Per substantiam nihil aliud intelligere possumus, quam rem, quae ita existit, ut nulla alia indigeat ad existendum. Et quidem substantia, quae nulla plane re indigeat, unica tantum potest intelligi, nempe deus. Alias vero omnes non nisi ope concursus dei existere posse per-cipimus. Atque ideo nomen substantiae non conuenit deo et illis uniuoce *e. c.* Aperte si loqui voluisset, dicendum ipsi utique fuisset, ex sua definitione, praeter deum non esse substantias. Nam neminem putarim Antonio le Grand concessurum, lapidem ex hac esse notione substantiam, quando ille Inst. Phil. Cart. p. m. 28; *substantia, inquit est res, cui nulla alia substantia opus est ad ex-sistendum, ut deus, lapis, caelum.* Prono potius alueo, satisque connexis ratiocinatio-nibus ex substantiae descriptionibus eiusmodi deduc-

deduci poterunt eadem omnia, quae *Spinoza* deriuauit ex sua, quando in *ethices* def. III. *Opp. posthumorum rariorū p. 1. substantiam* dicit *id*, *cuius conceptus non indiget conceptu alterius rei, a quo formari debet.* Si placeret maiori ex parte retinere definitionem Cartesii, esset substantia res, quae nulla alia re, tanquam subiecto, indigeret ad existendum. Tunc creatae etiam hoc possent trahi substantiae, totaque rueret Spinozae fabrica. Ne tamen terminus subiecti remorram iniiceret, eum vitavi, rem ita expressi: ens, quod potest existere, licet non sit determinatio alterius. Sic concedo, nullam creatam substantiam existere posse ita, ut non sit determinatum s. rationatum alterius. Determinatum autem a determinatione s. praedicato conceptibus satis differt, non curante syllabarum aliquam et apicum conuenientiam philosopho. Omnis substantia crea-
ta potest existere ita, ut non sit determinatio s. praedicatum alterius, nec ipsius quidem dei. Deus ita existit, ut sit nullius praedicatum. Ergo et potest ita existere. Habes definitionem neque soli deo conuenientem, ceu cartesiana, neque solis substantiis creatis, ut illa, qua substantia vocatur ens perdurable et modificabile.

Sed redeamus ad V. C. recensionem. Principium indiscernibilium stricte sumtum dum me

me narrat demonstrare, exhibet demonstrationem principii negandae totalis congruentiae §. 270. datam, quum §. 271. lectorum oculis subiicienda fuisse, in qua probatur, quod probari dicitur in adductis, principium negandae totalis similitudinis. Forte magis obseruari meruissent minus nota, principium rationati, negatae totalis dissimilitudinis, et aequalitatis. Ego locum dico positum simultanei extra alia actualis §. 281. Ipse *actualem positum simultanei extra alia me* dicit *locum dicere*. Quando casum concedo, purum nego, me dicit V. C. *casum profigare*. Quae de viribus viuis affirmo §. 413, ipse me de viribus ait generatim affirmare, quod si verum esset, errasse. Ex negata materia omnino homogenea nullibi deduxi motum omnis materiae, deduxisse nihilo minus dico. §. 773. propagationem per traducem ostendi dupli ratione fieri posse non inuoluentem ortum per traducem. Harum secunda non est, quae per creationem intelligi solet, et nullo iure mihi videtur propagatio per traducem dici posse. Concreationis enarraui hypothesin, quae per traducem propagaret animas, non quatenus eadem a deo crearentur, sed quatenus parentum animae non parum ad hanc operationem concurrerent.

Veniamus ad ea, quibus V. C.

allinit atrum

Transuerso calamo signum.

Confusionem more consueto dico diuersitatem coniunctionis. Ille putat ex magnetis partibus inter se coniunctis elucere diuersitatem in coniunctione, neque tamen ideo confusas eas dici posse. Verum videtur V. C. diuersorum coniunctionem, si vel maxime fuerit eadem, et diuersitatem coniunctionis, et diuersitatem ordinis confundere probe distinguenda. Diuersae in magnete partes eo ordine, vel iis ordinibus per naturam coniunctae sunt, ut possint effluvia eas permeantia operari in ferrum, polos libere suspensi versus septentrionem et meridiem vertere, amicos osculo sibi iungere, inimicos in fugam dare. Iam pone magnetem in puluerem redigi vel calcinari, multac adhuc partes eius coniungentur, sed modo diuerso. In iisdem nunc est coniunctionis diuersitas, confusio, crypticae machinae destruētio, flammaeque nimis propinqui magnetis paruus aliquis cometa. Facile concesserim in explicandis confusionis alicuius datae et peculiaris phaenomenis non male plerumque ad finem attendi. Scd illustrationi forsan etiam necessaria, non sunt ideo necessaria definitioni.

Con-

Contra satis notam perfectionis definitio-
nem vsitata denuo reperitur obiectio , esse
nonnunquam consensum variorum ad vnum,
e. g. succorum humani corporis ad mor-
tem, ventorum ad euertendam domum con-
spirationem , neque tamen ibi perfectio-
nem esse. Non negauerim, me quoque,
quum ontologicis primo curatius adiicerem
animum , Parum abfuisse , quin definirem
perfectionem per consensum realitatum ad
vnam, et tunc , nisi totus fallor , in his me-
lius mihi conuenisset cum V. C. Verum et
hic exponam, cur *Hl. Wolfi* non mutau-
rim definitionem. Quum enim nunc i-
terum , vt supra in conceptu confusionis,
non a me inuentae , sed ab isto non sine
gratiis acceptae definitionis reus agar , li-
ceat vtramque defendendo declarare , num
ex mutandi nouandique libidine res aliquas
aliter nonnunquam definiuerim , an perpen-
sis subductisque retinendae vel immutandae
definitionis rationibus. Forsan aequus in-
de iudex colligat, publici juris consultissimum,
virum *Joh. Iac. Moser*, non in sola aetate mea
narranda errasse , quando ipsi placuit mei men-
tionem iniicere in ipsius Gedanken von der
Verbindung der Weltweisheit, besonders
der Wolfischen mit der Theologie, §. 6.
Probaui in his meis omne ens esse reale , §.
136. probaui realitates non posse consentire,

nisi ad realitates, §. 140. negationes non, nisi ad negationes §. 139. Hinc vnum illud ens, quod in definitione perfectionis Wolfiana memoratur, et ratio perfectionis determinans, scilicet focus eius dici potest, esse reale, quia ens quia vnum est, inferri quum posset, §. 141. non opus erat expresse id moneri in definitione. Iam ad hanc realitatem quum pateat ontologo consentire non posse, nisi realitates, nec id quidem addendum mihi videbatur in definitione, §. 94. secundum tritam logico-rum regulam: *definitionem notae, quarum una per alteram sufficienter determinatur, non ingrediuntur.* In deo omnia sunt realia, quae ipsi insunt. Hinc in eo consensus plurium ad vnum est consensus omnium ipsius praedicatorum scilicet determinationum ad vnum summum. In finitis semper sunt quaedam realia, quaedam negationes. Quatenus illa non possunt non consentire ad vnum, sed non nisi reale, in omnibus finitis est perfectione. Quatenus illae, negationes loquor, ne possibles quidem sunt sine realitatibus, in omni ratiōne finito esse debent, et quidem non consentientes cum realitatibus, in omni finito est imperfectio. Ad exempla V. C. nihil nunc regerendum est, donec probetur, in morte et deiectione domus nihil realitatis, nihil perfectionis esse. A negata perfectione medica et architectonica ad negandam perfectionem

tionem omnem, cosmologicam etiam, immo ontologicam non valere consequentiam, logicus dixerit. Metaphysicis oculis rem intuitus ampliorem quaerat horizontem oportet, quam cuius

Tres caeli spatium pateat non amplius vlnas.

Malum, metaphysicum quod dixi cum Ill. Leibnitio, non satis commode [malum vocari] videtur V. C, quamuis vela mox contrahat, caussam interserens, philosophorum definitiones nominales arbitrarias. Verum per omnia sacra philosophiae rogatos omnes velim, qui mea iudicant, ne me quoque legant in eorum numero, qui non recte percipientes logicorum hanc regulam in tornandis contra receptam significationem definitionibus quidlibet audendi sibi semper aequam rentur potestatem. Prudens et circumspetum oportet arbitrium esse, quo vocabulorum potestates aut bene constitutas retinemus, aut constituimus, aut fluentes quasi et vagas figimus. At tali, non caeco putarim arbitrio, quicquid opponitur bono metaphysico, malum dici metaphysicum, imperfectionis eiusmodi rationem. Iam vero summa perfectio dei est bonum metaphysicum. In quantum haec in finitis tollitur, etiam per ipsas eorum essentias, ponitur im-

perfectio, cuius ratio malum, quatenus absolute necessarium est, metaphysicum non male dicitur.

§. 389. dixeram, si hic mundus sit substantia, quia tunc extra infinitam substantiam eum existere debere, iam probatum erat, *infinitam substantiam non esse unicam*. Id, quid sibi velit, fatetur V. C. se non intelligere, ratus naeuum subesse hypotheticum. Verum nihil hic est erroris, nec mei, nec chalcographi, §. 388-391. refuto Spinozismum metaphysicum assertorem, substantiam infinitam scilicet deum esse unicam substantiam. Huic enunciato oppono §. 389: *substantia infinita non est unica* scilicet substantia, sicut dicere solemus, solem nostri systematis planetarii non esse unicum, scilicet solem, regem galliarum non esse unicum, scilicet regem. §. 390. clarissimis verbis ita finitur: *substantia infinita non est substantia unica*. §. 391. ita incipit: *vis infinita non est unica vis*. Quanquam inde me satis perspicue loquutum omnibus arbitror, qui non raptim in unicam lineam oculos coniiciunt: nihilo tamen minus adieci nunc in hac editione §. 389. etiam vocabulum *substantiae*. Quando ad mundi pneumatici denominationem adieci in parenthesi, *regnum gratiae*, V. C. me monet mundum pneumaticum

cum dicere regnum gratiae, quum tamen sint spiritus a regno gratiae alieni. Declaratandum itaque primum erit, me vocabula cum definiendis apud alios synonyma iuxta haec vncinis inclusa simul adducere, quo facilius intelligantur et alii, neque tamen temere meas facere denominationes in parenthesin reiecas, quarum etiam non raro incommoda soleo in acroasisbus enumerare. Sic nunquam ego dixerim essentiam rei eius naturam. Vnde mirae confusiones. Alii tamen ita loquuti sunt. Sufficit. Iam notum est, Leibnitium omnes spiritus dixisse regnum gratiae. Ergo adieci titulum. Neque tamen concesserim obiectiōnem V. C., nisi sensu theologico. Intellectis philosophice terminis spiritus a regno gratiae alienos non posse, vt membra eius et socios, considerari, falsum est. Docet enim ius sociale vniuersale et praecipue ius ciuitatis philosophicum, rebelles non ideo, quia volunt, exire ex nexu et potestate summorum imperantium, manere subditos, manere subiectos iure meritoque. Velint, nolint. Perinde est.

Quod ad hanc nouam editionem attinet, Lubentius eam breuiorem praestitissim, quam auctiorem more confueto. Neque tamen occurrabant curis posterioribus ambitiosa ornamenta, quae recidi commode potuissent,

nisi fortē falso immittenda fuisset tentatis graduum, qui in potioribus obseruantur, enumerationibus. Nec enim has poscit primarum in metaphysicis linearum epitome. Sed quia iam dudum eas desiderari legeram, mea doctus sum experientia quasi nouum meditationis orbem saepe per eas pandi, tandem in aliis sexcentis vīibus singularem sane delectationem cogitanti dabit, quicquid est vere realis et positiui, si maximum conceperis, deum et diuina deprehendere: nolui prorsus abiicere, quicquid addideram metaphysico-mathematicorum. Literarum diuersis ductibus ea notari volui, quo facilius dignosci possint, si quis vel sola lustrare, vel omnino velit transmittere. Mutauit non ita pauca, praesertim in doctrina de mentis immortalitate. Sectiones longiores in breuiores distinxi, percipiens in aeroasibus inde nescio quid commodi, si saepius minores quasi metas contingere licet, nec uno velut anhelitu plures per horas est diducenda, quae videtur unius modo materiae, tractatio. Definitiones non nullas adieci nouas et probationes, quales de perfectionibus cognitionis, de materia cogitante, de harmonia praestabilita, quam et vniuersalem, et psychologicam, ex hypothesi mutatum iui in theorema. Illustrationes ne nunc quidem adieci. Nondum

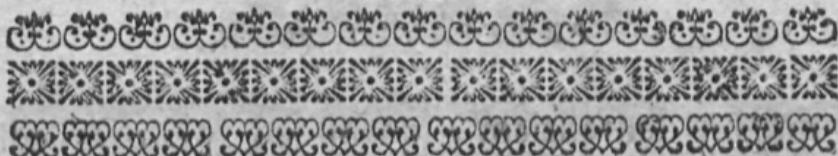
mutauit sententiam, quam ad primam editionem praefatus exposui. Separatim eas edere rogatus sum. Rectius id fieri posse sentio. Satis multa huc pertinentia iam in chartam coniecta sunt, sed in publicum quicquam eorum edere, nunquam promisi. Inscio ne catalogum nundinarum Lipfensium illustrationes eiusmodi praeterlapso vere pollicitum esse, tanquam his nundinis iam prodituras, miratus sum. Fuerunt etiam, qui logica, qui ius naturae, vel alia philosophiae practicae capita simili ratione, qua metaphysica et ethica tetigi, ut scriberem, beneuoli publice suaderent. Interim donec erit bibliopola, qui conditionibus aequis hanc adiiciat, ut eo in loco, vbi mihi viuendum est, mea prelis subiici me corrigente possint, quod ad scribendum mihi paene iudico necessarium, hoc tranquillior a consignandis laboriosis oppido libellis eiusmodi abstinebo, quo minus mihi et heic ab acroasisbus est otii, quo certius persuasus sum, orbem litterarum posse meis opellis sine vlla iactura supersedere.

Dabam Francofurti cis Viadrum. a.

d. XIII. Sept. cīc Iccxxxxii.

(፩) : (፪) : (፫)

PRAEFATIO EDITIONIS TERTIAE.

Habetis itaque, si qui mea putatis aliquid esse; tertiam metaphysicorum, quae scripsi-
ram ante decennium, editionem, quam non sine noua correctione passus sum in lucem
denuo prodire. Sectionum numerum auxi,
plures inscripsi titulos. Quaedam mutavi, non omnino nihil adieci. Neque tamen repetam,
quae iam olim praefatus sum, quia poterunt in
antecedentibus aequi legere iudices, iniquos, ut
nunc certe legant, non possum adigere. Ho-
rum expertus sum aliquos in qualibuscunque
meis scriptionibus examinandis. Quibus ideo,
quia minus aequi fuerant, si non respondeo,
sunt alii mihi hoc ipsum meum silentium vitio
vertentes. Vnum notemus exemplum. Dixi-
ram in prima, quam edidi, dissertatione poema
sensituum orationem perfectam. Vere dictum
adhuc puto. Fuit autem, qui scriberet me
dixisse pōema orationem *perfecte sensituum*,
et deinde significatum perfecti iam inter phi-
losophorum ipsos pueros notissimum detor-
queret in vulgarem illum, quo *perfecte pro*
omni-

omnino vagis in sermocinationibus aliquando substituitur. Significatum *sensitui* ipse expresse fixeram. Longe tamen alium assingit et huic vocabulo bonus vir, quo germani non nunquam crassa vel pingui minerua turpiuscule, vel etiam obsceneus dicta per iocum a-iunt oppido sensitua. Post ternam eiusmodi tam verborum, quam significationum inflexionem malignam frigide iocatur, non in mea, quae noluit intelligere, sed in laruam ab ipso fictam, quam meam non aequus edicit esse sententiam. Ego vero sileo. Neque nunc verbum de lite misella scripsisse, nisi visus essem aliis, qui me non nouerunt, negotiorum graviorum caussam prae me tulisse, dissimulans forsitan armorum, quibus memet ipse defendebam, inopiam. Quamobrem hanc occasionem meam facio, qua publice deum immortalem obtester, ne mihi tantum unquam otii concedat, quod per litigia huius furfuris, quando mihi mouentur, terere, dilapidare, perdere licet: ne unquam eo usque patiatur apud me deprimi veri honoris ideam, ut aliquando mihi videatur huius interesse, qualibuscunque dictis in me vel scriptis ut armatus ipse statim procedam obuiam, et bella ducam nullos triumphos habitura. Si quando retundendi sunt impetus licentius peccantes, non deerunt, sicuti nec defuerunt hucusque publica cum gratiarum

aetione commemorandi, me non rogante, non mandante, consentiente tamen, quod decer bonum virum, pro me, pro vero potius, quod scripsi, scribentes, et officium simul praestantes amico, vel hinc utilius aliquas horas refutando talia transigentes, ac ago mei tantum caussa scribere visus transigerem.

Aliter sentio de dissensionibus, in quibus animus cauillandi non pellueet. Utinam ad has referre possem, quae scripsit in philosophos unus ex iis, qui meis olim aeroasibus interfuerunt. Dicam illi non scribo, quia quaedam meorum minus recte probata putauit, quod libertatis est philosophicae. Vehementer id unum displicuit, quod contra suam conscientiam, si meminit, generatim ait philosophos in ipso limine suae scientiae promittere certitudinem plenam et summam, ac ultra quam maius aliquid ac solidius ne cogitari quidem possit. De me certe talia vere dici non posse, testor omnes, qui me vel Halae, vel hec philosophiae disciplinas auspicantem audiuerunt. Nam asserta libelli, quem sequi libero sermone soleo, si qua possent huc trahi, non solum non dilato vel extollo pluribus, sicut alia, verum etiam expresse interpretor, quod aiunt, restrictiue, saepiusque multis inter philosophandum et in logicis, et postea moneo, summam certitudinem cum completa, completam vere talem

talem cum ea, quae videatur completa sub demonstrationis, quam dicunt, pallio, non confundendas esse, summam hominis omnino non esse, completam non adeo late patere, vel per ipsos mathezeos et philosophiae campos, ac iis appareat, qui veram a spuria luce insideribus primae magnitudinis inter eruditos satis distingue nesciunt.

Nunc autem veniam ad id, cuius potissimum caussa pertinet ad scritptionem hanc, quam manibus tenemus. Quam citus est rerum humanarum circulus! quam repentina vicisitudo! Nondum annum quadragesimum viuendo attigi, tamen iam expertus sum philosophiam aliquam, Leibnitio-Wolfianam dico, primum impugnari armis, quae paene sancta credebantur ac inuiolabilia, mox iudicabantur a plurimis imbellia. Non ita multo post videbatur ea veluti triumphare. Nunc iisdem eadem argumentis sensim impetratur, quae tamen ideo, quia noua videntur aliquibus, iam denuo quibusdam iudicantur fortissima. Quum interessem electionibus antiwolfianis canicularibus per postremos annos in quibus Halae habebantur, vix a risu sibi temperabant plurimi, quando contra principii rationis sufficientis universalitatem et entia simplicia disputabat bonus senex, adeo friuola censebantur, quae profec-

proferebat. Et ecce! iam eadem recoquuntur, etiam ab eorum aliquibus, qui philosophiam dictam ambabus quasi manibus, ante paucos annos amplexi sunt. Neque mirabimur, si nouimus hominem. Quae per praeeonceptam aliquam opinionem primum arripiimus, ad certam disciplinam, velut ad scopulum, bona fortuna delati, licet ea sint verissima, serius tamen aut citius nobis verum gnauiter indagantibus reuocanda sunt iterum sub incudem, vbi tandem fiant suspecta, forsitan et dubia. Quod si ne tunc quidem satis lente festinemus, argumenta contra primo probatam sententiam, se commendant gratia nouitatis, ad quam si acceſſerit spes quaedam ex minus ordinariis inclarescendi, non multo cautiorem, ac primus fuerat, assensum in contrarium rapiunt. Hinc ista perpendenti mihi quotidie nunc gratius illud vitae mcae fatum accidit, quo nutritus inter alienos ab hac philosophandi ratione, contra eam moneri quae poterant, paene prius imbibi, quam ipsa eius praecepta. Nam inde factum est, ut non nisi multam et solicitam Post inquisitionem veri quaedam ex eadem, immo bene multa, mea facerem. Quae cum primis in annis, quibus docui, docenda essent in loco, vbi sane tunc nondum licebat ad auctoritatem

tanto-

tantorum virorum prouocare, quales sunt
 statores philosophiae, quam nominaui, sicut
 nunc aliqui sibi licitum autumant: eo magis
 mihi denuo necessarium fuit interna differen-
 dorum argumenta circumspicere, ac ante
 ponderare, quam eorum publice sententiis
 accederem. Nunc enim id utilitatis inde ca-
 pio, vt non nunc demum fluctuare, vel
 omnino mutare sententiam opus sit, quod
 veri compulsus viribus facerem lubentissime.
 Dubitent alii de primo hoc cognoscendi prin-
 cipio, quod tanquam Leibnitianae philo-
 phiae proprium consideratur: dubitent alii
 de primis fiendi Principiis contingentibus, quae
 eadem constituit, monadibus vel entibus sim-
 plicibus. Vtraque quondam negaui, de vtris-
 que dubitaui, meditatus sum, agnoui vera
 vtraque. Quae nunc, vt noua, venduntur
 contra veritatem vtriusque, ratiocinia plera-
 que, *dudum mecum ante peregi*. Videamus
 iam de primo. Nec illud ipsum dicitur im-
 pugnari, sed eius vniuersalitas, quasi fuisset
 vnquam Epicureus aliquis adeo, vt omnia ra-
 tione destitui somniauerit. Quicquid videa-
 tur a Leibnitio philosophiae nouiter dona-
 tum, quicquid impugnatum vnquam est,
 ipsa haec est vniuersalitas. Quam non exsi-
 stentibus tantum, sed et possibilibus omni-
 bus, sine exceptione, recte coextendi iudico.

Proba-

Probationem postulas, immo demonstratio-
nem. Quid? si principium rationis inter
propositiones indemonstrabiles referrem, de
quibus complete certus fias, intellectis modo
terminis. Non refutabor tua negatione cer-
titudinis. Quid enim si nondum intelligeres
terminos e. g. rationem et rationem suffici-
entem, posituam et negatiuam, optimam et
minus bonam, legitimam et illegitimam, tibi
notam et incognitam confundens. Vetus di-
ctum est: Dimidium esse maius, quam to-
tum. Solet tamen a multis inter proposicio-
nes indemonstrabiles referri, totum esse ma-
ius qualibet sua parte. Quid? si dicerem
propositionem identicam esse: omne possibile
habet rationem? Utinam talia nunquam de
minus evidentibus asseuerarentur! Sed sit
propositio demonstrativa. possem demonstra-
tionem dare ex sequentibus demum in sys-
temate, quales citationibus ultimis, ad §. 20.
subinnui. Praestat autem utique demonstra-
tio naturaliter sequentia non praemittens, si
dari possit. Autumo talem esse, quam §.
20. primam vberius paullulum exposui. Hanc
viros eruditos aliquos duplici via deprehendo
vocantes in dubium. Primo putant aliqui,
iam in eadem supponi rationem omnis possi-
bilis, de qua tamen adhuc quaeratur. Age,
videamus, quid heic sibi velit, quod impu-
tatur

tatur mihi, *supponi*. Mihi sane supponere videor ea tantum, quae iam existentia, saltim possibilia iudico. Iam vero perlegamus, quae-
so, demonstrationem, an in ea rationem possibilis vñquam vel possibilem iudi-
dicem ante, quam absoluta est demonstratio apagogica, i. e. ante, quam detexi aliquid fine ratione contradictorium esse. Quod di-
co, aut nihil, aut aliquid esse, non id, pro-
fecto, suppono, ne possibile quidem esse iu-
dicans, quod sub disiunctione expresse enun-
cio, vel impossibile esse, vel possibile. Ita
vero rationem omnis possibilis per totum de-
monstrationis ambitum consideraui, totaliter
in determinatam, cuius ne determinaui qui-
dem possibilitatem, donec id necessario fieri
debere docuit demum demonstrationis con-
clusio. Dic, amabo, vir optime, puta-
resne me iam in te supponere eruditionem,
si dicerem eruditionem tuam aut nihil, aut
aliquid? Alteram viam ingressi sunt, quibus
non omnino satisfecit demonstratio. §. 20.
labefactantes eandem, quod logici dicunt,
per comparationem, dum putant eodem, quo
sum usus, modo probari posse, quae vel
ipse ego falsa esse concederim. Horum cau-
sa supplebo nunc, quae meritis citationibus
sufficienter in animum reuocari posse iudico
per ipsam opusculi lectionem, §. 20. viua
voce

voce soleo dilucidius exponere: Si nihil foret ratio alicuius possibilis, nihil foret, ex quo cognosci posset cur quoddam possibile sit. §. 14. Ex quo cognosci potest, cur aliquid sit, id ipsum cognosci potest, est cognoscibile et repraesentabile. Ergo si nihil foret ratio alicuius, nihil foret repraesentabile et aliquid, §. 8. q. a. Iam ipse mihi formabo comparandum exemplum, cuius ipse largior esse falsam conclusionem, qua possum fide, referens vim obiectio-
nis: Ponamus: *omne possibile habet exten-
sionem*. Nego propositionis vniuersalita-
tem. Tu mecum negas, sed statuis eodem modo quasi demonstrari posse, ac rationem omnis possibilis, et inde in-
fers nec rationem omnis possibilis rite de-
monstratam esse. Similitudinem probatio-
nis ita declaras: *Omne possibile aut habet
extensionem, aut minus* §. 10. Concedo.
*Si habet extensionem, aliquid est eius ex-
tentio*, §. 8. Concedo. *Si non habet,
nihil est eius extentio*, §. 7. Concedo.
*Ergo omnis possibilis extentio aut nihil est,
aut aliquid.* §. 10. Concedo. *Si nihil
foret extentio alicuius possibilis, foret nihil
aliquid.* Hic iam est Rhodus, hic, ne
saltum illegitimum committas, hoc opus,
hic labor erit, ut eadem euidentia, qua
ego,

ego, partim in libello citationibus, partim nunc expressis ratiociniis declaravi meae maioris consequentiam, tu tuae probes. Ego nego hanc, et in hoc articulo dissimilitudinem meae demonstrationis a comparatis quibuscumque reor ponendam esse. Si extensionem alicuius possibilis ponam nihil, impossibilem, irrepraesentabilem, id est, si prius ultimae tuae propositio-
nis hypotheticae ponam: tamen nondum video, cur cogar ponere consequens, quod absurdum esse concedo, donec probaueris pari cum certitudine extensionem alicuius possibilis impossibilem, simul tamen esse dehere repraesentabilem, ac ergo probauis rationem alicuius possibilis, quam nihil dicere principium rationis vniuersale negans per praemissas cogeris, eo ipso, quod ratio dicitur, admitti simul debere cognoscibilem, repraesentabilem, hinc aliquid et possibilem.

Tangam et breuiter, uti locus iubet obiectiones non meam quidem demonstrationem peculiariter, demonstratam tamen in eadem veritatem impugnantes. Obiec-
tis: Si principium rationis esset vniuersale
1) primae notae rerum haberent rationem,
et esset primo prius. Resp. Ne incurramus in lepidum comicum dictum:

Rideo hunc. Primum ait se scire, is solis nescit omnia: distinguenda semper est

est ratio , ratioque nobis speciatim etiam et per singula eundo cognita. Prima , relatiue scilicet et respectiue ad cognitionem humanam , eamque claram , notae rerum , habent tamen adhuc rationem , licet nobis , qua reliqua sua praedicata , non ita cognitam , vt eam ab aliis satis possimus distinguere. Hinc est primo in cognitione humana clara distinctione semper prius , non nisi subobscure cognoscendum ab hominibus. Generosarum omnium familiarum capitibus genealogicas primis sunt maiores priores. Primum autem ens absolute tale non abstractum , non reflectit , hinc nunquam deducitur ad notas absolute primas , quoniam omnia distinctissime scit ex omnibus.

2) Possemus cum ratione sufficiente rei attributa tribuere , quae non habet. R. Nouam vitemus ambiguitatem. Optimum quoduis et legitimum in aliquo genere sollet ita sibi nomen generis , ad quod pertinet , in communi loquendi ratione vindicare , vt minus bona , minus legitima tunc eodem generis nomine , velut indigna priuentur , licet ipsis vere conueniat definitio generis. Ita nobili loco natus omni virtute destitutus nobilis , miles timidus et fugitiuus miles , pater in liberos crudelis pater esse negatur. Hinc

πραγμάτων est fieri secundum rationem sufficientem, quod minus recte sit, assuetis optimam et legitimam tantum rationem sufficientem huius nomine, quasi vero titulo, condecorare. Quia oderunt quidam sine causa, an negabis etiam omnium contingentium esse causam? Quaeramus potius, sine vocabulorum tricis quando falsa rei attributa assigno, an hic meus error, priuatio, talis est, ut ex alia ratione sufficiente priuatiua possit intelligi? Quam quaestionem affirmo, priuatiuamque rationem sufficientem inuenio meum errorem, quo habui pro essentia rei, quae non est. Huius erroris est denuo priuatiua ratio sufficiens, illusio ingenii essentiam rei veram cum spuria confundentis, et huius tandem, defectus acuminis. Exemplum sit logico logicorum multorum error, quo figurae quartae putarunt attributum esse, ut enascatur, si maior primae figurae assumatur, propter perperam et confuse perspectam aliquam quartae figurae definitionem realem, quod sit inuersa prima.

3) errorum etiam esset ratio sufficiens.
 R. Est vtique in subiecto verum cum falso confundente, licet non sit in obiectis veris. Errorum concatenatorum ratio sufficiens prima in certa errorum serie est *περιστολή*.

τοις Φευδοσ, dudum ab orthodoxis agniti polemicis.

4) essentialiae rerum haberent etiam rationem sufficientem. R. Habent in essentialibus eas constituentibus, ut totum in partibus, et haec iterum essentialia si non habent rationem sui sufficientem internam in eo cuius sunt essentialia, habent tamen eandem extra ens, de quo quaeritur, certe tandem in intellectu summo. Dei vero essentia sunt ideo omnes eius perfectiones internae, quia singulae sibi sunt in ratione reciproca rationum et ratiocinatorum, dum singulae summae possunt ex singulis summis concipi.

5) usus virium entis spontanei tunc etiam haberet rationem sufficientem, si in malum verteretur. Haec est arx controvrsiae, quae recentissimam etiam theodiceam male habuit. Age, singamus libertatem aliquam esse potentiam aliquid non nunquam decernendi sine ratione sufficiente. Quid lucrabimur? Hoc, inquis, ut peccata non habentia rationem sufficientem in statu antecedente peccatori prorsus non sint necessaria, hinc auctori possint aequius imputari. Ego vero neutrum video. Si necessarium eo modo sit, ut sit imputationis incapax, quicquid rationem sufficientem habet in statu antecedente, peccatorum eadem restabit ficta necessitas ex precario

cario sumta libertatis notione non minus
 habentium rationem sufficientem in statu an-
 tecedente , ac ex nostra , quia eorum ratio-
 sufficiens erit proxima tunc ea potentia ,
 quam descripsimus , iam coexistens in sta-
 tu antecedente , quaque semel in aliquid
 sine ratione sufficiente lata , non potuit
 non illud aliquid existere , non sine ratione
 sufficiente , sed rationem sufficientem habens
 in illa potentia , quae aliquid potest sine ratio-
 ne sufficiente decernere , interim sit tamen
 usus virium sine ratione sufficiente . Hic
 saltim , usus virium nisi eventus , quem pro-
 ducit , imputari nobis aequius poterit . Quid ?
 dissentientes amicissimi , aequius ? In nobis
 rationem habebit ratio condemnationis pecca-
 tum , aut malus usus virium , cuius tamen nul-
 la fuisse ratio conceditur ? Egone puniar , ut
 auctor , i. e. rationem continens facti vel ab-
 usus virium , quae tamen eodem halitu ne-
 gantur habere rationem ? Quid ad me , quae
 casu puro sunt ? An apud iudicem aequissi-
 mum casum merum praestem ? Adeste , iu-
 reconsulti , quotquot estis , omnes , et decidite ,
 num solutus sit nodus Gordius . Quaeritur
 de reo criminis perduellionis , satis iuuene ,
 maiorum perduellium filio . Quibusdam non
 liquet , an in eum poena cadat ordinaria , quia
 videatur coactus ad hostilitatem publicam , et
 quodam modo necessitatus . Instat auctor ,
 eumque pecnam ordinariam optimo iure

mereri probat, ex eo, quod haec hostilitas casu mero contigerit. Mihi magis consentanea videtur haec sententia: *Vsus virium in malum libere latarum habet rationem sufficientem in non vsu virium in optimum ferendarum.* Nam omnis substantia, omnis spiritus est semper agens aliquid. Hie non *vsus virium in optimum ferendarum* habuit rationem sufficientem in arbitrio et libertate finita ac limitata, quae potuit vigilare moraliter, *μετ' εὐλαβείας*, potuit dormire optimi incuria, sed a primo momento somni moralis, ad cuius oppositum obligabatur, peccans et rea, propter defectum restitutionis vincibilem.

Verum non est morandus lector in lumine diutius. Breuibus addam, ne desim officio, grati animi testificationes, quas viris celeberrimis clarissimisque debeo, qui partim simul curarunt, ut haec emendatoria prelis exeant, partim per diuerfas academias hoc, quicquid est opusculi dignum iudicarunt, cuius filum in doctissimis, quas habent, acroasisbus sequentur. Scribebam Traiecti cis Viadrum,

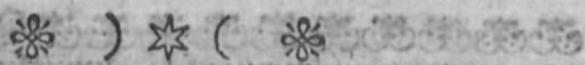
a. d. XII. Sept. cIc cIccxxxxviii.

Syno-

Synopsis

- I.) Prolegomena metaphysica, §. 1. 3.
- II.) Tractatio.
- III.) Ontologia P. I.
  - A) Prolegomena ontologica §. 4. 6.
  - B) tractatio de prædicatis entium
    - a) internis
    - a) vniuersalibus C. I.
      - ꝝ) possibile S. I. §. 7-18.
      - ꝝ) connexum, S. II. §. 19-33.
      - ꝝ) ens S. III. cuius determina-tiones
    - ꝝ) vel realitates, vel negatio-nes §. 34. 36.
    - ꝝ) vel externae, vel inter-nae §. 37. 38. & hae
      - a) vel essentialia, vel affecti-ones §. 39-66.
      - b) vel quantitates, vel qua-litates §. 67-71.
    - ꝝ) vnum S. IIII. §. 72-77.
    - ꝝ) ve-

¶) verum, vbi

¶) de ordine, S. V. §. 78-88.

¶) de vero, S. VI. §. 89-93.

¶) perfectum S. VII. §. 94-100.

¶) Disiunctiuis, C. II.

¶) necessarium & contingens

S. I. §. 100-123. (II)

¶) mutabile & immutabile S. II.

§. 124-134.

¶) reale & negatiuum S. III.

§. 135-147.

¶) singulare & vniuersale, S. IIII.

§. 148-154.

¶) totale & partiale vbi

¶) de toto et partibus S. V.

§. 155-164.

¶) prima matheſeos inten-

ſorum principia S. VI.

§. 165-190.

¶) substantia & accidens vbi

¶) de ſubſtantiiis & acciden-

tibus S. VII. §. 191-204.

¶) de ſtatu S. VIII. §. 205-223.

¶) ſimplex & compositum,

¶) generatim S. VIII. §. 224-

229.

¶) ſpe-

B) speciatim de monade
S. X. §. 230 - 245.

A) finitum & infinitum, S. XI.
§. 246 - 264.

b) externis s. relativis C. III.

a) idem & diuersum S. I. §. 265 -
279.

c) simultaneum & successuum,
vbi

N) de simultaneis S. II. §. 280 -
296.

B) de successuis, S. III. §. 297 -
306.

γ) cauſa & cauſatum,
in genere S. IIII. §. 307 - 318.

B) in specie vbi

A) de cauſa efficiente S. V.
§. 319 - 335.

B) de utilitate S. VI. §. 336 -
340.

C) de reliquis cauſarum
generibus S. VII. 341 - 346.

δ) signum & signatum S. VIII.
§. 347 - 350.

3) Cosmologia P. II.

A) prolegomena §. 351 - 353.

B) tractatio de mundi

a) notione C. I.

a) affirmatiua S.I. §. 354 - 379.

b) negatiua, S.II. §. 380 - 391.

b) partibus C. II.

a) simplicibus (S. I.

¶) in genere §. 392 - 401.

¶) in specie de spiritibus
§. 402 - 405.

a) compositis,

¶) genesi ex elementis S.II.
§. 406 - 429.

¶) natura S.III. §. 430 - 435.

c) perfectione C. III. eiusque

a) subiecto, quale mundus
optimus, cuius obseruatur

¶) idea S.I. §. 436 - 447.

¶) substantiarum commer-
cium, & eius explicandi
systemata S.II. §. 448 - 465.

a) mediis

¶) naturalibus S.III. §. 466 -
473.

¶) supernaturalibus

a) generatim S.IV. §. 474 -
481.

¶) spe-

**B) speciatim de possibili-
tate supernaturalium
hypothetica, S.V. §.482-
500.**

3) Psychologia P. III.

A) prolegomena §. 501 - 503.

B) tractatio de psychologia

a) empirica. C.I. de animae

a) existentia S. I. §. 504 - 518.

s) facultatibus

N) cognoscitiva

A) inferiori

a) in genere S. II. §. 519-
533.

b) in specie de

senſu S. III. §. 534 - 556.

phantasia S. III. §. 557-571.

perspicacia S. V. §. 572-
578.

memoria S. VI. §. 579-588.

facultate fingendi S. VII.
§. 589 - 594.

praeuisione S. VIII. §.
595 - 605.

judicio S. VIII. §. 606 609

prae-

praefagitione S. X. §. 610-
618.

facultate characteristicā
S. XI. §. 619 - 623.

B) superiori

a) generā in de intellectu
S. XII. §. 624 - 639.

b) speciatim de ratione S.
XIII. §. 640 - 650.

C) appetitiua

A) in genere vbi de

a) indifferentia S. XIII. §.
651 - 655.

b) voluptate & taedio S.
XV. §. 656 - 662.

c) appetitione & auersatio-
ne, S. XVI. §. 663 - 675.

B) in specie de

a) inferiori S. XVII. §. 676-
788.

b) superiori

1) voluntate & noluntate
S. XVIII. §. 689 - 699.

2) libertate, eiusque

A) praesuppositis

a) spon-

- a) spontaneitate, S.
XVIII. §. 700-707.
- b) arbitrio S. XX. §.
708-718.
- B) natura S.XXI. §.719-
739.
- γ) commercio cum corpore
S. XXII. §. 733 - 739.
- b) rationali C. II, vbi de animae
- α) natura S. I. §. 740 - 760.
- β) commercio cum corpore S.
II. §. 761 - 769.
- γ) origine S. III. §. 770 - 775.
- δ) immortalitate S. IIII. §. 776-
781.
- ε) statu post mortem S. V. §.
782 - 791.
- ζ) comparatis animabus non
humanis
- η) brutorum S. VI. §. 792-
795.
- ι) spiritibus S. VII. §. 796-
799.
- 4) Theologia naturalis P. IIII.
- A) prolegomena §. 800 - 800.
- B) tra-

B) tractatio de dei

a) conceptu C. I. in quo consideratur

    a) existentia S. I. ad quam referuntur

realitas §. 803 - 820.

vnitas §. 821.

veritas §. 822.

necessitas §. 823 - 827.

sancititas §. 828 - 829.

substantialitas §. 830.

omnipotentia §. 831 - 837.

simplicitas §. 838.

immutabilitas §. 839 - 842.

infinitudo §. 843 - 845.

vnicitas §. 846 - 848.

aeternitas §. 849 - 850.

impassibilitas §. 851.

natura §. 852 - 860.

immensitas §. 861.

incomprehensibilitas §. 862.

b) intellectus S. II.

existentia §. 863 - 865.

obiecta §. 866 - 878.

infalli-

infallibilitas §. 879.

certitudo subiectiva §. 880.881.

sapientia §. 882-888.

omniscientia §. 889.

a) voluntatis S. III.

§) proportionalitas §. 890-894.

ב) libertas §. 895-899.

ג) imperscrutabilitas §. 900.

ד) rectitudo §. 901. 902.

ה) bonitas

א) fidelitas §. 903-905.

ב) iustitia

ג) remuneratoria §. 906,
907.

ד) punitiua §. 908-916.

ה) impartialitas §. 917. 918.

ו) sinceritas §. 919-925.

b) operationibus C. II.

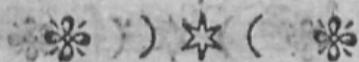
א) creatione S. I.

ב) obiectum §. 926-941.

ג) finis S. II. §. 942-949.

ד) prouidentia S. III.

§) con-

8) conseruante §. 950-953.

9) concurrente §. 954-962.

10) gubernante §. 963.

11) malum

III. 12) impediente §. 964-968.

13) permittente §. 669-970.

14) regente §. 971-975.

15) decernente S. IIII. §. 976-

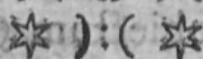
981.

16) reuelante S. V. §. 982-1000.

Erratum

§. 266. duas ultimas lineas lege: modorum CON-
TINGENTES, affectionum ACCIDENTALES
vocantur.

PROLE-

PROLEGOMENA METAPHYSICORVM.

§. 1.

ETAPHYSICA est scientia primorum in humana cognitione principiorum.

§. 2.

Ad metaphysicam referuntur ontologia, cosmologia, psychologia, et theologia naturalis.

§. 3.

METAPHYSICA NATURALIS est cognitio rerum in metaphysica occurrentium solo vsu acquisita, cui accedere artificialē §. 1. definitam vtile est: 1) Ob euolutio-

A

nem

nem conceptum. 2) Ob determinatio-
nem conceptionemque primarum propo-
sitionum. 3) Ob continuationem certitu-
dinemque probationum. e. c.

P A R S I.

O N T O L O G I A.

PROLEGOMENA.

§. 4.

O N T O L O G I A * (*ontosophia, metaphysica, cf. §. I. metaphysica vniuersalis, architectonica, philosophia prima,*) est scien-
tia praedicatorum entis generaliorum.

* Die Grund-Wissenschaft.

§. 5

Entis praedicata generaliora sunt pri-
ma cognitionis humanae principia, ergo
ontologia refertur, §. 2. cum ratione ad
metaphysicam, §. I, 4.

§. 6.

Ontologia continet praedicata entis, §.
4. I) interna 1) vniuersalia, quae sunt in
singulis, 2) disiunctiua, quorum alterutrum
est in singulis; II) relatiua.

C A P V T I.

P R A E D I C A T A E N T I S I N T E R-
N A U N I V E R S A L I A .

S E C T I O I .

P O S S I B I L E .

§. 7.

Nihil negatum, cf. §. 54. irrepraesentabile, impossibile, repugnans, (absurdum, cf. §. 13.) contradictionem inuoluens, implicans, contradictorium, est *A et non - A*. seu, praedicatorum contradictiorum nullum est subiectum, seu, nihil est, et non est. *O = A + non A*. *Haec propositio* dicitur *principium contradictionis*, et *absolute primum*.

§. 8.

Non nihil est ALIQUID: * repraesentabile, quicquid non inuoluit contradictionem, quicquid non est *A et non - A*, est POSSIBILE. ** §. 7.

* Etwas. ** Möglich.

§. 9.

A et non - A non est aliquid, §. 8. hinc est nihil et contradictorium, §. 7. s. subiectum implicans nulla habet praedicata, siue, quicquid est et non est, nihil est. *A + non A = O*.

A 2

§. 10.

§. 10.

Omne possibile est aut A, aut non-A, aut neutrum, §. 8. iam neutrum est nihilum, quia esset utrumque, §. 9. Ergo omne possibile aut est A, aut non-A, seu, omni subiecto ex omnibus praedicatis contradictoriis alterutrum conuenit. Haec propositio dicitur principium exclusi tertii, seu medii, inter duo contradictoria.

§. 11.

Omne possibile A est A. seu, *quicquid est, illud est*, seu, omne subiectum est prae dicatum sui. Si negas: quoddam possibile A est non-A, §. 10. hinc A et non A, seu nihil, §. 7. quod impossibile, §. 8. Haec propositio dicitur principium positionis, seu, identitatis.

§. 12.

Posito impossibili ORITVR CONTRADICTIO. * Quod non tantum videtur, sed et est, VERVM. ** quod tantum vide tur, non est, APPARENS *** dicitur. Hinc orta contradictio vel vera est, vel apparens.

* Entsteht ein Widerspruch.   ** Wahr.

*** nur scheinend.

§. 13.

Posito A et non-A oritur contradictio, §. 9, 12. Posito A et B, quo posito ponitur non-A, ponitur impossibile, §. 9. hinc oritur

oritur CONTRADICTIO, §. 12. prior PATENS * (directa, immediata et explicita) posterior LATENS ** (indirecta, cryptica, mediata et implicita) vocatur. In quo vera contradictio pater, ABSVRDVM *** est (absconsum).

* Ein offenbarer.   ** Ein versteckter Widerspruch.   *** offenbar falsch.

§. 14.

RATIO, * cf. §. 640. (conditio, hypothesis,) est id, ex quo cognoscibile est, cur aliquid sit. Quod rationem habet, seu, cuius aliquid est ratio, RATIONATVM ** eius dicitur, et ab eo DEPENDENS. *** Praedicatum, quo aliquid vel ratio, vel rationatum est, vel vtrumque, NEXVS **** est.

* ein Grund.   ** seine Folge, das in ihm ge-gründete.   *** das von ihm abhängende.   **** der Zusammenhang, die Verknüpfung.

§. 15.

Quod spectatur, sed non in nexu cum iis, quae extra illud ponuntur, SPECTATVR IN SE. * Quod nec in se quidem spectandum repraesentabile est, est IMPOSSIBILE IN SE, ** (intrinsicus, simpliciter, absolute, per se.) Quod in se spectatum est possibile, est POSSIBILE IN SE, *** (intrinsicus, absolute, per se, simpliciter.)

* wird an und vor sich betrachtet.   ** an und vor sich, innerlich, schlechterdings unmöglich.   *** an und vor sich, innerlich, unbedingt möglich.

§. 16.

Quod in nexu etiam cum aliquibus, quae extra illud ponuntur, tamen est possibile, est POSSIBILE HYPOTHETICE * (respectiue, relativiue, extrinsecus, per aliud, et secundum quid.)

* bedingt, äußerlich möglich.

§. 17.

Quod non, nisi in aliquo nexu cum iis, quae extra illud ponuntur, est impossibile, est IMPOSSIBILE HYPOTHETICE * (respectiue, relativiue, extrinsecus, per aliud, et secundum quid.)

* bedingt, äußerlich, in einem gewissen Zusammenhange unmöglich.

§. 18.

Nullum absolute impossibile est hypothetice possibile, §. 16, 16. Ergo nullum hypothetice possibile est absolute impossibile. *Omne hypothetice impossibile et possibile est in se possibile*, §. 17, 15. Ergo absolute impossibilia nec hypothetice possibilia sunt, nec impossibilia. Quoddam absolute possibile est hypothetice impossibile.

SECTIO II.

CONNEXVM.

§. 19.

Possibile in nexu i. e. in quo nexus est, cui nexus conuenit, CONNEXVM* (rationabile)

le) est, in 'nexu impossibile est IRRATIO-
NALE ** (inconnexum, incohaerens). Hinc
irrationalia vel sunt in se, vel hypothetice
impossibilia, §. 15, 17.

* zusammenhängend, verknüpft. ** ungereimt.

§ 20.

Omne possibile aut habet rationem, aut
minus, §. 10. Si habet rationem, aliquid
est eius ratio, §. 8. Si non habet, nihil est
eius ratio, §. 7. Ergo omnis possibilis ra-
tio aut nihil est, aut aliquid, §. 10. Si ni-
hil foret ratio alicuius possibilis, foret ex
nihilo cognoscibile, cur illud sit, §. 14.
hinc ipsum nihilum repraesentabile et ali-
quid §. 8. nihil aliquid. §. 14, 8. Hinc quod-
dam possibile impossibile, §. 7, 8. q. a. §. 9.
Ergo omnis possibilis aliquid est ratio, s.
omne possibile est rationatum, s. *nihil est*
sine ratione, seu, posito aliquo, ponitur ali-
quid eius ratio. *Haec propositio dicitur prin-*
cipium rationis, quam colligas etiam ex §.
265, 279. partim abstrahendo, partim vi-
tando circulum.

§. 21.

Ratio singulorum in aliquo est RATIO
eius SUFFICIENS, * (completa, totalis),
aliquorum tantum in eodem ratio est ra-
tio eius INSUFFICIENS ** (incompleta,
partialis.)

* der zureichende Grund. ** der unzulängliche.

§. 22.

Nihil est sine ratione sufficiente, seu, posito aliquo, ponitur aliquid eius ratio sufficiens. Singula in omni possibili habent rationem, §. 20. hinc omne possibile rationem sufficientem, §. 21. Haec propositio dicitur principium rationis sufficientis (conuentiae.)

§. 23.

Omne possibile est ratio, seu nihil est sine rationato, nihil sine corollario et auctoramento, nihil omnino sterile, otiosum, et infoecundum, seu posito aliquo ponitur aliquid rationatum eius. Nam omne possibile aut habet rationatum, aut minus, §. 10. Si habet, est aliquid rationatum eius §. 8, si non habet, nihil est eius rationatum §. 7. Ergo omnis possibilis rationatum aut nihil est, aut aliquid, §. 10. Si nihil esset rationatum possibilis alicuius, posset ex hoc cognosci. §. 14, hinc esset aliquid, §. 8, adeoque quoddam possibile impossibile, §. 7, 8 q. a. §. 9. Haec propositio dicatur principium rationati.

§. 24.

Omne possibile est ratio et rationatum, §. 20, 23. hinc nexu duplici §. 14. connum et rationale, §. 19. tam a priori, quam a posteriori cognoscibile. Haec propositio dica-

dicatur *principium vtrinque connexorum* (a parte ante, et a parte post.)

§. 25.

Ratio A rationis B, est ratio rationati C. Ex ratione τοις B cognosci potest, cur C sit, §. 23. hinc A est ratio τοις C. §. 14.

§. 26.

Rationatum C rationati B, est rationatum rationis A, §. 25, 14.

§. 27.

Ratio A alicuius B, a quo dependet C, est huius C RATIO MEDIATA * (vlterior, remota,) RATIO non mediata est IMMEDIATEA ** (proxima.)

* mittelbarer und entfernter

** unmittelbarer und nächster Grund.

§. 28.

RATIO SECUNDUM QUID * (intermedia,) dicitur, quæ habet adhuc vltiorrem, quæ non habet, SIMPLICITER TALIS ** (vltilma.) RATIONES et RATIONATA alicuius vel spectantur, etiam vt rationes et rationata inter se, SUBORDINATA *** vel minus, COORDINATA. ****

* der Zwischen - Grund. ** der letzte Grund,

*** untereinander. **** neben einander stehende Gründe und Folgen.

§. 29.

Posito rationato, ponitur eius ratio aliqua, §. 20, 14. et sufficiens, §. 22. seu *a rationato ad rationem, et sufficientem*, V.C.

§. 30.

Posita ratione, hinc et sufficiente, §. 21. ponitur rationatum, §. 23. seu *a ratione, et sufficiente, ad rationatum* V.C.

§. 31.

Sublata ratione, et sufficiente, tollitur aliquid rationatum, quia posito hoc, ponetur et illa, §. 29.

§. 32.

Sublato rationato tollitur ratio eius, et sufficientis, quia hac posita poneretur et illud, §. 30.

§. 33.

A et B connexa tertio C sunt connexa inter se, A est connexum cum C connexo cum B, est ergo in A, de quo cognosci potest ex B, cur sit, hinc A et B sunt connexa, §. 19.

SECTIO III.

ENS.

§. 34.

Quod aut ponitur esse A, aut ponitur non esse A, DETERMINATUR. * Quod vero

vero tantum ponitur esse aut A, aut non A, est INDETERMINATUM. ** Seu, si de subiecto respectu praedicatorum contradicitorum nil ponitur, nisi alterutrum ex illis ipsis conuenire, subiectum illud respectu horum praedicatorum est indeterminatum; determinatur autem, si alterutrum in subiecto ponitur. Quod determinari potest, est DETERMINABILE. *** De quo ergo aut poni potest, illud esse A, aut, illud esse non A, illud est determinabile.

* bestimmt.   ** unbestimmt.   *** bestimmlich.

§ 35.

Ratio determinandi est DETERMINANS.^{*} Omnis ergo ratio, sufficiens sufficienter, insufficiens insufficienter, determinat, §. 34. 21. Hinc posito determinante ponitur determinatum, §. 30. et v. v. §. 29. Sublato determinato, tollitur determinans, §. 32. et v. v. §. 31.

* das bestimmende.

§. 36.

Quae determinando ponuntur in aliquo, (notae et praedicata) sunt DETERMINATIONES, * altera positiva, et affirmativa, §. 34, 10. quae si vere sit, est REALITAS, altera negativa, §. 34, 10. quae si vere sit, est NEGATIO. ** Negatio apparet est

est REALITAS CRYPTICA, realitas appa-
rens est VANITAS. ***

* Bestimmungen. ** Verneinungen.] *** Eitel-
keit.

§. 37.

DETERMINATIONES possibilis aut sunt
in eo reprezentabiles, etiam si nondum
spectetur in nexu, ABSOLUTAE, * aut
tunc demum, quando spectatur in nexu, §.
10. RESPECTUAE ** (assumptiuae.) Deter-
minationes possibilium respectiuae sunt
RESPECTUS. *** (habitudines, $\tau\alpha\ \pi\varrho\sigma\ \tau\iota$,
relationes latius dictae, vel ad extra, vel ad
intra.) Respectus possibilium in iisdem in
se spectatis non reprezentabiles sunt RE-
LATIONES**** (strictius dictae, ad extra.)
Relationes possibilium sunt eorundem DETER-
MINATIONES EXTERNAE, ***** (relati-
vuae, ad extra, extrinsecæ) reliquæ
omnes, INTERNAE. *****

* dem möglichen an und vor sich betrachtet schon
** beziehungs - weise zukommende Bestim-
mungen *** Beziehungen, **** Verhältnisse,
***** äusse. ***** innre Bestimmungen.

§. 38.

Si in A sunt, quae in B, A et B sunt
EADEM. * Non eadem sunt DIUERSA **
(alia.)

* einerley. ** verschieden.

§. 39.

§. 39.

DETERMINATIONES possibilis internae, aut sunt internarum reliquarum rationes in internis simpliciter tales, aut minus, §. 10. Illae sunt PRIMAE, (principes) sive ESSENTIALIA.*

* die ersten oder wesentlichen Bestimmungen.

§. 40.

Complexus essentialium in possibili, seu possibilitas eius interna est ESSENTIA* (esse rei, ratio formalis, natura, cf. §. 430. quiditas, forma, formale totius, *σοια*, *τινοτις*, substantia, cf. §. 191. conceptus entis primus.)

* das Wesen.

§. 41.

Determinationes possibilis internae, rationata essentiae, sunt AFFECTIONES*.

* innere folgende Bestimmungen.

§. 42.

Determinatio interna, quae non est essentiale, est rationatum essentiae, §. 39, 40. hinc affectio, §. 41.

§. 43.

Posita in possibili essentia ponuntur affectiones, §. 41, 30.

§. 44.

Positis in possibili affectionibus ponitur essentia aliqua §. 41, 29.

§. 45.

§. 45.

Sublata essentia tolluntur aliquae affectiones, §. 41, 31.

§. 46.

Sublatis affectionibus tollitur essentia, §. 41, 32.

§. 47.

Omnis determinationes internae possibilis sunt inter se connexae, singulæ cum singulis. Affectiones enim connectuntur singulæ cum essentialibus, §. 39. haec cum essentia, §. 40, 14. Hinc singulæ determinationes cum singulis, §. 33.

§. 48.

NEXVS (harmonia) VNIVERSALIS * est, qui est in singulis.

* ein allgemeiner Zusammenhang.

§. 49.

In determinationibus possibilis internis est nexus vniuersalis, §. 47, 48.

§. 50.

Affectiones habent rationem in essentia, §. 41. hinc aut sufficientem, aut minus, §. 21, 10. Illae sunt ATTRIBUTA * hae MODI ** accidentia praedicabilia, s. logica, cf. §. 191. adiuncta, praedicata secundaria.)

* Eigenschaften, ** Zufälligkeiten.

§. 51.

§. 52.

ATTRIBUTA rationem sufficientem habent aut in omnibus essentialibus, aut in aliquibus tantum, §. 50, 10. Illa PROPRIA* sunt, haec COMMUNIA. **

* besondere.   ** gemeine.

§. 52.

Omnis possibilium determinatio aut est essentiale, §. 39. aut attributum, aut modus, §. 42, aut relatio, §. 37.

§. 53.

Omne possibile determinatum est, qua possibilitatem, §. 34, 8. hinc in se possibile, qua possibilitatem internam, §. 15. quae quum sit essentia, §. 40, omne possibile habet essentiam, determinatum, qua essentiam. Ergo omnimode indeterminatum nihil est, §. 7.

§. 54.

Possibile praeter essentiam §. 53. aut est determinatum, qua omnes affectiones etiam in ipso compossibles, aut minus, §. 34. 10. Illud est ACTUALE, * hoc NON ENS (nihil cf. §. 7.) PRIVATIVUM (mere possibile) ** vocatur.

* würcklich   ** das bloß mögliche, ein mögliches Nichts.

§. 55.

EXISTENTIA * (actus, cf. §. 210. actualitas) est complexus affectionum in aliquo com-

compossibilium i.e. complementum essentiae siue possibilitatis internae, quatenus haec tantum, ut complexus determinatum spectatur, §. 40.

* Würklichkeit.

§. 56.

Omnis determinatio possibilis interna aut pertinet ad essentiam eius, aut ad existentiam, §. 55, 42.

§. 57.

Omne actuale est interne possibile, §. 54. seu posita existentia ponitur interna possiblitas, §. 55, 40. ab esse ad posse V. C.

§. 58.

Nullum interne impossibile est actuale, §. 57. sublata possibilitate interna, tollitur actualitas, §. 55, 40. seu, a non posse ad non esse V. C.

§. 59.

Quoddam possibile non est actuale, §. 54. seu posita possibilitate quadam tamen tolli potest actualitas, seu a quodam posse ad esse N. V. C.

§. 60.

Quoddam non actuale est possibile, §. 59. sublata actualitate non omnis tollitur possibi-

sibilitas, seu a non esse ad omnino non posse N. V. C.

§. 61.

Possibile, qua existentiam, determinabile est E N S.

* ein Ding.

§. 62.

NON E N S * (negatiuum cf. §. 54.) esset possibile, qua existentiam, non determinabile, §. 61. At hoc impossibile, §. 10, et si videtur esse ens, est E N S FICTUM ** (rationis ratiocinantis, cf. §. 647.)

* ein Vnding.   ** ein erdichtetes Ding.

§. 63.

Omne ens est possibile, §. 61. rationem, §. 20. sufficientem habet, §. 22, et rationatum, §. 23. hinc dupliciter connexum est, §. 24. habet essentiam, §. 53. et essentialia, §. 40. hinc affectiones, §. 43. in vniuersali nexu, §. 49. Omnes entis determinaciones aut sunt essentialia, aut attributa, aut modi, aut relationes, §. 52. Posito ente, ponitur essentia eius, hinc essentialia omnia. Sublata essentia, tollitur ens. Sublato essentiali, tollitur essentia, hinc ens ipsum, §. 53, 40. Omnis denique determinatio entis interna aut pertinet ad essentiam eius, aut ad existentiam, §. 56.

§. 64

Per essentiam attributa entis sufficienter determinantur, §. 35, 50. hinc posita essentia ponuntur attributa, §. 35. Ergo positio ente ponuntur attributa eius, §. 63. sublato attributo tollitur essentia et ens, §. 35, 63.

§. 65.

Modi entis per essentiam non sufficienter determinantur, §. 50, 35. hinc non determinantur, qua exsistentiam, §. 55. Ens ergo, qua modos actuales, per essentiam est indeterminatum, §. 34, 54. i. e. *modi possunt abesse et adesse salua rei essentia.*

§. 66.

Existentia non repugnat essentiae, sed est realitas, §. 36. cum ea compossibilis, §. 50, 55.

§. 67.

Cognitio diuersitatis est **DISTINCTIO**, * et ratio distinctionis in distinguendo **DISCRIMEN** (differentia, character, character distinctius latius dictus, cf. §. 350. nota, nota characteristica.) ** Iam omnis determinatio entis est id, ex quo cognosci potest, ens illud nec indeterminatum, nec alio modo determinatum esse, §. 36, 34.

34. Ergo omnis determinatio est discrimen entis, §. 38, 14.

* Unterscheidung.   ** Unterscheid, Merkmahl, Kennezeichen, Unterscheidungs Zeichen.

§. 68.

Discrimina entis sunt vel externa seu relatiua, vel interna §. 67, 37. et haec vel essentialia, quae pertinent ad essentiam, vel accidentalia, quae ad existentiam, §. 56. vel absoluta, vel respectiua, §. 37.

§. 69.

Discrimina interna possunt repraesentari in ente in se spectato, §. 68, 37. hinc quomodocunque cognosci, seu D A R I. * Data vel possumus etiam (sine compresentia) sine assumto alio, sine relatione ad aliud, CONCIPERE ** et intelligere, i. e. distinete cognoscere, vel non possumus. Illa sunt QUALITATES, *** haec QUANTITATES. ****

* angegeben werden.   ** begreifen und verstehn.   *** Beschaffenheiten.   **** Größen.

§. 70.

Qua qualitatem eadem sunt SIMILIA ~, * qua quantitatem, AEQUALIA ≡, ** qua vtramque, CONGRUENTIA ~. *** Qua qualitatem diuersa, DISSIMILIA ~, **** qua quantitatem, INAEQUALIA ≠, *****

qua vtramque diuersa, DISCONGRUENTIA Δ.

* ähnlich.   ** gleich.   *** gleichartig.
 **** unähnlich.   ***** ungleich.
 ***** ungleichartig.

§. 71.

Mere similia non sunt congruentia, hinc quantitate differunt, §. 70. hinc quantitas est discriminem internum mere similium.

S E C T I O   I I I .

V N U M.

§. 72.

Determinationes entis SEPARANTUR, * si ex simul positis quaedam tolluntur. Hinc INSEPARABILES ** sunt, quarum simul positarum nulla potest tolli.

* werden getrennt.   ** unzertrennlich.

§. 73.

Posito ente ponitur essentia, §. 63. ergo complexus essentialium, §. 40. hinc posito ente simul ponuntur essentialia omnia, et ita quidem, vt nullum possit tolli, §. 63, 40. Ergo essentialia entis sunt per se inseparabilia, §. 72, 15. V N V M * est, cuius determinationes sunt inseparabiles, et TRANSCENDENTALITER ** quidem, cuius

ius determinationes sunt per se inseparabiles. *Ergo omne ens est unum transcedentale.*

* Eins.   ** wesentlich eins.

§. 74.

A vnum, et B vnum e. c. partim eadem, partim diuersa sunt **MULTA**. * Quicquid cogitemus, aut sunt multa, aut non multa, §. 10. Prior determinatio est **MULTITUDO**, (pluralitas) ** posterior **VNITAS CATEGORICA**. ***

* Viele.   ** die Vielheit, Mehrheit.
*** die Einheit.

§. 75.

Determinationes entis singulae sunt una, §. 73. partim eadem, dum sunt determinationes eiusdem entis, partim diuersa, §. 38. hinc multa, §. 74. Poteſt ergo multitudo dari in ente in ſe ſpectato, §. 69. et eſt eius diſcrimen internum, §. 37. quod tamen intelligere non poſſumus, niſi uno alio aſſumto, §. 74, 38. hinc multitudo eſt quantitas, §. 69.

§. 76.

Inſeparabilitas determinationum quum fit imposſibilitas separationis, §. 72, eſt vel abſoluta, vel hypothetica, §. 15, 16. Hinc vnitas eſt vel abſoluta, vel hypothetica, §. 73.

§. 77.

Quicquid est, quod multa non sunt, est
VNICVM (vnum exclusiue tale.) *

* Eintzig.

S E C T I O V.

O R D O.

§. 78.

Si multa iuxta vel post se invicem po-
nuntur, CONIVNGVNTVR. * Coniun-
ctio plurium vel est eadem, vel diuersa, §.
10, 38. Si prior, est COORDINATIO, **
et eius identitas ORDO. *** Ordinis
scientia olim erat MVSICA LATIVS DI-
CTA.

* verbunden werden.   ** zusammenordnen.
*** Ordnung.

§. 79.

Diuersitas in coniunctione plurium
est CONFUSIO (inordinatio.) * Coniun-
ctio inseparabilium est VNITIO. **

* Vnordnung und Verwirrung.   ** Vereinigung.

§. 80.

Omnis DETERMINATIO habet ratio-
nem, §. 20, 36. quaeque ex aliqua determi-
nata ratione cognosci potest, RATIONI
dicitur

dicitur **C O N F O R M I S** (conueniens, consentiens.) *

* dem Grunde gemäsf, übereinstimmig und zu-kommend.

§. 81.

S i p o s i t o A tollitur B, A et B O P P O S I T A f u n t. *

* entgegen gesetzt, mit einander streitend.

§. 82.

Determinatio opposita illi, quae rationi conformis est, est rationi contraria (dif-formis, disconueniens) seu **D E F E C T V S**. *

* Mangel.

§. 83.

Propositio enuncians determinationem rationi conformem est **N O R M A** (regula, * lex) immo **L A T I V S**, repraesentatio determinationis rationi conformis.

* Richtschnur, Gesetz.

§. 84.

Vbicunque determinationes, ibi leges,
§. 83, 80.

§. 85.

Respectus entis ex coniunctione eius cum aliis determinatus est **P O S I T V S**. * Vbi ergo positus, ibi leges, §. 84, 37.

* Stelle.

§. 86.

Coniunctione determinatur positus, hinc sunt in coniunctione leges, §. 85. in eadem eadem, §. 38. Ergo in ordine coniunguntur plura eidem rationi conformiter, §. 83, 78. Quod est in A et B, ipsis COMMUNE * est. Quod est in A, non in B, est, respectu B, ^{et} A PROPRIVM. ** ergo in ordine sunt regulae communes.

* Gemein.

** Eigen.

§. 87.

In coniunctione diuersa diuersae sunt leges, §. 86, 38. Ergo in confusione non sunt leges communes, §. 79, 86.

§. 88.

Ordinis si regula fuerit vniqa, SIMPLEX, * si plures, ORDO COMPOSITVS vocatur. **

* Eine einfache   ** zusammengesetzte Ordnung.

S E C T I O VI.

V E R V M.

§. 89.

VERITAS METAPHYSICA * (realis, obiectua, materialis) est ordo plurium in uno, VERITAS in essentialibus et attribu-

tributis entis, TRANSCENDENTALIS. **

* die metaphysische Wahrheit. ** die nothwendige metaphysische Wahrheit.

§. 90.

Quum omnis entis determinationes coniungantur, essentiales secundum principium contradictionis, §. 40, 7. et accidentales, attributa secundum principium contradictionis, §. 64, 7. et rationis, §. 20, et sufficientis, §. 22, 50. modi secundum principium contradictionis, §. 65, 7. et rationis, §. 42, 20. essentialia et affectiones secundum principium rationati, §. 23, 41. hinc regulas communes, §. 83, 86. *omne ens est verum* transcendentaliter, §. 89.

§. 91.

Confusio veritati transcendentali opposita esset SOMNIVM OBJECTIVE S V M T V M * (cf. §. 593.) Somniorum aggregatum esset M V N D V S F A B V L O S V S, ** (cf. §. 354.)

* ein Traum, das geträumte, ** das Land der Wünsche.

§. 92.

PRINCPIA (cf. §. 307, 311.) CATHOLICA, * (vniuersalia) sunt singulis entibus communia. Metaphysice vera determi-

nantur principiis catholicis, §. 7, 20, 22, 23. conuenienter, §. 90, 80. et, quae determinantur his principiis conformiter, sunt metaphysice vera, §. 89. Hinc VERITAS METAPHYSICA potest definiri per conuenientiam entis cum principiis catholicis.

* allgemeine Grund-Sätze.

§. 93.

CERTITVDO OBIECTIVA (cf. §. 531.)* est apperceptibilitas veritatis in ente. Iam omnis entis veritas est clare cognoscibilis, §. 90, 8. Ergo *omne ens est obiective certum.*

* Gewissheit der Dinge.

SECTIO VII.

PERFECTVM.

§. 94.

Si plura simul sumta vnius rationem sufficientem constituunt, CONSENTIVNT. * Consensus ipse est PERFECTIO, ** et vnum, in quod consentitur, RATIO PERFECTIONIS DETERMINANS (focus perfectionis). ***

* übereinstimmen.   ** Vollkommenheit.

*** Grund oder Brennpunkt der Vollkommenheit.

§. 95.

§. 95.

In perfectione plura eidem rationi conformiter determinantur, §. 94, 80. ergo est in perfectione ordo, §. 78. et communes perfectionis regulae, §. 86.

§. 96.

Ratio perfectionis determinans si fuerit vnica, SIMPLEX, * si plures, COMPOSITA tunc est PERFECTIO, ** §. 88, 95.

* eine einfache. ** eine zusammengesetzte.

§. 97.

REGVLAE oppositae COLLIDI * dicuntur, et defectus ex regulis perfectionis collidentibus EXCEPTIO, ** prout normae vel vera vel apparente tantum oppositione colliduntur, §. 81. vel vera, vel appa-rens, §. 12.

* mit einander streitende Richtschnuren.

** Ausnahme.

§. 98.

Consensus essentialium est PERFECTIO (essentialis) TRANSCENDENTALIS, * affectionum ACCIDENTALIS, ** vtraque INTERNA. *** Consensus relationum est PERFECTIO EXTERNA. ****

* wesentliche. ** innre ausserwesentliche.

innre. **** äusse.

§. 99.

§. 99.

Essentialia omnis entis consentiunt ad essentiam eius, §. 63, 40. et attributa, §. 50, 94. Ergo *omne ens est perfectum transcendentaliter.*

§. 100.

BONVM * est, quo posito ponitur perfectio. Ergo *omne ens est bonum transcendentaliter, §. 99.*

* guth.

C A P V T II.

PRAEDICATA ENTIS INTERNA DISIVNCTIVA.

SECTIO I.

NECESSARIUM ET CONTINGENS.

§. 101.

NECESSARIUM * est, cuius oppositum est impossibile, non necessarium est CONTINGENS. **

* nothwendig.   ** zufällig.

§. 102.

Cuius oppositum in se impossibile est, est illud NECESSARIUM IN SE * (metaphysice,

physice, intrinsecus, absolute, geometrice, logice.) Cuius oppositum est extrinsecus tantum impossibile, est NECESSARIUM HYPOTHETICE ** (secundum quid.) Entis determinatio, qua necessarium est, est eius NECESSITAS. *** Ergo necessitas est vel ABSOLVTA **** (consequentis,) vel HYPOTHETICA ***** (consequentialiae), illa, qua aliquid est in et per se, haec, qua aliquid est hypothetice tantum necessarium.

* an sich, schlechterdings, unbedingt nothwendig.

** bedingt nothwendig. *** Nothwendigkeit. **** die schlechterdings so genannte, (unbedingte.) ***** die bedingte.

§. 103.

Possibilitatis oppositum inuoluit, §. 81,
7. hinc possilitas entis est determinatio eius necessaria, §. 101. intrinseca intrinsecus, extrinseca extrinsecus, §. 102.

§. 104.

Cuius oppositum absolute possibile est, est CONTINGENS IN SE * per se, intrinsecus,) cuius oppositum est etiam hypothetice possibile, est et EXTRINSECUS CONTINGENS ** (hypothetice.) Entis determinatio, qua contingens est, est eius CONTINGENTIA. *** Ergo contingentia est vel ABSOLVTA **** qua aliquid est saltim

in

in et per se, vel HYPOTHETICA **** qua aliquid est hypothetice contingens.

* an sich, schlechterdings (unbedingt). ** auch bedingt und äußerlich zufällig. *** Zufälligkeit. **** die unbedingte, schlechterdings so genannte. ***** die bedingte.

§. 105.

Nullum absolute necessarium est vlo modo contingens, §. 102, 104. Ergo quicquid vlo modo contingens est, non est absolute necessarium. *Omne hypothetice necessarium est in et per se contingens*, §. 18. Ergo quoddam in et per se contingens est hypothetice necessarium. *Omne hypothetice contingens est et in se*, §. 104.

§. 106.

Essentiae rerum sunt in iis absolute necessariae, §. 40, 103.

§. 107.

Sublatis essentialibus et attributis tollitur essentia, §. 63, 64. hinc ponitur impossibilitas entis interna, §. 81, 40. Sunt ergo tam essentialia, quam attributa absolute necessariae entis determinationes, §. 103.

§. 108.

Modorum oppositum est in ente absolute possibile, §. 65, 81. hinc modi sunt determini-

terminationes entis in se contingentes, §. 104. Ergo non absolute necessariae, §. 105. Absolute necessariarum in ente determinationum oppositum est in eodem absolute impossibile, §. 102. Ergo ipsae sunt in ente absolute possibles, §. 81, hinc in eodem in se spectato repraesentabiles, §. 15. Relationes autem non sunt in ente in se spectato repraesentabiles, §. 37. Ergo nullae relationes entis sunt absolute necessariae, omnes contingentes, §. 101.

§. 109.

Quum existentiae oppositum in aliquo sit possibile, §. 54, 55. existentia aut erit absolute necessaria, aut in se contingens, §. 102, 10. Ens, cuius existentia est absolute necessaria, est ENS NECESSARIUM * cuius existentia est intrinsecus contingens, est ENS CONTINGENS. **

* das nothwendige Ding.   ** ein zufälliges Ding.

§. 110.

Omnes entis necessarii determinationes internae sunt absolute necessariae. Pertinent enim aut ad essentiam, aut ad existentiam, §. 56. Tam haec, quam illa est in ente necessario absolute necessaria, §. 109, 106.

§. 111.

In ente necessario non sunt modi, §. 110, 108.

108. Ergo, cui modi insunt, est ens contingens, §. 109.

§. 112.

Omne ens contingens habet modos. Pone enim alicui enti contingentи nullos modos inesse, omnes affectiones eius sunt absolute necessariae, §. 52, 107 hinc et existentia eius absolute necessaria est, §. 55. q. a. §. 109.

§. 113.

Determinationes vnius sunt inseparabiles, §. 73. hinc cuiuslibet oppositum impossibile, §. 72, 81 sunt ergo determinationes vnius necessariae, §. 101. et absolute quidem absolute vnius, hypothetice hypothetice vnius, §. 102, 76. Vnita sunt necessario coniuncta, §. 79, vel in se, vel hypothetice, §. 102.

§. 114.

Necessaria sunt vnicō tantum modo ac ratione determinabilia. Nam sunt aut A, aut non-A. Tertius modus tertia ratio determinabilitatis impossibilis est, §. 10. Iam pone necessarium esse determinabile per A; non A. est huius determinationis oppositum, §. 81. hinc impossibile, §. 101. Non sunt ergo plures determinabilitatis modi ac rationes, praeter A vnicum, §. 77. Vnico tantum modo ac ratione determinabilia sint A, oppositum eorum esset non

non A, §. 81, sed hoc impossibile est § 77. Sint non-A, oppositum eorum esset A, §. 81, sed hoc impossibile est, §. 77. Tertium non datur, §. 10. Ergo unico tantum modo ac ratione determinabilium oppositum est impossibile, adeoque ipsa necessaria sunt, §. 102. Contingentia non sunt necessaria, hinc nec sunt unico tantum modo ac ratione determinabilia, nec pluribus ac duobus, §. 10. Sunt ergo dupli modo determinabilia. Dupli modo ac ratione determinabilia non sunt necessaria, hinc contingentia, §. 102. Possunt itaque defini-
 ri 1) NECESSARIUM, per unico tantum,
 2) CONTINGENS, per dupli modo de-
 terminabile, 3) NECESSITAS per unici-
 tatem, 4) CONTINGENTIA per dupli-
 citatem determinabilitatis.

§. 115.

Vnum hypothetice tale habet determina-
 tiones in se separabiles, §. 76, 18. hinc
 unitas eius est intrinsecus contingens, §. 104.

§. 116.

Vnitas transcendentalis est absolute ne-
 cessaria, §. 73, 102. hinc nullum eius est
 oppositum, 102, 15.

§. 117.

Ordinis opposita quum sint confusio,
 §. 79, 78. et non facta coniunctio, §. 78, 81.

ordo absolute necessarius est in per se necessario coniunctis et quidem eodem modo, §. 102. Vbicunque ergo non est absolute necessaria tam coniunctio, quam coniunctionis identitas, ibi est ordo in se contingens, §. 104.

§. 118.

Veritas transcendentalis est ordo in essentialibus et attributis, §. 89. hinc necessario per se coniunctis, §. 78, 107. et quidem eodem modo, §. 7, 22. hinc veritas transcendentalis est absolute necessaria, §. 117. et nullum habet oppositum, §. 102, 15.

§. 119.

Ordo plurium in uno, quorum non coniunctio aut confusio est interne possibilis in ente, est veritas in se contingens, 117, 89.

§. 120.

Somnium obiective sumtum et mundus fabulosus sunt nonentia, 118, 91. et si videantur entia, sunt entia ficta, §. 62.

§. 121.

Perfectionis oppositum est IMPERFECTIO, * et quidem 1) non consensus simplex, si in pluribus simul sumtis quaedam non sunt rationes unius: haec est IMPERFECTIO PRIVATIVE DICTA, 2) diffensus,

sus, si in pluribus simul sumtis, quaedam consentiunt ad vnum, quaedam ad oppositum eius: haec est IMPERFECTIO CONTRARIE DICTA, §. 81, 94.

* Vnvolkommenheit.

§. 122.

Perfectio eorum, quorum non consensus, hinc et dissensus est in se impossibilis, est absolute necessaria, §. 121, 192. At perfectio in iis, quae non consentire aut etiam dissentire est in se possibile, est in se contingens, §. 104, 121.

§. 123.

Perfectio transcendentalis est absolute necessaria, §. 122, 94. hinc nullam habet oppositam imperfectionem, §. 121, 102.

SECTIO II. MUTABILE ET IMMUTABILE.

§. 124.

SUCCESSIVNT * sibi, (successiva sibi sunt) quorum vnum post aliud existit. Determinatio entium, qua sibi successiva sunt, est eorum SUCCESSIO. **

* Folgen aufeinander. ** die Folge.

§. 125.

Cuius determinationes sibi succedunt, M V T A T V R : * hinc M V T A B I L E ** (variabile) est, cuius determinationes sibi possunt succedere; cuius determinationes sibi non possunt succedere, est I M M V T A B I L E, *** (fixum, invariabile, constans.) Ipsa autem determinationum in ente successio, est eius, et simul determinationum eius, M V T A T I O. ****

* wird verändert   ** veränderlich.   *** unveränderlich.   **** Veränderung.

§. 126.

M V T A T I O entis vel est I N T E R N A * internorum, vel E X T E R N A ** seu relativa relationum, §. 125, 37.

* eine innre.   ** äussre Veränderung.

§. 127.

M V T A B I L I T A S * entis, s. possilitas mutationum in eodem, vel est absoluta, §. 1-5, 15. vel hypothetica, §. 125, 16. I M M V T A B I L I T A S ** entis, s. impossibilitas mutationum in eodem, vel est absoluta, §. 125, 15. vel hypothetica, §. 125, 17.

* Veränderlichkeit   ** Unveränderlichkeit.

§. 128.

Nullum per se immutabile est hypothetice mutabile. Ergo nullum hypothetice muta-

mutable est absolute immutabile. *Omne hypothetice immutabile est in se mutabile.* Omne hypothetice mutabile est in se mutabile. Ergo absolute immutabilia nec sunt hypothetice mutabilia, nec immutabilia. Quoddam absolute mutabile est hypothetice immutabile, §. 127, 18.

§. 129.

Mutabilium determinationes sibi possunt succedere, §. 125. hinc mutabilia sunt pluribus modis determinabilia, §. 74, 34. Necessaria non sunt pluribus modis determinabilia, §. 114. Ergo necessaria sunt immutabilia, §. 125.

§. 130.

Absolute necessaria sunt absolute immutabilia, hypothetice necessaria sunt hypothetice immutabilia, §. 129, 127.

§. 131.

Nullum mutabile est necessarium, §. 129. hinc omne mutabile est contingens, §. 101. et in se quidem mutabile est in se contingens, hypothetice mutabile est hypothetice contingens, §. 104, 127.

§. 132.

Essentiae rerum, §. 106. essentialia et attributa, §. 107. exsistentia entis necessarii,

§. 109. omnes eius determinationes internae, §. 110. unitas, §. 116. veritas, §. 118, et perfectio, transcendentales, §. 123. sunt absolute et interne immutabiles, §. 130, 126.

§. 133.

Modi entis sibi in eo in se spectato possunt succedere, §. 124, 65. hinc et ipsi, et ens, cui insunt, sunt absolute mutabilia, §. 125, 127. Iam omne ens contingens habet modos, §. 112. Ergo omne ens contingens est absolute et interne mutabile, §. 126. Relationes entis sunt intrinsecus contingentes, §. 108. Ergo possunt sibi in eo in se spectato succedere, §. 124, 104. Hinc sunt in omni ente absolute mutabiles, §. 127. Omne ens, qua omnes suas relationes, est mutabile, §. 125.

§. 134.

Essentia non est mutabilis, §. 132. hinc omne ens contingens mutabile est, qua exsistentiam, §. 133, 56. Hinc exsistentia entis contingentis est mutabilis, §. 125. nec est adeo essentiale, nec attributum, §. 132. interna tamen determinatio, §. 55. ergo modus, §. 52. Cuius exsistentia modus est, eius exsistentia est absolute mutabilis, §. 133, hinc et intrinsecus contingens, §. 131. Ergo cuius exsistentia modus est, est ens contingens, §. 109. Potest hinc ENS CONTINGENS definiri per ens, cuius exsistentia modus est.

SECTIO III.

REALE ET NEGATIVVM.

§. 135.

Negatione posita realitas tollitur, §. 36,
 10. Hinc negationes et realitates sunt sibi
 inuicem oppositae, §. 81. Tam realitates
 ipsae, quam entia, quibus insunt, ENTIA
 REALIA * seu positiva dicuntur. Negatio-
 nes autem ENTIA NEGATIVA. **

* etwas bejahendes.   ** etwas verneinendes.

§. 136.

Ens mere negatiuum esset, cui nulla in-
 esset realitas, hinc nec possibilis, §. 8, nec
 rationalitas, §. 19, nec actualitas, §. 55, nec
 vnitas, §. 73, nec veritas, §. 89, nec perfe-
 ctio, §. 94. realitates, §. 36. Ergo ens me-
 re negatiuum est non ens, et, si videtur
 ens, est ens fictum, §. 62. Quum ergo
 omni enti quaedam insit realitas, omne
 ens est reale §. 135.

§. 137.

Omne ens quum sit reale, §. 136. auf
 nulla ipsi inerit negatio, aut quaedam cum
 realitatibus eius vna inerit, §. 10. et haec
 quidem aut absolute necessaria, aut in se
 contingens, §. 102, 104. Prior est NEGATI-
 O STRICTE DICTA * (ens negatiuum-

strictè dictum.) Posterior est **PRIVATIO**** seu ens priuatiuum. Essentialia et attributa negatiua sunt negationes strictè dictae, §. 106, 107. modi negatiui sunt priuationes, §. 108.

* eine Verneinung in engerer Bedeutung.

** eine Beraubung.

§. 138.

Nullae priuationes sunt in ente absolu-
te necessariae, §. 137, 105 hinc internae non
sunt essentialia, nec attributa, §. 107. Er-
go modi, §. 52. Ens itaque necessarium
non habet priuationes internas, §. 111. et
cui insunt, est ens contingens, §. 111.

§. 139.

Ens negatiuum, qua tale, non est po-
situum, §. 135. at, si consentiret, qua ne-
gatio, ad vnam realitatem, esset realitas,
§. 94, 36. hinc ens negatiuum, qua tale,
non consentit in ente reali, cui inest, §. 137.
ad vnam realitatem.

§. 140.

Realitates, qua tales, non consentiunt,
nisi ad realitates. Rationatum enim me-
rarum realitatum esse est realitas, §. 36, 14.

§. 141.

Omne ens est perfectum, §. 99. et reale
§. 137. hinc eius perfectio, qua talis, est
consensus realitatum ad vnam, §. 94, 140.

§. 142.

§. 142.

Positis in ente negationibus ponitur non consensus, §. 141, 139. hinc imperfectio, §. 121. hinc positis in ente negationibus stricte dictis, ponitur imperfectio absolute necessaria, §. 137.

§. 143.

Imperfectio entis absolute necessaria, aut est attributum eius, aut essentiale, §. 107, 108. at, quia in realitatibus non est ratio sufficiens negationum, §. 139. non est in entis attributis imperfectio, in cuius non sit etiam essentialibus, §. 50. nec est in essentialibus entis imperfectio, in cuius non esset etiam affectionibus, §. 23.

§. 144.

Positis in ente priuationibus ponitur imperfectio, §. 142. at in se contingens, §. 138.

§. 145.

Non est perfectio essentialis sine accidentalis, §. 98, 140. nec accidentalis sine essentiali, §. 98. non est imperfectio essentialis sine accidentalis, nec accidentalis sine essentiali, §. 143, 98. nec sunt perfectio et imperfectio essentialis opposita, §. 81, 142.

§. 146.

Quo posito ponitur imperfectio M A L V M * est, hinc negationes sunt malum, §. 142.

eaeque vel stricte dictae, MALVM METAPHYSICVM, ** quo posito ponitur imperfectio absolute necessaria, §. 142. vel priuationes, MALVM CONTINGENS *** (physicum late dictum cf. §. 788, quo posito ponitur imperfectio in se contingens, §. 144.

* Das Ubel, Böse.   ** das schlechterdings nothwendige.   *** das zufällige.

§. 147.

Positis entis realitatibus ponitur eius perfectio, §. 141. hinc realitates sunt bona, §. 100. et absolute quidem necessariae, BONVM METAPHYSICVM * in se contingentes, BONVM CONTINGENS ** (physicum late dictum, cf. §. 787.)

* das schlechterdings nothwendige.   ** das zufällige Guthe.

S E C T I O III.

SINGVLARE ET VNIVERSALE.

§. 148.

Complexus omnium determinationum in ente compossibilium est OMNIMODA eius DETERMINATIO.* Hinc ens aut est omnimode determinatum, aut minus, §. 10. Illud est SINGVLARE ** (individuum,) hoc VNIVERSALE. *** Vtrumque respectu omnium minus determinatorum, quae in se con-

continet, INFERIVS **** dicitur, illa respectu huius, SUPERIORA. *****

* dnrchgängige, völlige, vollständige Bestimmung. ** einzeln. *** allgemeine. **** das untere, niedrigere, tiefere, bestimmtere. ***** die oberen, höheren, allgemeinern, unbestimmtern.

§. 149.

ENS vniuersale spectatum in suo inferiori, et singulare spectatum, qua alia etiam sua pradicata, praeter certum vniuersale, SPECTATVR IN CONCRETO* et tunc CONCRETVM** dicitur. ENS vniuersale quod attenditur quidem, non tamen in inferiori suo, et singulare, in quo tamen certum tantum eius superius attenditur, SPECTATVR IN ABSTRACTO, *** et tunc ABSTRACTVM**** dicitur. Vniuersale in concreto est VNIVERSALE PHYSICVM, ***** (in multis, in re,) vniuersale in abstracto est LOGICVM***** (post multa, post rem.)

* in mehrerer Bestimmung betrachtet. ** unabgesondert. *** nur in gewisser Bestimmung betrachtet **** abgesondert. ***** das allgemeine im bestimmten. ***** das allgemeine im denkenden.

§. 150.

Vniuersale in solis individuis in concreto repraesentabile, seu, quod sola individua sub se continet, est SPECIES, * quod etiam

etiam in vniuersalibus in concreto repræsentabile est, seu, quod vniuersalia etiam sub se continet, est GENVS, ** et horum INFIMVM *** quod in nullo genere est, s. quod nullum genus sub se continet, SVMVM **** in quo nullum genus s. quod sub nullo genere continetur, SVBALTERNA ***** denique vocantur, quae non sunt summa.

* Art, Gattung. ** Geschlecht *** das Unterste. **** das Oberste ***** untergeordnete, oder Untergeschlechte.

S. 151.

Determinationes inferioris entis, indeterminatae in eius superiore sunt illius DIFFERENTIA. * Hinc DIFFERENTIA GENERICA ** est complexus determinationum in genere determinatarum, indeterminatarum in eius superiori. DIFFERENTIA SPECIFICA *** est complexus determinationum in specie indeterminatarum in genere eius infimo. DIFFERENTIA NVMERICA **** (haecceitas, principium indiuiduationis) est complexus determinationum indiuidui indeterminatarum in specie, §. 148.

* die genauere Bestimmung. ** eines Geschlechtes *** einer Art. **** eines jeden einzeln.

§. 152.

Singularia sunt interne prorsus determinata, §. 148. hinc actualia, §. 54.

§. 153.

§. 153.

Quum in inferiori sit superius, §. 149, 148.
est in indiuiduo species, genus infimum,
subalterna, summum, in specie genera, in
genere infimo et subalterno superiora, in
inferioribus omnibus summum, §. 150.

§. 154.

Determinationes generis summi sunt in
inferioribus eius, §. 148. i. e. generibus sub-
alternis, infimo, speciebus et indiuiduis;
determinationes generis subalterni sunt in
inferioribus eius generibus, speciebus, et
indiuiduis; determinationes generis infimi
sunt in speciebus et indiuiduis; determina-
tiones speciei sunt in indiuiduis, §. 153,
35. i. e. *determinationes superioris sunt in eius
inferiori, seu positinae fuerint seu negatiuae,*
§. 36. *Haec propositio dicitur dictum de O. et N.*

SECTIO V.

TOTALE ET PARTIALE.

§. 155.

Vnum prorsus idem cum multis simul
sumtis est TOTVM, * et multa simul sumta
prorsus eadem cum toto sunt PARTES **
eius. Quae cum data parte simul sumen-
da sunt, ut sit prorsus eadem cum toto,
sunt

sunt eius **compartes**, seu **COMPLEMENTA AD TOTVM** *** (supplementa.)

* das Ganze. ** Theile. *** Ergänzungen.

§. 156.

Quaelibet pars simul sumta cum suis complementis ad totum est **PARS ACTUALIS**, * cum aliis simul sumta est **PARS POTENTIALIS**. **

* ein würcklicher, ** ein möglicher Theil.

§. 157.

Totum est prorsus idem cum suis partibus actualibus, §. 155, 156. hinc et aequale, et simile et congruens, §. 70.

§. 158.

Ens, cuius essentia est pars alterius, est **ENS INCOMPLETUM** * cuius essentia non est pars alterius, est **ENS-COMPLETUM**. **

* ein unvollständiges. ** ein vollständiges Ding.

§. 159.

Multitudo partium est **MAGNITVDO** * (absoluta cf. §. 161.) seu quantitas, §. 75. continua. Multitudo totorum est **NVMERVS** ** (absolutus cf. §. 161.) seu quantitas, §. 75. discreta. Si tota, quorum est numerus, item spelegendur, ut partes, **NVMERVS** est

FRACTVS *** (fractio, minutia,) sin mintus,
NUMERVS est INTEGER. ****

* die Grösse des Ganzen. ** eine Zahl.
*** ein Bruch. **** eine ganze Zahl.

§. 160.

Cuius pars toti aequalis est, MAIUS > est, * totum parti aequale MINUS < est. **

* das grössere. ** das kleinere,

§. 161.

MINIMUM * est solo nihilo maius, seu, quo minus impossibile est, MAXIMUM ** est, solo nihilo minus, seu, quo maius impossibile est. Multitudo maior est MULITUDO COMPARATIVA *** cf. §. 74. minor, PARCITAS. **** Magnitudo maior est MAGNITUDO COMPARATIVA ***** cf. §. 159. minor, PARVITAS. ***** NUMERVS maior est COMPARATIVVS, cf. §. 159 minor, RARITAS. oo

* das kleinste. ** das grösste. *** eine Menge. **** Wenigkeit. ***** eine Grösse des Ganzen und Zahl, auch in der Vergleichung. ***** Kleinigkeit. oo Seltenheit.

§. 162.

Mutari in minus est MINVI * mutari in maius AVGERTI. ** Quicquid ergo potest augeri vel minui est mutabile, §. 125. et qui-

quidem, qua quantitatem, §. 160, 70.
hinc interne, §. 126, 69.

* vermindert. ** vermehrt werden.

§. 163.

Essentiae rerum, essentialia et attributa,
omnes entis necessarii determinationes in-
ternae, vnitas in entibus, veritas, et perfe-
ctio, transcendentales augeri vel minui in-
trinsicus nequeunt, §. 162, 132.

§. 164.

Determinatio entis interna, quae potest
augeri vel minui, modus est, §. 163, 52. et in
quo talis occurrit determinatio interna,
quae in ipso potest augeri vel minui, il-
lud est ens contingens, §. 111.

SECTIO VI.

PRIMA MATHESEOS INTEN- SORVM PRINCIPIA.

§. 165.

Possibilitas minima est non repugnantia mi-
nimorum paucissimorum, §. 161, 8. Quo ergo
plura, quo maiora sunt compossibilia, hoc ma-
ior est possibilitas, §. 160. donec maxima sit, vbi
plurima maxima sunt compossibilia, §. 161. Hinc
omnis possibilitas entis hypothetica maior est
eiusdem possibilitate intrinsicā, §. 16, 15.

§. 166.

Ratio minima est, quae vnicum minimum ra-
tional-

tionatum habet, §. 161. Quo ergo plura, quo maiora rationata habet, hoc maior est, §. 160. donec maxima fiat maxima plurima rationata habens, §. 161. Magnitudo rationis ex numero rationatorum est FOECVNDITAS,* ex magnitudine eorum PONDVS **(grauitas, dignitas, nobilitas.)

* Fruchtbarkeit. ** Wichtigkeit.

§. 167.

Nexus minimus est vnicae rationis minimae §. 166, 14. Quo ergo plures, quo maiores rationes, hoc maior nexus, §. 160. donec fiat maximus plurimarum maximarum rationum, §. 161. i.e. foecundissimarum, & grauissimarum, §. 166. Nexus maior est HARMONIA.

§. 168.

Possibilitas hypothetica minima est, qua ens unicum minimum in minimo nexu gaudet, §. 16, 161. Quo ergo plura, quo maiora, quo maiore in nexu possibilia sunt, hoc maior est possibilitas hypothetica, §. 160. donec maxima sit, vbi plurima maxima in maximo nexu possibilia sunt, §. 161. i.e. foecundissimarum grauissimarumque rationum rationata foecundissima, gravissima, §. 167.

§. 169.

Ratio sufficiens est rationum foecundissima, §. 166, 21. in sufficientibus tamen minima est, quae unico minimo rationato sufficit, §. 166,

161. Quo ergo pluribus, quo maioribus rationatis sufficit, hoc maior est, §. 160. donec sit maxima, plurimis maximis rationatis sufficiens, §. 161. eademque foecundissima et nobilissima, §. 166.

§. 170.

Ratio vltior propiore maior est, §. 166, 27. hinc sufficiens simpliciter talis maior omnibus secundum quid sufficientibus, §. 169, 28.

§. 171.

Essentia minima est, conplexus paucissimum minimorum essentialium, §. 40, 161. Quo plura, quo maiora sunt essentialia, hoc est maior, §. 160. donec maxima sit, complexus plurimorum maximorum essentialium, §. 161.

§. 172.

Nexus vniuersalis minimus est, vbi singula aut sunt rationes minimae, aut earum rationata, §. 48, 167. Quo ergo aut maiores rationes, aut maiorum rationum rationata, aut utrumque fiunt singula, hoc maior est nexus vniuersalis, §. 160. donec sit maximus, vbi singula maximae rationes sunt, §. 161. i. e. foecundissimae gravissimaeque, §. 166.

§. 173.

Vnitas minima est, si paucissimae minimae determinationes vnici minimi sint inseparabiles, §. 73, 161. Quo ergo plures, quo maiores determini-

terminationes, quo plurium, quo maiorum sunt inseparabiles, hoc unitas maior est, §. 160. donec sit maxima, vbi plurimae maximae determinationes plurimorum maximorumque sunt inseparabiles, §. 161. Unicitas minima est, qua unum minimum a paucissimis minimis uno minimo discrimine differt, §. 77, 161. Quo ergo maius, a quo pluribus, quo maioribus, quo plures, quo maiores per differentias distinguitur, hoc maior est unicitas, §. 160. donec sit maxima, qua maximum ab omnibus, maximis etiam in suo genere, per plurimas maximas differentias distinguitur, §. 161.

§. 174.

Identitas minima est, si unica minima determinatio sit paucissimis minimis communis §. 38, 161. Hinc quo plures, quo maiores determinationes, quo pluribus, quo maioribus sunt communes, hoc maior est identitas, §. 160. donec sit maxima, plurimarum maximarumque determinationum in plurimis maximis communio, §. 161.

§. 175.

Ordo minimus est minima in coniunctione identitas, §. 78, 161. Ergo quo maior est coniunctionis identitas, hoc maior sit ordo, §. 160, 174. donec sit maximus, vbi maxima coniunctionis identitas, §. 161. i. e. vbi plurima maxima, roties, tantumque coniunguntur eodem modo, quoties, quantumque possunt, §. 174. Unitio minima est paucissiorum minimorum minime

necessaria coniunctio, §. 79, 113, 161. Quo ergo plura coniunguntur, hoc est extensius maior, quo maiora, quo maiori necessitate coniunguntur, hoc est intensius maior unitio, donec plurimorum coniunctio necessaria sit extensius, vel duorum tantum, triumve, sed maximorum et maxime necessaria, quae potest esse inter ea, sit intensius maxima unitio.

§. 176.

DETERMINATIONIS ex ratione cognoscibilitas quum sit CONFORMITAS eius cum RATIONE §. 86.* Haec conformitas erit minima, si determinatio ex minima ratione tantum cognoscibilis, §. 161, 166. in minima cognitionis possibilitate, §. 165. Quo maior ratio, ex qua cognoscenda determinatio, quo magis possibilis haec cognitio, hoc maior conformitas determinationis cum ratione, §. 160. donec sit maxima ex maxima ratione maxime cognoscibilis, §. 161.

* die Übereinstimmung einer Bestimmung mit ihrem Grunde.

§. 177.

Determinatio rationi sufficienti, foecundiori, grauior i conformis, §. 166, 169. hinc ulteriori et simpliciter tali, §. 170. maiorem habet conformitatem, quam insufficienti, minus foecundae, minusque gravi, §. 166, 169. propiori aut secundum quid sufficienti, §. 170. tantum conformis, §. 176.

§. 178.

§. 178.

Defectus minimus est oppositus determinationi minimae conformitatis cum ratione, §. 82, 161. hinc eo maior est, quo maior in opposito eius conformitas, §. 160, 176. donec sit maximus, oppositus determinationi, in qua maxima conformitas, §. 176, 161.

§. 179.

Defectus rationi sufficienti, foecundiori, graviori, vltiori et simpliciter tali contrarius maior est contrario rationi insufficienti minus foecundae, minus gravi, propiori et sufficienti secundum quid tantum, §. 178, 177.

§. 180.

Magnitudo conformitatis cum ratione in determinatione, quam lex enunciat, est ROBUR LEGIS. * LEX enuncians determinationem conformitatis cum ratione comparative magnae est FORTIS, ** paruae DEBILIS *** est. Hinc lex maxime debilis seu minimi roboris est, quae enunciat determinationem minimae conformitatis cum ratione, §. 161, 176. Quo maior conformitas cum ratione determinationi a lege enunciatae, hoc lex est fortior, §. 160. donec fortissima sit enuncians determinationem, in qua maxima conformitas, §. 161.

* Stärke der Richtschnur. ** ein starkes.

*** schwaches Gesetz.

§. 181.

Lex enuncians determinationem rationi sufficieni, foecundiori, grauiori, vteriori, cuius rationatum sit, seu cui subordinetur comparanda propior, et simpliciter tali conformem fortior est, quam lex debilior enuncians determinationem rationi insufficienti, minus foecundae, minus graui, propiori, quae subordinetur illi, cum qua comparatur, vteriori, et secundum quid sufficienti tantum conformem, §. 180, 177.

§. 182.

LEX enuncians determinationem rationi sufficienti vteriori conformem SUPERIOR*, propiori conformem, enuncians INFERIOR ** dicicitur. Ergo leges superiores fortiores sunt inferioribus, et summa lex est fortissima, §. 181.

* eine höhere. ** niedrigere Richtschnur.

§. 183.

Ordo maximus plurimas regulas communes habet, §. 175, 86. hinc est maxime compositus, §. 88. adeoque ordo simplex, quantuscunque sit, non tamen est maximus, §. 175, 88.

§. 184.

Veritas metaphysica minima est ordo pluriū in uno minimus, §. 175, 89. seu minima cum principiis catholicis conformitas, §. 176, 92.

Quo

Quo ergo plura in ente, quo maiora, secundum quo plures, quo fortiores regulae coniuncta sunt, hoc maior est in illo veritas, §. 175, 180. donec sit maxima, vbi plurima maxima, fortissimis (principiorum catholicorum, §. 182.) regulis conuenientissima deprehenduntur, §. 160, 161.

§. 185.

Perfectio minima est consensus paucissimum-
rum minimorum ad unum minimum unicus mi-
nimus, §. 93, 161. hinc quo plura, quo maiora,
in quo plura, in quo maiora, quo pluries, quo
magis consentiant, hoc maior est perfectio, §.
160. donec sit maxima plurimorum maximorum
maximus consensus ad unum, §. 161, 169.
At summa perfectio quum adeo sit maxime
composita, §. 183., 96. simplex perfectio, quan-
tacunque sit, non tamen est maxima, §. 96.

§. 186.

Exceptio minimi est a maxime debili perfe-
ctionis regula ob fortissimam facta, §. 178, 97.
Ergo quo fortior est regula perfectionis, aqua,
quo debilior, ob quam excipitur, hoc maior est
exceprio, §. 160. donec sit maxima a fortissima,
hinc summa perfectionis regula, §. 182. ob ma-
xime debilem legem excipiens, §. 161. Si col-
lidantur ratio perfectionis sufficiens et insuffi-
ciens, exceptio a sufficiente maior, ab insuffi-
ciente minor est. Si collidantur foecundior
et minus foecunda, exceptio a foecundiori ma-

ior, a minus foecunda minor est. Si collidan-
tur ratio perfectionis grauior et minus grauis,
exceptio a grauiori maior, a minus graui mi-
nor est. Si collidantur vltior et ipsi subor-
dinanda propior, exceptio ab vltiori maior,
a propiori minor est. Si collidantur ratio sim-
pliciter sufficiens et talis secundum quid, ex-
ceptio a simpliciter tali maior, a tali secun-
dum quid, minor est, §. 181. Si collidantur re-
gula perfectionis superior et inferior, exceptio
a superiore maior, ab inferiori minor est, §.
182. Hinc exceptio summae perfectionis legi
contraia, i. e. quae sit a summa perfectionis
regula ob minimam, i. e. minimae conformis,
est maxima, §. 187, 182.

§. 187.

Bonum minimum est, quo posito ponitur
minima perfectio, §. 100, 161. Quo maior est
perfectio posito bono ponenda, hoc maius est
bonum, §. 160. donec OPTIMUM * sit, quo
posito ponitur summa perfectio, §. 161.

* das Beste.

§. 188.

Minime contingens est, cuius oppositum est
minime possibile, §. 104, 161. Quo maior ergo
possibilitas vnius oppositorum, hoc maior alterius
contingentia, §. 160. Maxima conting-
entia est illius, cuius oppositum haber maximam
possibilitatem, §. 161.

§. 189.

Quo maior est determinationum hypothetice vnius separabilitas, hoc maior est huius unitatis contingentia, §. 115, 188. Quo magis tam non coniunctio, quam confusio est possibilis, hoc oppositus ordo magis est contingens, §. 117, 188. Quo magis non coniunctio vel confusio querundam entis variorum possibilis est, hoc veritas eius opposita magis est contingens, §. 119, 188. Quo magis imperfectio possibilis est, hoc magis opposita perfectio contingens est, §. 122, 188.

§. 190.

Minima mutatio est vniuersitatis minimi in unico minimo successio, §. 161, 125. Ergo quo plura quo maiora, in quo pluribus, quo maioribus succedunt, hoc maior est mutatio, §. 160. donec sit maxima, plurimorum maximorum in pluribus maximis successio. Minima minimae mutationis in ente possibilis est eius mutabilitas minima, §. 161, 127. Ergo quo magis possibilis, quo maior in ente, mutatio, hoc est eius maior mutabilitas, donec sit maxima, maxima minimae mutationis possibilis, §. 161. Realitas in ente minima est summa paucitas et paruitas in eodem determinationum vere positiuarum, §. 135, 161. Quo harum plures, quo maiores habet, hoc est realius. REALISSIMUM ergo est, in quo maxima pluri-
mae realitates, §. 161, 36. Hae absolute necessariae sunt SUMMUM BONVM; s. optimum

MUM METAPHYSICVM, * §, 187, 147. IN SE
CONTINGENTES SVMMVM BONVM CONTIN-
GENS ** (physicum late dictum.)

* das nothwendige höchste Guth. ** das zufällige
höchste Guth.

SECTIO VII. SUBSTANTIA ET ACCIDENS.

§. 191.

Ens vel non potest existere, nisi ut de-
terminatio alterius, (in alio), vel potest, §. 10.
Prius ACCIDENS * (praedicamentale s.
physicum, cf. §. 50. cuius esse est inesse,
συμβεβηκος,) posterius est SUBSTANTIA **
ens per se subsistens, forma, *εντελεχεια*, *δύναμις*,
ύποστασις, *ενεργεια*) quod potest existere, li-
cet non sit in alio, licet non sit determina-
tio alterius.

* ein nur in andern.   ** ein vor sich bestehendes Ding.

§. 192.

Existentia accidentis, qua talis, est IN-
HAERENTIA, * existentia substantiae, qua
talis, est SUBSISTENTIA. **

* das nur in andern.   ** das vor sich bestehn.

§. 193.

Accidentia si videntur per se subsistentia,
sunt PHAENOMENA SUBSTANTIATA. *

* das vor sich zu bestehn scheinende.

§. 194.

§. 194.

Accidentia non existere possunt, nisi in aliis. Iam non sunt diuersa ab accidentibus, nisi substantiae, §. 191. Ergo accidentia non existere possunt, nisi in substantiis, seu, *non existunt extra suas substantias;* §. 58.

§. 195.

Essentialia, attributa, modi, relationes accidentia, §. 191, 52. non existere possunt, nisi in substantiis, §. 194.

§. 196.

Id in substantia, cui inhaerere possunt accidentia, s. substantia, quatenus est subiectum (cf. §. 344.) id, cui accidentia inhaerere possunt, SUBSTANTIALE vocatur, nec accidentia existunt extra substantiale, §. 194.

§. 197.

Si substantiae inhaerent accidentia, est aliquid inhaerentiae ratio, §. 20. s. VIS LATIUS DICTA, * (efficacia, energia, actiuitas cf. §. 216.) et sufficiens, §. 22. Hoc est VIS (STRICTIUS DICTA, ** et breuitatis caussa nonnumquam simpliciter.)

* eine Kraft in weiterer. ** eine Kraft in engerer Bedeutung.

§. 198.

§. 198.

Vis strictius dicta aut est substantia, aut accidens, §. 191. Iam non est accidens, eorum omnium quum sit ratio sufficiens, §. 197. Ergo est substantia, et quatenus ipsi inhaerere possunt accidentia, ut subjecto, substantiale, §. 196.

§. 199.

Omnis substantia est substantiali, §. 191, 196; hinc vi praedita, §. 198, est substantiale, §. 196, 191. hinc vis tam latius, quam strictius dicta, §. 198, 197.

§. 200.

Substantiae si videntur accidentia, sunt SUBSTANTIAE PRAEDICATAE, singulares sunt SUBPOSITA.*

* einzle vor sich bestehende Dinge.

§. 201.

Phaenomenis substantiatis vis tribuitur, §. 199, 193. et sunt etiam vires latius dictae, aut viribus latius dictis praedita, §. 197, 23. Quod si vero strictius dicta vis tribuitur accidentibus, sunt ea phaenomēna substantiata, §. 198, 193.

§. 202.

Omnis substantia habet essentialia et attributa absolute necessario, §. 107. hinc omnis

omnis substantia habet accidentia, §. 191, 195. Sed modos vel haber, vel non habet, §. 10. Quae modos habet, est ens contingens, quae non habet, ens necessarium, §. 111. Ergo substantia vel est necessaria vel contingens. Substantiae contingentis substantia modus est, §. 134, 192.

§. 203.

Vis minima vniuersitatis tantum minimi inhaerentis accidentis est ratio, §. 197, 166. Quo ergo plurimum, quo maiorum inhaerentium accidentium ratio est, hoc maior est, donec sit maxima plurimorum maximorum inhaerentium accidentium, §. 197, 166.

§. 204.

Scientia virium est DYNAMICA tam philosophica, quam mathematica, DYNAMOMETRIA.

SECTIO VIII.

STATVS.

§. 205.

Suppositum contingens est determinatum, qua modos et relationes, §. 184, 200. Hinc coexistunt in eo fixa, seu, intrinsecus immutabilia, §. 107, 132. cum mutabilibus, §. 133. Eiusmodi coexistentia STATVS

TVS * est Ergo suppositum contingens habet statum. Status vniuersorum est **VNIO** **

* Zustand. ** Einigkeit.

§. 206.

Coexistentia modorum cum fixis est **STATVS INTERNVS**, * hinc suppositum contingens habet statum internum, §. 205.

* der innre Zustand.

§. 207.

Relationes substantiae sunt in ea intrinsecus mutabiles, §. 133. Ergo fixis coexistentes dant **STATVM**, §. 205. qui **EXTERNVS** dicitur. *

* der äussre Zustand.

§. 208.

Mutato modo mutatur status internus, §. 125, 200. mutata relatione, mutatur status externus, §. 125, 207. Iam modi et relationes sunt mutabiles, §. 133, 207. Ergo in substantia contingentia mutationes status sunt possibiles, §. 206, 207.

§. 209.

Mutatio modi est **MODIFICATIO**. * Ergo modificatio est mutatio status interni, §. 208. et substantia contingens est modificabi-

ficabilis, §. 128: Mutatio relationis VARIA-TIO est. **

* eine innre. ** eine äussre Veränderung.

§. 210.

Mutationes status sunt accidentia, §. 191. hinc non exsistere possunt, nisi in substantiis, §. 194. et quidem posita vi, etiam strictius dicta, §. 197, 22. Vis illa mutationis, aut in genere inherenteris accidentis, ratio sufficiens, §. 197. vel est substantiale, quod mutatur, aut in genere, cui accidens inheret, vel vis ab eo diuersa, §. 10, 38. Si prius est, substantia, cuius status mutatur, vel in genere, cui accidens inheret, AGIT; * si posterius est, substantia, cuius status mutatur, vel in genere, cui accidens inheret, PATITVR. Hinc ACTIO ** (actus, operatio,) est mutatio status, et in genere actuatio accidentis in substantia, per vim ipsius: PASSIO *** mutatio status, et in genere actuatio accidentis in substantia, per vim alienam.

* thun, handeln. ** Handlung. *** Leiden.

§. 211.

Substantia in substantiam extra se agens in eam INFUVIT, adeo INFUVXVS *(actio transiens) est actio substantiae in substantiam extra se. ACTIO, quae non est influens, est IMMANENS.

* Einfluss.

§. 212.

§. 212.

Si passio illius substantiae, in quam altera influit, simul est ipsius patientis actio, PASSIO et INFLVXVS dicuntur IDEALES. Si vero passio non est patientis actio, PASSIO et INFLVXVS dicuntur REALES.

§. 213.

Actio patientis in agens est REACTIO* et mutua substantiarum actio et reactio CONFLICTVS. **

* Gegenwürckung. ** Streit.

§. 214.

Actio et passio reactioque minima sunt, per quas non nisi unicum minimum accidentis actuatur, §. 161, 210. Quo ergo plura, quo maiora accidentia actuantur, hoc maior actio, passio, reactio, §. 160, 213. donec sint maxime, vbi plurima maxima actuantur accidentia, §. 161, 210.

§. 215.

ACTIO et PASSIO SIMPLEX* dicitur, quae non est totum aliarum, quae est, COMPOSITA; ** et quo pluribus partialibus constat, hoc magis est composita, §. 160. Hinc actio et passio maxima est maxime composita, §. 214, 161.

* ein einfaches. ** ein zusammengesetztes Thun und Leiden.

§. 216.

§. 216.

Omnis substantia existens agit, §. 210, 199. hinc habet possibilitatem agendi seu **FACVLTATEM**, * (potentiam actiuam, vim cf. §. 197.) §. 57, si patitur, habet possibilitatem patiënti, i. e. (potentiam passiuam, capacitatem) **RECEPTIVITATEM**, ** §. 57.

* Vermögen. ** Fähigkeit, Empfänglichkeit.

§. 217.

FACVLTAS et **RECEPTIVITAS** influ-
xuum realium **REALES**, idealium **IDEA-
LES**, actionum simplicium **SIMPLICES***
compositorum **COMPOSITAE**** sunt.

* einfache. ** zusammengesetzte Vermögen und Fähigkeiten.

§. 218.

Facultates et receptivitates vel absolutae sunt, §. 216, 15. vel hypotheticae, §. 16. Hae quidem semper maiores illis, §. 105, 216.

§. 219.

Facultas hypothetica minima esset, qua vnicarantum actio in minimo nexu substantiae possibilis esset, §. 216, 161 Quo plures, quo maiores actiones, quo maiori in nexu sunt substantiae possibles, hoc maiot est facultas hypothetica, §. 168, 160. Maior facultas hypothetica est **HABITVS*** (promptitudo, dexteritas.)

* Fertigkeit.

§. 220.

Posita facultate et receptiuitate quum non ponatur actio vel passio, §. 216, 259. ponatur tamen posita vi strictius dicta, §. 210, 30. haec erit complementum facultatis ad actum, i. e. quod accedit ad facultatem, ut existat actio. Hinc data certa VIS STRICTIVS DICTA ad datam certam actionem vel sufficit, vel minus, §. 21, 210. prior VIVA, * posterior MORTVA ** solicitatio dicitur.

* eine lebendige. ** eine todte Kraft.]

§. 221.

IMPEDIMENTVM* (obstaculum) est oppositum accidentis inhaerentiae, hinc et oppositum mutationibus est impedimentum, §. 210.

* Hinderniss.

§. 222.

RESISTENTIA * est impedimentum actionis. Quumque oppositum inhaerentiae accidentium et mutationum sit accidens, §. 191, 81. impedimenta resistentiae que rationem habent in vi sufficientem, §. 197, 27. Posito impedimento ponitur vis impediens: posita resistentia ponitur vis resistens, §. 22.

* Wiederstand.

§. 223.

§. 223.

Substantia in substantiam proprius influens illi P R A E S E N S * est, et proxime praesentes sibi inuicem substantiae, SE C O N T I N G U N T, sunt contigua ** vt adeo sit P R A E S E N T I A *** influxus propior, et immediata praesentia mutua, s. immediatus conflictus, C O N T A C T V S. **** Quatenus aliquid in aliud non influit, nec ab eo patitur, proprius, A B S E N S ***** ab illo dicitur.

* gegenwärtig, zugegen. ** sich einander be rühren. *** Gegenwart. **** Berührung ***** abwesend.

S E C T I O VIII.

SIMPLEX ET COMPOSITVM.

§. 224.

E N S C O M P O S I T U M (strictè et simpliciter dictum) * est totum partium extra partes, E N S non compositum S I M P L E X (simpliciter et rigorose dictum) ** est. E N S C O M P O S I T U M L A T I V S D I C T U M *** est quicquid partes habet, et S I M P L E X C O M P A R A T I V E **** minus compositum.

* ein zusammengesetztes Ding in enger Bedeutung. ** einfach in genauer Bedeutung. *** zusammengesetzt in weiterer Bedeutung. **** einfach in Vergleichung.

§. 225.

Partes compositorum vel singulae et simul sumtae sunt accidentia, vel aliquae compositorum partes sunt substantiae, §. 10, 191. Si prius est, ens compositum est accidens, §. 224, 155. Posterius est **E M S C O M P O S I T U M S T R I C T I V S D I C T U M** (reale). *

* ein zusammengesetztes Ding in engerer Bedeutung.

§. 226.

Pone extra se inuicem posita nullo modo totum constituere, seu **C O M P O N I**, * posse: compositum erit intrinsecus impossibile, §. 224, 15. Modus ergo compositionis est internae impossibilitatis oppofitum in compositis, §. 81. i. e. interna possiblitas et compositorum effentia, §. 40.

* zusammengesetzt werden.

§. 227.

O R T V S * est mutatio ex non exiftente in exiftens. Mutatio ex exiftenti in non exiftens est **I N T E R I T V S** **. Hinc entis necessarii et substantiae necessariae ortus et interitus est absolute impossibilis, §. 132, 202.

* das Entstehn. ** der Untergang.

§. 228.

O R T V S E X N I H I L O * est ortus eius, cuius nulla pars ipſi praeexistit, et **A N N I**

HILA

MILATIO ** interitus eius, cuius nulla pars exsistit superstes. Entis et substantiae necessariae ortus ex nihilo et annihilatio est absolute impossibilis. §. 227.

* das aus nichts entstehn. ** Vernichtung.

§. 229.

Ortus et ortus ex nihilo, interitus et annihilatio non possunt exsistere, nisi in substantiis, §. 227, 228.. quia sunt accidentia, §. 210. sed non in necessaria, §. 227, 228. Ergo in contingentibus, §. 202.

S E C T I O X.

M O N A S.

§. 230.

Substantia vel est simplex, vel composita, §. 224. Prior MONAS (atomus, perfecta unitas) dicitur.

§. 231.

Substantiae compositae pars omnis est vel substantiale vel accidens. Accidentia non sunt extra substantiale, §. 196. Ergo substantiae compositae substantialia sunt extra se posita, §. 224.

§. 232.

Substantia composita habet vires, hinc substantias extra se positas pro partibus,

§. 231, 198. hinc est ens compositum strictius dictum, §. 225.

§. 233.

Substantia composita non potest exsistere, nisi ut complexus substantiarum aliarum extra se inuicem positarum, §. 232, 155. certoque modo compositarum, §. 226. Ergo non potest exsistere, nisi ut determinatio aliorum, §. 36, 38. Ergo est accidens, §. 191. et, si videtur per se subsistere, ipsique vis tribuitur, est phaenomenon substantiatum, §. 193, 201.

§. 234.

Omnis substantia monas est, §. 233, 230. ens compositum strictius dictum non est monas, §. 225. Ergo phaenomenon substantiatum, §. 193, 201.

§. 235.

Compositum strictius dictum monadibus constat, §. 221, 234.

§. 236.

Monas non oriri potest, nisi ex nihilo. Partes enim eius sunt substantiale et accidentia ipsi inhaerentia, §. 196. Substantiale non praeexistit substantiae; eo enim existente existit vis, hinc substantia, §. 198. Accidentium nullum praeexistit suae substantiae,

stantiae, §. 194. Ergo oriundae monados nulla pars praeeexistit, hinc non ori potest, nisi ex nihilo, §. 228.

§. 237.

Substantiali superfite, nondum interiit substantia, §. 198. accidens vero nullum suae substantiae superstes est, §. 194. Ergo monas non potest interire, nisi per annihilationem, §. 228, 196.

§. 238.

Coniuncta iuxta se posita sunt SIMULTANEA, * post se posita SVCESSIVA. ** Totum simultaneorum est ENS SIMULTANEVM, successiuorum ENS SVCESSIVVM.

*neben einander seyende. **aufeinanderfolgende.

§. 239.

Ordo simultaneorum extra se inuicem positorum est SPATIVM, * successiuorum TEMPVS. **

* Raum.   ** Zeit.

§. 240.

Positis simultaneis extra se, ponitur spatium. Posito spatio extra se inuicem ponuntur simultanea. Positis successuis, ponitur tempus, et posito tempore po-

nuntur diuersa §. 74. sibi succendentia, §. 239, 78.

§. 241.

In quo spatium est, **E X T E N S U M** * est, et spatium vel locum replere (esse in spatio, vel loco, repletive scilicet) dicitur. Iam in omni composito stricte dicto spatium est, §. 240, 224. Ergo omne compositum stricte dictum extensum est et spatium replet. Omne extensum habet partes extra partes simultaneas, §. 240, hinc compositum est, §. 224.

* ausgedehnt.

§. 242.

Monas non extensa est, nec spatium replet, §. 241, 230. At totum monadum, §. 235. est extensum, §. 241.

§. 243.

Omne compositum habet magnitudinem, §. 159, 224. **M A G N I T U D O** compositi stricte et strictius dicti est **Q V A N T I T A T I V A**. * Hinc monas non habet magnitudinem quantitatiuam, §. 230.

* ausgedehnte Grösse.

§. 244.

D I V I S I O P H Y S I C A * est imminutio magnitudinis quantitatiuae. Sicut individui impossibilis est diuisio logica, §. 148. ita **I N - D I V I -**

DIVISIBILE** est, cuius impossibilis est diuisio physica. Ergo indiuisibilitas est vel absolute vel hypothetica, §. 15, 17. Nullum absolute indiuisibile est hypothetice diuisibile. Quoddam absolute diuisibile est hypothetice indiuisibile, §. 18. Hinc monas est indiuisibilis, §. 243. et quidem per se, §. 15.

* Zerlegung, Theilung.   ** theilbar.

§. 245.

Composita non possunt existere, nisi ut determinationes aliorum, §. 225, 233. Iam non sunt alia, praeter composita, quam simplicia, §. 224, 38. Ergo existente composto existunt monades, §. 230, 233.

SECTIO XI.

FINITVM ET INFINITVM.

§. 246.

Quantitas qualitatis est GRADVS* (quantitas virtutis.) Hinc gradum non nisi alio assumto intelligere possumus, §. 69.

* eine Stuf'e, Staffel.

§. 247.

Gradus infimus seu minimus est, quo minor impossibilis, quo maior impossibilis,

maximus est, §. 246, 161. Gradus maiores sunt plurium minimorum tota, §. 155, 160. Hinc ab affirmato gradu maiore ad affirmandum minorem, a negato gradu minore ad negandum gradum maiorem valet consequentia, §. 157. In quois gradu maiore est multitudo graduum, quae INTENSIO * dicitur, §. 159. Haec si augetur, QVALITAS, cuius gradus est, INTENDITVR, ** si minuitur, qualitas, cuius gradus est, REMITTITVR. ***

* das höhere. ** zunehmen, stärker, angestrengt.
*** schwächer werden, nachlassen, abnehmen.

§. 248.

Ens reale esse est qualitas, §. 69. omni enti conueniens, §. 136. Quunque in omni ente sit certus realitatum numerus, §. 136, 159. Omne ens habet certum realitatis gradum, §. 246, 159. Hinc vel erit maximus, vel non maximus, §. 10, 247. Quunque gradus realitatis, quo maior possibilis est, seu non maximus, §. 247. LIMES * (terminus, cf. §. 350. finis cf. §. 341.) dicitur, limitem autem habens FINITVM *** (cf. §. 341. limitatum,) non habens limitem INFINITVM *** (reale, illimitatum) erit. Ens ergo gradum realitatis maximum habens s. realissimum, §. 190. est infinitum, finita reliqua omnia. Finitum, cuius limites determinare vel non possumus,

mus, vel non placet, est INDEFINITVM **** (infinitum imaginarium, mathematice tale.)

* der Schranken.   ** endlich, eingeschränkt.
 *** uneingeschränkt.   **** mathematisch
 unendlich, unendlichsfcheinend.

§. 249.

Finita habent limitem, hinc gradum, §. 248. ergo quantitatem, §. 246. hinc omnium finitorum possibilis est cognitio philosophica et mathematica, §. 93, 22. LIMES dati finiti citra quem plus ultra in eodem per eius essentiam impossibile est, est ESSENTIALIS.* MATHESES non extensorum INTENSORVM ** est, §. 247.

* der wesentliche Schranken.   ** Wissenschaft
 unausgedehnter Größen.

§. 250.

In omni finito quaedam realitas tollenda est, §. 248, 247. Ergo quaedam ponenda negatio, §. 135, 81. adeoque imperfectio, §. 142. tam essentialis, quam accidentalis, §. 143. hinc absolute necessaria, §. 107. negatio, §. 36. stricte dicta, §. 137. malum metaphysicum, §. 146.

§. 251.

Infiniti gradus realitatis maximus est absolu-

absolute necessarius, §. 248, 102. hinc absolute immutabilis, §. 130.

§. 252.

Si ens infinitum esset interne mutabile, determinationes, quae aliis succederent, mutarent realitatis gradum, §. 246, 125. At hic interne immutabilis est, §. 251. Ergo ens infinitum est interne immutabile.

§. 253.

Interne immutabile est, qua determinationes internas, actu quicquid esse potest, §. 125. Ergo ens infinitum, qua determinationes internas, est actu, quicquid esse potest, §. 252.

§. 254.

Quod non est actu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, est ens finitum, §. 253, 248.

§. 255.

Interne mutabile est ens finitum, §. 252, 126. Ergo omne ens contingens est finitum, §. 133. licet esse possit multis rationibus indefinitum et mathematice infinitum, §. 248.

§. 256.

Ens infinitum est ens necessarium, §. 255, 109.

§. 257.

§. 257.

Quod habet gradum realitatis, quo maior possibilis est, eius qualitas quaedam, §. 248, hinc interna determinatio intendi potest, §. 247, 69. hinc mutari, §. 247, 162. Ergo ens finitum est interue mutabile, §. 248, 126. hinc non est ens necessarium, §. 152. eius exsistentia modus est, §. 134, et ipsum ens contingens, §. 109.

§. 258.

Ens necessarium est infinitum, §. 257, 248.

§. 259.

Quod est aëtu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, est ens necessarium, §. 132, ergo infinitum, §. 258. Hinc definiri potest ens infinitum per ens, quod aëtu est, qua determinationes internas, quicquid esse potest, §. 253.

§. 260.

Ens contingens non est aëtu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, §. 133. Ens finitum est ens contingens, §. 257. Ergo ens finitum definiri potest per ens, quod non est aëtu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, §. 254. Quod et hinc pater, quia contradictorie oppositorum uno definito affirmati-

matiue, alterum iisdem notis, sed negatiuis, definiri potest, §. 81, 248.

§. 261.

Infinitudo est realitas, §. 36. cuius ratio est gradus realitatis maximus, §. 248, 14. finitudo seu limitatio est negatio, §. 36. cuius ratio limes est, §. 248, 14.

§. 262.

Modi et relationes entis vel sunt realitates, vel negationes, §. 36. hinc iis in ente finito mutatis mutatur limes eius, §. 248. Iam omnis mutatio entis finiti est mutatio modi aut relationis, §. 52, 132. Ergo omnis mutatio entis finiti est mutatio limitum eius, hinc et limitationis, §. 261, 30.

§. 263.

Ens finitum habet modos, §. 257, 112. Hi vel realitates sunt, vel negationes, §. 36. Vtrarumque oppositum est in ente finito absolute possibile, §. 108. Hinc priuationes sunt in omni ente finito absolute possibles, §. 137. Hinc et imperfectio et malum contingens, §. 144, 146. (physicum late dictum).

§. 264.

Omne ens finitum partim malum, partim bonum est, §. 147, 137. et omni finito

nito bonum malumque contingens est
intrinsecus possibile, §. 147, 263.

C A P V T . III.

P R A E D I C A T A   E N T I S   R E L A -
T I U A ,

S E C T I O . I.

I D E M   E T   D I V E R S V M .

§. 265.

Similitudo minima est in duobus, in quibus
vnica minima qualitas est communis, §. 174, 70.
Iam vero in omnibus entibus quaedam qualita-
tes communes sunt, §. 8-100 Ergo omnia
entia sibi sunt in aliquo gradu similia, §.
246. Est hinc in entibus similitudo quaedam
adeoque identitas vniuersalis, §. 70.
Quo plures, quo maiores qualitates, quo pluri-
bus sunt communes, hoc maior est simili-
tudo, §. 174, 70. Aequalitas minima est in
duobus, in quibus vnica minima quantitas est
communis, quo ergo plures, in quo pluri-
bus, quo maiores quantitates communes
sunt, hoc maior est aequalitas, §. 174, 70.

§. 266.

Congruentia minima est similitudo et aequa-
litas minima, quoque illae simul maiores, hoc
maior

maior est congruentia, §. 265, 70. IDENTITAS, SIMILITUDO, AEQUALITAS, CONGRVENTIA essentialium, ESSENTIALES* essentialium et attributorum NECESSARIAE** modorum (contingentes) ACCIDENTALES*** vocantur.

* wesentliche. ** nothwendige. *** zufallige.

§. 267.

IDENTITAS et DIVERSITAS, qua singula praedicata, est TOTALIS,* qua quae-dam, PARTIALIS.** Ergo similitudo, aequalitas, congruentia, sunt vel totales, vel partiales, §. 70.

* völlig, gäntzlich. ** zum Theil statt findend.

§. 268.

Quum sit omnium entium similitudo partialis, §. 265. non sunt entia totaliter diuersa, 267. Hanc propositionem dicamus principium negatae totalis dissimilitudinis & diuersitatis.

§. 269.

IDENTITAS totalis singularium est NUMERICA.* Impossibilia sunt duo extra se singularia prorsus seu totaliter eadem. Quum enim ponantur duo, ponuntur multa, hinc partim eadem, partim diuersa, §. 74. Ergo non sunt totaliter eadem, §. 267. Quae sunt totaliter eadem singularia, sunt eadem numero, nec partim eadem, partim diuersa,

fa, §. 267. Hinc non sunt multa, nec duo, §. 74. *Haec propositio dicitur principium (identitatis) indiscernibilium late sumum, aut negatae totalis identitatis.*

§. 270.

Impossibilia sunt plura extra se actualia totaliter congruentia. Dum enim extra se inuicem exsisterent, sua et propria cuilibet existentia conueniret, §. 86. ab exsistentia alterius diuersa, §. 38. hinc aut attributum, aut modus, saltim vnicus, §. 77. in altero esset, qui non esset in altero, §. 38, 55. adeoque aut qualitas, aut quantitas, §. 69. nec essent hinc ambo totaliter congruentia, §. 70, 267. Totaliter congruentia, qua omnia discrimina interna, sunt eadem, §. 267, 70. hinc exsistentia vnius non est diuersa ab existentia alterius, §. 70. ergo non exsistunt extra se inuicem. *Haec propositio sit principium negatae totalis congruentiae.*

§. 271.

Impossibilia sunt plura extra se inuicem actualia totaliter similia. Aut enim essent etiam totaliter aequalia, aut minus. Si prius, essent totaliter congruentia, §. 70, 267. q. a. §. 270. Si non essent totaliter aequalia, esset in uno quantitas, quae non esset in altero, §. 70, 38. Haec haberet rationem sufficientem, §. 22. Hinc esset

in totaliter similiū vno qualitas, quae non esset in altero. §. 69, 14. q. a. §. 70, 267. *Haec propositio est principium (identitatis) indiscernibilinm stricte sumtum, aut negatae totalis similitudinis.*

§. 272.

Impossibilia sunt plura extra se inuicem actualia totaliter aequalia. Aut enim erunt simul totaliter similia, aut partialiter tantum, §. 265. Si prius, essent totaliter congruentia, §. 70, 267. q. a. §. 270. Si partialiter tantum essent similia, esset qualitas in vno, quae non esset in altero, §. 267, 70. hinc in utroque non esset idem totaliter realitatis gradus, §. 248. adeoque quae-dam quantitas vnius non esset quantitas alterius, §. 246. ergo nec essent totaliter aequalia, §. 267, 70. *Haec propositio sit principium negatae totalis aequalitatis.*

§. 273.

Omnia extra se inuicem actualia sunt partialiter diuersa, §. 268. discongruentia, §. 270. 70. dissimilia, §. 271. inaequalia, §. 272.

§. 284.

Eadem A et C eidem tertio B, sunt eadem inter se. Quae enim sunt in B, sunt in A, §. 38. Quae sunt in C, sunt in B, §. 38. Ergo

Ergo quae sunt in C, sunt in A. Hinc A et C sunt eadem, §. 38.

§. 275.

Congruentia, similia, aequalia eidem tertio sunt congruentia, similia, aequalia inter se, §. 70, 274.

§. 276.

Posita eadem, congruenti, simili, aequali ratione sufficiente, ponitur idem, congruens, simile, aequale rationatum, et vice versa, §. 38, 70.

§. 277.

Posita eadem essentia, ponuntur eadem attributa, et vice versa, §. 276, 50.

§. 278.

Posita diuersa, discongruenti, dissimili, inaequali ratione sufficiente, ponitur diuersum, dissimile, discongruens, inaequale rationatum, et vice versa, hinc posita diuersa essentia, ponuntur diuersa attributa, et vice versa, §. 277, 276.

§. 279.

Identitas, diuersitas, §. 38. congruentia, discongruentia, similitudo, dissimilitudo, aequalitas, inaequalitas, §. 70. extra se in uicem actualium in nullo eorum repreesen-

tabiles sunt, nisi spectetur in nexu cum iis, quae extra illud ponuntur, §. 14. hinc sunt relationes, §. 37. Inter quae ergo intercedit, ea sunt connexa, §. 14, 19. Iam intercedit inter singula extra se inuicem actualia, §. 265-273. Ergo singula actualia sunt connexa, §. 47. Hinc in omnibus actualibus nexus, immo harmonia est vniuersalis, §. 48, 167.

S E C T I O   II. S I M V L T A N E A.

§. 280.

Extensio quum sit qualitas compositi entis, qua spatum replet, §. 69, 241. et spatum possit esse maius et minus, §. 239, 175. in extenso possibilis est gradus extensionis §. 246. i. e. FIGVRA. Hinc monas non admittit, at totum monadum admittit figuram, §. 242. Compositum extensonis majoris est SPATIOSVM, * minoris ANGVSTVM. **

* räumlich.   ** eng.

§. 281.

Positus simultanei extra alia actualis eius LOCVS * est, successui positus est AETAS. **

* Ort.

** Alter,

§. 282.

§. 282.

Simultanei cuiuslibet locus ex coniunctione cum diuersis extra illud actualibus determinatur, §. 85, 281. Hinc diuersus est a loco coexistentium, §. 38. Ergo simultanea sibi inuicem extra se posita non sunt in eodem loco, §. 281. Successiui cuiuslibet aetas ex coniunctione eius cum actualibus ante et post illud positis determinatur, §. 85, 78. hinc diuersa est ab eorum aetate, §. 38. Hinc successiva sibi inuicem non possunt esse in eadem aetate.

§. 283.

Mutatio loci M O T V S * est, hinc omnis motus est mutatio relationis, §. 281, 85. et minimus esset, siynici minimi vnicus tantum positus erga vnicum minimum extra ipsum actuale mutaretur, §. 161. hinc eo maior est, quo plures, quo plurium, quo maiorum positus erga quo plura, quo maiora extra mebilis mutantur. Quae non mouentur, QVIESCVNT, ** et absentia motus QVIES *** est.

* Bewegung.   ** ruhen.   *** Ruhe.

§. 284.

Coordinata se mutuo contingentia sunt CONTIGVA, * non contigua DISTANT. ** Locus inter se distantium SITVS *** est.

*Actio s. influxus immediatus et proximus
in distans est impossibilis in et per se, §.
223, 15.*

* zunächst an einander.   ** von einander ab-
stehend.   *** Lage.

§. 285.

Ens simultaneum et successuum partium contiguarum est **C O N T I N V M**, * at ens simultaneum et successuum partium inter se distantium est **I N T E R R V P T V M**. **

* stetig, ununterbrochen, in einem fortgehend.
** unterbrochen.

§. 286.

Partes extensi extra se positae vel simplifices sunt, vel compositae, §. 224. Piores quatenus extensae non sunt, §. 242. **P V N C T A** vocantur. Series punctorum punctis distantibus interpositorum continua est **L I N E A**.

§. 287.

Extensio lineae ex numero punctorum, quibus constat, determinatur, §. 241, 286. et in qua datis distantibus paucissima interponuntur, est haec linea inter ista **B R E V I S S I M A**. * **L I N E A** inter data puncta brevissima est **R E C T A**, ** non recta, **C V R V A** *** est.

* die kürtzeite.   ** grade.   *** krumm.

§. 288.

§. 288.

Linea recta inter distantia est eorum DISTANTIA, * quoque haec maior est, hoc magis distantia inter se distant, §. 287, 284. Quod si maior fuerit distantia, distantia sunt REMOTIORA, ** si minor, PROPIORA. ***

* Entfernung.   ** entfernter.   *** näher.

§. 289.

Series linearum lineis distantibus interpositarum continua est SUPERFICIES. * Extensio superficie ex numero linearum, quibus constat, determinatur, §. 241, 175. eaque inter datas lineas distantes breuissima, est SUPERFICIES PLANA, ** non plana CVRVA, *** est (gibba.) Series superficierum superficiebus distantibus interpositarum continua est MATHEMATICE SOLIDVM **** (corpus cf. §. 296. mathematicum.)

* Fläche.   ** ebene.   *** gebogene.
**** das der dreyfachen Ausmessung fähige.

§. 290.

Extensio in linea sola possibilis est LONGITUDO, * quae ad longitudinem accedit in superficie est LATITUDO, ** quae ad extensionem superficierum in mathemati-

ce solidis accedit, est (altitudo) seu PRO-
EVNDITAS. ***

* Länge. ** Breite. *** Dicke, Höhe, Tiefe.

§. 291.

Si ex quantitate pro vna assumta aliam
homogeneam, seu similem, intelligimus,
hanc MENSURATAM* ex illa MENSURA
** METIMVR, *** et ipsa haec actio
dicitur DIMENSIO. ****

* das gemessene. ** das Maß. *** messen.
**** Ausmessung.

§. 292.

Linea tantum admittit extensionis vni-
cam dimensionem, §. 291, 287. superfi-
cies duplicem, §. 291, 289. mathema-
tice solidum triplicem, §. 280, 246.

§. 293.

Spatii partes quum sint in simultaneis
extra se positis, §. 139, 155. sunt si-
multaneae, et spatium adeo est ens si-
multaneum, §. 238.

§. 494.

Motus quum sit accidens, §. 283. non ex-
sistere potest, nisi in substantiis, et quidem
posita vi, §. 210. quae VIS MOTRIX*
dicitur. Quumque quies sit impedimen-
tum

tum motus; §. 221, 283. posita quiete ponitur vis motui resistens, §. 222. quae vis INERTIAE, ** (antitypia, ignauia, vis insita) vocatur.

* bewegende Kraft.   ** Kraft der Trägheit,
wiederstehende Kraft.

§. 295.

Extensem, cui vis inertiae tribuitur, est MATERIA, cf. §. 344. et phaenomenon substantiatum, §. 234, 201. MATERIA, cui haec sola vis tribuitur, est PRIMA cf. §. 423. (mere passiva.)

§. 296.

Materia, cui vis motrix tribuitur, est CORPVS physicum, (cf. §. 289. materia secunda cf. §. 295.) et phaenomenon substantiatum, §. 295, 201.

S E C T I O III: S V C C E S S I V A

§. 297.

TEMPVS cogitationis de ipso simultaneum PRAESENS * est, cui praesens succedit, PRAETERITVM, ** praesentis successuum FUTVRVM. ***

* die gegenwärtige.   ** vergangene.

*** zukünftige Zeit.

§. 298.

Actualia temporis praesentis sunt EXSISTENTIA, * (tempore praesentia, entia actu.) Actualia temporis praeteriti, si non sint simul entia actu, s. si non amplius existant, sunt PRAETERITA ** (res facti.) Actualia temporis futuri sunt FUTURA, *** eaque, si non sint simul entia actu, sunt ENTIA IN POTENTIA. ****

* das ijezt daseyende.   ** das vergangene
*** das zukünftige.   **** das noch werden soll.

§. 299.

Existentiae continuatio est DURATIO. * In quo possibilis est duratio, PERDURABILE ** dicitur. Actuale vero non perdurable INSTANTANEUM *** (momentaneum.) Perdurabile durationis maioris est DIVITVRNUM **** (stabile, constans, perpetuum, aeternum,) minoris est BREVE ***** (fluxum, transitorium, inconstans.)

* die Dauer.   ** einer Dauer fähig.   *** keiner Dauer fähig.   **** dauerhaft.
***** von kurtzer Dauer.

§. 300.

Tempus momentanei simultaneum INSTANS (momentum) dicitur. * Successivum

fiuum aliorum POSTERIVS, ** cuius alia successiva sunt, PRIVS, *** omnibus prius, PRIMVM, **** omnibus posterius, POSTREMVM ***** est.

* ein Augenblick. ** das spätere. *** das frühere. **** das erste. ***** das letzte der Zeit nach.

§. 301.

Mutatio entis in praesens est INTIVM, * in praeteritum FINIS ** Vnitio est vunionis initium, §. 79, 205. initium contactus ICTVS *** est.

* Anfang. ** Ende. *** Stoß.

§. 302.

AETERNITAS * (rigorose dicta cf. §. 299.) est duratio sine initio et fine. Duratio sine fine tantum est AEVITERNITAS, ** & omni tempori simultanea SEMPERITERNITAS. ***

* die Ewigkeit. ** das nur ohne Ende. *** das zu aller Zeit seyn.

§. 303.

Existentiā continuans sine initio est simultaneum omni praeterito tempori et praesenti, §. 301, 297, eandem continuaturum sine fine erit simultaneum omni futuro tempori, §. 301, 297. Ergo omne aeternum sempiternum est, §. 302.

§. 304.

§. 304.

Ens in potentia vel rationem existentiae sufficientem proximam habet in entibus actu, vel minus, §. 27, 10. Prius est E N S I N P O T E N T I A P R O X I M A . * Posterior E N S I N P O T E N T I A R E M O T A . **

* das fogleich, ** das einmahl werden soll.

§. 305.

Ens actu, dum durat, non potest non durare, §. 9, 7. hinc existit necessario, §. 299, 101. s. quicquid est, dum est, est necessario.

§. 306.

Quae locum et aetatem sibi mutuo determinant, sunt connexa, §. 281, 85. Hinc simultanea connexa sunt, qua spatium, successiva, qua tempus, §. 238, 239. Iam vero singula actualia extra se inuicem posita sunt vel simultanea, vel successiva, §. 238, 298. Ergo inter singula actualia intercedit nexus et harmonia vniuersalis. §. 48, 167.

S E C T I O   III. CAVSSA ET CAVSSATVM.

§. 307.

Quod continet rationem alterius, eius est PRINCIPIVM. * Dependens a principio
P R I N-

PRINCIPIATVM ** est. Principium exsistentiae est CAVSSA ***, principiatum causae CAVSSATVM ****. Quod non potest existere, nisi vt caussatum alterius extra se positi, est ENS AB ALIO ***** (dependens), quod potest etiam existere, licet non sit caussatum alterius extra se positi, est ENS A SE ***** (independens.)

* die Quelle.   ** das abgeleitete.   *** die Ursach.   **** das verursachte.   ***** abhängend.   ***** selbstständig.

§. 308.

Entis contingentis, hinc et finiti, existentia modus est, §. 134, 257. Hinc non sufficierter determinatur per entis contingentis et finiti essentiam, §. 65. Ergo nec per eius attributa, §. 64, 25. Ergo in internis entis contingentis et finiti determinationibus non est eius existentiae ratio sufficiens, §. 52. At necessaria est tamen enti contingenti et finito ad existendum, §. 22, 101. Ergo extra ens contingens et finitum ratio existentiae eius sufficiens vt sit, necesse est, quam quae continent quum causae sint, §. 307. ens finitum et contingens non potest existere, nisi vt caussatum extra se positi, i. e. est ens ab alio, §. 307.

§. 309.

Ens a se non est contingens, nec finitum,

tum, §. 308, 307. hinc necessarium, §. 109. et infinitum, §. 258.

§. 310.

Ens necessarium et infinitum, §. 258. potest existere, licet non sit caussatum alterius extra se positi, §. 109, 102. ergo est ens a se et independens, §. 307.

§. 311.

Principium possibilitatis PRINCIPIVM
ESSENDI, * (compositionis) caussa PRINCIPIVM FIENDI, ** (generationis) principium cognitionis PRINCIPIVM COGNOSCENDI *** dicitur, idque si nec plura, nec pauciora inde cognosci possunt, quam datum principiatum, illi principiato ADAEQVATVM **** dicitur. Essentia est principium essendi et cognoscendi modorum, §. 65, 50.

* Quelle der Möglichkeit.   ** Quelle der Wirklichkeit.   *** Erkenntniß - Quelle.

* hinlänglich - eigen.

§. 312.

Relatorum principium TERMINVS RELATIONIS, * dependens vero SUBIECTVM RELATIONIS ** dicitur. Quorumque potest vnum alterius fieri terminus relationis, sunt CORRELATA. ***

* der Grund.   ** der Gegenstand der Verhältniss.

*** beziehen sich wechselweise auf einander.

§. 313.

§. 313.

Inter caussam et caussatum NEXVS est, §. 307, 14. qui CAVSSALIS * dicitur, et, quatenus caussae tribuitur, CAVSSALITAS, ** quatenus caussato, DEPENDENTIA. ***

* Zusammenhang der Ursachen. ** das Verursachen. *** verursacht seyn, oder werden, die Abhänglichkeit.

§. 314.

Caussae plures vnius eiusdemque caussati sunt CONCAVSSAE, * et ad caussatum CONCVRRE RE ** dicuntur. CAVSSA, quae non habet concaussam, est SOLITARIA. *** Concaussarum ea, quae maximam rationem caussati inter reliquas continet, est PRINCIPALIS (primaria.) **** Concaussae caussae principalis sunt, (minus principales,) SECUNDARIAE. ***** Omnes concaussae connectuntur inter se, §. 313, 33.

** Mitursachen. *** zusammenkommen.

**** die einzige Ursach. ***** die Haupt-Ursach. ***** Neben-Ursachen.

§. 315.

Concaussarum vna vel est caussa alterius, vel minus, §. 10. In casu priore CONCAVSSAE sunt SVBORDINATAE, *. in posteriore COORDINATAE. ** Subordinatarum

omni-

omnium CAVSSA PRIMA, *** reliquae SECUNDÆ **** sunt.

* unter einander.   ** bey und neben einander
geordnete Vrsachen.   *** die erste.
**** Vater - Vrsachen.

§. 316.

In concaussis subordinatis aut in caussa propiori idem dependebit a caussa vltiori, a quo caussatum propioris penderet, aut aliud quid, §. 315, 27. Si prius, CONCAVSSAE SVBORDINANTVR ESSENTIALITER, * si posterius, ACCIDENTALITER. **

* so sind die Mitursachen in einerley.   ** in verschiedenen Stücken untereinander geordnet.

§. 317.

Causa caussae essentialiter sibi subordinatae est etiam causa caussati, §. 316, 25.

§. 318.

Causa vel est sufficiens vel insufficiens §. 307, 21. et ista vel secundum quid, vel simpliciter talis, §. 28. Causa vel est media, a qua datum caussatum per aliam dependet, vel immediata, a qua datum caussatum, sed non per aliam, dependeret, §. 27.

S E C T I O V.

CAVSSA EFFICIENS.

§. 319.

CAVSSA realitatis per actionem est EFFICIENS, * negationis vero DEFICIENTIENS. ** Caussa tam efficiens, quam deficiens agunt, hinc sunt substantiae, §. 210. adeoque accidentia spectata, ut caussae efficientes, sunt phaenomena substantiata, §. 201, 200. Caussae efficiens deficiensque caussata sunt EFFECTVS. ***

* eine wirkende.

** fehlende Ursach.

*** Wirkung.

§. 320.

Caussa efficiens et deficiens vel est mediata, quae per aliam caussam efficientem deficiensem, vel immediata, quae effectum, sed non per aliam caussam efficientem deficiensem, actuat. CAVSSA efficiens et deficiens alteri efficienti et deficienti coordinata eius SOCIA * dicitur, et si altera siue socia una ad datum effectum insufficiens fuerit, socia altera vocatur AVXILIARIS. **

* vergesellschaftete Ursachen.

** eine helfende Ursach.

G

§. 321.

§. 321.

AUXILIUM * est complementum ad effectum caussae sociae insufficientis. Caussam auxiliarem esse est IUVARE. ** Ergo iuuans non est caussa solitaria, §. 320. et caussa solitaria non iuuat, §. 314.

* Hülfe.   ** helfen.

§. 322.

Caussa efficiens deficiensue minus principalis efficienti deficientiue subordinata INSTRUMENTALIS * (administra, et ministerialis) est.

* ein Werkzeug.

§. 323.

Actio singularis cum effectu suo EVENTUS * dicitur. Relatio euentus est CIRCVMSTANTIA. ** Complexus relationum ad euentum concurrentium OCCASIO, *** eiusque caussa CAVSSA OCCASIONALIS est. **** Paucissimarum minimarum circumstantiarum minimus ad euentum datum consensus est occasio minima, §. 161. Quo plures, quo maiores circumstantiae, quo magis ad eum consentiunt, hoc maior est occasio, §. 160. donec sit maxima plurimarum maximarum circumstantiarum ad datum euentum consensus maximus, §. 161. Occasio maior respectu loci OPPORTVNITAS, eiusque oppositum INOPPORTVNITAS, respectu

spec*tu* temporis TEMPESTIVITAS,
eiusque oppositum INTEMPESTIVI-
TAS est ****

* ein Vorfall, eine Begebenheit. ** ein Um-
stand. *** die Gelegenheit. **** eine
gelegentliche Ursach. ***** bequemre
und unbequemre Zeiten und Orthe.

§. 324.

Si minima circumstantia sit in euentu A,
quae non est in euentu B, eventus A et B
non sunt totaliter iidem, §. 267, 323.
hinc partialiter diuersi, §. 267. i. e. mi-
nima circumstantia variat rem externe.

§. 325.

Sint eventus A et B interne in aliquo
gradu iidem, et spectentur in diuersissimis
circumstantiis, diuersitas inde pendens non
est, nisi in relationibus, §. 323. hinc ex-
terna, §. 36. Ergo interna euentuum identi-
tas diuersitate circumstantiarum, loci, aeta-
tis, §. 281, 85. e. c. nec augetur, nec minuitur, §.
162. i. e. Locus et tempus non variant rem interne.

§. 326.

Posito principio, ponitur principiatum, §.
307, 30. Posita caussa, ponitur caussatum, §.
311. Posita caussa efficiente et deficiente, ponitur
effectus, §. 319. posita caussa occasionali, po-
nitur occasio, §. 323. et v. v. §. 29.

§. 327.

Posito eodem, simili, aequali, congruenti principio, hinc caussis, §. 307. efficientibus, deficientibus, §. 319. occasionalibus, §. 323. ponuntur eadem, similia, aequalia, congruenter principiata, §. 276, 307. caussata, effectus, occasioes, et v. v.

§. 328.

Sublato principio, hinc causa, §. 307. effidente, deficiente, §. 319. et occasionali, §. 323. tollitur principiatum, caussatum, effectus, occasio, §. 307, 31. et v. v. §. 32.

§. 329.

Omnis effectus caussae deficienti vel efficienti similis est, §. 265. i. e. *qualis causa, talis effectus*, §. 70. Effectus caussae efficienti vel similis, qua differentiam utriusque specificam, vel minus, §. 10. Prior EFFECTVS VNIVOCVS, * posterior AEQVIVOCVS ** dicitur.

* eine Wirkung von einerley.   ** von verschiedener Art.

§. 330.

EFFECTVS in data actione rationem existentiae proximam habens est effectus eius IMMEDIATVS * (proximus, et continuus, cf. §. 285.) MEDIATI ** (remoti) sunt, qui ulteriorem tantum rationem existen-

sistentiae suae in data actione habent. Effectus actionis omnes in omni intensione sumti sunt EFFECTVS PLENVS. *** MINVS PLENVS **** est vel quidam tantum, vel in minori gradu spectatus.

* unmittelbare. ** mittelbare. *** völ-
lige. **** Wirkung, die nicht völlig ist.

§. 331.

Effectus plenus tantus est, quanta actio, per quam actuatur, §. 330, 214. hinc actio- ni aequalis est, §. 70. Iam actio tantā, quan- ta vis viua, per quam actuatur, §. 220, 66. hinc actio viribus viuis, a quibus actuatur, aequalis est, §. 70. Ergo actio caussae ef- ficientis aequalis est viribus eius viuis, §. 319. Hinc effectus plenus aequalis (proportiona- tus) est viribus caussae efficientis viuis, §. 275.

§. 332.

Nobilitas seu dignitas alicuius effectus caussae alicui efficieuti essentialiter subor- dinandi ad huius effectum plenum perte- net, §. 330, 317, 166. Ergo effectus non est nobilior sua caussa efficiente, cui essentiali- ter subordinatur, 331, 160.

§. 333.

Ex effectu qualitates, §. 329, et quanti- tates, §. 331. hinc determinationes cauf-

sae cognosci possunt, §. 70, 67. Ergo effectus est principium cognoscendi causam, §. 311. i. e. effectus testatur de causa.

§. 334.

Omne ens contingens et finitum est ens ab alio, §. 308. Ergo existenti existentia non inhaeret per vim ipsi propriam, §. 307. hinc vis aliena extra finitum et contingens reale posita est ratio sufficiens inhaerentis enti finito et contingenti reali existentiae, §. 210. Ergo substantia extra ipsum posita in illud agit existentiam influendo, §. 211. Hinc omne ens contingens et finitum reale est effectus, §. 319. et habet causam efficientem, §. 326.

§. 335.

NEXVS caussalis inter causam efficientem, deficientem et effectum EFFECTIVVS dicitur. * Hinc caussae sociae connectuntur nexu effectivo, §. 320, 314.

* Zusammenhang der Ursachen und Wirkungen.

SECTIO VI.

VTILITAS.

§. 336.

VTILE * est alteri bonum, non bonum alteri IN V TILE, ** alteri malum NO-

XIV^m *** est. Hinc VTILITAS **** est bonitas respectiva, §. 37. quae si tribuitur rei, cui alterum prodeesse potest, PASSIVA, ***** si illi, quod prodeesse potest ACTIVA ***** dici potest.

* nützlich, nutzbar.   ** unnütz.   *** schädlich.   **** Nutzbarkeit.   ***** des, dem genutzt werden kann.   ***** die thätige Nutzbarkeit.

§. 337.

Vtilitas minima est, qua vnicum minimum in altero vnicō minimo ponit vnicam minimam perfectionem, §. 336, 161. hinc augetur, quo plura, quo maiora, in quo pluribus, quo maioribus, quo plures, quo maiores perfectiones ponunt, §. 187. Gradus vtilitatis VALOR, * et iudicium de valore PRETIVM ** (aestimatio) dicitur. Hinc aestimatio cum pretio vel vera, vel apparens, s. imaginaria est, §. 12.

* Werth.   ** Preis, Achtung, Schätzung, Würdigung.

§. 338.

VSVS * est vtilitatis actuatio. ABVSVS vel vsus apparens, ** vel vsus, quo vtile interit. *** Quumque cognosci possit ex vtili perfectio eius, cui prodest, §. 336, 100. vtile et illud, cui prodeesse potest, connexa

sunt, eorumque nexus NEXVS UTILITATIS **** dici potest.

* der Gebräuch, Nutzen.   ** Missbrauch.
 *** Verbrauch.   **** Zusammenhang
 der Nutzbarkeiten.

§. 339.

Si quis vtatur vtili, actuatur per illud alterius perfectio, §. 338, 100. et vtile per usum sit caussa perfectionis illius, cui prodest, §. 307. Et hic nexus caussalis dici potest NEXVS USUVM. * Quo quis vtitur, est illud vtile, §. 336, 57, omnino inutili nemo vtitur, §. 338, 58. quoddam tamen vtile caret usu, §. 59. hinc aliquid, quo nemo vtitur, nihilo minus est vtile, §. 60.

* Zusammenhang der Nutzen.

§. 340.

Vtilia vni eidemque rei cum ea conexa sunt, §. 339. Ergo omnia vtilia ad unum connexa sunt inter se, §. 314. Vtile A vtili B essentialiter sibi subordinato, vtile est et illi C, cui prodest B, §. 317.

SECTIO VII.

RELIQVA CAVSSARVM
GENERALA.

§. 341.

Si quis vtitur vel abutitur aliquo ad bonum sibi visum actuandum: ipsum bonum agenti visum **FINIS**, * cf. §. 248. caussae finis, quibus ad finem vti vel abuti potest, **MEDIA** ** (destinata, finita, cf. §. 248. remedia), finisque repraesentatio **INTENTIO** *** dicitur. Iam finis est principium usus vel abusus, §. 338, 207. hinc caussa finalis, §. 338, 307.

* Zweck.   ** Mittel.   *** Absicht.

§. 342.

Intentionis rationes in intendente vocantur **CAVSSAE IMPULSIVAE**. * Finis est effectus actionis et mediorum, quibus agens vtitur vel abutitur, §. 341, 319. Hinc finis plenus est aequalis actioni et mediis. Media et actio sunt aequalia (proportionata) fini pleno. §. 331. Captatio occasionis §. 323, et impedimentorum remotio §. 221, sunt media, §. 341.

* Trieb oder bewegende Ursachen.

G 5

§. 343.

§. 343.

Nexus caussalis mediorum et finium FINALIS * est, omnes cofines conne-
ctuntur inter se, §. 314, 341. Finis finium essentialiter sibi subordinatorum est
et finis mediorum, §. 317, 341. FINIS primus, seu cui cofines omnes subordi-
nantur, VLTIMVS seu SCOPVS ** dicitur, et hic est vel simpliciter vltimus,
vel talis secundum quid in data finium sub-
ordinatione, §. 28. reliqui INTERME-
DII ***

* Zusammenhang der Mittel und Zwecke.

** Endzweck.   *** Mittel - Zwecke.

§. 344.

Si ens concipitur, vt determinabile, MAT-
TERIA, cf. §. 295, 299. ex QVA, * in
ipso determinationis actu, MATTERIA
CIRCA QVAM (obiectum, subie-
ctum occupationis), ** facta determina-
tione MATTERIA IN QVA, et haec cum ma-
teria ex qua, SUBIECTVM VOCatur,

* der Stoff, der Zeug.   ** der Gegenstand.

§. 345.

Materia et forma quum actualis deter-
minationis rationem contineant, §. 344,
40. caussae sunt, §. 307. Illa materialis,
haec formalis. Concaussae materiales et
forma-

formales sunt inter se connexae, §. 314. earumque NEXVS cum suis principiatis, §. 307, et inter se, §. 314. ille SUBIECTIVVS dici potest, hic FORMALIS (essentialis.)

§. 346.

EXEMPLAR * est, cui simile intenditur, et caussa impulsiva quum sit, §. 342, est caussa, §. 307. quae exemplaris dicitur, eiusque caussatum EXEMPLATUM ** (ectypon, copia) vocatur. EXEMPLAR, quod non habet aliud, est ARCHETYPON *** (originale.) Exemplar et exemplatum et coexemplaria connectuntur nexu caussali, §. 313, qui NEXVS EXEMPLAKIS est (typicus.)

* das Muster.   ** der Abdruck.   *** das Vrbild.

SECTIO VIII.

SIGNVM ET SIGNATVM.

§. 347.

Medium cognoscendae 'alterius 'existentiae SIGNVM * est, signi finis SIGNATVM. ** Hinc signum est signati principium cognoscendi §. 311, et NEXVS inter signum et signatum SIGNIFICATI-

CATI.

C A T I V V S *** est , signoque tributus
S I G N I F I C A T V S **** dicitur, (vis, po-
testas.)

* das Zeichen.   ** das bezeichnete.   *** der
Zusammenhang der Zeichen.   **** die
Bedeutung.

S. 348.

Signatum actuale, §. 347. vel praesens
est , tunc S I G N V M dicitur D E M O N-
S T R A T I V V M ; * vel praeteritum, tunc
signum dicitur M N E M O N I C V M , **
(rememoratuum, *μνημοσυνον*,) vel fu-
turum, §. 298. tunc signum dicitur P R O-
G N O S T I C O N .

* ein Anzeigungs - Zeichen.   ** ein Erin-
nerungs - Zeichen.

S. 349.

Scientia signorum est (semiotica, semio-
logia philosophica, symbolice) C H A R A-
C T E R I S T I C A , * eaque, I. H E U R I S-
T I C A ** de inueniendis signis tam P R I-
M I T I V I S , *** quae non habent signa
pro partibus, quam D E R I V A T I V I S ****
quae ex signis sunt composita. Horum
modus compositionis esseentiae signati si
sit similior sunt ea E S S E N T I A L I A . *****
Heuristic signorum deriuatiuorum est
C O M B I N A T O R I A , ***** et II. H E R-
M E N E V T I C A , ***** de cognoscen-
dis

dis signorum signatis. Haec HERMENEVTICA VNIVERSALIS est. *****
Characteristica prognosticorum est MANTICA. *****

* die allgemeine Zeichen-Kunst.   ** die er-findende.   *** einfache.   **** zusammen gesetzte Zeichen.   ***** wesentliche Zeichen.   **** die verbindende.   ***** die deutende.   ***** die allgemeine Auslegungs-Kunst.   ***** die Kunst der Vorbedeutungen.

§. 350.

Signum repraesentationis est TERMINVS (cf. §. 248. symbolum.) Termini per vocem humanam vſitatiores sunt VOCABULA. * Series vocabulorum repraesentationes connexas significantium est ORATIO (latius dicta.) ** Complexus vocabulorum in certa regione maiori vſitatorum est LINGVA PARTICULARIS. *** Lingua in certa minori regione vſitator, a ſe ipfa, vti in aliis minoribus regionibus vſitator est, differens IDIOMA est. **** Idioma perfectius est DIALECTVS. Termini, ductus oculis obſeruandi, ſunt CHARACTERES STRICTIVS DICTI, ***** cf. §. 67. Hi vel vocabulorum, NOMINALES, ***** vel rerum signandarum vocabulis immediati, REALES, ***** qui ſi aliam rem significant,

cent, quam cui simillimi sunt, sunt HIE-
ROGLYPHICI, societatum INSI-
GNIA, ***** si in omni lingua
particulari legi possunt, eorum comple-
xus est LINGVA VNIVERSA-
LIS. *****

* Wort. ** Rede. *** besondere Spra-
che. **** Mund - Art. ***** Züge.
***** Wort - **** Sach - Charaktere.
***** Siegel, Pettischaft, Wappen.
***** die allgemeine Sprache.

P A R S II. C O S M O L O G I A. PROLEGOMENA.

§. 351.

COSMOLOGIA GENERALIS est scientia praedicatorum mundi generalium, eaque vel ex experientia proprius, EMPIRICA, vel ex notione mundi, RATIONALIS,

§. 352.

Cosmologia principia psychologiae, theologiarum, physicae, teleologiae, philosophiae practicae prima continens, refertur,

NOTIO MVNDI AFFIRMAT. III

fertur, §. 2. cum ratione, ad metaphysicam, §. 1.

§. 353.

Cosmologia mundi 1) notionem,
2) partes, 3) perfectionem docet.

C A P V T I.

N O T I O M V N D I.

S E C T I O I.

N O T I O A F F I R M A T I V A.

§. 354.

M V N D U S * (cf. §. 91, 403, 434: vniuersum παντα) est series (multitudo, totum) actualium finitorum, quae non est pars alterius.

* die gantze Welt.

§. 355.

Hic mundus exsistit. Ergo mundus est in se possibilis, §. 57, 18.

§. 356.

In hoc mundo sunt actualia extra se posita, hinc nexus vniuersalis actualis, §. 279, 306.

§. 357.

§. 357.

In omni mundo sunt partes actuales, §. 354, 155. haec singulæ connectuntur cum toto, §. 14, 157. hinc singulæ connectuntur cum singulis, §. 33. Ergo in omni mundo nexus est partium et harmonia vniuersalis, §. 48. i. e. *in mundo non datur insula*. Aliter: Partes mundi vel sunt extra se inuicem posita actualia, et connectuntur singula cum singulis, §. 279, 306. vel sunt eius determinationes internae non positaæ extra se inuicem, §. 10, 37. et connectuntur singulæ cum singulis, §. 49.

Οὐκ εἶνι επησοδιῶδης, εἶνι πάπερι στρατεύμα.

§. 358.

In hoc mundo existit nexus effectiuus (regnum potentiae,) §. 335. utilitatis, §. 238. usuum, 339. finalis (regnum sapientiae,) §. 343. subiectiuus et formalis, §. 345. exemplaris, §. 346. significatiuus, §. 347. Hinc nexus eiusmodi sunt in mundo possibles, §. 57.

§. 359.

Omnis mundus quum sit ens, §. 355, 62. erit vnum, §. 73. (354, 155.) verum, §. 90. (§. 357, 355, 354, 92.) Hinc in omni mundo est ordo, §. 89. et regulæ communes, §. 86. Mundus fabulosus non est mundus, §. 120.

§. 360.

Omnis mundus est perfectus, §. 99, 359.
et bonus, §. 100.

§. 361.

Partes omnis mundi singulae sunt entia contingentia, §. 354, 257. Hinc earum existentia modus est, §. 34. Iam existentia singularum mundi partium simul sumtuarum est existentia mundi, §. 155. Ergo mundi existentia modus est, et omnis mundus est ens contingens, §. 111. Alter: Pone quendam mundum esse ens necessarium, omnes eius determinationes internae erunt absolute necessariae, nec hinc via pars istius mundi habebit modos, §. 108, 157. nec erit ens contingens, §. 134. sed omnis pars illius mundi erit ens necessarium, §. 109, hinc infinitum, §. 258. q. a. §. 354.

§. 362.

Omnis mundus est vnum, §. 359. modos tamen habet, §. 361, 112. hinc determinationes in se separabiles, §. 72, 65. hinc unitatem hypotheticam, §. 76. et intrinsecus contingentem, §. 115.

§. 363.

Nullius mundi partium coniunctio est absolute necessaria, §. 362, 102. est tamen H coordi-

coordinatio, §. 78. Ergo in omni mundo est ordo in se contingens, §. 117. hinc et veritas intrinsecus contingens, §. 119.

§. 364.

Omnis partes mundi reales, §. 136, quum consentiant ad gradum realitatis mundo ipsarum tribuendum, §. 248, 140. ita tamen, ut in se possint etiam non consentire, aut non tantum consentire, vtpote entia contingentia, §. 354, 257: in omni mundo est perfectio in se contingens, §. 122.

§. 365.

Omnis mundus est absolute et interne mutabilis, §. 361, 133.

§. 366.

In omni mundo sunt realitates absolute necessariae, §. 359, 360. hinc bonum metaphysicum, §. 147. et in se contingentes, §. 362 - 364. hinc bonum physicum late dictum, §. 147.

§. 367.

Hic mundus est vnum, §. 359, in se contingenter, §. 362. Est in hoc mundo ordo, §. 359. et veritas intrinsecus contingentes, §. 363. est et perfectio et bonitas intrinsecus contingens, §. 364. bonum metaphysicum et physicum late dictum

ctum, §. 366, et est hic mundus absolute, est interne mutabilis, §. 365, 154.

§. 368.

Mundus minimus esset totum paucissimorum minimorum actualium, §. 161, 354. hinc quo plura, quo maiora finita pro partibus habet, hoc sit maior, §. 160. donec sit maximus plurimum maximorum in finitis aggregatum, §. 161.

§. 369.

S T A T U S M V N D I * est totum omnium statuum in partibus eius simultaneorum. Iam hic mundus habet partes, in quibus coexistunt fixa cum mutabilibus. §. 367. Ergo hic mundus habet statum, §. 205.

* der Zustand einer gantzen Welt.

§. 370.

Omnis et huius mundi existentia modus est, §. 361, 134. hinc potest abesse et adesse salua mundi essentia, §. 65. Quumque sit absolute mutabilis omnis et huius mundi actualitas, §. 133. omnis mundi initium et finis est absolute possibilis, §. 301, 65.

§. 371.

Mundus non potest oriri, nisi ex nihilo. Ponatur enim aliquis mundus ita ori-
ri, ut tamen iam aliqua pars eius ipsi

praeexistiterit: quoniam et quamdiu haec pars eius exstitit, fuit ex parte existens, uti semper erit, si exstiterit, non vero non existens, hinc post partem praeexistenterem oriri visus non oritur: §. 227. quum nondum ortus esset talis mundus, non tamen fuit amplius mere possibilis, dum totum existentis partis esset, adeoque iam, qua existentiam, determinatus, §. 54. Ergo mundus non oriens ex nihilo non oritur, §. 228. Sic et mundus non annihilatus non interit, dum superstite parte manet ex parte existens, uti semper fuit, si exstiterit, hinc non mutatur in non existens, §. 227. Ergo mundus non potest interire, nisi per annihilationem, §. 228.

§. 372.

Omnis et hic mundus est ens finitum, §. 255, 361. hinc possibilis eius cognitio philosophica et mathematica, §. 249. Omnis mundus et hic habet malum metaphysicum, §. 250. et contingens, s. physicum late dictum, imperfectionem in se contingentem absolute possibilem, §. 263. partim bonus, partim malus, §. 264.

§. 373.

Omnis mundi sunt et enti infinito, et sibi inuicem, et cuilibet partium suarum partia-

partialiter similes, §. 265, 267. sed impossibilis sunt plures extra se inuicem actuales totaliter iidem, §. 269, diuersi, §. 268. congruentes, §. 270. similes, §. 271. aequales, §. 272.

§. 374.

Quum partes mundi vel sint simultanea, vel successiva, §. 238, 354. si extra se inuicem ponantur, connectentur in mundo aut per tempus, aut per spatium, aut per vtrumque, §. 239, 306.

§. 375.

Omnis mundus est ens ab alio, §. 361. seu dependens, §. 308. et hic mundus habet caussam efficientem extra se positam, eiusque effectus est, §. 334. testans de caussa, §. 333.

§. 376.

Omnis mundi partes sunt actualia, §. 354. hinc singulae in suo mundo, adeoque partes huius mundi in hoc mundo habent veritatem, §. 90. et certitudinem, §. 93. vt determinationes internas, §. 37, 93. determinatas, §. 54.

§. 377.

Finita, quae non absolute solum, nec hypothetice tantum in qualicunque nexu, sed etiam in vniuersali nexu ALICVIIS MVNDI possibilia sunt, POSSIBILIA * il-

lius mundi vocantur. Hinc possibilia huius mundi sunt, quae in vniuersali eius nexu spectata tamen sunt hypothetice possibilia, hinc maiorem possibilitatis gradum habent, §. 165, 246.

* das Mögliche einer gewissen gantzen Welt.

§. 378.

Si vel vnica pars huius mundi esset alia, quam est, mundus hic non esset totaliter idem, qui est, §. 155, 267. Iam omnes partes huius vniuersi possunt esse aliae, quam sunt, §. 354, 260. Ergo possibles sunt mundi partim ab hoc diuersi, §. 38. partim iidem cum eo, §. 265. i. e. plures, §. 74.

§. 379.

Hic mundus vnicely singularis est, §. 77. Ponere enim plures esse, constituerent cum hoc multitudinem seu seriem, §. 74. Hinc hic non esset mundus, §. 354. aut omnes isti mundi partes huius, tantum vnici, §. 354, 77.

SECTIO II.

NOTIO MUNDI NEGATIVA.

§. 380.

PROGRESSVS (regressus) IN INFINITVM * esset series entium contingentium

tiū extra se inuicem positorum, quorum
vnum est alterius cauſſa secundum quid,
ſine cauſſa ſimpliciter tali. In quo pro-
gressu in infinitum cauſſatum ſumitur cauſſa
ſui, eſſet ille C V R V I L I N E V S ** (cir-
cularis): in quo cauſſatum non ſumitur
cauſſa ſui, eſſet ille R E C T I L I N E V S. ***

* der Fort - oder Rückgang in das Vnendliche.

** dergleichen Fortgang im Kreife. *** der
grade Fort - oder Rückgang.

§. 381.

Progressus in infinitum, quantuscunque
poneretur, eſſet ens contingens, §. 380, 155.
hinc haberet cauſſam efficientem extra ſe
positam, §. 334. Haec non poſſet eſſe ens
contingens, dum enim illud iterum eſſet
ens ab alio, §. 308. non eſſet cauſſa progres-
ſus in infinitum, niſi ſecundum quid talis,
§. 28. Ergo non extra progressum iſum
poſita, ſed pars eius, §. 155, 380. Ergo cauſſa
efficiens progressus in infinitum deberet
eſſe ens necessarium, §. 109. et indepen-
dens, §. 310. Quocunque modo hoc po-
tēt exiſtēre, eo modo exiſtit, §. 259. At
potēt exiſtēre, licet non ſit cauſſatum al-
terius extra ſe poſiti, §. 310. Ergo nec eſt
cauſſatum alterius extra ſe poſiti, adeoque
cauſſa effectuum fuorum ſimpliciter ta-
lis, §. 28. Hinc progressus in infini-
tum, qui deberet eſſe ſine cauſſa ſimpli-

citer tali, §. 380. et tamen eam habere, est impossibilis, §. 7. nec in hoc, nec in vlo mundo ponendus, §. 354, 58.

§. 382.

FATVM * est necessitas euentuum in mundo. FATVM ex necessitate mundi absolute esset SPINOSISTICVM, non ens, §. 361, 105. nec in hoc, nec in vlo mundo ponendum, §. 354, 58.

* das Schicksal, Verhängniß.

§. 383.

Euentus in mundo, cuius ignoratur ratio sufficiens, CASVS * est. CASVS, cuius nec est ratio sufficiens, PURVS ** esset, impossibilis, §. 22, nec in hoc, nec in vlo mundo ponendus, §. 354, 58.

* ein Zufall, ein ungefehr. ** ein blinder Zufall.

§. 384.

Euentus ORDINARIVS * est, cuius existentia determinatur secundum certi alicuius ordinis regulas: EXTRAORDINARIVS ** est non ordinarius. EXTRAORDINARIVS ABSOLVTE *** esset, cuius existentia secundum nullas ullius ordinis regulas determinaretur; RELATIVE **** talis est, qui non fit per regulas dati certi alicuius ordinis. Extraordinarius

narius ob confusionem IN ORDINA-
T V S ***** est.

- * eine ordentliche.   ** außerordentliche.
- *** ganz und völlig außerordentliche.
- **** gewisser maassen außerordentliche.
- ***** vnordentliche Begebenheit.

§. 385.

Absolute extraordinarium non esset verum, §. 384, 89. hinc impossibile, §. 90, 62. nec in hoc, nec in vlo mundo ponendum, §. 354, 58.

§. 386.

Euentus sine vlla ratione sufficiente proxima esset SALT V S ABSOLV T V S. * Euentus sine ratione sufficiente proxima ordinaria est SALT V S R E S P E C T I V V S. **

- * das völlig durch einen Sprung geschähe.
- ** wobey gewisser massen ein Sprung statt hat.

§. 387.

Quod exsisteret sine ratione sufficiente vlla proxima, §. 27. exsisteret per casum purum, §. 22, 383. hinc saltus absolutus est impossibilis, §. 386, 284. nec in hoc, nec in vlo mundo ponendus, §. 354, 58. Respectivus etiam omnis, si non inordinati quid est, est tamen aliquid extraordinarii, §. 384.

§. 388.

Mundus nec est substantia infinita, §. 372,
 248. nec determinatio eius interna, §. 365,
 252. hinc nec essentia entis infiniti, §. 40.
 nec attributum, nec modus, §. 50, nec mo-
 dificatio, §. 209. Hinc omnis mundus
 extra substantiam infinitam ponendus est,
 adeoque hic etiam mundus existit extra
 ens infinitum, quod ideo vocatur E N S
 E X T R A M V N D A N V M, * ens extra hunc
 mundum actuale.

* das Wesen außer der Welt.

§. 389.

Omnis, hinc et hic, mundus, aut est
 substantia, aut accidens, §. 191. Si hic mun-
 dus substantia fuerit, extra substantiam
 infinitam subsistit, §. 388. ut adeo infini-
 ta substantia non sit vniqa substantia, §. 77.

§. 390.

Si hic mundus fuerit accidens, non ta-
 men est accidens substantiae infinitae, alias
 non existitus extra suum substantiale, §.
 196, 388. nec existere potest, nisi in sub-
 stantia, aut substantiis, §. 194. Ergo si
 hic mundus sit accidens, infinita substan-
 tia nec tunc est vniqa substantia, §. 77,
 389. Iam alteruter casus est necessarius,
 §. 191, 10. Ergo substantia infinita non est
 substantia vniqa.

§. 391.

§. 391.

Vis infinita non est vnica vis, §. 390,
198. in omni et hoc mundo sunt vires fi-
nitae, §. 390, 388.

C A P V T I I.

P A R T E S V N I V E R S I.

S E C T I O I.

P A R T E S V N I V E R S I S I M P L I C E S .

§. 392.

Omnis mundus aut est ens simplex, aut
compositum, §. 224. hic est ens com-
positum. Qui hunc mundum se pu-
tat ens simplex est E G O I S T A .

§. 393.

Mundi compositi partes singulæ et si-
mul sumtae non possunt esse accidentia.
Quum enim existere talis mundus non
posset, nisi in substantiis, §. 155, 191. nec
posset tamen infinitae inhaerere, §. 388,
nec vnicæ finitae, §. 224, 194. requireret
plures substantias finitas, quibus inhaere-
ret, §. 77. At haec constituerent seriem fini-
torum actualium, quae si non esset pars
mundi ex meritis accidentibus compositi,
cum

cum ipso tamen constitueret seriem finitorum actualium ipso maiorem, §. 160. hinc ipse non esset mundus, §. 354. Si series illa, quam substantiae finitae constituerent, esset pars eius mundi, non esset ille ex meris accidentibus compositus, §. 155. Hinc impossibilis est mundus ex meris accidentibus compositus, §. 61, 62. Omnis mundus compositus est compositum strictius dictum, §. 225. Omnis mundus aut est substantia, §. 389, 392. aut compositum strictius dictum.

§. 394.

Partes mundi compositi sunt vel substantiales, vel accidentales, §. 393. et illae quidem monades, §. 235. Hinc omnis mundus compositus, et hic monadibus constat, §. 393. Vnde denuo patet, nullum mundum oriri posse, nisi ex nihilo, §. 236, nec intuire, nisi per annihilationem, §. 237, 393.

§. 395.

Hic mundus compositum strictius dictum, §. 393. monadibus constat, nec est in eo quicquam substantiale, praeter monades, §. 394. Qui negat existentiam monadum est MATERIALISTA VNIVERSALIS. Qui negat existentiam monadum universalis, e. g. huius, partium est MATERIALISTA COSMOLOGICVS. (cf. §. 757.)

§. 396.

§. 396.

Monades omnis, hinc et huius, compo-
siti mundi sunt possibilia, §. 8. rationalia,
§. 24. entia, §. 63. vna, §. 73. vera, §. 90. ob-
iective certa, §. 93 perfecta, §. 99. bona, §.
100. entia contingentia, §. 257 mutabililia,
§. 133. realia, §. 136 vniuersaliter connexa,
§. 357. sunt vi praeditae, imo vires, etiam
strictius dictae, §. 199. habent statum in-
ternum, §. 206, et externum, §. 07. modi-
ficabiles, §. 209. non extensae, nec spatium
replentes singulae, at aggregatae, 242.
nec habent magnitudinem quantitatiuam,
§. 243. indiuisibiles, §. 244. finitae, §. 354
hinc habent certum virium limitem, §. 249.
malum metaphysicum, §. 250. partialiter si-
bi similes, §. 265, 268. at partialiter etiam tam
dissimiles, quam inaequales, §. 273. singu-
lae non admittentes figuram, ita tamen,
ut totum earum admittat figuram, §. 280.

§. 397.

Monades omnis, hinc et huius, compo-
siti mundi, quum sint actuales extra se in-
vicem positae, §. 354, 224. aut erunt entia
simultanea, aut successiva, aut utraque, §.
238. hinc singulares habent positum, §. 148.
aut in simultaneis, locum, aut in successi-
vis, aetatem, aut utrumque, §. 281, licet
singulae locum non repleant, §. 396.

§. 398.

§. 398.

Monadum omnis hinc et huius vniuersi finitarum, §. 354. quaelibet extra reliquas, si subsistere ponatur, substituta, §. 192. non potest cum villa altera esse in eodem totaliter loco, §. 282. Substantia, in cuius loco nequit esse alia extra eam posita, est IMPENETRABILIS, * (solida). Ergo omnis substantia, hinc et monades, tam huius, quam omnis compositi mundi, sunt impenetrabiles, §. 230.

* undurchdringlich.

§. 399.

Monades huius et omnis compositi, hinc extensi, mundi, §. 241, 393. sunt PUNCTA, §. 286. sed neutiquam MATHEMATICA, in quibus nihil, praeter non extensionem, ponitur, §. 396-398. nec iuxta se positae congruunt aut coincidunt, §. 70, 396. sed positis earum coexistentibus pluribus, quia quaevis impenetrabilis est, §. 398. ponuntur simultanea extra se inuicem certo quodam ordine, §. 396, 78. hinc in earum aggregato est spatium, §. 239. Ergo omne aggregatum monadum huius et omnis compositi mundi extensum est, §. 241. Punctum mathematicum, abstractum possibile, §. 149. si fingatur existere ZENONICVM est PUNCTVM, ens fictum, §.

62. PVNCTVM PHYSICVM si dicas
actuale et praeter simplicitatem omnimo-
de determinatum, quaedam monades hu-
ius vniuersi sunt puncta physica, nem-
pe quarum ex aggregato extensum.

§. 400.

Omnis compositi, hinc et huius mundi,
monades sunt in vniuersali nexu, §. 357.
hinc singulae singularum aut rationes sunt
aut rationata, aut vtrumque, §. 14, 48. Ex
rationato cognosci potest ratio, §. 29. Er-
go ex quavis omnis compositi, hinc et hu-
ius, mundi monade singulae mundi, ad
quem pertinet, partes cognosci possunt,
§. 14. i. e. singulae omnis, hinc et huius
compositi mundi monades sunt vires, §. 199.
repraesentatiuae sui vniuersi, (sunt specula
eius actiua, § 210, indiuisibilita, §. 244. mi-
crocosmi, mundi in compendio, siue mundi
concentrationes, seu habent vim, praedi-
tae sunt vi repraesentatiua sui vniuersi.)

§. 401.

Monades mundum suum repraesentan-
tes, §. 400. aut sibi eum repraesentant, sua
perceptionis, saltim ex parte, conscientiae, aut
minus, §. 10. Hinc et monades huius vni-
uersi mundum hunc aut obscure tantum
repraesentant, aut clare, saltim ex par-
te.

te. Illae sunt MONADES NVDAE, *
(sopitae.)

* im tiefen Schlaf liegende Monaden.

§. 402.

Monades clare mundum repraesentantes aut sibi eum distinete, saltim ex parte, repraesentant, aut minus, §. 10. Piores intelligunt, §. 69. Ergo facultatem habent distincte cognoscendi, §. 216. i. e. INTELLECTVM * (strictius dictum, cf. §. 519.) Substantia INTELLECTUALIS, ** i. e. intellectu praedita, est SPIRITVS, *** (intelligentia, persona.) Ergo monades huius vniuersi intellectualis sunt spiritus, §. 230. Solos in hoc mundo spiritus ad mittens est IDEALISTA.

* Verstand.   ** das mit Verstand begabt.
*** ein Geist.

§. 403.

NEXVS spirituum alicuius mundi inter se est PNEUMATICVS. * Iam in omni et hoc mundo, cui spiritus insunt, singuli singuli connectuntur. Ergo in hoc et omni mundo, cui spiritus insunt, est nexus pneumaticus vniuersalis, §. 357. (mundus, cf. §. 354. pneumaticus, intellectualis, moralis, cf. §. 723. regnum gratiae.)

* Verbindung der Geister.

§. 404.

§. 404.

Omnis substantia monas est, §. 234.
 Omnis spiritus est substantia, §. 402. Ergo monas est et ens simplex, §. 230.

§. 405.

Omnis omnis et huius mundi, cui spiritus insunt, spiritus sunt monades, §. 404. vires repraesentatiuae mundi sui ex parte saltim distincte, §. 402. non extensi, nec singuli spatium replentes, nec habent magnitudinem quantitatiuam, indubiles, finiti, certo tantum virium gradu praediti, malo metaphysico obnoxii, partialiter sibi similes, sed et singuli partialiter dissimiles et inaequales, nec singuli figuram agnoscentes, §. 396. unicus omnium perfectissimus est, §. 77, 185.

SECTIO II.

PRIMA CORPORVM GENESIS.

§. 406.

Totum monadum est MONADATUM. Ergo mundus hic et omnis compositus est monadatum, §. 394.

§. 407.

Monades in mundo composito aut partes etiam eius pro monadatis suis habent,

bent, aut minus, §. 10, 406. In utroque casu monadatum eiusmodi erit **EXTENSVM**, §. 396. partium impenetrabilium, §. 398. partialiter dissimilium, §. 396. i.e. **PARTIALITER HETEROGENEVM** (difforme, dissimilare), hinc non erit **EXTENSVM TOTALITER HOMOGENEVM**, (vniiforme, similare) i. e. partium totaliter similiū, §. 271.

§. 408.

Monades huius mundi simultaneae locum, successiuae sibi mutuo determinant aetatem, §. 281, 85. hinc in se mutuo influunt, §. 211. in conflictu positae, §. 213. Ergo est in hoc mundo influxus et conflictus vniuersalis, §. 48, 306. (*bellum omnium contra omnia, concordia discors, discordia concors*, §. 364.)

§. 409.

Monadum in hoc mundo' quaedam in se remotius influunt mutuo, §. 408, 27. quaedam proprius, sibi praesentes, §. 223. et quia saltus absolutus in mundo impossibilis est, §. 387, quaedam proxime, se contingentes, §. 223.

§. 410.

Quia omnes monades huius mundi in se mutuo influunt, §. 408. non est earundem

dem *actio* transiens seu [influxus *sine rectione*, §. 213.]

§. 411.

Actio transiens seu influxus partium mundi in alias extra ipsas est aut simplex, aut compositus, §. 215. Simplex est etiam minimus, §. 247, 214. Huic respondet reactio, aut minima, aut maior, §. 160, 161. Si minima est, est influxui aequalis, §. 70. Si maior ponatur reactio, id, quo excedit influxum reactio, ponit reactionem influentis, §. 410. hinc influxus eius non erit simplex, §. 215. quod contra hypothesisin. Ergo influxui simpli ci respondet aequalis reactio, §. 70.

§. 412.

Influxus compositus partium mundi in alias extra ipsas est totum plurium simplicium influxuum, §. 215, 214. Cuius ex his respondet reactio aequalis, §. 411. Iam si addas aequalibus aequalia summae sunt aequales, §. 70. Ergo omni influxui composito partium mundi responderet aequalis reactio. Hinc *reactio* partium mundi omnis in alias extra ipsas est influxui seu *actioni* transeunti aequalis, §. 411.

§. 413.

Vires viuae monadum in mundo per contactum mutuum inter se configentium

sunt aequales, §. 412, 331. et quia eaedem non possunt rationes proximae contradictoriorum esse, §. 140, 36. proxime locum, §. 408, 409. hinc coniunctionem sibi mutuo determinantes, §. 81, 85. non continent rationem separationis mutuae proximam, §. 72. Hinc, nisi accedat vis tertia, contingunt se inseparabiliter, §. 386. vnum constituentes, §. 73. unitae, §. 79.

§. 414.

Ita se mutuo contingentia, vt non nisi per vim tertiam separari possint, cohaerent. * Ergo monades mundi se mutuo contingentes cohaerent, §. 413. *Nullus contactus sine cohaesione est.* Ergo quaedam monades huius mundi cohaerent, §. 409, vnum constituentes, §. 413, extensum, §. 407.

* hangen an einander.

§. 415.

Nulla mutatio fit in mundo composito sine motu. Sit enim A mutandum ex B in non-B. Coexistenter cum simultaneis suis extra illud positis, vt B, nunc coexistet, vt non-B, hinc diuersam ad ea relationem, §. 37, 38. positum, §. 85, et locum nanciscetur, §. 281, et fiet motus, §. 283, 125. Quoties talis mutatio, talis in mundo composito motus fit, status mutati, et vniuersifi,

si, cuius pars est, partim idem est cum praecedentibus, §. 265, partim diuersus, §. 125. Hinc sicuti certus aliquis motus fuit, quatenus status nouus a pristino differt; ita, quatenus status idem mansit, haec duratio status, est in mundo composito simul duratio loci, §. 299. certi motus absentia, quies, §. 283. certique motus impedimentum fuit, §. 221. et resistentia, §. 222.

§. 416.

Monades in vniuerso constituentes extensum, §. 414, semper agunt, §. 216, 285. vi sua, §. 400. repraesentantes vniuersi sui singulos status, et suos, etiam futuros, §. 298. quatenus hi iidem sunt cum antecedentibus perdurantes, certum motum impediente, certo motui resistente, §. 415, 210, quatenus autem hi diuersi sunt ab antecedentibus, certum aliud motum efficiente, scilicet mouente, §. 415, 210. Praedicatorum singulis partibus conuenientium aggregatum toti tribuitur, §. 155. Hinc monades quaedam huius vniuersi constituant extensum, cui vis inertiae tribuatur, §. 294. hinc materiam, §. 295. Materia nec huius vniuersi, nec ullius vlla potest esse totaliter homogenea, §. 407.

§. 417.

Monades huius vniuersi materiam constituentes, non eam exhibent primam ex significatu §. 295. et mere passiuam, sed materiam, cui vis motrix tribuatur, §. 416. secundam, et corpus physicum, §. 296. Si moueatur vna pars huius mundi, mutatur eius relatio ad reliquias simultaneas singulas, §. 283, 281. hinc non est MOTVS in mundo PARTICULARIS, * id est, cuiusdam mundi partis, sine vniuersali, §. 283. Hinc in hoc mundo omnis materia est in motu, §. 415. et QVI E S eius non est, nisi RESPECTIVA, ** i. e. absentia determinati alicuius motus §. 283, quae si tanta fuerit, vt obseruetur nullus quiescentis motus, erit MOTVS EVANESCENS. *** Nulla in mundo QVI E S ABSOLVTA, absentia omnis motus.

* eine heſondre Bewegung.   ** Ruhe von einer gewissen Bewegung, oder in Absicht auf eine gewisse Bewegung.   *** eine unmerklich werdende, oder verschwindende Bewegung.

§. 418.

Extensem, aggregatum monadum, quarum singulae sunt impenetrabiles, iam hinc resistet motui suum locum occupaturorum extra ipsum positorum, §. 398, 222, iam hinc

hinc exferet vim inertiae, §. 294. Extensum, aggregatum monadum, quarum nulla vis est vlli alteri extra se positae totaliter aequalis, quarum nullum totum vlli alteri extra prius posito monadato, qua vires, totaliter aequale est, §. 272, 406. nunquam est in totali A EQVILIBRIO, * aequalitate virium in confligentibus, et iam hinc exferet vim motricem, §. 294. Tale autem extensum est omne monadatum in hoc mundo, §. 414, 396. Ergo monadata in hoc mundo ob vnam eandemque vim suarum monadum representatiuam, §. 400. quatenus ea in impenetrabilibus rationem durantis loci, quietis, certique motus absensis continet, vim inertiae, quatenus eadem in nunquam totaliter aequilibrantibus, mutationis loci, motusque certi rationem continet, vim motricem prodent, materia, §. 416. et corpora physica, §. 417. Quae duae vires tantum abest, vt ita sint oppositae sibi inuicem, vt posita vna diuerso respectu non possit simul in eodem subiecto ponni altera, §. 87. vt potius in respectu ad diuersos motus sint simul in quocunque huius mundi extenso, §. 417, eademque vis dato extenso tributa respectu dati motus motrix, respectu motus huic oppositi sit vis inertiae, et v. v. §. 415.

* Gleichgewicht der Kräfte.

§. 419.

Quum corporibus tribuantur vires, §. 296. sunt composita strictius dicta, §. 225, 198. hinc modus compositionis est ipsorum essentia, §. 226. monadibus constant, §. 235. habent magnitudinem quantitativam, §. 243.

§. 420.

Corpora habent partes extra partes, §. 296, 224. Partes corporum extra se in unicem actuales primae ELEMENTA * vocantur.

* die allerersten Grund - Theile.

§. 421.

Elementa aut sunt partes corporum absolute primae, i. e. quae non habent ipsae iterum partes extra partes, aut relative tales, ultra quas in attentione compositionis progredi non placet, §. 420. Illae sunt entia simplicia seu monades, §. 419, 224.

§. 422.

IMMATERIALE vocatur, quod non est materia, quod est materia, MATERIALE vocatur. Elementa corporum absolute talia sunt immaterialia, §. 421, 295. INCORPOREVM est, quod non est corpus, quod est, CORPOREVM. Iam omne corporeum est materiale, §. 296. Ergo elementa corporum absolute talia sunt incorporea,

porea, hinc singula non sunt corpora,
§. 296.

§. 423.

PHILOSOPHIA respectiue primum pro absolute primo habens philosophia PIGRORVM dicitur, quae quum falsa sit, elementa relativae talia, §. 421. materialia et corporea, §. 422. non habenda sunt pro elementis absolute talibus, immaterialibus et incorporeis, §. 422. Hinc haec commodius ELEMENTA simpliciter, illa dicuntur MATERIAE PRIMAE, cf. 295.

* ein allererster Grund - Stoff.

§. 424.

ATOMVS * dicitur ens per se indiuisibile. Omnis monas est indiuisibilis per se, §. 244. Hinc omnis monas est atomus. Ergo elementa sunt atomi, §. 423, hinc atomi naturae dicuntur.

* das an und vor sich untheilbare.

§. 425.

OBSERVABILIA * (phaenomena) dicimus, quae per sensus possimus cognoscere (confusius.) Corpora minora nobis non obseruabilia CORPVS C V L A vocantur. PHILOSOPHIA phoenomena corporum ex cor-

pusculis explicans CORPVS CVLA-
RIS est.

* das wahrzunehmende.

§. 426.

CORPVS CVLA vel alia iterum cor-
puscula pro partibus habent, vel minus,
§. 10, 155. Haec PRIMITIVA * dicun-
tur, illa DERIVATIVA. **

* die ersten.   ** zusammengesetztere.

§. 427.

Omnem materiam, qualis est in hoc
mundo, constituunt elementa, §. 418, 419.
Hinc magnitudo quantitativa ipsi tribuen-
da, §. 419, 243. est multitudo elementorum
ad certam materiam constituendam vni-
toruin, §. 159, 413. Hinc elementa partes
certae materiae cum ea, tanquam mona-
dato suo, sunt in eodem loco, §. 155, 406.
Ergo si locus eorum ita mutetur, ut non
sint cum materia, quam ante constitue-
rant, in eodem loco, non manent par-
tes illius materiae, §. 155. Iam vero omnis
relationis mutatio est in ente in se specta-
to possibilis, §. 133. Ergo omnis loci
mutatio est in cunctis elementis in se
spectatis possibilis, §. 281, 85. Ergo et ille
motus, quo cessant esse partes materiae,
quibus partes fuerant, §. 283. Si ita mo-
uean-

ueantur , materia diuiditur , §. 244, 162.
Ergo *omnis materia* , qualis in mundo,
est *diuisibilis* , saltim in et per se , §. 18.

§. 428.

Si materia in mundo dicatur diuisibilis in infinitum : id vel intelligitur absolute, ipsi non esse partes indiuisibiles et est falsum, §. 424, 419. vel respectiue, nobis in ea diuidenda non obseruabiles partes esse , nisi iterum diuisibiles, §. 248. et est verum materiam esse in indefinitum diuisibilem, §. 425.

§. 429.

ATOMVS MATERIALIS esset corpusculum per se indiuisibile , quod nihil est , §. 427, 425. PHILOSOPHIA igitur ATOMISTICA , phaenomena corporum ex atomis materialibus explicans , fallitur.

SECTIO III.

NATVRA CORPORVM.

§. 430.

NATVRA (cf. §. 431, 466.) entis est complexus earum eius determinationum internalium , quae mutationum eius , aut in genere accidentium ipsi inherentium sunt principia. Hinc ad naturam entis pertinent

nent 1) essentialia eius, §. 39. 2) essentia, §. 40. 3) facultates, 4) receptiuitates, §. 216. 5) vires, quibus instructum est, omnes. §. 197. Initium naturae est ORIGO, * duratio VITA, ** finis MORS, *** cf. §. 556.

* Erzeugung.   ** Leben.   *** Todt.

§. 431.

Natura corporum est modus compositionis eorum, §. 419. cum omni facultate, receptiuitate, vi inertiae et motrice, qua possunt. §. 296, 430. Nonnunquam etiam natura simpliciter dicitur. cf. §. 430, 466.

§. 432.

Quum in mundo sit vniuersalis veritas, §. 363, 90. omnes eius mutationes habent normas communes, §. 86, 89. secundum quas natura partium eius determinatur, §. 431. hinc et motus corporum in mundo, §. 283, quarum superiores LEGES, * inferiores REGULAE MOTVS ** dicuntur.

* gemeine.   ** besondere Gesetze der Bewegung.

§. 433.

MACHINA est compositum stricte dictum secundum leges motus mobile. Ergo omne corpus in mundo est machina, §.

419, 432. Nec datur in mundo machina, nisi ens contingens, §. 361. Machinae natura per leges motus determinata MECHANISMVS est. At, quicquid non est compositum, non est machina, hinc nulla monas est machina, §. 230.

§. 434.

NEXVS machinarum est MECHANICVS, hinc nexus corporum in mundo est mechanicus, (mundus, cf. §. 354. corporeus, materialis, regnum naturae) §. 433. At, in quo mundo sunt spiritus et corpora, in eo connexa sunt etiam corpora cum spiritibus, §. 357. hinc in mundo, in quo sunt spiritus et corpora, est nexus 1) corporum inter se, 2) spirituum inter se, §. 403. 3) corporum et spirituum mutuus, pneumatico - mechanicus et mechanico - pneumaticus (harmonia regni naturae et gratiae.)

§. 435.

PHILOSOPHIA MECHANICA est phaenomena corporum ex eorum mecanismo explicans. FATVM ex mecanismo corporum est PHYSICOMECHANICVM (physicum aut mechanicum simpliciter) at si quis euentus mundi per illud determinetur, est in se contingens,

§. 361, 354 non nisi hypothetice necessarius, §. 382, 105.

C A P V T III.

P E R F E C T I O V N I V E R S I.

S E C T I O I.

M V N D V S O P T I M V S.

§. 436.

Mundus perfectissimus est, in quo plurimarum partium maxima, et maximum plurimae partes in mundo composibiles tantum ad unum consentiunt, quantum in mundo fieri potest. Hinc mundus perfectissimus habet perfectiōnem maxime compositam, cuique mundo non nisi simplex conuenit perfectio, non est perfectissimus, §. 185.

§. 437.

Posito mundo perfectissimo ponitur summa, quae in mundo possibilis est, perfectio, §. 436. Hinc *mundus perfectissimus est* etiam mundorum possibilium omnium optimus, §. 187. Iam mundi partes sunt actualia, §. 354. haec vel simultanea, vel successiva, §. 306. Ergo *mundus perfectissimus*

simus tot 1) simultanea, tot 2) successiva complectitur, et 3) tanta, quot et quanta in mundo sunt optimo compossibilia, i.e. 1) extensive, 2) protensive, 3) intensive, mundorum est optimus maximus, §. 436, 368.

§. 438.

Si vel duo tantum contingentia extra se posita sunt in mundo compossibilia, vel ut simultanea, vel ut successiva, quorum unius perfectio vel nihil, vel non tantum alterius perfectioni derogat, quantum perfectioni totius addat, **M V N D V S E G O I S T I C V S**, qualem egoista hunc ponit, non est perfectissimus. Si vel unica tantum monas non intellectualis in se possibilis et cum spiritibus in mundo compossibilis est, cuius perfectio aut nihil, aut non tantum perfectioni spirituum derogat, quantum perfectioni totius addat, **M V N D V S I D E A L I S T I C V S**, qualem idealista hunc ponit, non est perfectissimus, §. 437.

§. 439.

Materialista negat in hoc mundo dari monada, §. 395. hinc mundum sibi format impossibilem, §. 394, ergo **M V N D V S** nec ullus, nec perfectissimus est, qualem materialista fingit hunc esse, **M A T E R I A L I S T I C V S**. §. 436.

§. 440.

§. 440.

Perfectissimus etiam *mundus* finitus est, §. 372, et omnes eius, etiam perfectissimae, partes finitae, §. 354, 257. Ergo nec ipse, nec quicquam in eodem est infinitum realiter, §. 248. Non possunt tamen solum et ipse, et multae eius partes multis rationibus mathematice infinita esse, sed est ipse etiam omnibus, qui aut nequeunt, aut quibus non placet contingens maximi determinare limites, *extensionis*, *protensionis*, *intensionis* infinitae mathematice talis, s. intensiue, extensiue, protensiue indefinitus, §. 248, 437.

§. 441.

In mundo perfectissimo est maximus, qui in mundo possibilis, *nexus uniuersalis*, §. 437, 94. *harmonia et consensus*, §. 436, 357.

§. 442.

Quum omnis mundus sit perfectus, §. 360. imperfectissimus est, in quo minima, quae in mundo esse potest, perfectio, consensus paucissimorum minimorum ad unum minimum minimus, §. 354, 185. hinc simplex, §. 96. sine exceptionibus, §. 97. Mundus imperfectissimus est minimus, §. 368.

§. 443.

Etiamsi mundus perfectissimus ponatur mundorum optimus, §. 437. non tamen ideo ponitur summum bonum, s. optimum metaphysicum, etiamsi ponantur in eo maximae plurimae realitates, quae in vlo mundo sunt compossibles, non tamen absolute plurimae maxima, §. 190. multo minus absolute necessariae, quoniam singularum exsistentia modus est, §. 361. Etiamsi mundo perfectissimo tribuatur maximus realitatis in vniuerso quodam obtinendae gradus, ille tamen in ente contingenti non nisi limes erit, §. 248, 250. a realiter infiniti gradu realitatis absolute maximo, necessario, immutabili, §. 251. probe diuersus, §. 38.

§. 444.

In omni perfectione est ordo, §. 95. Hinc in mundo perfectissimo maximus est ordo, qui in mundo possibilis, §. 437, 175. Ergo plurimae regulae perfectio-
nis communes, e. g. *Quo plura, quo ma-
iora, quo spatiothora, §. 280, quo diuturnio-
ra, §. 299. caeteris paribus, hoc melius, §.
437, 187.* et ordo maxime compositus, §.
183. ita tamen, vt inferiores superiores-
que regulae tandem ad vnam omnes ex
vna summa perfectionis regula, eadem-
que fortissima, cognosci possint, §. 182, 185.

§. 445.

In mundo perfectissimo quum plurimae sint perfectionis regulae, §. 444. possunt etiam esse exceptiones admodum multae, §. 97, 372. modo maximum non tollant consensum, §. 440. hinc sint, quae possunt, caeteris paribus, paucissimae, §. 161, minimae, §. 186.

§. 446.

Si in mundo perfectissimo collidantur ratio perfectionis sufficiens et insufficiens, fit exceptio ab insufficienti: si collidantur foecundior et minus foecunda, fit exceptio a minus foecunda; si grauior et minus grauis, fit exceptio a minus graui; si vltior et propior vltiori subordinata, fit exceptio a propiori; si secundum quid sufficiens et simpliciter talis, fit exceptio a sufficiente secundum quid; si inferior et superior, fit exceptio ab inferiori. Quaecunque tandem regula perfectionis in mundo perfectissimo collidatur cum summa, ab ea excipitur, §. 186, 445.

§. 447.

De mundo perfectissimo non valent solum, §. 361 - 376, 354, 436. sed etiam absunt ab eodem longissime, quae abesse ab omni mundo docent, §§. 380 - 388, 247, 354. e. g. Tantum abest ab eo fatum spinosi-

noscitum, §. 382, ut ipsi potius indefinita extensio, intensio et protensio tribuenda sit contingentia et mutabilitas, §. 440, 437, etiam hypothetica, §. 104, 127.

SECTIO II.

SVBSTANTIARVM MVNDANARVM
COMMERCIVM.

§. 448.

Quum in hoc mundo sit harmonia, §. 356, sit influxus vniuersalis, §. 408, aut erit hic vbique realis, aut vbique idealis, aut aliquando realis, aliquando idealis, §. 212. Harmonia monadum mundi in se mutuo influentium est SVBSTANTIARVM MVNDANARVM COMMERCIVM. * Ergo substantiae omnis et huius mundi sunt in vniuersali commercio, §. 357. Sententiae, huic explicando aptae quae videntur, SYSTEMATA EXPLICANDI COMMERCII INTER SVBSTANTIAS MVNDI ** dicuntur, eaque si explicando omni omnium commercio adhibeantur, VNIIVERSALIA. *** cf. §. 761. (generalia). MVTATIONES partium mundi in commercio positarum, quarum in vna parte commercii euenientium cognosci potest ratio sufficiens ex vi alterius partis commercii, sunt HARMONI-

C A E. *** Influxus omnium substantiarum mundi in se inuicem idealis est HARMONIA PRAESTABILITATIS UNIVERSALIS, ***** cf. §. 462. eamque ponens in hoc mundo, est HARMONISTA UNIVERSALIS, cuius sytema vocatur SYSTEMA HARMONIAE PRAESTABILITAE UNIVERSALIS. *****

* die Verbindung des in einer gantzen Welt vor sich bestehenden.   ** Meinungen von der Art und Weise solcher Verbindung.   *** allgemeine **** übereinstimmende Veränderungen.   **** die algemeine vorherbestimmte Vereinstimmung.   ***** die Meinung der algemeinen vorherbestimmten Vereinstimmung.

§. 449.

Systema harmoniae praestabilitae vniuersalis non tollit influxum substantiarum huius mundi in se inuicem, sed eum ponit, §. 448, non tollit vnam mundi substantiam pati ab altera, §. 448, 212. sed quamlibet tamen mutationem suam, quam ab altera substantia huius mundi patitur, via sua producere ponit, §. 210. non tollit partium huius mundi conflictum mutuum, §. 213. facultatem receptiuitatemque actionum transfeuntium, §. 217. multo minus influxum substantiae infinitae, receptiuitatemque illius influxus in finitis, §. 448. non solum non tollit agere posse spiritus in

in corpora, et corpora in spiritus, sed ponit etiam in hoc mundo corpora et spiritus in se mutuo influere, §. 408, 434. sequere posse mutuo contingere, §. 223, 409.

§. 450.

INFLEXVS realis substantiae mundi partis in aliam mundi partem est PHYSICVS. Hinc INFLEXVS PHYSICVS VNIUERSALIS est vniuersalis substantiarum in mundo harmonia, qua vna in alteram realiter influit, eumque ponens in hoc mundo est INFLEXIONISTA VNIUERSALIS. Huius systema est SYSTEMA INFLEXVS PHYSICI VNIUERSALIS.

§. 451.

Systema influxus physici vniuersalis non tollit harmoniam substantiarum mundi mutuam eamque vniuersalem, §. 450, 48. sed praestabilitam, §. 448. Non omnis, qui ponit substantias huius mundi in se mutuo influere, inter se configere, a se inuicem pati, et vtrumque posse corpora respectu spirituum, spiritus respectu corporum, immo se posse mutuo contingere, est influxionista vniuersalis, §. 449, 450. Influxionista vniuersalis 1) negat ullam substantiam huius mundi, quando patitur ab alia substantia huius mundi, ageare et passiones suas vi sua producere, §.

450, 212. 2) ponit realiter passiones vnius substantiae huius mundi produci ab altera substantia huius mundi in eam influente, §. 450. Hinc per systema influxus physici vniuersalis nulla substantia, pars mundi, in vllis suis mutationibus harmonicis agit vi propria, §. 448. Jam vero omnes mutationes substantiae mundanae possunt ex vi cuiuscunque aliis monados ad eundem mundum pertinentis sufficienter cognosci, §. 354, 400. Ergo omnes sunt harmonicae, §. 448, et hinc in nullis suis mutationibus vlla substantia mundana agit, ex systemate influxus physici vniuersalis, in omnibus realiter patiens ab aliis substantiis mundanis, quae tamen ob eandem rationem prorsus non agerent, §. 210, hinc nec vires essent, §. 197. q. c. §. 199.

§. 452.

Qui ponit in omnes substantias huius mundi pati vias ab aliis huius mundi substantiis, et realiter quidem patientes, ex ipsius sententia, solam realiter influere substantiam infinitam, est OCCASIONALISTA (assistantianus) VNIIVERSALIS, eiusque sistema est SYSTEMA CAVSSARVM OCCASIONALIVM VNIVERSALE * (Cartesianum, s. Malebranchianum potius assistentiae) contradicens, §. 400, 408. hinc falsum. Idem patet inde, quod per

pér occasionalismum nulla mutatio harmonica in substantia vlla mundana est ipsius, sed tantum substantiae infinitae actio, §. 448. Hinc etiam hoc sistema omnem infinitis tollit vim et energian, §. 451.

* die Meinung der allgemeinen sogenannten nur gelegentlichen Ursachen.

§. 453.

Systema caustarum occasionalium, nisi harmoniam, influxum tamen mutuum substantiarum huius mundi vniuersalem verum tollit, §. 452, 448. hunc physicum §. 450, et idealem, §. 212, (nisi sic dicas imaginarium apparentem, §. 12) illam præstabilitam, §. 448. Non omnis, qui ponit substantiam infinitam in omnes finitarum substantiarum passiones realiter influere, nec omnis ille, qui substantiam infinitam solam in eas realiter influere ponit, est occasionalista vniuersalis, sed qui ponit 1) reales esse passiones substantiarum finitarum omnes, 2) a solo influxu substantiae infinitae dependere, §. 452.

§. 454.

Systemata harmoniae præstabilitae et influxus physici uniuersalium in hoc sunt similia §. 72, vt 1) nec influxum mutuum substantiarum huius mundi, nec harmo-

niam, nec influxum substantiae infinitae in easdem realem tollant vniuersales, §. 448, 450. 2) passiones substantiarum huius mundi ponant esse actiones alicuius substantiae finitae; in eo sunt dissimilia, ut posteriorius excludat ab actione patientem substantiam, prius non excludat, §. 449, 451.

§. 455.

Systema harmoniae praestabilitae et caussarum occasionalium vniuersalia in eo sunt similia, ut tollant influxum realem substantiae huius mundi in aliam, eiusdem partem, §. 70. in eo sunt dissimilia, §. 70, ut prius ideales ponat passiones quasdam eorum, quas posterius reales ponit, §. 449, 453.

§. 456.

Systema influxus physici et caussarum occasionalium vniuersalia in eo sunt similia, ut passiones vnius in hoc mundo substantiae ab altera eiusdem mundi parte vtrumque ponat reales; in eo sunt dissimilia, §. 70, ut prius influere olam substantiam infinitam in eas tolat, ponat posteriorius, §. 451, 452.

§. 457.

S Y S T E M A T A   E X P L I C A N D I   S V B -
S T A N T I A R V M   M V N D A N A R V M
C O M -

COMMERCIVM VNIVERSALIA, si singula singularum mundi substantiarum commercia simili modo explicant, SIMPLICIA * dicuntur. Ergo sistema harmoniae præstabilitae, influxus physici et caussarum occasionalium vniuersalia sunt systemata simplicia, §. 448, 456. SYSTEMATA VNIVERSALIA COMPOSITA ** sunt, quae quaedam quarundam substantiarum mundi commercia diuerso modo, quam alia, explicant.

* die allgemeine Meinungen von der Art und Weise der Verbindung des vor sich bestehenden in einer gantzen Welt sind entweder einfach,   ** oder zusammengesetzt.

§. 458.

Praeter harmoniae præstabilitae, influxus physici, et caussarum occasionalium systemata vniuersalia, quartum aliquod simplex vniuersale §. 457, non est possibile §. 448, 452. infinita seu potius indefinita possunt esse composita, §. 457, 248.

§. 459.

Per harmoniam præstabilitam, influxum plurium substantiarum mundi in commercio positarum idealem in se inuicem maior nexus actuatur, quam per influxum earundem physicum. §. 167. Nam in in-

fluxu physico passio realiter patientis non habet rationem sufficientem in patientis viribus , §. 450 , 212. In harmonia praestabilita habet passio patientis substantiae rationem sufficientem 1) in ipsius viribus 2) in idealiter influente substantia , §. 449. Hinc substantia influens in harmonia praestabilita est aequa foecunda , ac in influxu physico , substantia vero patiens est in harmonia praestabilita foecundior , quam in influxu physico , §. 166.

§. 460.

Per influxum substantiae infinitae soli tributum in substantias in commercio positas realiter patientes , quicquid patiuntur , substantia patiens non est foecundior , quam per influxum physicum , §. 453. altera autem pars commercii finita adhuc minus foecunda , §. 453 , 166. Ergo per harmoniam praestabilitam coniunctam cum concursu substantiae infinitae maior nexus actuatur in substantiis in commercio positis , quam per influxum soli infinitae substantiae tributum , §. 167.

§. 461.

In mundo perfectissimo est nexus possibilium in mundo maximus , §. 441. Ergo substantiae , quae et quot possunt in eo , connectuntur per harmoniam praes-

praestabilitam coniunctam cum concur-
su substantiae infinitae, §. 460, 459.

§. 462.

Si harmonia praestabilita vniuersalis
coniuncta cum concursu substantiae infini-
tae est in mundo perfectissimo possibilis,
est ille, qualem harmonista vniuersalis
hunc ponit esse, §. 448, 461. nec est, qua-
lemcunque systema quoddam composi-
tum adoptaturus concipiat, §. 451. omnis
contra PARTICULARIS HARMONIA
PRAESTABILITA, * i. e. quarundam
mundi partium, in eodem admittenda
est, §. 154.

* besondere vorherbestimmte Vereinstimmung.

§. 463.

Quum harmoniae praestabilitae vniuer-
salis conditio, sine qua non, sit possibi-
litas eius in mundo perfectissimo, haec
demonstranda est harmoniam praestabili-
tam demonstraturo per §. 462. Alias ita
pater: ex quavis cuiusvis mundi monade
singulae mundi, ad quem pertinet, par-
tes cognosci possunt, §. 400, ergo et sin-
gulae mutationes mundanae, §. 354, 155.
Tales autem sunt omnes passiones cuius-
vis monadis mundanae, quam ab alia
sui mundi monade patitur, §. 210. Monas
autem

autem patiens est vis, §. 199. Ergo ipsa illa monas ab alia monade mundana patiens est ratio huius passionis suae, et singularum eius partium, §. 354, 155. hinc ratio huius suae passionis sufficiens, §. 14, 21. adeoque data passio ipsius simul est patientis actio, §. 210. Ergo passiones omnes monadum cuiusuis mundi, quas ab aliis monadibus mundanis patiuntur, sunt tantum ideales, §. 212. Ergo talis etiam semper influxus monadis mundanae in aliam, nunquam realis, nunquam physicus, §. 450. Hinc in hoc etiam mundo omnes eius substantiae sunt tantum per harmoniam praestabilitam in commercio vniuersali, §. 448. nullae vnuquam per influxum physicum. Systema harmoniae praestabilitae vniuersalis est vera sententia, ergo et omnis particularis harmonia praestabilita vera est, §. 462, omnis et vniuersalis et particularis influxus physicus, et eius systema, §. 450, et systema caussarum occasionalium, §. 452, falsa sunt.

§. 464.

In mundo perfectissimo nexus est, qui in mundo possibilis, maximus, §. 441. Ergo si sunt in mundo perfectissimo corpora et spiritus, §. 438. est nexus mechanicus, pneumaticus, et pneumaticomechanicus in eodem maximus, §. 441. (maxima

xima regni naturae et gratiae harmonia, §. 434, 403. praestabilita, §. 463.)

§. 465.

DUALISTA est, qui ponit hunc mundum constare spiritibus et corporibus extra se. Hinc mundus perfectissimus non egoisticus, non idealisticus, §. 438, est, qualem hunc dualista concipit, §. 439.

S E C T I O III.

N A T V R A L E.

§. 466.

Complexus naturarum in singulis et simul sumtis partibus mundi est NATVRA VNIVERSA (natura cf. §. 859). Hinc natura huius et perfectissimi vniuersi est aggregatum seu complexus omnium essentialium, essentiarum, facultatum, receptivitatum, virium, quibus omnes eius partes, monades, elementa, spiritus, materiae, corpora instructa sunt, §. 430. hinc omnis omnium in eo corporum modus compositionis, vis inertiae, vis motrix, et mechanismus est pars naturae vniuersae, §. 431, 433.

§. 467.

Essentia mundi eiusque compositi modus compositionis, §. 226. cum essentiis singularum eius partium, non est, nisi pars, satis parua, §. 161. naturae vniuersae §. 466,
155.

§. 468.

Natura vniuersa habet partes internas mutabiles, §. 466. easque perfectissimi mundi natura vniuersa plures, §. 437. Hinc natura vniuersa cuiusvis mundi est ens contingens, §. 131. et finitum, §. 255, et perfectissimi quidem mundi natura vniuersa habet contingentiam mathematiciter infinitam, §. 447.

§. 469.

EVENTVS ab ullius entis contingentis natura actuandus est NATURALIS SUPERNATURALI CONTRADISTINCTVS, cf. §. 474. At cunctus a determinata determinati entis contingentis natura actuandus est NATURALIS, PRAETERNATURALI cf. §. 474. CONTRADISTINCTVS. Quicquid ab alicuius natura actuari potest, est ipsi PHYSICE POSSIBILE, quicquid non potest, est ipsi PHYSICE IMPOSSIBILE. Quaedam in se possibilia non tamen a quauis natura actuari possunt, §. 15, 430. ergo multis possunt

sunt esse phyfice impossibilia. Non omne phyfice nonnullis impossibile est et absolute tale. Phyfice alicui contingentи impossibilia sunt talia aut in quocunque eius natura spectetur statu NATVRALITER IMPOSSIBILIA SIMPLICITER (mere, omnino, prorsus), aut tunc demum, si in certo statu spectetur eius natura, NATVRALITER IMPOSSIBILIA SECUNDVM QVID (pro nunc et sic). Impossibilitas naturalis simpliciter talis realitatum est IMPOTENTIA MERE NATVRALIS. Non omnis impossibilitas naturalis est impotentia mere naturalis aut absoluta impossibilitas, § 467. Oppositum phyfice impossibilis est PHYSICE NECESSARIUM, phyfice possibilis PHYSICE CONTINGENS. Non omne phyfice necessarium est absolute necessarium, §. 102. Quaedam in se contingentia possunt multis esse phyfice necessaria, §. 104. Phyfice necessaria vel sunt simpliciter, vel secundum quid italia.

§. 470.

NATVRALE CERTO CORPORI est a determinata eius natura actuandum, CERTO MUNDO CORPOREO est, quod per naturam corporum certi mundi vniuersam actuandum, §. 466. NATVRALE CERTO SPIRITVI CONTINGENTI est per

per determinatam eius naturam actuandum. NATVRALE CERTO MUNDO PNEUMATICO est, quod per naturam spirituum certi mundi vniuersam actuandum est, §. 469,

§. 471.

Successio naturalium in mundo est CVRSVS NATVRAE. Hinc cursus naturae opponitur successioni vel supernaturalium, vel praeternaturalium §. 469, et vel in aliquo corpore, vel in toto aliquo mundo corporeo, vel in spiritu aliquo, vel in toto aliquo mundo pneumatico, vel in vniuersa natura spectatur, §. 470, 466.

§. 472.

Ordo naturalium in mundo est ORDO NATVRAE, isque vel supernaturalium, vel praeternaturalium opponitur coniunctio- ni, et vel in certo tantum corpore, vel mundo corporeo, vel spiritu, vel mundo pneumatico spectatur, §. 469, 470, vel in vniuersa natura, §. 466. Horum ordinum singuli normas suas communes ha- bent, §. 86. Ergo sunt in hoc mundo normae naturalis ordinis leges regulaeque communes, §. 432. diuersae, §. 38. at si- miles, §. 70. Complexus legum similium ius * est, cf. §. 971. (latius dictum). Le- gum ordinis naturae complexus ius NATVRAE

TVRÆ LATISSIMVM est, huius partes sunt leges regulaeque motus, §. 432, legesque naturae spirituum.

* ein Recht.

§. 473*

Naturale si sequatur naturale, EVENIT SECUNDVM CVRSVM NATVRAE, idque secundum cursum naturae vel certi corporis, vel certi nexus in certo mundo materialis, vel certi spiritus, vel certi nexus in certo mundo pneumatici etiam, §. 471. vel saltim secundum cursum naturae vniuersae, §. 466. si succedat, vel coexistat naturali, EVENIT SECUNDVM ORDINEM NATVRAE, idque secundum ordinem naturae vel certi corporis, vel certi nexus in certo mundo materialis, vel certi spiritus, vel certi nexus in certo mundo pneumatici etiam, §. 472. vel saltim secundum ordinem naturae vniuersae, §. 466. Ergo naturale succedens et coexistens naturalibus actuatur secundum leges naturales, §. 472. Naturale certo corpori, aut certo nexui in mundo materiali secundum leges regulasque motus per mechanismum corporum actuatur, §. 433. hinc explicari potest mechanice, §. 435, 433.

SECTIO III.

S V P E R N A T V R A L E.

§. 474.

EUENTUS mundi a nullius entis contingentis natura actuatus **S V P E R N A T V R A L I S** est. Euentus a determinata certi entis contingentis, in quo euenit, natura non actuatus, respectu illius entis **P R A E T E R N A T V R A L I S** est. Hinc supernaturalia sunt praeternalia respectu naturae vniuersae; et praeternalia respectu naturae vniuersae sunt supernaturalia, §. 466. Euentus supernaturalis, qua spectatur, ut extraordinarius, est **M I R A C U L U M**. * Hinc miraculum est praeternaturale respectu naturae vniuersae. Omne miraculum est supernaturale, sed non omne supernaturale refertur ad miracula.

* ein Wunder, Wunderwerck.

§. 475.

Supernaturalia et miracula sunt naturalium, et naturaliter ordinariorum opposita, §. 81, 474. Jam naturalia et naturaliter ordinaria in omni mundo sunt contingentia, §. 354, 257. Ergo supernaturalia et miracula sunt possibilia, §. 101.

§. 476.

Quae per naturam entis contingentes in mundo actuantur , non sunt supernaturalia , nec miracula , §. 474. Hinc per naturam spiritus , qui pars mundi est , actuata non sunt supernaturalia , non miracula , §. 354 , 257.

§. 477.

Actiones spirituum finitorum in alias mundi partes , per determinatam naturam patientium non actuatae , hinc respectu patientium praeternaturalis , §. 474. et extraordinariae , §. 472 , 384. non sunt tamen supernaturales , nec miracula , §. 474. Hinc si dicuntur MIRACULA COMPARATIVÀ , * miraeula comparatiua non sunt miracula , quae illis contradistinguen-
da RIGOROSA ** vocantur. Si tales actiones supra naturam ponantur , id tantum de certa certi corporis mundi-
ue corporei natura concedi potest , §.
470.

* Vergleichungs - Weise.   ** nach der Strenge sogenannte Wunder.

§. 478.

Cuius caussam naturalem nos non nouimus , euentus extraordinarius est PRODIGIVM * (signum cf. §. 347 , L 2 often-

ostentum, portentum). Prodigia sunt vel miracula rigorosa, §. 474, 477. vel naturales euentus, MIRACULA QVOAD NOS. **

* ein geschehendes Zeichen.   ** Wunder
nach der Fassung des Wahrnehmenden.

§. 479.

Supernaturalia et miracula quum per vniuersam naturam non actuantur, §. 474, 466. et sint tamen entia contingentia, §. 474, 354. hinc effectus, §. 334. quando existunt, habent caussam efficientem ens extramundanum, §. 388, de quo testantur, §. 333.

§. 480.

CONTRA CURSUM NATVRAE EVENTUS non naturalis naturalibus succedens, §. 471, 473. Iam supernaturale et miraculum non est euentus naturalis, §. 474, 469. Ergo supernaturale et miraculum fit contra cursum naturae naturalibus succedens, et quidem contra cursum naturae vniuersae, §. 471. Praeternaturale certo corpori, aut certo mundo corporeo, certo spiritui, aut certo mundo pneumatico fit contra cursum naturae aliquem tantum, §. 474, 471. Hinc non omne contra qualemque cursum naturae eveniens

niens est supernaturale, vel miraculum, §.
474.

§. 481.

Supernaturalia et miracula non sunt absolute extraordinaria, §. 475, 385, nec contra ordinem mundi omnem, §. 359, 7. nec tamen sunt naturaliter ordinaria, §. 472, 474. Quumque euentus non naturalis naturalibus coexistens vel succedens evenit CONTRA ORDINEM NATVRAE, supernaturalia et miracula sunt contra omnem ordinem naturae vniuersae. Ergo non eueniunt secundum normas certi ordinis naturae communes, §. 472. Ergo sunt relativae ad ordinem naturae extraordinaria, §. 384. Supernaturalia et miracula sunt extraordinaria respectu ordinis naturae vniuersae, §. 472. Praeternaturale est extraordinarium respectu certi corporis, aut mundi corporei, certi spiritus, aut nexus pneumatici, et ordinis naturae in iisdem determinati, §. 474, 472. ita, ut contra hunc eueniat, §. 384. Ergo non omne extraordinarium respectu qualiscunque ordinis naturae, non omne, quod est contra qualemcumque naturae ordinem, est supernaturale, multo minus miraculum, §. 474.

SECTIO V.

POSSIBILITAS SUPERNATURALIVM HYPOTHE-TICA.

§. 482.

Lex ordinis in mundo perfectissimo, §. 84. eaque vna ex superioribus, §. 182. haec est: *Optimum compossibilium in mundo perfectissimo coniungatur optimo* §. 444. Haec lex dicitur *lex optimi in mundo*, cf. §. 822. cui subordinatur *lex optimi in natura*: *optimum naturalium in mundo perfectissimo coniungatur optimo*. §. 469, 444.

§. 483.

Pone in mundo perfectissimo euentum naturalem, hinc secundum ordinem naturae euenturum, §. 473. reliquis compossibilem. Pone sub iisdem circumstantiis euentum supernaturalem, hinc contra omnem ordinem naturae euenturum, §. 481, reliquis compossibilem, sed naturali meliorem. Quum oppositi, naturalis et supernaturalis, e. g. miraculosus, euentus simul existere nequeant, §. 81, in hoc casu regulae ordinis naturae universae, et superior regula perfectionis, §. 481, collidentur, §. 97.

§. 484.

§. 484.

Regulae ordinis naturae, et peculiaris, et vniuersae, quum in mundo perfectissimo sint inferiores et subordinatae legi optimi in mundo, §. 182, 482. in casu per §. 483. posito fiet exceptio a legibus ordinis naturae, §. 446. et fiet supernaturale quid, immo miraculum, §. 483, ordini mundi perfectissimi summo conuenientissime, §. 444.

§. 485.

Supernaturalia et miracula per saltum absolutum essent impossibilia, §. 387. hinc supernaturalia nulla, miracula nulla fiunt per saltum absolutum, §. 475. Quum tamen euentuum in mundo naturaliter ordinaria ratio sufficiens proxima sit natura cuiusdam entis contingentis, §. 472, 469. quando eueniunt supernaturalia et miracula, eueniunt per saltum respectuum, §. 474, 386.

§. 486.

Supernaturalia et miracula in mundo corporeo euenientia mechanice explicari non possunt, §. 435, 433. multo minus PNEUMATICA, in mundo pneumatico (regno gratiae) euenientia. §. 433, 403.

§. 487.

Si pro euentu naturali in mundo ponatur supernaturalis et miraculosus, non est

mundus totaliter idem, qui esset, si naturalis euentus pars eius esset, §. 267, 155. Ergo posito supernaturali et miraculo in mundo, pro effectu naturali, ponitur status mundi supernaturali dato, vel miraculo coexistens partialiter aliis, quam esset supernaturali vel miraculo non patrato, §. 378, 369.

§. 488.

Nihil prorsus sterile, §. 23. hinc nullum supernaturale nullum miraculum est sine corollario, seu rationato, posito hoc, ponitur iterum aliquid, §. 14. hinc eius de novo rationatum, §. 23. et sic porro. Ergo omnis supernaturalis, omnis miraculi ponuntur consectaria in indefinitum, §. 248. per status mundi post euentum supernaturalem, post miraculum successuos, §. 30, 369.

§. 489.

Si pro euentu supernaturali, pro miraculo positus in mundo fuisset in casu, §. 487, 488. memorato euentus naturalis, habuisset et hic sua rationata in indefinitum per omnes mundi status succedentes ipsi, §. 23, 389. sed consectaria effectus naturalis et supernaturalis vel miraculosi non possunt esse totaliter eadem, §. 267, 38. Ergo posito supernaturali, posito miraculo in mundo pro effectu naturali omnes mundi

mundi status euentui supernaturali, vel miraculo succedentes sunt partialiter alii, quam fuissent dato supernaturali, vel miraculo non patrato, §. 369.

§. 490.

In systemate occasionalismi omnis passio substantiae finitae supernaturalis est, §. 474, 453. licet quaedam concipi possit, quae non sit miraculum, quantum spectatur, ut ordinaria, 384.

§. 491.

Supernaturale et miraculum quum sit actio, §. 474, 323. erit vel simplex, vel compositum, §. 215. et hoc quidem vel ens simultaneum, vel ens successuum, vel utrumque, §. 238. Tam simplex, quam compositum, modo ens simultaneum, euenit in instanti, destitutum prioribus posterioribusque partibus, §. 300.

§. 492.

Quo foecundius, quo nobilius supernaturale et miraculum, §. 166. hoc maius est §. 491, 214. hinc maximum erit foecundissimum, nobilissimum, et maxime compositum, §. 214, 215.

§. 493.

NATURALISTA LATIVS DICTVS,
cf. §. 999. est, qui in hoc mundo super-
L 5 natu-

naturales omnes euentus tollit. Ergo tollit miraculorum in hoc mundo exsistentiam, §. 474. si id facit, ob negatam eorundem possibilitatem, errat, §. 475.

§. 494.

Posita natura huius mundi, vti est, extensionis intensionis protensionis mathematice infinitae, §. 440, 466. est et infinitae eiusmodi contingentiae, §. 468, 361. nec potest exsistere, nisi vt effectus caussae extramundanae, de qua testatur, §. 375. sicut supernaturalia et miracula, quando existunt, 479. Hinc limites suae theoriae de natura huius mundi vniuersa non confundens cum limitibus dictae naturae ipsius, nec inde secure concludens ex sua tantum ignorantia caussae naturalis ad hanc omnino negandam: non est ideo iam iniurius in caussam vniuersae naturae supernaturalibus et miraculis communem, §. 375, 479, neque naturalista, §. 493.

§. 495.

Pone euentum naturalem et supernaturalem in mundo perfectissimo sub iisdem circumstantiis reliquis mundi partibus compossibilem, sed, qua consecaria, aequaliter bonos. Naturalis aequa satisfaciens legi optimi in mundo, ac supernaturalis,

ralis, §. 482. simulque regulis perfectio-
nis, quas ordo naturae praescribit, §.
472, hinc pluribus, quam supernatura-
lis, §. 481. In hoc ergo casu non fiet su-
pernaturale quid, vel miraculum in
mundo perfectissimo, §. 482, 445.

§. 496.

Quum natura etiam perfectissimi mun-
di vniuersa sit finita, §. 468, non est prin-
cipium omnium accidentium, quae mun-
do optimo inhaerere possunt, sufficiens,
§. 430, 259. Pone ergo euentum reliquis
in mundo optimo compossibilem opti-
mis optimum, sed naturaliter et ordina-
rio non actuandum, pone eundem super-
naturaliter et extraordinario actuari posse;
fiet in hoc etiam casu, vt §. 484, super-
naturale quid, immo miraculum ordinis
mundi perfectissimi conuenientissime, §.
482, 444.

§. 497.

Quot et quanta possunt in mundo optimo optima euenire naturaliter, et ordinario fiunt in eodem naturaliter, §. 495. Quot et quanta aut prossus non possunt in eodem, aut non aequae bene euenire naturaliter et ordinario, fiunt in eodem optima supernaturaliter et miraculose, §.
484, 496. Priora miracula dici possunt

MIRACVLA SVPPLEMENTIA, * posteriora EMENDANTIA. ** Par est ratio supernaturalium.

* ergäntzende.   ** ausbessernde Wunder.

§. 498.

Numerus supernaturalium et miraculorum in mundo perfectissimo tantus est, quantus possibilium eius numerus, quae naturaliter et secundum ordinem naturae aequa bene actuari nequeunt, §. 459, 497. nec maior, nec minor, §. 160.

§. 499.

Si quis vñquam supernaturalis euentus in mundo optimo melior est, quam naturalis, qua conjectaria etiam, si quis vñquam euentus possibilis mundi optimi est naturaliter per naturam vniuersam impossibilis: mundus perfectissimus non est, qualem hunc naturalista significatu generaliori statuit, §. 498, 493.

§. 500.

Non omnis, qui quaedam praeternaturalia, §. 474. spirituum finitorum effectus extraordinarios, §. 467. miracula comparatiua, §. 477. prodigia et miracula quoad nos, §. 478, contra cursum naturae, §. 480, et ordinem aliquem eue-

euenientia, §. 481, negat esse miracula in
hoc mundo, §. 474, est naturalista signi-
ficatu generaliori talis, §. 493.

PARS III.

PSYCHOLOGIA.

PROLEGOMENA.

§. 501.

PSYCHOLOGIA est scientia praedi-
catorum animae generalium.

§. 502.

Psychologia principia theologiarum,
aestheticae, logicae, practicarum scien-
tiarum prima continens, cum ratione, §.
501. refertur, §. 2. ad metaphysicam, §. 1.

§. 503.

PSYCHOLOGIA asserta sua 1) ex
experientia proprius, EMPIRICA, 2) ex
notione animae longiori ratiociniorum
serie deducit, RATIONALIS.

C A P V T I.

P S Y C H O L O G I A E M P I R I C A .

S E C T I O I .

E X S I S T E N T I A A N I M A E .

§. 504.

Si quid in ente est, quod sibi alicuius potest esse conscientium, illud est ANIMA. * In me exsistit, §. 55. quod sibi alicuius potest, esse conscientium, §. 57. Ergo in me exsistit anima, (ego anima exsisto).

* eine Seele.

§. 505.

Cogito, mutatur anima mea, §. 125, 504. Ergo cogitationes sunt accidentia animae meae, §. 210. quarum aliquae saltim rationem sufficientem habent in anima mea, §. 31. Ergo anima mea est vis, §. 197.

§. 506.

Cogitationes sunt repraesentationes. Ergo anima mea est vis repraesentativa, §. 505.

§. 507.

Cogitat anima mea saltim quasdam partes huius vniuersi, §. 354. Ergo anima

ma mea est vis repraesentatiua huius vniuersi , saltim partialiter , §. 155.

§. 508.

Cogito quaedam corpora huius vniuersi , eorumque mutationes , huius pauciores , illius plures , vnius plurimas , et ultimum quidem pars mei est , §. 155 , hinc CORPVS M E V M * est , cuius mutaciones plures cogito , quam ullius alias corporis .

* mein Leib.

§. 509.

Corpus meum habet determinatum in hoc mundo positum , §. 85. locum , aetatem , §. 281 , situm , §. 284.

§. 510.

Quaedam distincte , quaedam confuse cogito. Confuse aliquid cogitans , eius notas non distinguit , repraesentat tamen , seu percipit. Nam si notas confuse repraesentati distingueret , quae confuse repraesentat , distincte cogitaret : si prorsus non perciperet notas confuse cogitati , per eas confuse perceptum non distingue re valeret ab aliis. Ergo confuse quid cogitans quaedam obscure repraesentat.

§. 511.

Sunt in anima perceptiones obscurae,
 §. 510. Harum complexus **FUNDVS**
ANIMAE * dicitur.

* der Grund der Seele.

§. 512.

Ex positu corporis mei in hoc vniuerso cognosci potest, cur haec obscurius, illa clarius, alia distinctius percipiam, §. 306, 509. i.e. **REPRAESENTO PROPOSITV CORPORIS** * mei in hoc vniuerso.

* meine Vorstellungen richten sich nach der Stelle meines Leibes.

§. 513.

Anima mea est vis, §. 505. repraesentatiua, §. 506, vniuersi, §. 507. propositu corporis sui, §. 512.

§. 514.

Totum repraesentationum in anima **PERCEPTIO TOTALIS** * est, eiusque partes **PERCEPTIONES PARTIALES**, ** et harum quidem obscurarum complexus **CAMPVS OBSCVRITATIS**, *** (tenebrarum), qui est fundus animae, §. 511. complexus clararum, **CAMPVS CLARITATIS** **** (lucis) est,

com-

comprehendens CAMPOS CONFUSIONIS, DISTINCTIONIS, ***** ADAEQVATIONIS. e. c.

* die gantze Vorstellnng.   ** iener Theile.
 *** das Feld der Dunckelheit.   **** das
 Feld des Lichtes.   ***** die Felder
 der Verwirrung ; der Deutlichkeit, u. s. w.

§. 515.

Cognitio vera est realitas, §. 12, 36. cuius oppositum cognitio nulla s. defectus cognitionis, IGNORANTIA, * et cognitio apprens s. ERROR ** sunt negationes, §. 81, 36. Cognitio minima est vniuersitatem minimi minime vera, §. 161. Ergo quo plurimum, quo maiorum, quo verior est, hoc maior est, §. 160, donec sit maxima plurimorum maximorum verissima. Gradus COGNITIONIS, quo plura cognoscit, est eius VERTAS *** (copia, extensio, diuitiae, vastitas), quo pauciora, ANGVSTIA, **** quo maiora, est DIGNITAS ***** (nobilitas, magnitudo, grauitas, maiestas), quo minora, VILITAS ***** (exilitas, leuitas). Quo veriora, quo maiori ordine coniungit cognitio, hoc verior, §. 184. hinc maior est. COGNITIO veriora si stens EXACTA (a) (exasciata) est, minus vera exhibens, CRASSA. (b) Maior in cognitione ordine, s. METHODVS est COGNITIONIS METHODICVM

(acroamaticum, disciplinale), minor, TUM V L T V A R I V M. (c) Cognitio eiusque repraesentationes in anima mea sunt vel minores vel maiores, §. 214. iisque, qua rationes sunt, ARGUMENTA LATIUS DICTA, vis et efficacia tribuitur, §. 197. Nulla cognitio est totaliter sterilis, §. 23. cognitio tamen maioris efficaciae, S. ROBORIS, est FORTIOR, (d) minoris; quae IMBEGILLITAS, DEBILIOR (e) (imbellis, iners). Repraesentationes debiliores ortae statum animae minus, fortiores magis mutant. §. 208, 214.

* Unwissenheit.   ** Irrthum.   *** Weite, Verbreitung, Ausdehnung; Vorrath, Reichthum der Erkenniss.   **** enge Einschränkung, Armuth, Dürftigkeit der Erkenntnis.   ***** Größe, Werth, Würde, Wichtigkeit.   ***** Geringsschätzigkeit. (a) genau.   (b) grob.   (c) ein Geinenge.   (d) stärker.   (e) schwächer.

§. 516.

PERCEPTIONES cum partiali aliqua partes eiusdem totalis SOCIAE * vocantur, sociarum perceptionum fortissima REGNAT. ** (dominatur in anima.)

* vergesellschaftete Vorstellungen.   ** die herrschende.

§. 517.

Quo plures notas perceptio complectitur, hoc est fortior, §. 23, 515. Hinc obscura perceptio plures notas comprehendens, quam clara, est eadem fortior, confusa plures notas comprehendens, quam distincta, est eadem fortior. PERCEPTIONES plures in se continentes PRAEGNANTES.* vocantur. Ergo perceptiones praegnantes fortiores sunt. Hinc ideae habent magnum robur, §. 148. Termini, significatus praegnantis, sunt EMPHATICI ** (emphases). Horum scientia EMPHASEOLOGIA est. Nominum propriorum non parua vis est.

* vielsagende Vorstellungen.   ** ein Nachdruck.

§. 518.

Status animae, in quo perceptiones dominantes obscurae sunt, est REGNUM TENEBRARVM, * in quo clarae regnant, REGNUM LVCIS ** est.

* das Reich der Finsterniss.   ** das Reich des Lichtes in der Seele.

SECTIO II.

FACULTAS COGNOSCITIVA
INFERIOR.

§. 519.

Anima mea cognoscit quaedam, §. 506.

M 2

Ergo

Ergo habet FACULTATEM COGNOSCI-
TIVAM * i. e. quaedam cognoscendi, §.
57, 216. (intellectum latius dictum, cf.
§. 402.)

* Vermögen zu erkennen.

§. 520.

Anima mea quaedam cognoscit obscu-
re, quaedam confuse cognoscit, §. 510.
iam, caeteris paribus, percipiens rem, cam-
que diuersam ab aliis, plus percipit, quam
percipiens rem, sed non distinguens, §.
67. Ergo, caeteris paribus, cognitio cla-
ra maior est, quam obscura, §. 515. Hinc
obscuritas minor, claritas maior cogni-
tionis gradus est, §. 160, 246. et eandem
ob rationem confusio minor s. inferior,
distinctio maior s. superior. Vnde FA-
CULTAS obscure confuseque seu indi-
stincte aliquid cognoscendi COGNOSCI-
TIVA INFERIOR * est. Ergo ani-
ma mea habet facultatem cognoscitiam
inferiorem, §. 57, 216.

* das untere Vermögen zu erkennen.

§. 521.

REPRÆSENTATIO non distincta
SENSITIVA * vocatur. Ergo vis ani-
mae meae repræsentat per facultatem
infe-

inferiorem perceptiones sensituas, §.
520, 523.

* eine sinnliche Vorstellung.

§. 522.

Repraesento mihi quaedam ita, vt aliqui eorum characteres clari sint, aliqui obscuri. Eiusmodi perceptio, qua notas claras distincta est, qua obscuras sensitua, §. 521. Hinc est distincta, cui aliquid admixtum est confusione et obscuritatis, et sensitua, cui aliquid distinctionis inest. Haec ex parte sequiori formatur per facultatem cognoscitiam inferiorem, §.
520.

§. 523.

Notae representationis sunt vel mediatae, vel immediatae, §. 67, 27. Hae tantum respiciuntur in diiudicatione claritatis in aliqua perceptione.

§. 524.

Notae perceptionis sunt vel suffientes vel insufficientes, §. 21, 67. vel absolute necessariae, §. 106, 107 vel in se contingentes, §. 108. vel absolute immutabiles et constantes, §. 132. vel in se variabiles seu mutabiles, §. 133. quarum priores notae nonnunquam per eminentiam dicuntur solae.

§. 525.

Notae repraesentationis sunt vel negatiuae, vel reales, §. 135. Quae priores habet PERCEPTIO, NEGATIVA, * quae posteriores, PERCEPTIO POSITIVIA ** vocatur. PERCEPTIONES NEGATIVAE vel essent TOTALITER *** tales, quarum singulae notae negatiuae essent, quibus nihil perciperetur, §. 136. vel PARTIALITER **** tales sunt, quarum aliquae notae negatiuae sunt, aut vere, aut apparenter, §. 12.

* verneinende.   ** bejahende.   *** völ-
lig verneinende.   **** zum Theil ver-
neinende Vorstellungen.

§. 526.

Notarum aliae aliis foecundiores sunt et grauiores, §. 166, utrumque sufficien-tes insufficientibus, §. 169, 524.

§. 527.

FACILE * est, ad quod actuandum paucae vires necessariae sunt, ad quod maiores requiruntur vires, est DIFFICILE. ** Hinc FACILE CERTO SVBIECTO *** est, ad quod actuandum exigua pars virium, quibus illud polleret, ne-cessaria est: CERTO SVBIECTO DIF-
FICILE, **** ad quod actuandum ma-gna

gna pars virium, quibus substantia ista pollet, requiritur. Ergo facilitas et difficultas admittunt gradus, §. 246.

* leicht.   ** schwehr.   *** diesem oder jenem leicht.   **** diesem oder jenem schwehr.

§. 528.

Minime clara est perceptio, cuius notae tantum sufficiunt, ad eandem ab vnico diuersissimo difficillime distinguendam, §. 161. A quo pluribus ergo, a quo magis iisdem, quo facilius perceptionem distinguere valeo, hoc est mihi clarior, §. 160. donec sit mihi clarissima, quam ab omnibus, etiam maxime iisdem, facillime valeo distinguere, §. 161. Minime obscura est repraesentatio, cuius notae ad eam ab vnico tantum maxime eodem facilmente distinguendam non sufficiunt, §. 161. A quo pluribus ergo, a quo magis diuersis, quo maiori vi adhibita, perceptio tamen non potest distingui, hoc maior est eius obscuritas: donec mihi sit obscurissima, quae a nullis, etiam maxime diuersis, omni vi mea adhibita distingui potest, §. 161.

§. 529.

Quod aliis clarius percipio * ATTENDO, quod aliis obscurius, ABSTRAHO AB EO: ** Ergo habeo facultatem attendi et abstrahendi, §. 216, sed finitas, §. 354, hinc in certo tantum non maximo

gradu vtrasque , §. 243. Quo plus quantitati finitae demitur , hoc minus est residuum. Ergo quo magis attendo vni rei, hoc minus possum attendere aliis : ergo perceptio fortior attentionem admodum occupans obscurat debiliorem , seu facit a debiliori abstrahere , §. 528 , 515.

* daran gedencke ich , darauf habe oder gebe ich acht.   ** das lasse ich aus der Acht , das werfe ich in Gedanken weg , das verdunkle ich mir , das entziehe ich meinen Gedanken.

§. 530.

PERCEPTIO praeter notas , quas maxime in eius notis attendo , alias etiam minus claras continens est COMPLEXA . * COGITATIONIS COMPLEXAE notarum ille complexus , quem in notis maxime attendo , PERCEPTIO PRIMARIA ; ** complexus notarum minus clararum PERCEPTIO (secundaria) ADHAERENS *** dicitur. Hinc perceptio complexa est totum perceptionis primariae et adhaerentis , §. 155.

* eine gehäufte.   ** die Haupt-
ben - Vorstellung.   *** Ne-

§. 531.

Pone duas cogitationes claras trium notarum , sed sint in vna clarae , quae in altera obscurae sunt , prior erit clarior , §.

528. Ergo claritas perceptionis augetur claritate notarum per distinctionem, adaequationem e. c. Pone duas cogitationes claras notarum aequaliter clararum, quarum tres sint in vna, sex sint in altera; posterior erit clarior, §. 528. Ergo multitudine notarum augetur claritas, §. 162.

CLARITAS claritate notarum maior, INTENSIVE, (a) multitudine notarum, EXTENSIVE MAIOR (b) dici potest. Extensiuclarior PERCEPTIO est VIVIDA (c) Viuiditas COGITATIONVM et ORATIONIS NITOR (d) (splendor) est, cuius oppositum est SICCITAS (e) (spinosum cogitandi dicendique genus). Vtraque claritas est PERSPICUITAS. (f) Hinc perspicuitas vel est viuida, vel intellectualis, vel vtraque. PERCEPTIO, cuius vis se exserit in veritate alterius perceptionis cognoscenda, et VIS EIVS, est PROBANS, (g) cuius vis alteram claram reddit, et VIS EIVS, est EXPLICANS (h) (declarans), cuius vis alteram viuidam reddit, et VIS EIVS, est ILLVSTRANS (i) (pingens), quae alteram distinctam, et VIS EIVS est RESOLVENS (k) (euolvens). Conscientia veritatis est CERTITUDO (l) (subiectiue spectata cf. §. 93.) Certitudo sensitua est PERSVASIO, (m) intellectualis CONVICTIO. (n) Cogitans rem et veritatem eius, caeteris partibus plura

cogitat, quam cogitans rem tantum. Hinc COGITATIO et COGNITIO certa, ceteris paribus, maior est INCERTA, (o) quae non est certa, §. 515. COGNITIO iusto incertior est SUPERFICIARIA, (p) adeo certa, ac requiritur, est SOLIDA. (q) Quo clarior, quo viuidior, quo distinctior, quo certior cognitio est, hoc maior est. PERCEPTIO certitudinem alterius habens pro corollario, et VIS EIVS, est vel PERSVASORIA, (r) vel CONVINCENS. (s) Certa perspicuitas est EVIDENTIA. (t)

- (a) ein schärferes, strengeres. (b) ein verbreiteretes Licht. (c) eine lebhafte Vorstellung. (d) das schimmernde der Erkenntnis und Rede. (e) das trockne. (f) die Fasslichkeit, Verständlichkeit. (g) die beweist, wahr macht. (h) die entdeckt, anzeigen, woraus erhellt. (i) die erläutert, aufhellt. (k) die aufschließt, auseinander setzt entwickelt. (l) Gewissheit. (m) Verberredung. (n) Veberzeugung, Veberführung. (o) ungewisse Erkenntnis und Gedanken. (p) feichte, unsichere. (q) sichre, gründliche Kentniss. (r) von überredender. (s) von überzeugender Kraft und Wirksamkeit. (t) das völlig ausgemachte.

§. 532.

Tam intensiue, quam extensiue clarior possunt esse sensitiuae, 522, 531. et tunc viui-

viuidior est perfectior, quam minus viuida, §. 531, 185. Potest viuidior intensius clariore ipsaque distincta perceptione fortior esse, §. 517, 531.

§. 533.

Scientia sensitiae cognoscendi et proponendi est AESTHETICA, * (logica facultatis cognoscitiae inferioris, Philosophia gratiarum et musarum, gnoseologia inferior, ars pulcre cogitandi, ars analogi rationis.)

* die Wissenschaft des Schönen.

SECTIO III.

SENSVS.

§. 534.

Cogito statum meum praesentem. Ergo repreaesento statum meum praesentem, i. e. SENTIO * Repraesentationes status mei praesentis seu SENSATIONES ** (apparitiones) sunt repraesentationes status mundi praesentis, §. 369. Ergo sensatio mea actuatur, per vim animae repraesentatiuam propositu corporis mei, §. 513.

* ich empfinde.

** Empfindungen.

§. 535.

§. 535.

Habeo facultatem sentiendi, §. 534, 216.
 i.e. SENSVM. * SENSVS repraesentat
 vel statum animae meae, INTERNVS, **
 vel statum corporis mei, EXTERNVS, ***
 §. 508. Hinc SENSATIO est vel INTERN-
 NA **** per sensum internum (conscien-
 tia strictius dicta,) vel EXTERNA, *****
 sensu externo actuata, §. 534.

* der Sinn.   ** der innre.   *** die äusfre
 Sinnen.   **** eine innre.   ***** eine
 äusfre Empfindung.

§. 536.

Partes corporis, quarum conuenienti
 motui sensatio externa coexistit, sunt
 AESTHETRIA * (organa sensuum). Per
 ea habeo facultatem sentiendi 1) quod-
 uis corpus contingens meum, TACTVM, **
 2) lucem, VISVM, *** 3) sonum, AV-
 DITVM, **** 4) effluvia corporum in-
 nasum adscendentia, OLFACTVM, *****
 5) resoluta per internas oris partes salia,
 GVSTVM. *****

* Werkzeuge der Sinnen.   ** Gefüll.   *** Ge-
 ficht.   **** Gehör.   ***** Geruch.
 ***** Geschmack.

§. 537.

Quo magis mouetur conuenienter orga-
 non sensuum, hoc fortior, hoc clarior est
 sensa-

sensatio, quo minus, hoc debilior, hoc obscurior est sensatio externa, 513, 512. Locus, in quo constituta tam conuenienter adhuc mouere organon sensus possunt, ut clare sentiantur, est SPHAERA SENSATIONIS. * In sphaera sensationis locus conuenientissimus PVNCTVM SENSATIONIS est. **

* eines jeden Empfindungs-Kreiss.   ** eines jeden Empfindungs-Punkt.

§. 538.

Quo minora, quo remotiora à puncto sensationis sunt sentienda, hoc obscurior, hoc debilior est ipsorum sensatio, quae hoc est fortior, hoc clarior, quo propiora puncto sensationis sunt, quo maiora sentienda, §. 537, 288.

§. 539.

Sensus minimus esset, qui unicum maximum proxime conuenientissimeque praesens in minimo gradu veritatis, lucis, et certitudinis repraesentaret, §. 531, 538. Hinc quo plura, quo minora, quo remotiora, quo minus conuenienter mouentia organon, quo verius, clarior, certius repraesentat, hoc maior est, §. 219, 535.

§. 540.

SENSVS maior ACUTVS, * minor HEBES ** dicitur. Quo aptiora ad motum

tum conuenientem organa sensuum aut sunt, aut redduntur, hoc aut est acutior, aut magis acuitur sensus externus. Quo ineptiora aut sunt, aut redduntur organa sensoria, hoc hebetior aut est, aut magis hebescit sensus externus, §. 537, 539.

* scharfe.

** stumpfe Sinnen.

§. 541.

Lex sensationis est: *Vt sibi succedunt status mundi et status mei, sic sequantur se inuicem repraesentationes eorum praesentium,* §. 534. Hinc regula sensationis internae: *Vt sibi succedunt status animae meae, sic se sequantur inuicem repraesentationes eorumdem praesentium;* et regula sensationis externae: *Vt sibi succedunt status corporis mei, sic se sequantur inuicem repraesentationes eorumdem praesentium.*

§. 545.

Sensationum magnum prae aliis singulis perceptionibus robur est, §. 512, 517. Hinc sensationes alias singulas obscurant, §. 529. Possunt tamen aliae plures simul sumtae fortiores fieri vna vel altera, praesertim debiliore, sensatione, eamque vicissim obscurare, multo magis vna fensatio potest obscurari per alteram fortiorem, ant

aut plures alias singulas debiliores, simul sumtas tamen fortiores, §. 529, 517.

§. 543.

Facilius fit sensatio externa 1) organi bene praeparati, § 533. 2) sphaerae sensationis, immo, 3) quantum fieri potest, puncto, §. 537. 4) corpus ad excitandum modo conuenienti motum in organo aptius et qualitate, § 36, et 5) quantitate, §. 538. si admoueatur, 6) non sensationes solum fortiores heterogeneae, sed et 7) debiliores non nihil quidem singulae, at plures, immo 8) perceptiones etiam aliae admodum heterogeneae si impedianter §. 542. Impeditur sensatio externa 1) organon sensorium impediendo, ne modo conuenienti moueatur, 2) saltim praestando, vt minus moueatur, §. 537, 3) sensibile remouendo, 4) imminuendo 5) prorsus impediendo, ne praefens fiat, 6) sensationem fortiorum excitando, 7) per plures sensationes aut 8) plures perceptiones alias ita disperriendo attentionem, vt, singulae licet debiliores, tamen simul sumtae obscurent sensationem impediendam, §. 542, 221.

§. 544.

Quum sensus singularia huius mundi, hinc omnimode determinata, repraesentent,

rent, §. 535, 148. ut talia, hinc in vniuersali nexu, §. 357, nexus autem, praesertim relatiui, repraesentari nequeant sine connexorum utroque, §. 14, 37. in omni sensatione connexa cum sensu, scilicet eo, quod sentitur, singula repraesentantur, at non clare, hinc obscure maximam partem plerumque. Ergo in omni sensatione est aliquid obscuri, hinc in sensatione etiam distincta semper aliquid admixtum est confusionis. Vnde omnis sensatio est sensitiva perceptio formanda per facultatem cognoscitivam inferiorem, §. 522. Quumque EXPERIENTIA * sit cognitio sensu clara, AESTHETICA comparandae et proponendae experientiae est EMPIRICA.

* Erfahrung.

§. 545.

FALLACIAE SENSIVVM * sunt representationes, falsae a sensibus dependentes, eaeque vel sensationes ipsae, vel ratiocinia, quorum praemissa est sensatio, vel perceptiones pro sensationibus per vitium subreptionis habitae, §. 30, 35.

* Betrug der Sinne.

§. 546.

Sensationes ipsae quum repraesentent statum corporis, vel animae, vel utriusque

que praesentem, §. 535. tam internae, quam externae percipiunt actualia, §. 205, 298. hinc et possilia, §. 57. et quidem huius mundi, §. 377, sunt ergo verissimae totius mundi, §. 184, nec vlla earum est fallacia sensuum, §. 545. Quodsi ergo fallacia sensuum sit ratiocinium, vitium eius aut latet in forma, aut in altera praemissa: si sit aliis generis perceptio per vitium subreptionis pro sensatione habita, duplex error est per praecipitatem iudicantis ortus facile tamen reducendus ad casum secundum, §. 545.

§. 547.

PRAESTIGIAE * sunt artificia fallendorum sensuum, si oriuntur ex iis fallaciae sensuum sunt EFFICACES, ** si minus, sunt INEFFICACES. *** Quo quis ergo pluribus praeiudiciis cum sensationibus terminum communem habentibus laborat, quo minus sibi cauet a vitio subreptionis: hoc plures apud ipsum praestigiae possunt esse efficaces, §. 545. Apud liberum a praeiudiciis et vitiis subreptionis omnibus omnes praestigiae inefficaces forent. §. 546.

* Blendwerk der Sinne.
kräftig.

** kräftig.

*** un-

§. 548.

Propositiones : *Quicquid non experior seu clare sentio*, §. 544. *non existit*, s. PRAEIV DICIVM THOMISTICVM, * aut, *est impossibile* : *quicquid representationi alteri (partialiter) idem est, est ipsa illa perceptio quae coexistunt, vel succedunt sibi inuicem*, eorum unum in alterum realiter influit, s. sophisma: *post hoc, ergo propter hoc*, sunt aptae fallaciis sensuum propositiones maiores, §. 546, hinc et praestigiis efficacibus, §. 547.

* das Vorurtheil des Thomas.

§. 549.¹

Quam ob cauissam debiliorem obscurat fortior perceptio diuersa, §. 529, ob eandem debiliores diuersae fortiorum illustrant. §. 531. Hinc debiliori alicuius objecti perceptioni succedens clara fortior diuersa, eo ipso, quod noua est, in campo clararum perceptionum, magis appercipitur. §. 529. Ergo clara sensatio fortior succedens diuersae debiliori per ipsam nouitatem illustratur, §. 542, 534. Hinc opposita debiliora rem illustrant, §. 81, 531. *Opposita iuxta se posita magis elucentur.*

§. 550.

§. 550.

Si sensatio, quantum obseruatur, prorsus eadem contineatur in pluribus perceptionibus totalibus immediate se excipientibus, in prima habet lucem nouitatis, §. 549. Haec ipsi deest in sequenti ex parte, magis in tertia, et sic porro. Hinc, nisi aliunde illustretur, minus clara fiet in secunda perceptione totali, adhuc minus clara in tertia, semper succedens tali, quae eam magis obscureret, §. 529. Ergo sensationes diu, quantum obseruari potest, eadem, obscurantur ipso tempore. §. 539.

§. 551.

Sensationes in aequali robore non durant, §. 550. Ergo si fuerunt, quae esse possunt, fortissimae, remittuntur, §. 247.

§. 552.

VIGILO,* dum externe clare sentio, dum sic sentire incipio, EVIGILO. ** Si confutum in fano sensationes singulae claritatis gradum habent, SVI COMPOS *** vocatur. Si quaedam ex iis apud aliquem tam vividae fiant, ut notabiliter obscurent reliquias, EXTRASE RAPITVR, **** (sui obliuiscitur, non est apud se). Status sensationibus internis extra se rapti est

E C S T A S I S, ***** (visio, mota mens, mentis excessus.)

* ich wache.   ** ich erwache.   *** fo
sagt man er sey bey sich selbst, seiner mächtig
**** so kommt er von sich, so wird er auf
ser sich gesetzt.   ***** eine Entzückung.

§. 553.

Ecstasis animae naturalis erit per natu-
ram ipsius actuata, §. 552, 470. per ipsius
naturam non actuata, praeternaturalis ani-
mae erit, §. 474, quae si per naturam
vniuersam non actuetur, supernaturalis
erit, §. 474. Ecstases miraculose sunt pos-
sibiles, §. 475, 552. etiam hypothetice, §.
482-500.

§. 554.

Si claritatis gradus in sensationibus vi-
gilantis notabiliter remittitur ob vapores
in cerebrum adscendentes ex potu, IN-
EBRIATVR seu. fit EBRIVS: * si ex
morbo fiat idem, status ille VERTIGO **
dicitur, vel simplex, vel tenebrosa, seu
scotomia.

* trunken.   ** Schwindel.

§. 555,

Si clarae sensationes externae cessant,
vel motus corporis vitales, quantum obser-
uatur, fere iidem manent, et DORMI-
TO,

TO, * (obdormio,) vel hi etiam notabilius remittuntur, et D E L I Q V I V M A N I M I P A T I O R. **

* einschlafen.   ** in Ohnmacht fallen.

S. 556.

Status obscurarum sensationum externarum, in quo motus corporis vitales, quantum obseruatur, fere iidem manent, qui sunt in statu vigiliarum, S O M N V S * est; in eoque constitutus, D O R M I T; ** in quo et hi notabilius remittuntur, est D E L I Q V I V M A N I M I *** (syncope, lipothytmia, lipopsychia, eethyliphsis:) in quo prorsus cessabunt, M O R S **** erit. Ergo somnus, syncope, et mors sunt sibi admodum similes, §. 265.

* Schlaf.   ** schlafen.   *** Ohnmacht.   **** Todt.

S E C T I O   I H I I .

P H A N T A S I A .

S. 557.

Conscius sum status mei, hinc status mundi, praeteriti, §. 369. Repraesentatio status mundi praeteriti, hinc status mei praeteriti, §. 369. est P H A N T A S M A * (imaginatio, visum, visio.) Ergo phantasma-

tasmata formo, seu imaginor, idque per vim animae repraesentatiuam vniuersi propositu corporis mei, §. 513.

* eine Einbildung.

§. 558.

Habeo facultatem imaginandi seu PHANTASIAN, §. 557, 216. Quumque imaginationes meae sint perceptio-nes rerum, quae olim praesentes fuerunt, §. 557, 298. sunt sensorum, dum ima-ginor, absentium, §. 223.

§. 559.

PRODVCTVR (euoluitur) PERCE-PATIO, * quae fit in anima minus ob-scura, quae fit obscurior, INVOLVI-TVR, ** quae inuoluta olim producitur, REPRODVCTVR *** (recurrat.) Jam imaginationibus producuntur sensa, §. 558, hinc olim producta, §. 542, post inuolu-ta, §. 551. Ergo phantasia perceptio-nes reproducuntur, et nihil est in phan-tasia, quod non ante fuerit in sensu, §. 558, 534.

* eine Vorstellung wird hervorgebracht. **ver-dunkelt. *** wieder hervorgebracht, er-neuert.

§. 560.

Motus cerebri, coexistentes animae repraesentationibus successiuis, IDEAS

MATERIALES vocantur. Hinc ideae materiales sunt in corpore sentientis vel imaginantis animae, §. 508.

§. 561.

Imaginatio et sensatio sunt singularium, §. 559, 534. hinc in vniuersali nexu constitutorum, §. 257. Vnde lex imaginationis: *percepta idea partiali recurrit eius totalis*, §. 306, 514. Haec propositio etiam *associa-tio idearum* dicitur.

§. 562.

Quum repraesentem, hinc et imaginer, §. 557, pro positu corporis mei, §. 512. ea vero, quae externe sentio, propiora sint corpori, quam quae imaginor, §. 535, 558; patet, cur his illa possint clariora et fortiora esse, §. 538. Immo dum sensationes imaginationibus coexistentes eas adhuc obscurant, §. 542, nihil tam clare imaginor, quam sensi, ita tamen, ut gradus claritatis in imaginatione a gradu claritatis in sensatione dependeant, §. 561.

§. 563.

Quae saepius sensi, saepius reproduxi, sunt partes plurium idearum totalium, quam quae rarius, §. 514. Ergo illorum, phantasmatata in maiori nexu, §. 561, cum pluribus notis adhaerentibus percipiuntur,

quam horum, §. 530, hinc his sunt extensius clariora, seu magis viuida, §. 531. Quae rarius sensi, rarius reproducuntur, ob rationem oppositorum oppositam, §. 81. si sentiuntur, habent maiorem nouitatis lucem, quam quae saepius, §. 549. Ergo sensationes rarius sensorum et reproductorum sunt, caeteris paribus, magis viuidae, quam saepius sensorum et reproductorum, §. 531.

§. 564.

Sicut sensatio imaginationes obscurat, sic ob eandem rationem imaginatio recentioris fortior obscurat antiquioris imaginationem debiliorem, §. 562. hinc aequa clare sensorum, nisi aliunde impediatur, recentius clarius imaginor.

§. 565.

Phantasia minima esset, quae unicum fortissime sensum, §. 562, saepissime reproductum, §. 563, et recentissime, §. 564. cum maxime debilibus et antecedentibus et sociis perceptionibus heterogeneis, §. 529. tamen obscurissime repraesentaret. Ergo quo plura, quo debilius sensa, quo rarius reproducta, post quo longius tempus, quo fortioribus cum perceptionibus sociis et antecedentibus, quo verius, clarius, certius reproducere potest, hoc maior est, §. 219.

§. 566.

§. 566.

Quo hebetior, aut acutior est sensus, a quo sensam rem imaginor, hoc obscurior, aut clarior esse potest eius rei imaginatio,
§. 562, 540.

§. 567.

Imaginationes a sensationibus distinguo
1) gradu claritatis, §. 562. 2) status, quem
sistunt, praeteriti et praesentis, quem sen-
sationes sistunt, impossibili coexistentia, §.
298. Hinc si imaginationes fortiores et
debiliores sensationes sint, quantum ob-
seruatur, claritate aequales, tamen restat
discrimen alterum, circumstantiarum di-
uersitas, §. 323. Ex quibus vbi patet
ambas perceptiones non esse sensationes,
illam, pro sensatione habeo, in qua ma-
ximam compoffibilitatem et nexum cum
sensationibus sociis, imaginationibus,
praesertim proxime praeuiis et futuro-
rum, praesertim instantium, perceptioni-
bus clare percipio, §. 544. Ergo alte-
ram non esse sensationem clare cognosco. §. 38, 67.

§. 568.

Facilius fit imaginatio, §. 527. 1) si ima-
ginandum clarius sensum est, §. 562, 2)
saepius reproductum, §. 563. 3) per inter-
ualla debiliorum repraesentationum, vt

semper habuerit lucem nouitatis, §. 549.
 4) non ita pridem, §. 564. 5) debiliores sequatur, et 6) comitetur perceptiones heterogeneas, §. 516, 549. hinc aut nullas, aut non admodum claras sensationes heterogeneas, §. 562, 7) sequatur autem aut comitetur repraesentationes, quae sociae imaginandi saepius fuerunt. §. 561.

§. 569.

Impeditur imaginatio 1) impediendo parum aut prorsus non imaginandi sensationem, secundum, §. 543. et 2) reproductionem, praesertim 3) interruptam debiliibus perceptionibus, quia ipsa continuatio non interrupta obscurat, §. 550. 4) ipsa reproductionis mora, dum interim multa viuidius cogitantur, §. 564. 5) si fortiores perceptiones sequatur, aut 6) comitetur heterogeneas, hinc tales sensationes, aut imaginationes, aut perceptiones, vel singulas, vel simul sumtas, §. 542; quaeque 7) parum, aut prorsus non imaginando nunquam aut rarius sociae fuerunt, §. 561, 221.

§. 570.

Quum in omni sensatione sit aliquid obscuri, §. 544, et imaginatio semper sit sensatione eiusdem minus clara, §. 562. imaginationi etiam distinctae multum inerit con-

confusionis, et omnis imaginatio est sensitiva, §. 522, formanda per facultatem cognoscitiam inferiorem, §. 520. Scientia imaginando cogitandi et ita cogitata proponendi est AESTHETICA PHANTASIAE.

§. 571.

Phantasia si reprezentet totaliter eadem, quae sensi, imaginationes verae sunt, §. 546, 38. nec VANA PHANTASMATA * seu imaginationes falsae, licet non aequali totaliter claritate percipiuntur, § 558, 562. Habitus vana phantasmata formandi est PHANTASIA EFFRAENIS, ** SVBACTA *** contra, habitus vere imaginandi.

* leere Einbildungen.   ** eine ausschweifende.
*** eine wohlgeordnete Einbildungskraft.

SECTIO V.
PERSPICACIA.

§. 572.

Identitates diuersitatesque rerum percipio. Ergo habeo facultatem identitates diuersitatesque rerum percipiendi, §. 216. Prior facultas esset minima, si ad duorum tantum fortissime perceptorum, maxime eorumdem, vnicam minimam identitatem, inter maxime debiles socias et antecedentes perceptiones heterogeneas, debilissime repreäsentandas.

das sufficeret. Ergo quo plurium, quo minus notorum, quo magis diuersorum, quo plures, quo maiores identitates, hinc congruentias, aequalitates, ergo et equalitatis rationum s. PROPORTIONES, * similitudines, quo fortiores inter socias et antecedentes perceptiones heterogeneas, quo clarius percipit, hoc maior est, §. 219. Habitus identitates rerum obseruandi est INGENIVM STRICTIVS DICTVM. **

* Vergleichungen der Größen. ** Witz in engrer Bedeutung.

§. 573.

Facultas diuersitates rerum percipiendi minima esset, quae duorum tantum, fortissime perceptorum, maxime diuersorum, vnicam minimam diuersitatem, inter maxime debiles antecedentes et socias perceptiones heterogeneas, remississime perciperet. Ergo quo plurium, quo minus notorum, quo magis eorumdem, quo plures, quo maiores diuersitates, hinc discongruentias, inaequalitates, ergo et inaequalitates rationum s. DISPROPORTIONES * dissimilitudines, quo fortiores inter antecedentes et socias heterogeneas perceptiones, quo fortius repreäsentat, hoc maior est, §. 219. Habitus diuersitates rerum obseruandi ACVMEN ** est. Acutum ingenium est PERSPICACIA. ***

* Vngleichheit der Verhältnisse. ** Scharffinnigkeit. *** eine artige oder feine Einsicht.

§. 574.

Facultatis identitates rerum perspicendi, hinc ingenii, §. 572, haec est lex: *Repraesentata nota το A, vt nota το B, repre-*
fentantur A et B, vt eadem, §. 38. Facultatis diuersitates rerum percipiendi, hinc acuminis, §. 573, haec est lex: *Repraesen-*
tata nota το A, vt repugnante το B, A & B. percipiuntur, *vt diuersa*, §. 38.

§. 575.

Identitates diuersitatesque rerum vel distinēte percipio, vel sensitiue, §. 521. Hinc facultates identitates, diuersitatesque percipiendi, adeoque ingenium, acumen, et perspicacia, §. 572. 573. vel sensitiua sunt, vel intellectualia, §. 402. AESTHETICA PERSPICACIAE est aesthetices pars de ingeniose et acute cogitando et propo- nendo.

§. 576.

Quum omnia in hoc mundo sint par-
 tim eadem, partim diuersa, §. 265, 269.
 repraesentationes identitatum diuersitatum-
 que in iisdem, hinc et INGENII (foe-
 tus) LVSVS, * i. e. cogitationes ab ingenio
 dependentes, et SVBTLITATES, ** cogi-
 tationes ab acumine dependentes, actuau-
 tur per vim animae repraesentatiuam vni-
 uerfi,

uerfi, §. 513. Lusus INGENII falsi eius
ILLVSIONES, *** et falsae subtilitates INA-
NES ARGVTATIONES **** vocantur.

* Spiele des Witzes. ** Scharfsinnige Gedan-
cken *** Betrug des Witzes, **** Spitz-
findigkeiten, leere Grübeleien.

§. 577.

Facultatum animae maiores gradus
quum sint habitus, §. 219, et crebra repe-
tio aetionum homogenearum, seu qua
differentiam specificam similium, sit EXER-
CITIVM: * exercitio augentur animae ha-
bitus, §. 162. HABITVS animae non depen-
dentes ab exercitio, naturales tamen, CON-
NATI ** (dispositiones naturales:) depen-
dentes ab exercitio, ACQVISITI, *** super-
naturales, INFUSI, **** facultatum co-
gnoscituarum habitus, THEORETICI vo-
cantur.

* Uebung. ** angebohrne. *** erworbene.
**** göttliche Fertigkeiten der Seele.

§. 578.

Acumen et ingenium strictius sumtum,
hinc perspicacia, §. 572, 573. sunt habitus
theoretici, §. 577, 519. quo maiores sunt
connati, hoc facilius augentur exercitio,
§. 577, 527. Idem valet de habitu sentien-
di et imaginandi, §. 535, 558. In quo no-
tabilior ingenii defectus, STUPIDVM *

(pingue

(pingue ingenium), acuminis, OBTVSVM CAPVT ** est. In quo notabilior vtriusque defectus, est HOMO BLITEVS. *** Omnis error, quum falsum cum vero pro eodem habeat, §. 515. est illusio facultatis identitates rerum percipiendi, §. 576, 572. acume ne impediendus, §. 573, 221. Hinc errores sunt occasio subtilitatum, §. 576, 323.

* ein dummer. ** ein stampfer Kopf. *** ein abgeschmackter Mensch.

S E C T I O VI.

M E M O R I A.

§. 579.

Reproductam repraesentationem percipio eandem, quam olim produxeram, §. 572, 559. i. e. RECOGNOSCO * (recor dor). Ergo habeo facultatem reproducetas perceptiones recognoscendi seu MEMORIAM, §. 216. eamque vel sensitivam, vel intellectualem, §. 575.

* ich erkenne etwas wieder. ** Gedächtnis.

§. 580.

Lex memoriae est: Repraesentatis pluribus perceptionibus successiuis, usque ad praesentem, partialem communem habentibus, partialis communis repraesentatur, ut contenta in antecedente et sequente, §. 572. adeoque memo-

memoria actuatur per vim animae repraesentatiuam vniuersi, 557, 576.

§. 581.

Quae ita percipiuntur, ut facilius olim recognosci possint, MEMORIAE MANDO.* Hinc quae saepius clariusque reproducuntur secundum §§. 537, 538, 549, 568. attendendo ad identitates diuersitatesque singularum perceptionum, §. 580, alte memoriae mandantur, §. 527.

* in das Gedächtnis fassen.

§. 582.

Si perceptio recurrit, eam aut valeo clare recognizeere, tunc obiectum eius MEMORIA TENERE* dico, aut non possum §. 10, et obiecti illius OBLITVS SVM.** Hinc impotentia reproductam perceptionem recognoscendi est OBLIVIO. Per quod memini, cuius oblitus eram, id mihi ALIQUID IN MEMORIAM REVOCAT*** Per ideas socias mihi aliquid in memoriam reuoco i. e. REMINISCOR.**** Ergo habeo facultatem reminiscendi seu REMINISCENTIAM, ***** §. 216.

* etwas noch im Gedächtnis. ** vergeßen haben. *** Vergessenheit. **** das Andencken von etwas erneuern. ***** ich entsinne mich, das Vermögen sich worauf wieder zu besinnen.

§. 583.

§. 583.

Reminiscentia est memoria, §. 582, 579. hanc regulam sequens: *reproductae medi-antibus ideis sociis perceptionis memini*, §. 580, 516. Reminiscentia per ideas loci socias recordata est **MEMORIA LOCALIS**, * per ideas aetatis socias, est **SYNCHRONIS-
MVS**. **

* das Andencken des Ortes. ** die Erinnerung des Gleiechzeitigen.

§. 584.

Memoria minima esset, quae vnicum minimum intentissime, saepissime, recentissime *reproductum*, maxime debiles inter perceptio-nes antecedentes et socias heterogeneas remis-sissime recognosceret. Quo ergo plura, quo maiora, quo remissius, quo rarius *reproducta*, post quo longius tempus heterogeneis fortis-simis perceptionibus transactum, §. 564, quo fortiores inter antecedentes et socias perceptio-nes heterogeneas, quo intentius recognoscit, hoc maior est, §. 219.

§. 585.

Memoria maior **BONA** et **FELIX** * dici-tur, et quatenus plura et magna recognosce-re potest, **DIFFUSA** ** (diues, vasta) quate-nus remissius etiam *reproductum*, inter sat fortes repraesentationes socias et ante-cedentes heterogeneas, **FIRMA**, *** quatenus

tenus recognoscere potest, post longius temporis interuallum satis fortibus perceptionibus heterogeneis occupatum, **TENAX**, (a) quatenus rarius reproductum, **CAPAX**, (b) quatenus intentius quaedam recognoscere valer, **VEGETA**, (c) quatenus parum opus est, ut reminiscatur, **PROMTA** (d) dicitur.

* ein gutes und glückliches.   ** weitläufiges
   *** festes und zuverlässiges. (a) dauerhaftes
   (b) fähiges.   (c) frisches.   (d) fertiges Gedächtnis.

§. 586.

Insignis bonae memoriae defectus est **OBLIVIOSITAS**. * Error ex memoria pendens **LAPSUS MEMORIAE** ** dicitur. Iam memoria potest perceptionem antecedentem in eo gradu eandem sistere cum sequente, in quo tamen non est eadem. Ergo memoria est **LABILIS**, i. e. cui lapsus sunt possibles. Memoria non admodum labilis est **FIDA**. *** Ingeniosis non est admodum fida memoria, §. 576, sed acumine augetur eius fidelitas, §. 573.

* Vergeslichkeit.   ** ein Irrthum des Gedächtnisses.   *** treu.

§. 587.

Complexus regularum perficiendae memoriae est **ARS MNEMONICA**. Mnemonica

monica memoriae sensitivae, §. 579. est pars aestheticae, §. 533, regulas extendendae, confirmandae, conseruandae, excitandae, capacioris fideliorisque reddendae memoriae praescribens, §. 586, 585.

§. 588.

Si phantasma antecedens cum sequente sensatione vel imaginatione in eo gradu pro eodem habetur, in quo non est idem, orietur vanum phantasma, §. 571. per lapsum memoriae, §. 586, ex fonte errorum, §. 578. quod si per eandem genesin, §. 586, 578. pro sensatione habeatur, §. 548, orietur fallacia sensuum, §. 546, 545.

SECTIO VII.

FACULTAS FINGENDI,

§. 589.

Combinando phantasmata et PRAE-
SCIENDENDO* i. e. attendendo ad partem
alicuius perceptionis tantum. FINGO. **
Ergo habeo facultatem fingendi, §. 216.
POETICAM. Combinatio quam sit reprae-
sentatio plurium, vt viuis, hinc facultate
identitates rerum percipiendi actuatur,
§. 572, 155. facultas fingendi per vim ani-
mae representatiuam vniuersi actuatur, §.
557, 576.

* durch Trennen und Absondern. ** dichte ich.

§. 590.

Facultatis fingendi haec est regula: *Phantasmatum partes percipiuntur, vt unum totum*, §. 589. Perceptiones hinc ortae **FICTIONES*** (figmenta), eaeque falsae CHIMAERAE dicuntur, vana phantasmata, §. 571.

* etwas erdichtetes.

§. 591.

Pone combinari insociabilia, §. 589, aut praescindi fingendo, quibus sublatis tollitur imaginandum, vt essentialia, essentiam, §. 63. attributa, §. 64. aut tolli a fingendo omnes modos, omnes relationes, aut aliquos modos, alias relationes, ad actuale et individuum constituendum necessariis aliis non substitutis, repraesentari tamen fingendum, vt individuum et actuale, §. 54, 148. orientur in his casibus singulis chimaerae, §. 590, per illusionem facultatis identitates rerum percipiendi, §. 576, 578. adeoque vana phantasmata, §. 590. lapsu memoriae per apparentem recognitionem admodum corroboranda, §. 588, 515.

§. 592.

Facultas fingendi minima esset, quae duo minima tantum fortissima phantasmata remissimè combinaret, aut unicam unius maximi phan-

phantasmatis partem minimam leuissime p^raescinderet, §. 530, 589. Ergo quo plura, quo maiora, quo minus fortia combinabit, quo plures, quo maiores, quo plurium, quo minorum phantasmatum partes, quo magis p^raescindet, quo magis vtrumque facit, quoque fortius, hoc maior est, §. 219, 590. Maior facultas fingendi FERTILIS * (foecunda), ad chimaeras procliuis, EXORBITANS ** (extrauagans, rhapsodica), ab iis cauens ARCHITECTONICA *** dici potest. AES-THETICA MYTHICA est aesthetices pars de fictionibus excogitandis et proponen-dis.

* eine fruchtbare.   ** unbändige.   *** wohl-geordnete Gabe zu dichten,

§. 593.

Dormiens si clare imaginor, SOMNIO.* Imaginationes somniantis sunt SOMNIA SVBIECTIVE SVMTA, ** cf. §. 91. vel vera, §. 571, vel fallacia, §. 588, 591. vel per natu-ram animae actuata secundum, §§. 561, 574, 580, 583, 590. naturalia, §. 470, vel non na-turalia animae, quae sunt ipsi praeternatu-ralia. Haec si per naturam vniuersam non actuantur, erunt supernaturalia, §. 474.

* träumen.   ** ein Traum in der Seele.

O 3.

§. 594.

§. 594.

Dormientis phantasia magis effraenis,
 §. 571, et facultas singendi exorbitantior,
 quam vigilantis, §. 592. non obscuratas
 fortioribus sensationibus viuidiores imagi-
 nationes et fictiones producunt, §. 549.
 Quorum somnia comitari solent obserua-
 biliores motus corporis externi sensatio-
 num similium in vigilantibus comites, sunt
NOCTAMBULI. * Qui vero vigilantes quas-
 dam imaginationes pro sensationibus ha-
 bere solent, **PHANTASTAE** (visionarii,
 fanatici), qui eas prorsus cum sensationi-
 bus confundunt, sunt **DELIRI**, ut adeo
DELIRIVM ** sit status vigilantis imagina-
 tiones pro sensationibus, sensationes pro
 imaginationibus habitualiter habentis.

* Nachtwandler.   ** verrückte Leute.

SECTIO VIII.

PRAEVISIO.

§ 595.

Conscius sum status mei, hinc status
 mundi futuri, §. 369. Repraesentatio
 status mundi, hinc status mei, futuri est
PRAEVISIO. * Praeuideo, hinc habeo fa-
 cultatem praeuidendi, §. 216, actuandam
 per

per vim animae repraesentatiuam vniuersi
pro positu corporis mei, §. 513.

* die Vorhersehung, das Vorhersehen, voraus-
bemercken,

§. 596.

Lex praeuisionis est: *Percepta sensatio-*
ne et imaginatione communem partialem per-
ceptionem habentibus, prodit perceptio totalis
futuri status, in quo partes sensationis imagi-
nationisque diuersae coniungentur: i. e. Ex
praesenti impraegnato per praeteritum nasci-
tur futurum.

§. 597.

Quum repraesentem, hinc et praeui-
deam, §. 595, pro positu corporis mei, §.
512. ea vero, quae externe sentio, propria
sint corpori, quam quae praeuideo,
olim demum sensurus, §. 535, 595. patet,
cur his illa possint clariora et fortiora esse,
§. 529. Quia hinc sensationes praeuisioni-
bus coexistentes eas adhuc obscurant,
§. 542, nihil tam clare praeuideo, quam
sensurus sum, sed ita tamen, ut gradus
claritatis in praeuisione a gradu claritatis
in futura sensatione dependeat, §. 596.

§. 598.

Quae saepius sensi, saepius imaginatus
sum, clarius praeuideo, quam quae ra-
rius

rius, §. 563, 596. Imaginaciones iam sensa, id est fortissime percepta sistunt, §. 542, 558. Hinc fortiores etiam hae praeuisiōnibus nondum fortissime percepta sistentibus, §. 597, eas vna cum sensationibus gnauiter obscurant, §. 529. Quumque praeuisio proprius instantis possit esse clarior praeuisione remotius instantis, §. 597, obscurabit in eo casu etiam praeuisio propioris praeuisionem remotioris, remotiorisque obscuritas propioris illustrabit praeuisionem. §. 549. Ergo aequē clare sentiendorum proprius instans clarius praeuideo, quam remotius, §. 549.

§. 599.

Facultas praeuidendi minima esset, quae vnicum fortissime proximeque sentiendum, §. 597, 598. saepissime sensum et imaginando reproductum, maxime debiles inter perceptiones socias et praeuias heterogeneas, tamen remississime repreaesentaret, §. 595. Ergo quo remissius sentienda, quo magis remota, quo rarius sensa, aut imaginando reproducta, quo fortiores inter perceptiones praeuias et socias, quo fortius repreaesentat, hoc maior est praeuidendi facultas, §. 219.

§. 600.

Quo hebetior aut acutior sensus, a quo ex parte iam sensum praeuideo, quo minor

nor aut maior praeuisuri phantasia, §. 565,
hoc obscurior aut clarior erit praeuisio, §.
596.

§. 601.

Praeuisiones a sensationibus imaginatio-
nibusque distinguo 1) gradu claritatis, quo
et sensationibus et imaginationibus cedunt,
§. 597, 598. 2) impossibili coexistentia
cum statibus praeteritis et praesente. Quod
si praeuisio fortior et imaginatio aut etiam
sensatio debilior sint claritatis, quantum
obserautur, aequalis, tamen charactere se-
cundo distingui possunt, §. 67. Ex cir-
cumstantiis enim si cognosco, quae non
sint sensationes secundum, §. 567, eam nec
imaginationem esse clare cognosco, §. 38,
67. quae cum imaginationibus sociis, prae-
uiis et sequentibus, etiam sensationibus,
inconnexa deprehenditur, §. 557, 357. quae-
que simul sentiri non potuerit, §. 377.

§. 602.

Facilitatur praeuisio, §. 527. si praeui-
dendum 1) clarius sentiendum est, §. 597.
2) magna ex parte iam sensum 3) et re-
productum est imaginando, §. 598. 4) prae-
uisum iam saepius, §. 563. idque 5) per
interualla debiliorum perceptionum, vt
semper habuerit lucem nouitatis, §. 549.
6) non ita multo post sentiendum, §. 598.

O 5

7) de-

7) debiliores praeuias et socias perceptio-
nes habeat heterogeneas, hinc tales aut
nullas, aut non admodum claras sensatio-
nes et imaginationes, §. 697, 598. 8) at for-
tiores sequatur et comitetur tam imagina-
tiones, quam sensationes, quae cum prae-
uidendo partiales perceptiones communes
habent, §. 596, 597.

§. 603.

Impeditur praeuisio, si 1) impediatur
praeuidendi futura sensatio secundum, §.
543, 2) sensatio magna ex parte cum prae-
uidendo corundem prafens, 3) corundem
imaginatio secundum §. 569, 4) praeui-
siones impedianter primae, praefertim 5)
interruptae debilioribus perceptionibus,
quia eas ipsa continuatio obscurat, §. 550.
6) procrastinetur praeuidendum, §. 598.
7) fortiores praeuias et socias habeat he-
terogeneas imaginationes sensationesque,
8) at tales debiliores, quae cum praeui-
dendo perceptionem communem habent,
§. 602, 221.

§. 604.

Quum in omni sensatione, §. 544. et
imaginatione sit aliquid obscuri, §. 570.
et praeuisio sit minus clara, quam eius-
dem sensatio et imaginatio, §. 597, 598.
praeuisioni etiam distinctae multum ad-
mixtum

mixtum est confusionis et obscuritatis, et omnis mea praeuisio est sensitua, §. 522. actuanda per facultatem cognoscitiam inferiorem, §. 520. cuius cognitionem et propositionem dirigens mantica, §. 350, est pars aesthetices, 533.

§. 605.

Si praeuideantur totaliter eadem cum sentiendis, praeuisiones sunt veraces seu PRAESENSIONES,* licet non eodem modo, aequali cum sensationibus claritate, percipientur, §. 597. Si sentiatur praesensum, IMPLETVR PRAEVISIO.** Praeuilio non implenda, FALLAX*** est, fons errorum practicorum, §. 578.

* Vorherempfindungen. ** das vorherbemerckte trifft ein, die Vorhersehung wird erfüllt.
*** das betrügliche Vorhersehn.

SECTIO VIII.

JUDICIVM.

§. 607.

Perfectionem imperfectionemque rerum percipio i. e. DIIUDICO.* Ergo habeo facultatem diiudicandi, §. 216. Haec minima esset vni ci minimi fortissime percepti unicum minimam perfectionem imperfectionem. ue, maxime debiles inter perceptiones heterogeneas

geneas praeuias et socias, remississime repre-
sentans. Quo ergo plurium, quo maiorum,
quo remissius etiam perceptorum, quo plures,
quo maiores perfectiones imperfectionesue,
quo fortiores inter socias et praeuias heteroge-
neas perceptiones, quo fortius facultas diiudi-
candi represeñat, hoc maior est, §. 219. Ha-
bitus res diiudicandi est **IVDICIVM**, ** id-
que de praeuisis, **PRACTICVM**, de aliis,
THEORETICVM vocatur, et quatenus
obscurius etiam perceptorum plures tamen
perfectiones imperfectionesue detegit, est
PENETRANS. ***

* ieh beurtheile. ** das Vermögen zu beurthei-
len. *** durchdringend.

§. 607.

Lex facultatis diiudicandi est: *perceptis
rei variis aut consentientibus, aut dissentienti-
bus, eius aut perfectio, aut imperfectio percipi-
tur* §. 94, 121. Quod quum fiat vel distin-
cte, vel indistincte: facultas diiudicandi,
hinc et iudicium, §. 606. erunt vel sensit-
ua, vel intellectualia, §. 402, 521. Judi-
cium sensituum est **GVSTVS SIGNIFI-
CATV LATIORI** * (sapor, palatum, nasus).
CRITICA LATISSIME DICTA est ars di-
iudicandi. Hinc ars formandi gustum, s.
de sensitue diiudicando et iudicium suum
proponendo est **AESTHETICA CRITICA**,
§. 533. Judicio intellectuali gaudens est

CRITI-

CRITICVS SIGNIFICATV LATIORI,
vnde CRITICA SIGNIFICATV GENERALI est scientia regularum de perfectione vel imperfectione distincte iudicandi.

* der Geschmack in weitrer Bedeutung.

§. 608.

Gustus significatu latiori de SENSIBVS, * i. e. quae sentiuntur, est IUDICIVM SENSUVM, ** et illi organo sensorio tribuitur, per quod diiudicandum sentitur. Hinc datur iudicium oculorum, aurium e. c. Tam hoc, quam omnis facultas diiudicandi actuatur per vim animae representatiuam vniuersi, §. 513. quum omnia in hoc mundo sint partim perfecta, partim imperfecta, §. 250, 354. Diiudications falsae sunt IUDICII ECLIPSES. *** Facultas diiudicandi ad eclipses prona IUDICIVM PRAECEPS (*a*) dicitur. Talis GUSTVS CORRVPTVS (*b*) est. Habitus ab eclipsibus IUDICII cauendi est eius MATVRITAS. (*c*) Talis gustus est SAPOR NON PVBLICVS (*d*) (purior, eruditus); minoribus etiam congruentiis discongruentiisque detegendis in diiudicando peripicax, DELICATVS. (*e*) Eclipses iudicii sensuum sunt eorundem fallacie, §. 545.

* Von dem, das man empfindet. ** das Urtheil der Sinne. *** Fehlritte der Beurtheilungs.

lungs-Kraft. (a) eine vorschnelle, übereilige Beurtheilungs-Kraft, oder allzugeschwinde. (b) ein verderbter Geschmack. (c) das Reife der Beurtheilungs-Kraft. (d) ein ungemeiner. (e) feiner, zarter Geschmack.

§. 609.

Quo maior memoria, §. 579. reminiscencia, §. 582. facultas fingendi, §. 589, praeuisio-nis habitus, §. 595. et iudicium sunt con-na-ta, hoc facilius augentur exercitiis, §. 577, 606.

S E C T I O X.

P R A E S A G I T I O.

§. 610.

Qui praeuisam perceptionem repreaes-en-tat, vt eandem, quam olim percipiet, P R A E S A G I T, * ergo habet facultatem praefagiendi, seu S I G N I F I C A T V LATIORI P R A E S A G I T I O N E M. ** Perceptiones per praefagationem eiusmodi actuatae sunt P R A E S A G I A LATIVS DICTA, *** vel sen-situia, vel intellectualia, §. 402, 521. P R A E S A G I A STRICTIVS DICTA et P R A E-SAGITIO **** sunt sensituia tantum. Sen-situia praefagia sunt obiectum mantices aestheticae, §. 604.

* ich erwarte etwas. ** das Vermögen etwas zu erwarten. *** überhaupt. **** Ahndungen und das Vermögen sich etwas ahnden zu lassen.

§. 611.

§. 611.

Lex praesagitionis haec est: *Si in praesentis perceptionis successuus perceptionibus repräsentantur quaedam partialem communem cum antecedentibus habentes, haec partialis communis repräsentatur. ut contenta in antecedente et sequente.* §. 572. Ergo ut se habet memoria ad imaginationem: sic se habet praesagitio ad praeuisionem, §. 579, 610.

§. 612.

Praesagitio sensitiua est EXSPECTATIO CASVVM SIMILIVM,* cuius haec est regula: *Aut sentio, aut imaginor, aut praeuideo A, quod cum alio praeuiso B multa habet communia, hinc B. repraesento, ut idem futurum cum A,* §. 611. Cui per ideas praeuisi socias praesagit animus, quae ante non praesagiebat, PRAE-SUMIT,** hinc facultatem habet praesumendi, §. 216, quae se habebit ad praesagitionem, ut reminiscientia ad memoriam, §. 582, 610.

* die Erwartung ähnlicher Fälle.   ** Vorhervermuthen.

§. 613.

Praesumendi facultas est praesagitio hanc regulam sequens: *Praeuisionem medianibus ideis sociis perceptionem praesagit animus.*

§. 614.

§. 614.

Praesagatio minima esset, quae vnicum, minimum fortissime saepissime praeuisum proxime instans maxime debiles inter perceptiones praeuias et socias heterogeneas remississime tamen perciperet, §. 610, 161.

§. 615.

Quo plura, quo maiora, quo rarius, quo remissius praeuidenda, quo longius ante tempus fortissimis perceptionibus aliis transigendum, §. 564. quo fortiores inter praeuias et socias heterogeneas, quo fortius percipit praesagatio, hoc maior est, §. 219, hoc minus opus habet praeumptionibus, §. 613.

§. 616.

Notabilis praesagiendi habitus est **FACULTAS DIVINATRIX**, * vel naturalis aut connata, aut acquisita, vel infusa, §. 577. Postrema est **DONVM PROPHETICVM**. ** Praesagium ex facultate diuinatrice est **DIVINATIO**, *** haec ex dono prophetico est **VATICINIVM** **** (prophetia).

* das Vermögen wahr zu sagen. ** die Gabe der Weissagung. *** das Wahrsagen oder die Voranzeige. **** die Weissagung.

§. 617.

A praesagitione pendentes errores sunt **VANA PRAESAGIA**, * fallaces praeuisiones cum

cum veracibus per illusionem facultatis identitates rerum percipiendi confusae, §. 578, 605. Si qua mihi sunt praesagia, expectationes casuum similium, §. 612, præsumtiones, §. 613, actuantur per vim animæ repraesentatiuam vniuersi, §. 595, 576.

* leere Erwartungen und Ahndungen.

§. 618.

Si praeuisum cum antecedente aliquo sensu, aut phantasmate, aut praeuisu alio habeatur pro eodem in eo gradu, in quo non est, orietur fallax praeuisio, §. 605. per vanum praesagium, §. 617, 576.

S E C T I O XI.

FACVLTAS CHARACTERISTICA

§. 619.

Signa cum signatis vna percipio; ergo habeo facultatem signa cum signatis repre-sentando coniungendi, quae **FACVLTAS CHARACTERISTICA** * dici potest, §. 216. Quumque sit in hoc mundo nexus significatiuus, §. 358, facultatis characteristicae perceptiones actuantur per vim animae repraesentatiuam vniuersi, §. 513. Nexus significatiuus vel distincte, vel indistincte cognoscitur, hinc facultas characteristica vel sensitua erit, §. 521, vel intellectualis, §. 402.

* das Vermögen der Zeichen-Kunde.

§. 620.

Si signum et signatum percipiendo coniungitur, et maior est signi, quam signati perceptio, COGNITIO talis SYMBOLICA dicitur, si maior signati repraesentatio, quam signi, COGNITIO erit INTUITIVA* (intuitus). In utraque cognitione facultatis charakteristicae haec est lex: *Perceptionum sociarum una fit medium cognoscendae existentiae alterius*, §. 347.

* ein anschauendes Erkentniß.

§. 621.

Pone per illusionem facultatis identitates rerum cognoscendi haberi pro signo, quod non est, pro signato, quod non est, §. 576. cognitio falsa symbolica et intuitua orietur, §. 620. Pone eodem modo haberi quid pro prognostico, quod non est, nascentur fallaces praevisiones apparentibus praesagiis praesumptionibusque multum corroborandae, §. 605, 515.

§. 622.

Facultas charakteristica minima esset, quae vnicum minimum signum cum vnico minimo signato, maxime debiles inter praevias perceptiones et socias heterogeneas remississime coniungeret. Ergo quo plura, quo maiora signa cum quo pluribus, quo maioribus signatis quo fortiores inter socias et praevias perceptio-
nes

nes heterogeneas, quo fortius coniungit facultas characteristica, hoc maior est, §. 219. Scientia sensitivae cognitionis circa signa occupatae et propositionis eiusmodi est AESTHETICA CHARACTERISTICA, tam heuristica, quam hermeneutica, §. 349. Characteristica orationis est PHILOLOGIA (grammatica latius dicta), eaque docens pluribus linguis particularibus communia VNIVERSALIS. Philologia docens regulas I) generales in omni oratione obseruandas, qua vocabula eorumque I (partes, est ORTOGRAPHIA LATIUS DICTA 2) flexionem est ETYMOLOGIA (analogia) 3) nexum s. constructionem, est SYNTAXIS 4) quantitatem, PROSODIA. Complexus harum 4 disciplinarum est GRAMMATICA (strictius dicta) 5) significatum, est LEXICA (lexicographia) 6) scriptionem, est GRAPHICE II) speciales e.g. ELOQUENTIAE* s. perfectionis in oratione sensitiva, eiusque I) generatim spectatae, est ORATORIA ** 2) speciatim, vel solutae, est RHETORICA, vel ligatae, est POETICA. Hae disciplinae cum suis singulae filiabus quatenus demonstrant regulas pluribus linguis particularibus communes VNIVERSALES*** sunt.

* der Beredsamkeit. ** die Kunst wohl zu sprechen. *** die allgemeinen, z. B. Redekunst, Dichtkunst u. s. w.

§. 623.

Dum dormientis sensationes externae non sint clarae, §. 556, somnus debiliorum etiam phantasmatum erit ad sensitum praevideendum aptior, quam status vigilantis, §. 598, 539. Complexus regularum ex insomniorum praevisionibus praesagiendi est ONIROCRITICA.

SECTIO XII.

INTELLECTVS.

§. 624.

Anima mea cognoscit quaedam distincte, §. 522. facultas distincte quid cognoscendi est FACULTAS COGNOSCITIVA SUPERIOR, * (mens), intellectus, §. 402. mihi conueniens, §. 216.

* das obere Erkentniß-Vermögen.

§. 625.

Quum habeam facultatem attendendi, ATTENTIONEM, * abstrahendi, ABSTRACTIONEM, ** §. 529, et praescindendi seu abstrahendi partem a toto, §. 589. eaeque se exferant in sensationibus, imaginationibus, praevisionibus, e. c. prout obiecta earum ad corpus meum se habeant, §. 538, 600. actuuntur per vim animae, repraesentati-

tatiuam vniuersi pro positu corporis,
§. 513.

* das Vermögen der Aufmerksamkeit, oder auf etwas zu achten. ** der Absonderung, oder sich etwas aus den Gedancken zu schlagen.

§. 626.

Attentio in totius perceptionis partes successiue directa est REFLEXIO. * Attentio ad totam perceptionem post reflexionem est COMPARATIO. ** Reflecto. Comparo. Ergo habeo facultatem reflectendi comparandique, §. 216, actuandas per vim animae repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis, §. 625.

* Ueberlegung. ** Vergleichung, das Zusammenhalten.

§. 627.

Lex attentionis est: *quorum plures, quorum minus obscuras notas percipio, quam aliorum, ea clarius aliis percipio*, §. 528. Hinc regula reflexionis est: *cuius partis in perceptione totius plures minus obscuras notas percipio, ad eam prae reliquis attendo*, §. 626, et regula comparationis haec est: *Reflectendo ad partes totius perceptionis plures et clariores notas eius percipiens ad eam postea magis attendo*, §. 529.

attentio minima esset, quae vnicam minimam perceptionem obscurissimis reliquis vnicotanum gradu clariorem redderet. Hinc quo plures, quo maiores perceptiones, quo clarioribus, quo clariores reddit, hoc maior est attentio, §. 219. Habitus plura appercipiendi est ATTENTIONIS EXTENSIO, * admodum clarius clarioribus etiam quaedam appercipiendi habitus est ATTENTIONIS INTENSIO. ** Habitus per longius tempus eidem attendendi est ATTENTIONIS PROTENSIO. ***

* die Erweiterung, Verbreitung oder Ausdehnung. ** die Anstrengung. *** das Anhalten der Aufmerksamkeit.

§. 629.

Lex abstractionis haec est: Quorum pauciores, quorum minus claras notas percipio, quam sunt aliorum notae, aliis obscurius representantur, §. 528. Hinc praescindendi haec est regula: Cuius partis in perceptione totius pauciores minusque clarae sunt notae, quam aliarum, haec aliis obscurius percipitur, §. 625.

§. 630.

Abstraction minima esset, quae vnicam minimam perceptionem clarissimis reliquis vnicotanum gradu obscuriorem redderet. Hinc quo

quo plures, quo maiores perceptiones, quo obscurioribus, quo obscuriores reddit abstractio, hoc maior est, §. 219.

§. 631.

Intellectus mei haec lex est: *Si comparans a non comparatis abstraho, residuum est distincte perceptum*, §. 627, Quumque finitus sit intellectus meus, §. 248, haec lex est lex intellectus finiti, qui attendendo, reflextendo, comparando abstrahendo, praescindendoque actuatur per vim animae representatiuam vniuersi, §. 625, 626.

§. 632.

Repraesentatio rei per intellectum est eius CONCEPTIO. * Hinc CONCEPTIBILE ** est, cuius distincta formari potest perceptio, idque IN SE, *** quod in se spectatum distincte concipi potest. Jam in omni possibili sunt essentia et affectiones, §. 53, 43. non totaliter eadem, §. 267, 41. quae adeo a se inuicem distingui possunt, §. 67. Ergo in omni possibili sunt notae, §. 67. quae clare cognosci possunt, hinc omne possibile est in se conceptibile.

* das Verstehn oder Verständnis einer Sache.

** verständlich, begreiflich. *** in und an sich selbst.

§. 633.

INCONCEPTIBILE IN SE * (absolute) es-
set, cuius in se spectati distincta perceptio

inuolueret. Hoc est solum nihilum, §. 632,
 7. At CONCEPTIBILE RELATIVE TALE^{TA}
 ** est, ad quod distincte cognoscendum
 dati alicuius intellectus vires sufficient, et
 ad quod intelligendum dati alicuius spiritu-
 sus vires non sufficient, est RELATIVE
 INCONCEPTIBILE *** (supra datum intel-
 lectum positum). Hinc multa in se probe
 conceptibilia, §. 632, possunt esse supra
 meum intellectum posita, §. 631.

* an sich selbst unverständlich und unbegreiflich.
 ** diesem oder jenem begreiflich und ver-
 ständliche. *** diesem oder jenem unverständ-
 lich und unbegreiflich.

§. 634.

Quum distinctio sit rei notarumque rei
 claritas, potest per multitudinem, et clari-
 tam notarum tam intensiuam, quam ex-
 tensiuam augeri, §. 531. Quae plures vi-
 uidioresque notas habet, quam aliae distin-
 ctiae, erit PERCEPTIO EXTENSIVE
 DISTINCTIONIS, ** quae intensius clariores
 notas habet, quam aliae distinctiae, erit
 (intensius distinctior) PVRIOR. ***

* eine Vorstellung von verbreiteter Deutlich-
 keit.   ** eine reinere Vorstellung,

§. 635.

Quo magis ad rem attendo reflectens
 et comparans, hoc sit eius intellectio ex-
 tensi-

tensiue distinctior, §. 634, 631. Quo magis ad intellecti notas iterum attendo reflectens et comparans, quoque magis a non comparatis abstraho, hoc intellectio producitur purior, §. 634, 559.

§. 636.

Quo minus ad rem attendo, aut satis attendens etiam minus tamen reflecto, aut satis etiam reflectens minus tamen comparo, hoc fit eius intellectio minus extensiue distincta. Quo minus eosdem actus in intellecti notis repeto, quo minus a non comparatis abstraho, hoc manet perceptio distincta impurior, §. 634, 631.

§. 637.

Intellectus minimus esset, qui non nisi unici minimi paucissimas notas minime claras, maxime debiles inter perceptiones praeuias et socias heterogeneas, distingueret. Quo ergo plurium, quo maiorum, quo plures, quo clariores notas, quo fortiores inter praeuias et socias heterogeneas distinguit intellectus, hoc maior est, §. 219. Perfectio intellectus notas intensiue distinctas formandi est PROFOUNDITAS,* et maior profunditas PURITAS.** Perfectio eiusdem notas extensiue distinctas formandi est INTELLECTUS PULCRITUDO.***

* ein tiefer. ** ein reiner. *** ein schöner Verstand.

§. 638.

Si attentio ad certum obiectum minuitur, dum perceptionibus sociis pluribus heterogeneis attendo, DISTRAHOR.* Hinc ipsae sensationes distractione obscurantur, §. 543, et omnis attentio ad certum obiectum distractione impeditur, § 221. Abstractio animi distracti a perceptionibus heterogeneis pluribus, qua attentio ad certum obiectum augetur, est ANIMI COLLECTIO.** Hinc animi collectio adeoque abstractio est impedimentum distractionis, § 221. Jam impedimentum impedimenti est medium ad finem, §. 342. Hinc animi collectio, adeoque abstractio promouebit attentionem, quod pater etiam ex §. 549. Attentio promouebit abstractiōnem, hinc et collectionem animi, §. 529.

* Zerstreuung. ** Sammlung des Gemüthes.

§. 639.

Per intellectum distinctas perceptiones actuans eodem viritur, §. 338. Habitus videnti intellectu, VSUS INTELLECTUS* dicitur, qui in me habitus acquisitus, §. 577. Cui usus intellectus nondum acquisitus est, quantus ad loquendum requiritur, est INFANS, ** cui nondum tantus, quantus ad negotia vitae communis grauiora plerumque requiritur, NATURALITER

MINORENNIS, vt NATURALITER MAIORENNIS est, cui tantus intellectus usus acquisitus est, quantus ad negotia vitae communis grauiora plerumque requiritur. Cui notabiliter minor intellectus usus est, quam plerisque aetate aequalibus, SIMPLEX SIGNIFICATU MALO. *** In quibus nullus aut fere nullus intellectus usus obseruatur in ea aetate, in qua solet esse probe obseruabilis, sunt MENTE CAPTI ****.

* dor Gebrauch des Verstandes. ** ein Kind.
 *** einfältig in schlechter Bedeutung. **** die nie zu, oder von Sinnen und Verstand gekommen.

SECTIO XIII.

RATIO.

§. 640.

Nexum quorundam confuse, quorundam distincte percipio. Ergo habeo intellectum ~~nexus~~ rerum perspicientem, §. 402, 216. i.e. RATIONEM, * et facultates nexus confusius cognoscentes, quales 1) inferior facultas identitates rerum cognoscendi, §. 572, 279. quo ingenium sensituum, §. 575. 2) inferior facultas diuersitatis rerum cognoscendi, §. 572, 279. quo acumen sensituum pertinet, §. 575. 3) memoria sensitiva, §. 579, 306. 4) facultas fingendi, §. 589. 5) facultas diiudicandi,

§. 606.

§. 606, 94. quo iudicium sensituum, §. 607,
et sensuum, §. 608. 6) exspectatio casuum
similium, §. 610, 612. 7) facultas characteris-
tica sensitiva, §. 619, 347. Hae omnes,
quatenus in repraesentando rerum nexu
rationi similes sunt, constituunt ANALO-
GON RATIONIS, ** §. 70, complexum fa-
cultatum animae nexum confuse repre-
sentantium.

* die Vernunft.   ** das der Vernunft ähnliche.

§. 641.

Facultas distincte identitates diuersita-
tesque rerum perspiciendi, §. 572, 579. hinc
ingenium et acumen intellectuale, §. 575.
memoria intellectualis, seu PERSONALI-
TAS, §. 579, 306, facultas distincte diiudi-
candi, §. 606, 94. quo iudicium intellectua-
le pertinet, §. 607, praesagitio intellectua-
lis seu PROUDENTIA * (prospicientia),
§. 610. facultas characteristica intellectualis,
§. 619. est ratio, §. 640.

* Vorsicht.

§. 642.

Quum omnia in hoc mundo sint in vni-
uersali nexo, §. 356 - 358. ratio actuatur per
vix animae repraesentatiuam vniuersi pro-
fili corporis, §. 631. et hac quidem lege:
Si in A clare cognosco C, aliquid, ex quo clare

*cognoscam, cur sit aliquid clare cognoscendum
in B, A et B concipio connexa, §. 14. 632.*

§. 643.

Quod vlla ratione cognosci potest, RATIONABILE * dicitur, quod nulla, IRRATIONABILE ** (contra rationem). Jam omne possibile est dupliciter rationale et conexum, §. 24. Tam eius ratio, quam rationatum, cum nexu inter utrumque sunt conceptibilia in se, §. 632, 14. Ergo omne possibile est rationabile. Omne irrationabile, quicquid contra rationem est, est impossibile, §. 7, 8.

* vernünftig. ** unvernünftig.

§. 644.

Ad cuius nexus intelligendum datae alicuius rationis vires non sufficiunt, est EXTRA DATAE RATIONIS SPHAERAM posatum (nunc infra, nunc supra datam rationem, nunc neutrum, tamen extra eiusdem horizontem) Cuius ergo ratio limitata est, ut mea, §. 631, 640. illius extra sphærarum rationis possunt esse posita multa rationabilia, §. 643.

* von diesem oder iehem nicht vernünftig einzusehn.

§. 645.

Ratio minima esset intelle^{ctu}s minimus unicus minimum nexus perspiciens. Quo ergo maior

maior intellectus, quo maiorem, quo plurium
nexum perspicit. hoc maior est ratio, §. 219.
Habitus maiorem rerum nexus perspici-
endi est SOLIDITAS,* plurium rerum ne-
xum perspiciendi habitus est SAGACI-
TAS RATIONIS.** Hinc et ratio est vel
purior, vel impurior, §. 637.

* eine gründliche. ** erfindsame Vernunft.

§. 646.

Perceptiones rationis sunt RATIOCI-
NIA,* quae si vera fuerint, SANAS,** si falsa,
CORRUPTA RATIO *** dicitur. Comple-
xus verorum ratiociniorum dicitur RATIO
OBJECTIVE SUMTA,* contradistincta rationi
subjective sumtae, §. 640. definitae. VSUS
RATIONIS** est habitus ratione vtendi,
qui in me acquisitus, §. 577. Intensio eius
est CULTURA RATIONIS.*** Hinc omnis
veritatis philosophica cognitio colit ratio-
nem, §. 577. Falsa regula syllogistica ad-
modum eandem corruptit.

* Vernunft-Schlüsse; Beweise des Verstandes.

** eine gesunde. *** eine verderbte Vernunft.

* die Vernunft vor ihren wahren Gegenstand ge-
setzt. ** der Gebrauch. *** die Bearbeitung
der Vernunft,

§. 647.

Errores analogi rationis rationi corru-
ptae qui tribuit, §. 640, 646. illudit illi fa-
cul-

cultas identitates rerum cognoscendi ex defectu acuminis, §. 576. At possunt tamen errores eiusmodi rationem corrumpere, si fiant praemissae, §. 646.

§. 648.

Quum omnis facultas cognoscitiva in me sit limitata, hinc certum et determinabilem limitem habeat, §. 248, 354, facultates animae cognoscitiae inter se comparatae admittunt inter se rationem aliquam, et proportionem determinatam, §. 572, qua yna altera vel maior, vel minor est §. 60. Determinata facultatum cognoscituarum proportio inter se in aliquo, est INGENIUM eius, LATIUS DICTUM. Ingenium, cui multi habitus insunt, VEGETUM, ** cui pauci vel nulli, TARDVM *** est, quod ex tardo mutatur in vegetum, EXCITATVR, * quod ex vegeto in tardum TORPESCIT. ** Quae facultas reliquis maior est in ingenio latius dicto, subiecto, cuius ingenium latius dictum attenditur, nomen dat. Hinc patet, qui sine INGENIOSI, ACUTI, MEMORIOSI, PROVIDI, IUDICIOSI, INTELLIGENTES, RATIONABILES SENSU EMINENTIORI, e.c. ***

§. 649.

* Kopt, Gemüths Fähigkeit. ** munter. *** langsam

* Wird aufgeweckt ** Wird stumpf, eingeschläfert. *** Witzig, schärfssinnig, von gutem Gedächtnis, guter Vorsicht, Beurtheilungs-Kraft, verständig, vernünftig in ausnehmender Bedeutung.

§. 649.

Quia facultates cognoscitivae in certa proportione se ad se mutuo referentes ad certum cognoscendorum genus aptiores sunt aliis, § 648. illud ingenium latius, dictum, quod ad certum cognoscendorum genus aptius aliis est, ab illo cognoscendorum genere nomen accipit. Hinc patet, quae sint INGENIA EMPIRICA, HISTORICA, POËTICA, DIVINATORIA, CRITICA, PHILOSOPHICA, MATHEMATICA, MECHANICA, MUSICA, e. c. Quae ad omnia cognoscendorum genera notabiliter aptiora sunt INGENIA latius sumta multis aliis, VNIVRSALIA, * et quatenus gradu plerarumque facultatum cognoscituarum multum multa alia excedunt, SUPERIORA ** nuncupantur.

* allgemeine. ** höhere Geister oder Genies.

§. 650.

CONSVETVDO * est habitus necessitatem attentionis in certis actionibus minuens. Iam omnis habitus acquisitus theoreticus mutat ingenium latius sumtum §. 577, 648. Hinc exercitiis et consuetudine multum mutari, mutari saepius potest ingenium latius dictum, vel excitari vel torpescere, §. 648. Hinc patet, qui possit quis ex ingenioso iudiciosus fieri, e. c. qui

qui possit ex ingenio poetico fieri philosophicum, e. c. §. 649.

* Gewohnheit.

S E C T I O X H I I .

I N D I F F E R E N T I A.

§. 651.

Per facultatem diiudicandi alicuius vel perfectionem vel imperfectionem percipio, §. 606. Perfectionem imperfectionemue vel symbolice, vel intuitiue cognosco, §. 620. Hinc obiecti alicuius aut perfectionem intueor, et PLACET, * aut imperfectionem, et DISPLICET, ** aut nec perfectionem eius, nec imperfectionem intueor, i. e. nec placet nec displicet, et (sum erga illud indifferens) est MIHI INDIFFERENS. *** Quod placet, intueor, ut bonum, sub ratione boni, §. 100. quod displicet, intueor, ut malum, sub ratione mali, §. 146. Indifferens mihi nec ut bonum, nec ut malum, nec sub ratione boni, nec sub ratione mali intueor, §. 100, 146.

* gefällt. ** misfällt mir. *** es ist mir gleichgültig, ich bin dagegen gleichgültig.

§. 652.

In mihi indifferenti aut nullam omnino perfectionem imperfectionemue intueor, et est MIHI PLENARIE INDIFFERENS,

Q

aut

aut nec certam et determinatam tantum perfectionem in eodem intueor, nec oppositum eius, et est respectu illus perfectionis **MIHI RESPECTIVE INDIFFERENS.** **IGNOTVM MIHI***** est, quod non represeñto. **Vnde ignoti nullam omnino perfectionem imperfectionemue intueor,** §. 651. Ergo ignotum mihi est plenarie indifferens, nec placet, nec displicet. Partialiter mihi ignotum est mihi respectiue ad perfectiones incognitarum partium indifferens. Quod tantum symbolice appercipio, si vel maxime symbolice mihi eius conscius sim, ut boni, vel mali, non clare intueor tamen, ut tale, §. 620, hinc nec placet, nec displicet mihi, sed est indifferens, §. 651. quatenus obseruatur.

* gäntzlich. ** gewisser Maassen mir gleichgültig. *** das mir unbekannte.

§. 653.

ANIMVS INDIFFERENS TOTALITER esset, in cuius perceptione totali omnino nihil placens, nihil displicens continetur. * **PARTIALITER INDIFFERENS** ** est, qui partiales perceptiones sibi vel plenarie, vel respectiue indifferentes habet. Ergo cui vel unicum minime placet, vel displicet, non est totaliter indifferens. Cui non omnes ipsius perceptiones partiales respectu omnium perfectionum possibilium aut

aut placent, aut displicent, est partialiter
indifferens.

* ein gäntzlich. ** ein zum Theil gleichgültig
Gemüth,

§. 654.

SUBJECTIVE (indifferens) **ADIAPHORON** * dicitur, quod certa et determinata vis repraesentatiua nec ut bonum, nec ut malum intuetur, qualia mihi ignota, et symbolice tantum clare cognita. §. 652.
OBJECTIVE ADIAPHORON ** est, quod nec est bonum, nec malum, idque iterum vel **ABSOLVTE** esset **INDIFFERENS**, *** quod nullam omnino perfectionem imperfectionemque poneret, et est non ens, §. 100. vel **RESPECTIVE** (a) quod ad certam perfectionem aut eius oppositum nihil confert. Tale non datur in mundo optimo, §. 441. Ergo rem intuitus, ut est, erga nullam rem est absolute differens, §. 651.

* diesem oder jenem. ** an sich selbst.
** schlechterdings. (a) in gewisser Absicht,
gleichgültig.

SECTH O XV.

VOLVPTAS ET TAEDIVM.

§. 655.

Status animae ex intuitu perfectionis est (complacentia) **VOLVPTAS**, * ex intui-

tu imperfectionis est TAEDIVM ** (displi-
centia). Hinc STATVS INDIFFEREN-
TIAE *** est status animae nec taedium,
nec voluptatem sentientis. Voluptas et tae-
dium ex vero intuitu VERA (a) ex falso AP-
PARENTIA (b) dicuntur. Hinc intuitus per-
fectionis et bonorum, vt talium, volupta-
tem, verorum veram, apparentium ap-
parentem, intuitus imperfectionis et ma-
lorum, vt talium, taedium, verorum ve-
rum, apparentium apparens produ-
cit, §. 12.

* Lust, Gefallen, Vergnügen. ** Unlust, Mis-
fallen, Misvergnügen. *** der Stand der
Gleichgültigkeit. (a) wahre. (b) Schein-
Lust, scheinende Unlust.

§. 656.

VOLVPTAS vel TAEDIVM ex intuitu
simplicis perfectionis imperfectionis
SIMPLEX, * COMPOSITA ** sunt, ex intuitu
compositae perfectionis imperfectionis
orta, ex intuitu sensu SENSITIVA, *** ex
sensuali, VOLVPTAS TAEDIVMVE SEN-
SVM, (a) ex distinto RATIONALIA (b)
(intellectualia) sunt, §. 521, 640, In percep-
tione totali non totaliter indifferentis aut
fortiora sunt placentia non placentibus, et
status ille PRAEDOMINIVM VOLVPTA-
TIS (c) est, aut fortiora sunt displicantia non
displicantibus, et status ille PRAEDOMI-
NIVM

NIVM TAEDII (*d*) est, aut placentibus non placentia, displicantibus non displicantia aequalia essent robore, et esset ille STATVS TOTALIS AEQVILIBRII, (*e*) §. 516. cf. §. 561.

* ein einfaches ** zusammengezesetes. *** sinnliches Vergnügen und Misvergnügen. (*a*) der Sinne. (*b*) des Verstandes. (*c*) Uebergewicht des Vergnügens. (*d*) des Misvergnügens. (*e*) Stand des gäntzlichen Gleichgewichts.

§. 657.

Voluptas fortior obscurat debiliores voluptates et taedia heterogenea praeuia et socia. Taedium fortius obscurat debiliora taedia heterogenea praeuia et socia cum eiusmodi voluptatibus, §. 529. Hinc in praedominio voluptatis praegressa et socia taedia, in praedominio taedii praegressae sociaeque voluptates obscurantur, §. 656. Debilior voluptas illustrat voluptates fortiores praegressas et socias heterogeneas cum eiusmodi taedijs. Debilius taedium illustrat taedium fortius praegressum et socium heterogeneum cum eiusmodi voluptatibus, §. 549.

§. 658.

Minima voluptas et taedium sunt status qui oriuntur ex minimo i. e. minime veroclaro, certo, §. 531, 620. qui potest esse, intui-

tu vnicae minimae perfectionis imperfectionisue, praeuiis et sociis heterogeneis voluptatibus taediisque plurimum fortioribus, §. 1, 161. Quo ergo maiore, i. e. veriore, vel viuidiore, vel distinctiore, clariore, certiore, §. 531, ex intuitu quo plurimum, quo maiorum perfectionum, imperfectionumue, quo debiliores inter praeuias sociasque voluptates heterogeneas et taedia eiusmodi voluptates et taedia nascentur, hoc erunt maiora, §. 160, 657. Voluptatis caussa **DELECTAT.*** Voluptatem augens, **IVCVNDVM.**** (commodum), minuens, **INCOMMODVM***** (ingratum), taedium augens, **MOLESTVM,** (*a*) minuens **GRATVM** (*b*) erit.

* ergözt.   ** bequem, belustigend, angenehm.   *** unangenehm. (*a*) beschwehrlich, (*b*) erquickend, nicht unangenehm.

§. 659.

Quum praefentium clarior,¹ §. 542, ve-
rior, certior, §. 546, hinc maior, §. 531,
sit intuitus, voluptates et taedia ex praefentibus possunt esse maiora, quam ex
praeteritis et futuris, §. 658. Quorum si
tamen aliquid, ut multo maiores, multo
plures perfectiones imperfectionesue con-
tinens repraesentatur, aut si animus per
plura in praeteritis futurisque placentia et
displacentia distrahitur ex illis voluptas
et taedium possunt fortiora fieri, quam ex
prae-

praesenti, §. 658, 543. Voluptas taedium-
ue, quo excepto animus est paene indif-
ferens, aut in totali aequilibrio, clarior
fentiuntur, §. 658, 653.

§. 660.

MIHI BONA * sunt, quibus positis in me
ponitur realitas, MIHI MALA; ** quibus po-
sit is in me ponitur negatio latius sumta.
Quumque mei corporisque mei, et utri-
usque status magis i. e. verius, clarior,
certius, §. 531. sim conscius, quam multa-
rum aliarum rerum, §. 508, patet, cur ea,
quae intueor, ut mihi bona, vel mihi
mala, voluptates et taedia producant ma-
iora, quam multa alia, licet haec vel me-
liora, vel peiora iudicem, §. 658. In bo-
nis malisque mihi quaedam existunt extra
me, quaedam minus, haec sunt mihi bona
et mala (interna) DOMESTICA, *** illa (ex-
terna) ADVENTITIA, (a) mihi vtilia, §. 336.
Domestica possunt magis placere et dis-
plicere aduentitiis, §. 658.

* mir gut. ** mir böse. *** innre, einhei-
mische, (a) äussre, fremde, von aussen
kommende.

§. 661.

Si quid tantum, ut bonum, intueor, in-
de oritur PVRA VOLVPTAS,* si quid tan-
tum, ut malum, inde oritur *** MERVM

TAEDIVM, si quid, vt bonum malumque simul, et aequaliter, inde oritur STATVS AEQVILIBRII PARTIALIS *** cf. §. 656. respectu illius obiecti. Si quid, vt bonum malumque simul, sed inaequaliter, aut erit intuitus obiecti, vt boni, maior, et orietur DVLCE TAEDIVM (a) aut erit intuitus obiecti, vt mali, maior, et orietur A M A RA VOLVPTAS. (b) Iam omne finitum partim bonum, partim malum, §. 264. Ergo si finitum intuear, vt est, nulla ex eo meravoluptas, nullum merum taedium, omnia finita placebunt displicebuntque partialiter, §. 651, 654.

* ein reines Vergnügen. ** nichts, als Unlust.

*** der Zustand einiges Gleichgewichtes.

(a) ein süßes Misvergnügen. (b) eine bittre Lust.

§. 662.

Perfectio phaenomenon, scilicet gustui latius dicto obseruabilis, est PVLCRITUDO, * imperfectio phaenomenon, seu gustui latius dicto obseruabilis, est DEFORMITAS. ** Hinc pulcrum, vt tale, intuentem delectat, §. 658, deforme, vt tale, intuenti molestum est, §. 618. Mutato intuitu, mutatur voluptas et taedium, §. 326, 328. Iam omnis meus intuitus est in se mutabilis, §. 257. Ergo omnis mea voluptas, omne taedium est in se mutabile.

Quae

Quae tamen plerisque difficilius mutanda,
 (durabilia) **CONSTANTIA***** dicuntur, quae
 constantibus facilius mutanda sunt **VO-
 LVPTATES** et **TAEDIA**, **TRANSITO-
 RIA** (*a*) (*breuia, fluxa*) sunt.

* Schönheit. ** Hässlichkeit. *** beständige,
 dauerhafte. (*a*) flüchtige, vergängliche.

SECTIO XVI.

FACVLTAS APPETITIVA.

§. 663.

Si conor seu nitor aliquam perceptio-
 nem producere, i.e. si vim animae meae
 seu me determino ad certam perceptionem
 producendam, **APPETO**. * Cuius opposi-
 tum appero, illud **AVERSOR**. ** Ergo ha-
 beo **FACVLTATEM** appetendi et auer-
 sandi, §. 216. i. e. **APPETITIVAM*****
 (voluntatem latius dictam, cf. §. 690.) Ipsa
 conatus seu nisus, seu determinationes vi-
 rium mearum meae, sunt appetentis **AP-
 PETITIONES** (*a*) (appetitus) et auersan-
 tis **AVERTIONES**. (*b*)

* so begehrē ich. ** davon bin ich abgeneigt.
 *** das Vermögen zu begehrēn, (*a*) Begierden,
 (*b*) Abneigungen.

§. 664.

Quae appeto i) praeuideo continenda
 in futuris perceptionum mearum totalium

seriebus, 2) praesagio exstitura vi mea ad eadem determinata 3) placent. Quae prorsus non praeuideo, hinc ignota, §. 652, 595. quae prorsus non praesagio vlla vi mea exstitura, quae prorsus non placent, hinc plenarie mihi indifferentia, §. 652, non appeto. Quae auersor, 1) praeuideo, 2) praesagio certo nisu meo impedienda, 3) displicant. Quae prorsus non praeuideo, hinc ignota, quae nullo nisu meo impedienda praesagio, quae prorsus non displicant, non auersor, hinc mihi plenarie indifferentia non auersor, §. 652.

§. 665.

Lex facultatis appetitiuae haec est: *Quae placentia praeuidens exstitura nisu meo praesagio, nitor producere. Quae displicantia praeuidens impedienda nisu meo praesagio, eorum opposita appeto*, §. 664, 663. Hinc multa bona et mala, sub ratione boni, possum appetere. Multa mala et bona, sub ratione mali, possum auersari, §. 651.

§. 666.

Multa bona possum non appetere, 1) ignota, 2) mihi plenarie indifferentia, 3) per errorem displicantia, 4) placentia etiam, sed prorsus non praeuisa, 5) praeuisa etiam, sed quae ullo nisu meo exstiu-

ra prorsus non praesagio. Multa mala possum non auersari, 1) ignota 2) mihi plenarie indifferentia 3) per errorem placentia 4) displicantia etiam, sed prorsus non praeuisa, 5) praeuisa etiam, sed quae nullo nisu meo impedienda praesagio §. 664, 665.

§. 667.

Quum intuitus, §. 619. diiudicationes, §. 608, hinc voluptas et raedium, §. 655, praeuisiones, §. 545. et praesagia, §. 610. actuenter per vim animae repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis mei, et per haec actuenter appetitus et auersatio, actuabuntur per vim animae repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis mei, §. 513, 317.

§. 668.

Quo minores maioresque facultates cognoscitiae ad appetendum auersandumque requisitae, §. 667. hoc minor vel maior facultas appetendi vel auersandi easdem sequens, seu per eas determinata, §. 331.

§. 669.

Appetens et auersatus intendit productionem alicuius perceptionis, §. 341, 663. hinc perceptiones intentionis eiusmodi rationem continentae caussae impulsuas sunt

sunt appetitionis auersationisque, vnde ELATERES ANIMI * vocantur, §. 342. COGNITIO, quatenus elateres animi continent, MOVENS ** (afficiens, tangens, ardens, pragmatica, practica et viua latius), quatenus minus, INERS *** theoretica et mortua latius), et haec caeteroquin satis perfecta, §. 15, 531. SPECULATIO * (speculativa, vana, cassa) dicitur. Hinc cognitio symbolica, qua talis, est notabiliter iners, §. 652, sola intuitiva mouens, §. 652. Hinc in statu toralis indifferentiae perceptio toralis esset iners, § 653, at in statu purae voluptatis, meritaedii, aut alterutrius prae-dominantis perceptio totalis est mouens, §. 656, 661. Cognitio, quae vim motricem habet, caeteris paribus, maior est inerti, etiam speculatione, §. 515. Ergo quo vastior, quo nobilior, quo verior, quo clarior, hinc viuidior vel distinctior, quo certior, quo ardentior cognitio est, hoc maior est. §. 515, 531.

* Triebfedern des Gemüths. ** eine rührende, bewegende, thaetige, wirksame Kenntniss.

*** eine kalte, leblose Kenntniss.

* ein untaugliches Hirngebäude.

§. 670.

Status aequilibrii respectu certi obiecti, est status, vbi placet illud et displicet aequaliter. §. 661. Hinc in statu talis aequilibrii

librii aequales percipiuntur ad appetendum aliquid et auersandum elateres, §. 669. In statu aequilibrii si cognitio mouens ad appetendum certum obiectum totaliter aequalis esset cognitioni mouenti ad idem auersandum, status inde oriundus esset **STATVS P E R F E C T I A E Q V I L I B R I I.** * In statu aequilibrii praeuisum, appeto, pro ratione boni, quantum placet, §. 331, et auersor, pro ratione mali, quantum displicet, §. 667. et nunc quidem, non solum, quantum in se placet, displicetue, sed etiam quantum in circumstantiis in quibus praevideatur futurum, §. 664. quantum sub intuitu virium, quantas illi praestando vel impediendo requiri praesagit animus, 665, adhuc placet, displicetue, §. 669. Jam placet et displicet aequaliter. Ergo tunc appeto et auersor idem aequaliter.

* der Stand des völligen Gleichgewichts.

§. 671.

Quum vna perceptio facilius, quam altera, producatur, §. 527, non quovis appetitu quaevis perceptio actuatur, sed ad quamlibet certus virium animae gradus requiritur §. 331. Si tanta fuerit **APPETITIO** vel **A V E R S A T I O**, quantam obiecti eius aut illi oppositi productio requirit, sunt **E F F I C I E N T E S** *. Si tantae non fuerint, sunt **I N E F F I C I E N T E S**. ** Si tantae fuerint,

fuerint, quantas ad productionem obiecti earundem aut illi oppositi requiri praesagit appetens vel auersatus, PLENAE *** sunt, si minores, MINVS PLENAE. * COGNITIO MOVENS appetitiones auersationesue efficientes, et VIS EIVS MOTRIX, §. 222. est VIVA ** (strictius, cf. 669. incendens, sufficiens ad agendum). COGNITIO et VIS EIVS MOTRIX, §. 222 appetitionum auersationumue inefficientium est MORTUA *** (strictius cf. §. 669, insufficiens ad agendum, solicitatio). COGNITIO mouens appetitiones auersationesue plenas, et VIS EIVS est COMPLETE MOVENS, * mouens tantum minus plenas est INCOMPLETE MOVENS. ** Cognitio viua, caeteris paribus, maior est mortua, incomplete mouens minor complete mouente, §. 669.

* Wirckende. ** ohne Wirkung. *** völlig.

* noeh nicht völlig. ** die Erkenntniss und ihre bewegende Kraft ist lebendig. *** todt, und höchstens in blosen Reitzungen, oder Rührungen bestehend.

* vollstaendig. ** unvollstaendig bewegend.

§. 672.

Quum vano praesagio queam certum appetitionis auersationisue gradum pro sufficienti ad obiectum aut eius oppositum producendum habere, qui tamen non est

est sufficiens, §. 617. appetitiones auersationesque meae plenae tamen possunt inefficientes esse, et eandem ob rationem, dum maiores requiri appetitiones auersationesue praesagio, quam quae sufficiunt, possunt minus plenae efficientes esse.

§. 671.

§. 673.

In statu aequilibrii post praeuisionem et praesagium appetitus aequalis est auersationi, §. 670. Ergo plena auersatione esset et plena appetitio eiusdem, §. 671, simulque appetitio minus plena, dum plena esset auersatio eiusdem, et auersatio minus plena, dum plena esset appetitio eiusdem, §. 81, 671. Ergo si in statu aequilibrii appeterem aut auersarer plene, idem appeterem vel auersarer minus plene, quod impossibile, §. 7. Ergo in statu aequilibrii, vel totalis, vel partialis, §. 656, 661. vel perfecti, vel minus talis, §. 670. post praeuisionem et praesagium, nec plene appeto, nec auersor. Quodsi itaque plene appeto vel auersor, non sum in statu aequilibrii post praeuisionem et praesagium actuandi obiecti et oppositi eius, §. 671.

§. 674.

Si quid praeuism, determinato nisu meo exstirum vel impediendum praesagiens, ut bonum malumque simul intueror, sed

sed aut praedominante voluptate, aut taedio, status animi inde ortus **S T A T U S S V P E R P O N D I I *** dicitur. In statu superpondii inaequales percipiuntur ad appetendum et auersandum elateres, §. 669. Ergo tantum fortior est appetitio auersatione in statu superpondii, aut auersatio appetitione, quantum voluptas taedio, aut taedium voluptati praedominatur, §. 331, 665 quae voluptas taedium tum ex obiecto in se, tum in circumstantiis futuris spectato, et quidem sub intuitu virium illi praestando vel impediendo impendendarum colliguntur, §. 670.

§. 675.

A P P E T I T I O N E S et **A V E R S A T I O N E S** **E F F I C A C E S *** dicuntur 1) seriae i. e. non simulatae, tunc **I N E F F I C A C E S **** sunt simulatae, 2) non simulatae et seriae, quatenus rationes sunt, quatenus consectaria habent, et aliquid ab iis dependet, §. 197. tunc **I N E F F I C A C E S ***** omnino forent totaliter steriles, nullae, §. 23. Sunt autem efficaciae a) minoris minus plenae et inefficienes, §. 671. b) maioris, plenae, etiamsi sint inefficienes. §. 672. respectu quarum minus plenae non nunquam inefficaces comparative dicuntur, sicut ipsae, inefficienes si sint respectu efficientium inefficaces vocantur c) maximaes efficientes, quarum respe-

respectu et minus plenae et inefficientes nonnunquam inefficaces comparatiue vocantur, §. 671. In statu indifferentiae prorsus non appeto, nec auersor, §. 664, 665. ergo nec efficaciter vlo significatu. In statu aequilibri superftitis post praeuisionem et praefagium obiecti et eidem oppositi non appeto, non auersor eo gradu, quem medium numerauimus, efficaciter §. 673. Hic gradus efficaciae in appetitionibus auerfationibusque, vel puram voluptatem, vel merum taedium requiri, vel statum superpondii, §. 661, 674.

* der Stand des Uebergewichts.

* Begierden und Abneigungen sind wirksam und ernstlich, es ist uns damit ein Ernst, ** ange nommene vorgegebne. *** gar nichts heis sende, mit denen es gar nichts zu sagen hätte, völlig unwirksam.

SECTIO XVII.

FACULTAS APPETITIVA INFERIOR.

§. 676.

Quum FACULTAS APPETITIVA cognoscitiam sequatur, §. 665, 668. eam sequetur aut inferiorem, et est INFERIOR, * §. 520, aut superiorem. §. 624. Quaedam appeto et auersor sensitiae repraesentata, §. 521. Ergo habeo facultatem appetituam

R

in-

inferiorem, §. 216. APPETITIONES AVERSATIONESQUE per illam actuatae sunt SENSITIVAE ** nascentes ex vi animae representatiua vniuersi pro positu corporis, §. 667. Illarum FACULTAS CONCUPISCIIBILIS, *** harum IRASCIBILIS, (a) et cum facultate cognoscitiua inferiore non-nunquam CARO (b) dicitur.

* das untre Vermögen zu begehrn. ** sinnliche Begierden und Abneigungen. *** das Vermögen sinnlicher Begierden (a) das Vermögen sinnlicher Abneigungen. (b) das Fleisch.

§. 677.

Appetitus auersationesque sensitivae vel oriuntur ex repraesentationibus obscuris, vel ex confusis, §. 676, 520. Vtraeque, quatenus appetendi auersandique caussae impulsiuae sunt, sunt STIMVL. * §. 669. Fortior appetitus ex obscuris stimulis est INSTINCTVS, ** (sympathia, amor), auersatio eiusmodi FVGA *** (antipathia, odium, naturales).

* sinnliche Triebfedern. ** ein blinder Trieb. *** ein blinder Abscheu.

§. 678.

Appetitiones auersationesque (fortiores) ex confusa cognitione sunt AFFECTVS * (passiones, affectiones, perturbationes animi), eorumque scientia PATHOLOGIA .

PSYCHOLOGICA eorundem theoriam explicans 2) AESTHETICA, eorum excitandorum, compescendorum, significandorumque regulas continens, quo pertinet pathologia oratoria, rhetorica, poetica, §. 622. 3) PRACTICA, obligationes hominis respectu affectuum exhibens.

* Gemüths Bewegungen, Beunruhigungen, Leidenschaften.

§. 679.

Affectus, qui appetitiones fortiores sunt, quum ex fortiori voluptate sensitiua oriantur, § 678, 665. haec voluptatem sociam augebit, §. 162. vnde eiusmodi **AFFECTVS IVEVNDI** * dicuntur, §. 658, et quatenus voluptas, ex qua oriuntur, taedium socium obscurat, §. 529. **GRATI** ** appellantur, §. 658. Affectus qui auersationes fortiores sunt, quum ex fortiori taedio sensitu oriantur, §. 678, 665 socia illud tae- dia augebit, §. 162. vnde eiusmodi **AFFECTVS MOLESTI** *** nuncupantur, et quatenus taedium, ex quo oriuntur, voluptatem sociam obscurat, **INGRATI** * appellantur, §. 658. Affectus ex gratis ingratisque compositi **MIXTI** ** sunt.

* angenehme. ** nicht unangenehmie. *** beschwehrliche.

* unangenehme. ** gemischte Leidenschaften.

§. 680.

Affectus, ut sensationes internae, §. 678, 535. si fuerunt, qui esse possunt, fortissimi, remittuntur, §. 551, tempus ipsorum medicus est, §. 550. Fortiores quum oriantur ex fortiori intuitu, §. 655, 679. obscurabit ille cognitionem placentium displicentiumue symbolicam, §. 9, 620. Hinc fortiores affectus sunt ineffabiles, et si prorumpant in verba, eandem ob caussam saepe remittuntur, §. 529.

§. 681.

Quicquid auger voluptates et taedia sensitiva fortiora, augebit affectus, §. 678. Hinc quo magis composita uoluptas tediumue, ex quibus affectus, quo nobiliores, §. 515, quo veriores, viuidiores, certiores, ardenterores §. 658, 669. hoc illi maiores §. 656. Si alter tantum sentiat affectus caussam, ut malum, vel bonum, alter simul imaginetur, simul praeuideat, posterioris affectus, caeteris paribus, maior erit, quam prioris. §. 595, 557.

§. 682.

Affectus iucundus est GAVDIVM. a) Gaudium ex praesenti (ob futura consecaria) est LAETITIA. b) Gaudium ex praeterito (ob futura consequentia) est SATISFACTIO. c) Satisfactio ex facto gaudentis est

ACQVISENTIA IN SE IPSO. d) Gaudium ex malo non amplius imminentे est HILARITAS. e)

- a) Freude b) Froelichkeit. c) Zufriedenheit.
- d) Beruhigung in sich selbst. e) das Fröhseyn.

§. 683.

Gaudium ex futuro incertiori est SPES, a) certiori, FIDUCIA, b) quatenus eius praesentiam appetit, CUPIDITAS. c) Cupida fiducia in bonum difficile ANIMOSITAS, d) animositas maior est AUDACIA. e)

- a) Hoffnung b) Zuversicht. c) Verlangen. d) Muth.
- e) Kühnheit.

§. 684.

Gaudium ex honore GLORIA, a) cf. §. 942: ex alterius imperfectione, MALEVOLEN-TIA b) Malevolentia alterius dedecus laeta-ta est IRRISIO. c) Gaudium ex alicuius per-fectione est AMOR. d) Amor benefactoris est GRATITUDO e) (gratus animus), miseri, MISERICORDIA, f) comparatiue perfecti, FAVOR, g) inferioris, BENEVOLENTIA, h) eiusque beneuolo minus utilis, CLEMEN-TIA. i)

- a) Ehrliebe. b) Missgunst, Ungunst. c) Verspot-tung. d) Liebe. e) Danckbarkeit. f) Barmher-tzigkeit, das Erbarmen. g) Gunst, h) Gewo-genheit. i) Gnade.

§. 685.

Affectus molestus est TRISTITIA. *a)* Tristitia ex praeterito (ob futura consequentia) est LVCTVS, *b)* ex praesenti, (ob futura consequentia) MOESTITIA *c)* (moeror), luctus ex facto lugentis est POENITENTIA. *d)*

a) Betrübniß. *b)* das Trauern, Traurigkeit. *c)* der Harm, das Haermen. *d)* die Reue.

§. 686.

Tristitia ex futuro incertiori, METVS, *a)* imminente, TIMOR, *b)* timor ex maiori, HORROR, *c)* horror ex certo, DESPERATIO, *d)* ex improviso, TERROR, *e)* tristitia ex spei incertitudine, PVSSILLA NIMITAS, *f)* ex mora cupiti, DESIDERIVM, *g)* ex ante representato, ut bonum, FASTIDIVM *h)* est.

a) Besorgniß, Kummer. *b)* Furcht. *c)* das Grauen. *d)* Verzweifelung. *e)* Schreck. *f)* Kleinmuthigkeit. *g)* Sehnfucht. *h)* Ekel.

§. 687.

Tristitia ex contemptu PUDOR, *a)* ex alterius imperfectione COMMISERATIO, *b)* ex alterius perfectione ODIVM *c)* odium ex appetitu boni alieni INVIDIA, *d)* terror ex iniuria est IRA. *e)*

a) Scham. *b)* Mitleid. *c)* Hass. *d)* Neid. *e)* Zorn.

§. 688.

§. 688.

Intuitus alicuius, vt non reproducti, est **ADMIRATIO.** * Instinctus ad cognoscendum, quae nondum cognouimus, est **CURIOSITOS,** ** pro diuersitate ingeniorum latius dictorum vel **HISTORICA** in cognitionem historicam, vel **PHILOSOPHICA** in cognitionem philosophicam, vel **MATHEMATICA** in cognitionem mathematicam lata. Mente capti, in quorum anima soli affectus molesti regnant, sunt **MELANCHOLICI,** *** in quibus ira regnat, **FVRIOSI** ****

* Verwunderung. ** Neubegierde. *** schwehmuthige. **** rasende.

SECTIO XVIII.

FACULTAS APPETITIVA
SUPERIOR.

§. 689.

FACULTAS APPETITIVA quatenus cognoscitiam superiorem sequitur, §. 665, 668. **SUPERIOR** * (animus) dicitur. Quaedam appeto et auersor distincte representata per facultatem diiudicandi intellectualem, §. 607. Ergo habeo facultatem appetitiam superiorem, §. 216. APPETITIONES AUERSARIONISQUE per illam actuandae sunt **RATIONALES,** ** §.

941. et nascuntur per vim animae representatiuam vniuersi propositu corporis,
§. 667, 642.

* das obre Vermoezen zu begehrn. ** ver-
nunstige Begierden und Abneigungen.

§. 690.

Appetitio rationalis est volitio. * Vol-
lo. Ergo habeo facultatem volendi vo-
luntatem, ** §. 216. Auersatio rationalis
est nolitio, *** Nolo. Ergo habeo fa-
cultatem nolendi noluntatem, * §. 216.
Facultas appetitiua superior est vel volun-
tas, vel noluntas, §. 689. Repraesentatio-
nes volitionis nolitionisque caussae impul-
siuae sunt motiua. ** Elateres animi. §.
669. vel sunt stimuli, vel motiua, §. 677,
521.

* des Wollen die Willens-, Meinung. ** den
Willen *** das Nicht Wollen. * das Vermoe-
gen den Willen von etwas abzuneigen, ** Be-
wegungs-Gründe.

§. 691.

Velle aut nolle sine motiuis est vim suam
determinare in distincta repraesentatum;
aut eius oppositum, §. 663; quae tamen non
sint distincta repraesentata, §. 690. Quod
quum sit impossibile, §. 7, nec volo, nec
nolo sine motiuis. Jam in statu totalis et
plenariae indifferentiae vellem et nollem
sine

sine motiuis, §. 690, 655. Ergo in statu eiusmodi nec volo, nec nolo. Motiua sunt vel vera, vel apparentia, §. 12.

§. 692.

Quum VOLITIONES NOLITIONESQUE sequantur intellectuonem, §. 690, eam vel sequuntur puram, cui nihil prorsus admixtum est confusiois, eruntque PURAE, * vel sequuntur intellectuonem, cui aliquid admixtum est confusiois, et erunt volitiones nolitionesque, quibus aliquid admixtum est sensitiui. Purae volitiones nolitionesque non, nisi ex pura praeuisione, prospicientia, §. 641, iudicioque mere intellectuali nascuntur, §. 665. Hinc meae volitiones nolitionesque singulae tales sunt quibus aliquid admixtum est sensitiui, §. 604.

* ein reines Wollen und Nicht-Wollen.

§. 693.

Inter motiua, quibus ad nolendum voluntumue determinor, §. 690, semper sunt stimuli, §. 692, 677. Quod si quidam stimuli motiuis socii ad oppositum illi impellant, ad quod motiua determinant, oritur (dissensus) LUCTA FACULTATIS APPETITIVAE INFERIORIS ET SUPERIORIS* (appetitus sensitiui et rationalis,

carnis et rationis). Si contra nulli stimuli ad oppositum eius impellant, ad quod motiva determinant, oritur (consensus) HARMONIA FACULTATIS APPETITIVAE INFERIORIS ET SUPERIORIS. ** Per quam facultatem appetitivam post luctam plene appeto aut auersor, illa VINCIT. ***

* ein Streit. ** Einigkeit des obern und untern Vermögens zu begehrn. *** dieses sieget.

§. 694.

Ex pura voluptate meroque taedio intellectuali, §. 666 orietur in me consensus facultatum appetituarum, §. 661, 693. In statu indifferentiae non consentient, nec dissentient, §. 693, 691. In statu aequilibri, quod superstes sit etiam post praeuisionem et praesagium objecti et illi oppositi, causae impulsuæ, quibus motiva insunt, essent aequè fortes oppositis stimulis, §. 670. Ergo neutra facultatum appetituarum in isto statu vinceret, §. 693, 673. Ergo tunc tam vincente inferiore, quam vincente superiore facultate appetitua sum in statu superpondi, §. 674.

§. 695.

CAVSSAE IMPULSIVAE appetitionum auerstationumue ad eas plenas sufficientes sunt

funt COMPLETAE,* insufficientes INCOMPLETAE.** Hinc stimuli completi ad plenam appetitionem auersationemue sensitiuum sufficiunt, §. 677. Motiuia completa ad plenam volitionem nolitionemue sufficiunt §. 671. Motiuia cum stimulis sociis completa ad plenam volitionem nolitionemue, cui aliquid admixtum est sensitiui, sufficiunt, §. 690, 692. VOLITIO NOLITIOVE ex motiuis tam solis, quam cum stimulis sociis, tamen incompletis, est ANTECEDENS*** (praeuia, inclinatoria, excitatoria). Hinc volitio antecedens est minus plena, §. 671, et licet non eo modo, ac gradu, quo plena, efficax tamen significatu primo et secundo. §. 675. VOLITIO NOLITIOVE ex motiuis, aut solis, aut cum stimulis tamen sociis, completis est CONSEQUENS (a) (finalis, decisiva, decretria). Et volitio, et nolitio consequens est DECRETVM (b) (propositum, proae- resis late dicta). Decretum est plena volitio nolitiove, §. 671. hinc efficax in gradu, quem medium nominauimus, licet non semper in gradu, quem tertium obserua- uimus, §. 675.

* vollständige. ** unvollständige Bewegungs-Gründe. *** ein vorlaeufiges, vorhergehendes Wollen oder Nichtwollen. (a) das endliche, beschliessende, nachfolgende. (b) der Rathschluss, der Entschluss.

§. 696.

Complexus actuum facultatis cognoscitiae circa motua stimulosque decernendi est DELIBERATIO.* Ergo circa quodvis decernendum haec in deliberationem veniunt: 1) estne ipsum et oppositum ipsius possibile? 2) estne mihi utrumque physice possibile i.e. potestne meis actuari viribus? §. 665. non simpliciter solum, sed et secundum quid? §. 469. 3) quantis opus est ad actuandum ipsum? quantis ad actuandum oppositum eius viribus? §. 671. 4) quot ex uno oppositorum bona? 5) quot ex altero? 6) quot ex uno oppositorum mala? 7) quot ex altero? 8) quanta ex uno oppositorum bona? 9) quanta ex altero? 10) quanta ex uno oppositorum mala? 11) quanta ex altero? 12) quid melius? §. 665.

* das Bedenken.

§. 697.

DELIBERANS quatenus mathematicam cognitionem intendit, RATIONES SUBDVCEAT, *(calculat), dum considerat, quot bona, quot mala utrinque speranda sint, CAVSSAS IMPULSIVAS NUMERAT** quas PONDERAT, *** dum quanta bona, quanta mala speranda sint indicat, dum perpendit, quid sit melius, unum alteri PRAEFERT.

FERT. (a) Si praelatum decernat, ELIGIT. (b). Si deliberans decernit aliquid, ut hoc experiatur, an vires suae, quantaque ad illud actuandum sufficient, TEN-TAT. (c) Si singulas ponderanti maiores visas caussas impulsuas pro tot minimis habeat deliberans, quot magnitudinis singularum gradus cognoscit, et sic singulas comparet, caussas impulsuas CONNIMERAT. (d).

* überschlagen. ** die Bewegungs Gründe zehlen *** erwegen. (a) etwas vorziehn.
 (b) erwehren (c) Versuchen. (d) zusammenrechnen.

§. 698.

Elateribus animi insigniter destitutus SO-CORS * est, insigniter iis instructus est ACTIVVS. ** In quo praedominari solet voluptas, est SEMPER-HILARIS, *** (laetaster). In quo praedominari solet taedium, est SEMPER-TRISTIS. (a) Cui facile ad opposita superpondium, FLEXILIS (b) cui difficile, FIRMVS (c) est.

* eine schlaffe Seele. ** ein wirksahmes.
 *** ein freudiges. (a) ein niedergefallenes.
 (b) ein bieglasses Gemüth. (c) ein velter Sinn.

§. 699.

Qui pollet habitu deliberandi, est CIRCVMSPECTVS * (consideratus); cui est habitus

bitus sine deliberatione appetendi vel auer-sandi, IN CONSIDERATVS ** est. Circum-spectus difficulter decernens est ANCEPS *** (indeterminatus,) facile decernens est PROMTVS (a) (determinatus), maiores suas propositiones syllogismorum practicorum S. MAXIMAS (b) saepe mutans est VARIABILIS (c) (inconstans, varius,) rarius mutans bonas CONSTANS, (d) malas PERTINAX (e) est. In tenendo iustum virium gradum adhibens est STRENVVS, (f) peccans in excessu VEHEMENS, (g) in defectu LANGVI-DVS (h) (nimis remissus).

- * ein bedachtsames.   ** unbedachtsames.
- *** mehrentheils unentschlossenes Gemüth.
- (a) ein Mensch von kurzen Entschließungen.
- (b) iemandes gewöhnliche Gefinnungen.
- (c) ein veraenderliches. (d) bestaendiges, standhaftes. (e) halsstarriges Gemüth. (f) brav und genug. (g) heftig und zu viel. (h) matt und zu wenig - thuend.

S E C T I O   X V I I I . SPONTANEITAS.

§. 700.

Mutor, §. 505 - 699. interne, §. 126. Ergo sum ens finitum, §. 254. et contingens, §. 257. Ergo existentia mea modus est, §. 134, adeoque status mei omnes sunt in se contingentes, 205, 108. Ergo etiam mu-tatio-

tationes eorum omnium, §. 124, 125. Ergo omnes actiones meae, omnes passiones sunt in se contingentes, §. 210. Hinc et omnes actiones meae futurae, §. 298. Hinc nullae actiones meae, nullae passiones sunt absolute vel intrinsecus necessariae. §. 105.

§. 701.

NECESSITATIO * (*coactio*) est mutatio alicuius ex contingentibus in necessarium, hinc est vel **ACTIVA** ** necessitatis, quod non est proprie, nisi substantia, §. 189. vel **PASSIVA** *** necessitati, quae tribuitur tum accidentibus, vel actioni vel passioni, quae mutantur ex contingentibus in necessaria, tum substantiae, cui eiusmodi necessitata accidentia insunt.

* die Nöthigung.   ** die vorgenommene.
*** die gelittene.

§. 702.

NECESSITATIO (*coactio*) **ABSOLUTA** * foret, quae in se contingens mutareret in absolute necessarium. Iam nihil potest mutari in absolute necessarium, §. 130. Ergo nec illa actio, ergo nec illa mea actio. Ergo absoluta necessitatio ullius actionis meae est impossibilis, §. 7. Omnes actiones meae sunt manentque semper, in ipso actu, et post eum in se contingentes, hinc

et

et oppositum earum in se possibile, §.
700, 104.

* an und vor sich nothwendig machen, eine unbedingte Nöthigung.

§. 703.

Oppositi multarum actionum mearum admodum magna est possilitas hypothetica, §. 168. Hinc multarum mearum actionum admodum magna est contingencia, etiam hypothetica, §. 188, 700. Hinc futurae sunt futura admodum contingencia, §. 298.

§. 704.

ACTIO a sufficienti principio, quod agenti internum est, dependens est SPONTANEA. * Vnde spontaneitas tribuitur, 1) actioni, quae a principio sufficienti, quod agenti internum est, dependet, 2) substantiae eiusmodi actiones patranti. Iam omnis actio proprietalis a principio, quod agenti internum est, dependet, §. 210, 37. Ergo omnis actio proprietalis est spontanea. Quoniam tamen mutationes ex actionibus passionibusque compositae non nunquam a potiori denominantur actiones, quatenus passiones sunt, concipiuntur, ut non spontaneae, §. 210.

* eine selbstthaetige Handlung.

§. 705.

§. 705.

Multae actiones meae, immo omnes propriæ dictæ, hinc et actiones animæ meæ sunt spontaneæ, adeoque vere tam illis, quam animæ meæ tribuitur spontaneitas, §. 704. Si AUTOMATON dicatur se ipsum mutans, anima erit automaton.

§. 706.

Spontaneitas minima est, si principium agenti intrinsecum ad unam tantum minimam actionem sufficit, §. 704, 161. Ad quo plures ergo, ad quo maiores actiones principium agenti intrinsecum sufficit, hoc maior est eius spontaneitas, donec sit maxima in eo agente, in quo ad plurimas maximas actiones sufficit. Animæ meæ admodum magna conuenit spontaneitas, §. 705.

§. 707.

NECESSITATIO EXTERNA (coactio ab extra) est dependens a vi extra substantiam necessitatam existente, estque vel idealis, vel realis, §. 701, 212. Actio externe realiter necessitata non esset spontanea, nec proprie actio, §. 704, sed realis passio, §. 210. Necessitatio externa realis est NECESSITATIO (coactio) EXTERNA SIMPLICITER TALIS. Ergo actiones necessitarijone externa simpliciter tali coactae es-

sent passiones reales. SUBSTANTIA et ACTIONES, quae non absolute necessitantur, sunt LIBERAE (cf. §. 719.) A COACTIONE ABSOLVTA. *** SUBSTANTIA et ACTIONES, quae non necessitantur coactione externa simpliciter tali, sunt LIBERAE a COACTIONE EXTERNA SIMPLICITER TALI. * Ergo omnes meae mutationes sunt liberae a coactione absoluta, §. 702, omnes actiones meae, omnes actiones animae meae spontaneae, i. e. omnes actiones proprie dictae, §. 704, et anima mea, quatenus sponte agit, sunt liberae a coactione externa simpliciter tali.

* die äussre Nöthigung. ** die änsfre schlechterdings so genannte Nöthigung. *** Kraft und Handlung sind frey von unbedingter Nöthigung. * Kraft und Handlung sind frey von äusfrer schlechterdings so genannter Noethigung.

SECTIO XX. ARBITRIVM.

§. 708.

ACTIONES mihi physice possibles sunt IN POTESTATE MEA POSITAE, * realitates mihi physice impossibiles sunt EXTRAPOTESTATEM MEAM POSITAE. ** Ergo est actio quaedam vel simpliciter tantum,

ARBITRIUM.

tum, vel etiam secundum quid in potestate mea posita, est quaedam vel simpliciter etiam, vel tantum secundum quid extra meam potestatem, §. 469. Actionum in potestate alicuius agentis positarum oppositum aut est etiam in potestate eiusdem agentis positum, aut extra eandem, §. 9. et utrumque denuo vel simpliciter, vel secundum quid, §. 469. Quae ipsae cum suis oppositis, simpliciter saltim, sunt in potestate alicuius politae, sunt ipsi LIBERAE (cf. §. 719.) RATIONE EXSEQUUTIONIS, *** quarum oppositum simpliciter supra potestatem alicuius positum est, sunt ipsi MERE NATURALES. ACTIO libera ratione exsequutionis, cuius oppositio aequalis respectu certi agentis est physica possibilitas, est PHYSICA ipsi INDIFFERENS * (indifferens, qua exercitium actus.)

* Handlungen stehn ** stehn nicht in meiner Gewalt. *** bey denen Thun und Lassen in meiner Gewalt steht. *gleich leicht und schwierig ist.

§. 709.

Actiones mere naturales sunt naturaliter necessariae. Vnde actiones liberae ratione exsequutionis his contradistinctae physice contingentes sunt, §. 708, 469.

Hinc futurae nonnunquam FUTURA CONTINGENTIA *; simpliciter vocantur.

* das Zufällig-künftige.

§. 710.

INTERNA NECESSITATIO * (coactio) est, quae dependet a determinatione substantiae necessitatae interna, et tribuitur substantiis et earum actionibus, 1) dum actiones substantiarum purantur a sola earendem essentia necessitari ABSOLVTA, ** (essentialis). Eiusmodi necessitatio, dum actiones mutaret in absolute necessarias, §. 702, 107. omnino impossibilis est, § 702. 2) dum per substantiae naturam quaedam actiones ex physice alias contingentibus mutantur in physice necessarias illi naturae vel simpliciter vel secundum quid tales, §. 469. PHYSICA (naturalis). Hinc actiones mere naturales possunt dici necessitiae coactione interna physica. §. 709, 708. Actiones et substantiae neutro ex his significatu interne coactae sunt LIBERAE (cf. §. 719.) A NECESSITATIONE INTERNA TAM ABSOLVTA, QVAM PHYSICA. *** Jam vero actiones liberae ratione exsequutionis, et substantiae, quae et quatenus actiones eiusmodi patrant, neutro ex his significatu sunt interne coactae, §. 709, 708. ergo sunt

sunt liberae a coactione interna tam abso-luta, quam physica.

* die innre Noethigung. ** die vvesentliche.
*** frey von der innern so vvoohl vvesentlichen
als natürlichen Noethigung.

§. 711.

Multae meae actiones, multae actiones animae meae spontaneae sunt liberae ratione exsequutionis, §. 708. Ergo et ipsis et animae, quatenus eas patrat, conuenit libertas a coactione externa simpliciter tali, §. 707, et interna, tam absoluta, quam physica, §. 710.

§. 712.

L'VBITVS * est cognitio, qua substantia pollet, ex qua secundum leges appetitio-nis auersationisque cognosci potest, cur sic non aliter se determinet circa actionem liberam ratione exsequutionis. At hoc cognosci potest ex praeuisione, praefagio, voluptate, vel taedio, §. 665. stimulis et mor-tiuis, §. 677, 690. Ergo praeuisione, praefagium, voluptas vel taedium, stimuli et motiua, quae cognoscuntur a certa sub-stantia, lubitum eius constituunt. Si SVA-STANTIA circa actionem liberam ratione exsequutionis ita vim suam determinat, sicut ex lubitu eius cognosci potest, APPE-TIT VEL AVERSATVR PRO LVBITV. **

Qui ergo aut non praeuisum, aut id, quod prorsus non praesagierat, vlo nisu suo extitrum, aut nec placens, nec displicens, sine vllis stimulis, vllis motiuis appeteret, vel auersaretur, non appeteret, non auersaretur pro lubitu. Multa appeto, multa auersor pro lubitu meo. Ergo habeo facultatem appetendi et auersandi pro lubitu meo i.e. ARBITRIVM. ** Actiones, quas per arbitrium determinare est in potestate alicuius substantiae positum, ipsi sunt ARBITRARIAE. *** Multae actiones meae sunt arbitrariae.

* das Belieben   ** nach Belieben begehrten oder abgeneigt seyn. *** Willkür. **** Willkürlich.

§. 713.

LVBENTER APPETO VEL AVERSOR
 1) quicquid appeto vel auersor pro lubitu, et tunc nihil appeto, nihil auersor illubenter s. INVITVS, ** §. 712, 665. 2) si lubitus aut merum taedium, aut puram voluptatem, aut ingens superpondium contineat; tunc INVITVS (illubenter, contra lubitum) appeto vel auersor, vbi non est admodum magnum in lubitu superpondium: seu, vbi ad oppositum eius, quod appeto vel auersor, multa etiam et magna videntur impellere. Ultimo significatu inuitus, tamen appeto vel auersor pro lubitu, eo que

que significatu inuita actio tamen est arbitria; §. 712.

* ich begehre oder verwerfe gern, ** ungern.

§. 714.

Quum COACTIO SIGNIFICATU STRICTO a) cf. §. 701. sit productio actionis inuitae: **ACTIO COACTA** seu **INUITA PER COACTIONEM SIMPLICITER SUMTAM EXTERNAM** esset, quam nullo pro lubitu, contra omnem lubitum, per coactionem externam simpliciter sumtam patrarem, sed haec non esset actio proprie dicta, §. 707. Si quid inuitus ago pro lubitu ex §. 713. superpondium eius, quod appeto vel auersor, aut ut a me productum consideratur, et **ME IPSE COEGISSE** b) dicor, aut ut ab alio extra me, §. 22, et **ACTIO** dicitur **INVITA** seu **COACTA PER COACTIONEM EXTERNAM SECUNDUM QUIDC**) (mixta, sc. ex arbitria, et inuita per coactionem simpliciter sumtam externam.).

- a) Zwang in engerer Bedeutung. b) eine von aussen schlechterdings erzwungene Handlung.
- c) ich zwinge mich selbst zu etwas. d) eine von aussen gewisser Maassen erzwungene Handlung.

§. 715.

Actiones inuitae, ad quas me cogere dicor ipse, aut externe cogi secundum

quid ab aliis, fiunt pro lubitu meo, §. 714.
hinc sunt arbitrariae, §. 712, et necessitatae
vocantur, quatenus, ut minus necessariae,
concipiuntur, si vel ipse, vel alia non pro-
duxissent, quod eas produxit, superpon-
dium, §. 701, 188.

§. 716.

ACTIONES INVITAE PER IGNORAN-
TIAM AVT ERROREM * appellantur, quas
non patrassem pro lubitu, nisi aliquid igno-
rassem vel errassem; quae quum tamen
fiant pro lubitu, sunt etiam arbitrariae,
§. 712.

* aus Unwissenheit oder Irrthum ungern vorgenommene Handlungen.

§. 717.

Arbitrium minimum esset, pro minimo lu-
bitu vnicam tantum actionem determinans, §.
161, Quo ergo maiori pro lubitu, quo plures,
quo maiores actiones determinat, hoc maius
est, §. 160, donec sit maximum, maximas plu-
rimas actiones ex maximo lubitu determinans
§. 161, 712.

§. 718.

Quum arbitrium sit facultas appetendi
auersandiue pro lubitu suo, §. 712. substan-
tia arbitrio praedita, aut tantum faculta-
tem appetendi auersandiue sensitue habe-
bit,

bit, aut tantum volendi nolendiue pro lubitu, aut facultatem volendi nolendiue et sensitiue appetendi auersandiue pro lubitu suo. §. 676, 689.

SECTIO XXI.

LIBERTAS.

§. 719.

Facultas appetendi auersandiue pro lubitu suo sensitiue, est ARBITRIVM SENSITIVVM, * facultas volendi nolendiue pro lubitu suo est (liberum arbitrium) LIBERTAS ** cf. §. 707, 708, 710. (moralis, simpliciter sic dicta). Libertas pure volendi nolendiue est LIBERTAS PVRA. *** Ergo substantia arbitrio praedita aut illud sensituum tantum habebit, aut libertatem tantum puram, aut eandem arbitrio sensituo mixtam, §. 718. ACTIONES, ad quas per libertatem se determinare est in potestate alicuius substantiae positum, LIBERAE * sunt, et ipsa SUBSTANTIA, quae et quantum actiones liberas patrare potest, est LIBERA. **

* das sinnliche Willkür. ** Freiheit. *** reine Freiheit. * freie Handlungen. ** Dinge, oder Kraefte, die frey vor sich bestehn.

§. 720.

Multa appeto auersorque sensitue pro

lubitu meo. Ergo habeo arbitrium sensituum, §. 219, 719. Multa volo noloque pro lubitu meo. Ergo habeo libertatem §. 216, 719. Multae actiones meae, multae actiones animae meae, et anima in multis actionibus suis, sunt liberae. Omnibus meis volitionibus nolitionibusque sensitui quid admixtum est. §. 692. Hinc non convenit mihi pura libertas, in liberrimis meis actionibus arbitrio sensituo mixta mea est libertas, §. 719. Tam arbitrium sensituum, quam liberum actuantur per vim animae repraesentatiuam vniuersi propositu corporis mei in eodem. §. 712, 667.

§. 721.

ACTIONES VOLUNTARIAE * dicuntur 1) quaecunque per facultatem appetitiam superiorem determinantur, tunc INVOLUNTARIAE ** sunt, quae per facultatem appetitiam superiorem non determinantur. Et hoc significat omnes actiones voluntariae sunt liberae, non omnes actiones liberae sunt voluntariae. §. 719. Pone enim, me me ipsum determinare per arbitrium sensituum, vbi me determinare per libertatem fuit in potestate mea possum erit eiusmodi actio involuntaria, tamen libera, §. 719.

* Handlungen des Willens, die mit Willen geschehn. ** die nicht des Willens sind, oder nicht mit Willen geschehn.

§. 722.

§. 722.

ACTIONES VOLUNTARIAE * dicuntur
 2) quaecunque per facultatem appetitiam
 superiorum nullo modo inuiti determinan-
 tur. Tunc INVOLUNTARIAE ** sunt,
 quas inuitus volo. Hoc significatu vo-
 luntariae inuoluntariaeque omnes sunt li-
 berae actiones, §. 719. Sed non omnes li-
 berae actiones sunt vel voluntariae, vel
 inuoluntariae hoc significatu, §. 721.

* freyvwillige Handlungen. ** Handlungen, die ich
 ungern vwill,

§. 723.

Cum libertate proprius connexum est
 MORALE LATE DICTVM a) cf. §. 787. Hinc
 DETERMINATIONES LIBERA E sunt
 MORALES, b) HABITVS actionum liberarum
 MORALES, c) LEGES determinationum
 moralium MORALES. d) PHILOSOPHIA et
 THEOLOGIA eas docens MORALIS. STA-
 TVS ex iis resultans MORALIS e) est. Hinc
 MORALITER POSSIBILE est i) quod
 non, nisi per libertatem, f. in substantia
 libera, qua tali fieri potest, LATIVS, f)
 2) quod non, nisi per libertatem legibus
 moralibus conformiter determinatam, fie-
 ri potest, STRICTIVS f. LICITVM. g) MO-
 RALITER IMPOSSIBILE est i) quod ob
 solam libertatem in substantia libera fieri
 non

non potest LATIVS b) 3) per libertatem legibus moralibus conformiter determinandam impossibile, STRICTIV s. ILLICITVM. i) MORALITER NECESSARIVM est, cuius oppositum est moraliter impossibile, ergo i) cuius oppositum, non, nisi per libertatem, s. in substantia, quatenus est libera, est impossibile, LATIVS k) 2) cuius oppositum est illicitum STRICTIVS. l) Necessitatio moralis est OBLIGATIO. m) Obligatio ad actionem intuitam erit COACTIO MORALIS. n)

- a) sittlich in vveiterer Bedeutung. b) sittliche Bestimmungen. c) Fertigkeiten. d) Gesetze e der sittliche Zustand. f) sittlich möglich in vveiterer. g) in engerer Bedeutung, erlaubt. h) sittlich unmöglich in vveiterer i) in engerer Bedeutung, unerlaubt. k) sittlich nothwendig in vveiterer, l) in engerer Bedeutung. m) Verbindung, Verpflichtung. n) sittlicher Zwang.

§. 724.

Necessitas moralis neutro significatu esse potest, vbi non est libertas, §. 723, ergo non tollit libertatem, nec eius oppositum est, §. 81, sed rationatum seu consectarium, §. 14. Hinc actiones moraliter necessariae, necessitatae, et coactae non possunt solum esse liberae, sed et sunt tales necessario, §. 723. Immo posita LEGE MORALI UNIVERSALISSIMA, * i.e. omnes omnium sub-

substantiarum liberarum liberas actiones determinante, cf. §. 822. omnes actiones liberae sunt moraliter necessariae, aut illicitae, §. 723.

* das allgemeinste fittliche Gesetze.

§. 725.

Libertas minima est vnicam tantum volitionem nolitionemue pro lubitu minimo actuans, quo ergo plures, quo maiores, quo maiori pro lubitu actuat, hoc maior est, donec sit maxima maximas plurimas volitiones nolitiones summo pro lubitu actuans, §. 719. Quo ergo distinctiori pro lubitu aliquid volo noloue, hoc id volo noloue liberius. Ergo quo magis motiuorum meorum mihi sum conscius, hoc liberius volo. §. 712. Liberrime volens nolensue distinctissime volendi nolendiue motiuua ut perspiciat, quandocunque vult, vel non vult, est moraliter necessarium, §. 723.

§. 726.

Arbitrii haec lex est: *Ex liberis ratione exsequutionis, quod libet, appeto, quod libet, auersor.* Hinc libertatis regula: *Ex liberis ratione exsequutionis, quod libet, volo, quod libet, nolo.* Actiones meae liberae, dum pro lubitu determinantur, non necessitantur per caussas suas impulsuas, stimulos aut motiuua coactione physica, non exter-

na, §. 707. sunt enim stimuli et motuа
repraesentationes meae, §. 677, 690. Hinc
determinationes meae internae, §. 37. Nec
necessitantur actiones meae liberae per
caussas suas impulsiuas coactione interna
physica, dum sunt manentque positis mo-
tuis liberae ratione exsequutionis, §. 711,
710. Immo, motuа et stimuli accurate lo-
quendo ne agunt quidem in animam, hinc
nec eam cogunt, §. 714, nec necessitant
moraliter, §. 723, 701. dum non sunt, nisi
animae meae accidentia, §. 505.

§. 727.

Si me dicar cogere, in potestate mea po-
situm est, me ad id, ad quod me cogo,
per libertatem determinare, vnde cogo
ine libere, §. 714, 719. Si cogar ab alio
externe secundum quid, determinior pro-
habitu, qui, vt ab alio extra me posito pro-
ductus, concipitur, §. 714. Quod si tunc
in potestate mea positum fuit, me ad id,
ad quod cogor externe secundum quid,
per libertatem determinare, eiusmodi
actio tamen est libera, §. 719. Multae me-
ae actiones, ad quas me cogo, aut cogor
externe secundum quid, sunt liberae.

§. 728.

Coactiones externae secundum quid
erunt 1) productiones stimulorum ex pla-
cen-

centibus, ILLECEBRAE, * 2) ex displicentibus, MINAE, ** 3 motiuorum ex placentibus, SVASIONES, *** 4) ex displicantibus, DISSVASIONES, * 5) ipsa actuatio displicantium continuanda, donec de sequento ad inuitam actionem superpondio certus esse queat cogens, EXTORSIO. ** §. 714. Multae actiones meae, licet ad eas minis et illecebris, suasionibus, dissuasionibusque, et ipsis extorsionibus cogar, tamen sunt librae, §. 727.

* Reitzungen, locken. ** Drohen. *** Anrathen.
* Abrathen. ** die Erpressung.

§. 729.

Per systema harmoniae praestabilitae tolluntur omnes actiones animae inuitae per coactionem externam simpliciter sumtam ab ullo finito producenda, §. 714, 449. et in coactis per vim externam secundum quid ipse ille lubitus, ex quo oriuntur, ab alio extra animam finito realiter productus tollitur, §. 727, 449. et quatenus per istud systema, anima, ut nunquam, ita in nullis actionibus suis liberis, ab ullo finito patitur realiter, totalis hoc sensu ab omni totoque mundo animae adscribitur independentia, §. 354, 307.

§. 730.

Volitiones nolitionesque meae liberae dicun-

dicuntur ACTVS ANIMAE ELICITI, reliquarum facultatum actiones liberae, ACTVS IMPERATI, et quatenus a libertate animae pendent, ipsi in eas IMPERTIVM adscribitur. Hinc ANIMAE IN SEMET IPSAM * imperium est facultas pro distinto libitu nunc huius, nunc illius facultatis actiones producendi, nunc earum producendi oppositum. Quo maior ergo libertas, hoc maius liberi in se est imperium. §. 725. Insignis imperii in se ipsum defectus est SERVITVS MORALIS SIGNIFICATV LATO. ** Ad augendum in se imperium faciens est (ingenuum) LIBERALE, *** seruitutem promouens moralem est SERVILE. *

* die Herrschaft der Seele über sich selbst. ** die innre Knechtschaft der Seelen überhaupt.

*** frey dem knechtischen entgegen gesetzt.
* knechtisch.

§. 731.

Actiones animae non, nisi per plures actus intermedios, a libertate si pendeant, ipsi INDIRECTE (mediate) SVBSVN T, * DIRECTE ** (immediate) autem, quas per libertatem ago vel omitto sine obseruabilibus pluribus intermediis actibus aliis. Actiones, quae LIBERTATI vel maxime per indirectum subsunt, tamen sunt liberae, §. 719.

* Handlungen, die der Freiheit mittelbar. ** die ihr unmittelbar untervvorfen.

§. 732.

§. 732.

Determinata facultatum appetitiuarum inter se in certo subiecto proportio, est eiusdem INDOLES,* vel ERECTA ** habitualiter dominantibus superioribus, vel ABIECTA, *** habitualiter dominantibus inferioribus, quarum maxima PASSIO DOMINANS * vocatur. Quumque certa earum proportio ad certum appetibilium auer-sabiliumue genus facilius feratur, varia hinc TEMPERAMENTORVM ANIMAE *** genera constituuntur. Ergo temperamen-tum animae multum mutari potest ac sae-pius exercitiis et consuetudine, §. 650, 577.

* die Gemüths-Art. ** eine edle. *** eine niedrige. * der Hang. ** Mischung der Gemüths-Neigungen.

SECTIO XXII.

COMMERCIUM ANIMAE ET
CORPORIS.

§. 733.

Multi motus corporis mei ab arbitrio meo pendent, §. 14. , Ab arbitrio, cuius mihi sum conscius, pendentes MOTVS CORPORIS, ARTITRARII * §. 712. dicun-tur, et arbitrarii a facultate superiore pen-dentes sunt VOLUNTARII, ** §. 721. RE-

GIMEN ANIMAE IN CORPVIS *** est dependentia motuum huius ab arbitrio illius. Hinc anima mea habet regimen in corpus meum.

* willkürliche. ** freywillige Bewegungen des Leibes. *** die Herrschaft der Seelen über ihren Leib.

§. 734.

In motibus corporis mei arbitrariis et voluntariis ex anima potest sufficienter cognosci, cur euentus in corpore contingat, hoc non alio tempore et loco. §. 733. Ergo anima agit in corpus, §. 210. et in illud influit, §. 211.

§. 735.

In affectibus animae conformis illis coexistit in corpore motus, qui ex iisdem quum sufficienter cognosci queat, nouum influxus animae in corpus argumentum dat, §. 734.

§. 736.

In sensationibus externis ex vi corporis potest sufficienter cognosci, cur in anima fiat certa mutatio. Ergo corpus agit in animam, §. 710, in eamque influit, §. 211. Ergo est inter animam meam et corpus meum influxus mutuus, §. 734, 735. mutua harmonia, §. 14, et commercium, §. 448.

§. 737.

§. 737.

Motus arbitrarios corporis per vim corpori propriam sufficienter determinari, sufficienterque determinari sensationes per vim animae propriam non experior. Qui ergo maiorem hanc assumit: quicquid non experior, non exsistit: inde concludet: „Ergo motus corporis arbitrarii per vim corpori propriam, et sensationes exter-„nae per vim animae propriam non suffi-„cienter determinantur. Hinc corpus in „animam, anima in corpus realiter influit,
 „§. 212, influxu physico, §. 450. (per exp),
 Hanc si conclusionem pro sensatione ha-
 bet, inde fallacie sensuum ipsius oriuntur,
 sumta maiore falsa, §. 548, per vitium sub-
 reptionis, §. 546.

§. 738.

Mutationes corporis ex anima, et animae ex corpore pendentes sunt harmonicae: §. 448. In mutationibus harmonicis animae et corporis mutationi corporis coexsistit, vel succedit mutatio animae, mutationi animae coexistit vel succedit mutatio corporis, §. 733-736. Qui ergo hanc maiorem assumit: „Quae sibi coexistunt „vel succedunt, eorum vnum in alterum „realiter influit: hinc concludet: ergo „corpus in animam in mutationibus har-

„monicis, anima in corpus realiter influit; (per exp.),, Quam si conclusionem habet pro sensatione, hinc oriuntur fallaciae sensuum ipsius, §. 548. per vitium subreptionis. §. 546.

§. 739.

Anima mea et corpus meum me vnum constituunt. Ergo sunt inter se vnit, §. 73, 79. Commerciū eorum, quatenus per illud vnum homo perdurat, est vnio, §. 205. quae quatenus est admodum magna §. 734-736. et quanta non est inter animam meam et vnum aliud corpus, §. 508. est arctissima.

C A P V T II.

PSYCHOLOGIA RATIONALIS,

SECTIO I.

NATURA ANIMAE HUMANAЕ.

§. 740.

ANIMA HUMANA * est anima, quae cum corpore humano in arctissimo est commercio. Quumque anima cum corpore, quocum est in arctissimo commercio, constituat ANIMAL: ** anima humana cum corpore,

pore, quocum est in arctissimo commer-
cio, constituit animal, quod HOMINEM ***
dicimus.

* eine menschliche Seele. ** ein Thier. *** einen
Menschen.

§. 741.

Anima humana sibi corpus suum repre-
sentat pro arbitrio, § 740. Ergo agit, §.
210, mouet etiam corpus suum, §. 740, 734.
Ergo appetit et auersatur, §. 712. Ergo
agit et est vis repreäsentatiua corporis sui.
§. 210. Corpus humanum est materia,
§. 296, hinc diuisibile, §. 427. adeoque in-
terne mutabile, §. 244, adeoque ens fini-
tum, §. 255. actuale, pars mundi, §. 354.
Ex positu corporis humani in vniuerso
cognosci potest, cur anima humana ob-
scure, clare, distincte repreäsentet haec,
non alia, §. 740, 736. Ergo ANIMA HV-
MANA * est vis repreäsentatiua vniuersi pro
positu corporis humani in eodem, §.
513, 155.

* die menschliche Seele.

§. 742.

Ad cogitationem requiritur 1) percep-
tio rei 2) notarum ad eam distinguen-
dam sufficientium, §. 524. 3) ipsa eius di-
stinctio, §. 67. Est autem accidens cogi-
tatio, §. 191. Ergo non potest existere,

nisi in substantia, vel substantiarum aggregato, §. 194. Substantiarum aggregatum, ex cuius partium mutationibus vel accidentibus collectis, quarum nulla iam esset cogitatio, demum resultaret cogitatio in toto, esset MATERIA COGITANS. Haec in mundo esset aggregatum substantiarum finitarum, §. 354, quarum vna plus conferret ad cogitandum, quam reliquae, §. 272. a quibus auxilia pateretur. §. 210, 321. Sed haec patietur, non nisi idealiter, §. 451, 463. Ergo in mundo in omni materia cogitante esset vna substantia, in cuius vnica vi omnia ad cogitationem requisita a finitis praestanda rationem sufficientem haberent, §. 210, 212. et tamen 1) haec substantia dati aggregati dominans nunquam cogitaret per se, quod contra §. 30, 220. 2) omnia adcognitionem requisita, a finitis praestanda, haberent rationem sufficientem in data substantia dominante, per demonstrata, simulque non, nisi per aggregatum substantiarum demum actuanda essent, i. e. non, nisi in plurimum substantiarum finitarum vi rationem sufficientem haberent, §. 210. q. a. §. 7. Materia cogitans est in mundo impossibilis. Quicquid cogitare potest, aut est substantia, monas, §. 234. aut totum, cuius substantia, quae cogitare potest, pars sit. Ergo omnis anima est substantia,

tia, monas, §. 504. Quicquid intelligere potest, potest cogitare, §. 69. Ergo quicquid intelligere potest, aut est substantia, monas, spiritus, §. 402, aut totum, cuius spiritus pars est. Totum spirituum est (persona moralis) CORPVS MYSTICVM. Anima intellectualis est spiritus, §. 504. cf. §. 402, 296. Anima humana est substantia, §. 740. Ergo monas, spiritus, §. 741.

§. 743.

Anima humana subsistit per se, §. 742, 192. Ergo non est phaenomenon substantiatum, §. 193. Quum tamen repraesentet pro positu corporis humani in vniuerso, quod est in perpetuo motu, §. 417, 296. hinc semper positum suum mutat, §. 283, 281. repraesentationes eius semper mutantur. §. 512. Quae quum sint determinationes animae humanae internae, §. 37, 741. anima humana est interne mutabilis substantia, hinc contingens, §. 202, et finita, §. 255. Omnem animam humanam finitam esse et contingentem substantiam ita quoque patet: anima humana repraesentat propositu corporis, §. 741. Ergo quaedam distincte, quaedam minus distincte percipit, §. 512. Jam vero distincte quid concipere est realitas, §. 515, 531. Ergo anima humana habet gradum realitatis non maximum,

mum, §. 161. hinc limitem, §. 248. Ergo finita et contingens est, §. 257. substantia, §. 742.

§. 744.

Anima humana cognoscit, appetet et auer-satur, §. 741. Hae sunt actiones partiali-ter diuersae, §. 267. Ergo anima humana habet diuersas partialiter facultates, §. 216, quae non stricte vires dicuntur, §. 197, 59. per vnicam potius animae vim repreaesen-tatiuam stricte dictam concipiuntur, §. 521-720. nec sunt extra se inuicem positae, dum accidentia, §. 191. non sunt extra suam substantiam, §. 194, nec dicuntur accurate in se inuicem agere, dum actio non sit pro-prie nisi substantiae, §. 210. multo minus in se inuicem influere, §. 211.

§. 745.

Anima humana monas, §. 744. con-tin-gens, §. 743. non potest oriri, nisi ex ni-hilo, §. 236. non potest interire, nisi per an-nihilationem, §. 237. non extensa est, nec spatiu[m] replet, §. 241. i. e. non est in loco replete. §. 241. Coexistens tamen simul-taneis extra eam positis, est in spatio, §. 239. et loco, §. 281. ita, vt alia extra eam posita ipsi sint propiora, alia remotiora, §. 288, 282. Complexus simultaneorum

ANIMAE HUMANAE propiorum si SEDES* eius dicatur: corpus humanum p[ro]ae aliis corporibus, et quaedam eius partes p[ro]ae aliis membris sunt sedes animae. §. 409.

* der Sitz der menschlichen Seele.

§. 746.

Anima humana non habet magnitudinem quantitatiuam, §. 744, 243. et est indiuisibilis, §. 244. Interitus per diu sionem est CORR VPTIO PHYSICA.* Ergo corruptio physica est animae humanae in se impossibilis, §. 15, 745. i. e. anima humana est absolute INCORR VPTIBILIS PHYSICE.**

* das Zergehn. ** unzergänglich, unauflöslich, unverweslich, unzerstörbar.

§. 747.

Anima humana non admittit quidem triplicem dimensionem extensorum, §. 290, 745. possibilis tamen eius cognitio philosophica et mathematica, sicut humani corporis, §. 743, 249. Homo constat anima et corpore finitis, §. 741, 743. hinc interne mutabilis, §. 740. est ens finitum et contingens, §. 202, 257. Ergo possibilis est hominis cognitio philosophica et mathematica, §. 249. i. e. ANTHROPOLOGIA philosophica, et mathematica s. ANTHROPOMETRIA, sicut empirica per experien-

T 5 tiam.

tiam. Complexus regularum in cognoscendo homine obseruandarum est ANTHROPOGNOSIA.

§. 748.

Mutato ente finito in infinitum, infinitum oriretur, §. 125, 227. nec aeternum esset, §. 302, quod absolute impossibile, §. 252. Mutatio hominis in ens infinitum est APOTHEOSIS, * ergo apoteosis est absolute impossibilis.

* Vergötterung.

§. 749.

Animarum humanarum vel duarum tantum similitudo et aequalitas totalis est impossibilis, §. 271, 272. Ergo totalis convenientia seu identitas sensuum, imaginationum, praeuisionum, iudiciorum, gustuum, taediorum, voluptatum, stimulorum, motuorum, errorum, appetitionum, auerstationum, volitionum, nolitionum in pluribus hominibus, vel paucissimis, est chimæra, §. 590.

§. 750.

Anima humana corpus suum mouet, §. 740, 734. Ergo habet FACULTATEM mouendi quid extra se positum i. e. LOCOMOTIVAM, §. 216. quae vt reliquae facultates animae, §. 744. actuatur per vim

vim eius repraesentatiuam vniuersi propositu corporis, §. 741, 417.

§. 751.

Anima humana sibi quasdam huius vniuersi partes, vt singulares, repraesentat, §. 740, 736. ergo vt omnimode determinatas, §. 148. Ad omnimodam determinationem partium huius mundi nexus earundem cum singulis reliquis pertinet, §. 357. Ergo anima humana sibi quaedam repraesentat, vt connexa cum singulis mundi partibus. Iam vero vnum cognosci non potest, vt connexum cum altero, nisi cognoscatur alterum quomodo cunque, §. 14. Ergo anima humana singulas huius vniuersi partes percipit, ergo et singulos huius vniuersi status percipit, §. 369.

§. 752.

Anima humana pro positu corporis sui repraesentat sibi statum mundi praesentem, i. e. sentit, §. 534, 751. praeteritum, i. e. imaginatur, §. 557, futurum, i. e. praeuidet, §. 595. Sensationes animae humanae sunt repraesentationes singularum mundi partium sibi simultanearum, minus vel magis distinctae, confusae, vel obscurae, prout obiecta earum se ad corpus humanum habent, §. 751. Imaginationes animae humanae sunt repraesentationes singularum mun-

mundi partium praeteritarum, quae animam sentientem antecesserunt, scilicet ante illum sensationis actum existiterunt; et haec quoque imaginationes sunt distinctae, confusae, obscurae, magis vel minus, prout obiecta earundem se ad corpus humanum habuerunt. §. 751. Praeuisiones animae humanae sunt repraesentationes singulorum mundi partium futurarum, post sentientis animae actum existiturarum, minus vel magis distinctae, confusae, obscurae, prout obiecta earundem se ad corpus humanum habitura sunt. §. 751.

§. 753.

Eodem modo, quo §. 752. de sensatione est, euicit eam esse in omni anima humana, ostendi id potest de reliquis animae actibus per experientiam in anima humana deprehendendis, per psychologiam empiricam enumeratis, §. 576. seqqu.

§. 754.

Anima humana propositu corporis sui distincte repraesentat, §. 741. Ergo intelligit, §. 402, et est spiritus, §. 742, 216. Hinc denuo patet, omnes animas humanas esse inaequales et unam omnium perfectissimam, §. 405. Anima humana est spiritus finitus, §. 743, pars huius mundi. §. 355.

§. 755.

§. 755.

Omnis spiritus est substantia, §. 402. Ergo vis, §. 199. hinc quorundam accidentium inherentiae ratio sufficiens, §. 197. adeoque agens, §. 210. Quumque sit substantia intellectualis, §. 402, quasdam distinctas representationes actuandi facultatem habet, §. 216. Ergo ad eas vim suam determinandi, §. 210, hinc appetendi, §. 663, Quicquid appetit, eius oppositum auersatur, hinc spiritus habet facultatem auersandi, §. 663. Appetiones auersationesque spiritus sunt eius determinationes internae, §. 37. Ergo sunt cum reliquis eius determinationibus internis in vniuersali nexu, §. 49. Ergo etiam cum reliqua ipsius cognitione, quae determinatio interna est, §. 37, adeoque fiunt pro lubitu spiritus, §. 712. Ergo spiritus habet arbitrium, §. 712, quumque lubitus ipsius possit distinctus esse, §. 402, liberum seu libertatem, §. 719.

§. 756.

Anima humana spiritus est, §. 754. Ergo habet libertatem, §. 755. Quumque spiritualitas, intellectualitas, personalitas, §. 641, 754. libertas, simplicitas absolute, §. 744. et incorruptibilitas ipsi conueniant absolute necessario, §. 746. non sunt eius modi, §. 108, hinc aut essentialia, aut attributa,

buta, quia sunt determinationes internae, §. 37, 52. Vna earum sublata tolleretur anima humana, §. 63. Hinc anima humana, quae prorsus nequeat distincte quid concipere, nec ex distincto se libitu determinare, amittens omnem personalitatem et libertatem, constans pluribus viribus, ut partibus extra se inuicem ponendis, et corrumpenda physice sunt chimaerae, §. 590.

§. 757.

Anima humana est immaterialis et incorporea, §. 744, 422. Qui negat animam, humanam esse immateriale substantiam est. MATERIALISTA SIGNIFICATV PSYCHOLOGICO, cf. §. 395. et fallitur, siue eam pro mero corporis accidente habeat, §. 742, siue pro atomo materiali, §. 429. siue pro quocunque corpusculo subtilissimo, §. 426. Materialista vniuersalis est etiam significatu psychologico talis, §. 395. sed non omnis animam humanam materiale substantiam putans materialista necessario vniuersalis est. §. 395.

§. 758.

Vis repraesentatiua vniuersi propositu corporis humani in eodem, cum hinc pendentibus ipsius modis, est complexus determinationum animae internarum, quae mutationum eius et inhaerentium ipsi acciden-

dentium principia sunt, §. 751 - 755. Ergo vis eadem cum determinationibus suis ex positu corporis pendentibus est natura animae humanae, §. 430. Hinc quicquid per hanc vim secundum leges regulasque singularum facultatum determinatam actuatur in anima humana, est naturale animae humanae, §. 470. quatenus contradistinguitur supernaturali, §. 469. Hoc significatu actiones etiam liberae et morales animae sunt naturales, §. 756, 755. licet non sint mere naturales, §. 709. Praeter hunc proprium significatum naturae in anima humana, et hinc naturalis in eadem, sunt alii improprii, et synecdochici, nunc ex confusione partis cum toto male orti, nunc inde quod ex peculiari modo, modificatione, vel statu naturae in anima humana conceptilibus peculiare nomen inhaesit, et tunc reliquis naturalibus peculiari nomine destitutis, tale adeptis si contradistinguenda fuerunt, nomen generis remansit in significatu strictiori. Sic e. g. connata non nunquam naturalia dicuntur contradistincta acquisitis, naturalia contradistinguuntur artificialibus, socialibus, arbitrariis, per consuetudinem demum impetratis, e. c. cf. §. 710.

§. 759.

Quae in anima humana sibi succedunt naturalia animae humanae secundum leges

vi ipsius praescriptas, fiunt respectu animae humanae secundum cursum naturae, §. 758, 471. et cum iis, quae coexistunt in anima humana secundum easdem leges, contingunt secundum ordinem naturae respectu animae humanae, §. 473. Praeternaturalia, quae per vim ipsius repraesentatiuam pro positu corporis sui, secundum leges regulasque facultatum ipsius, non actuantur, quae si nec actucentur per natu-ram vniuersam, sunt supernaturalia, §. 474.

§. 760.

Anima humana mundi optimi est in nexu vniuersali pneumatico, et pneumatico-mechanico maximo, §. 464, 754. Ergo connectitur cum singulis optimi mundi spiritibus et corporibus, §. 48. at inaequaliter, §. 272. Ergo cum uno corpore, cum uno spiritu maxime, §. 161.

S E C T I O II.

SYSTEMATA PSYCHOLOGICA.

§. 761.

SYSTEMATA PSYCHOLOGICA sunt sententiae, quae videntur ad explicandum animae et corporis in homine commercium aptae. Ergo systemata psychologica sunt systemata particularia, §. 462. vel simpli-

simplicia, vel composita, §. 457. Illorum nullum possibile, praeter systema harmoniae praestabilitae, influxus physici, et causarum occasionalium forsitan psychologicum, §. 458.

§. 762.

Posito vno ex systematibus generalibus simplicibus, ponitur etiam vnum ex psychologicis simplicibus, §. 761, 457. Ergo demonstrata harmonia praestabilita vniuersali, §. 463. demonstrata simul est harmonia praestabilita psychologica. Posito tamen vno ex systematis psychologicis simplicibus non necessario vnum aut simillimum ex generalibus ponendum est, §. 761, 457. Si anima et corpus humanum possunt per harmoniam praestabilitam in arctissimo esse commercio, connectuntur etiam per harmoniam praestabilitam in mundo optimo, §. 461, ita, vt influxus physicus aut sistema caussarum occasionalium non admittenda sint, nisi vbi impossibile per harmoniam praestabilitam commercium, §. 462.

§. 763.

Systema influxus physici psychologicum, quia simplex est, ponit omnes omnium animarum corporumque humanorum mutationes harmonicas contingere per influxum physicum, §. 457. Ergo si vel unica

ca mutatio vnius animae vel corporis humani harmonica, probari potest possibilis per harmoniam praestabilitam in mundo optimo: sistema influxus physici in mundo optimo locum habere amplius defendi nequit. §. 762. Systema harmoniae praestabilitae phychologicum, quia simplex est, ponit omnes omnium animarum corporumque humanorum mutationes harmonicas contingere per harmoniam praestabilitam, easdem per solam vim infinitam contingere ponit ob eandem rationem sistema caussarum occasionalium psychologicum, 457. Ergo si vel vna vnius animae vel corporis humani mutatio harmonica impossibilis esset in optimo mundo per harmoniam praestabilitam: sistema eius psychologicum locum habere in mundo optimo, amplius defendi non posset. Si vel vna vnius animae vel corporis humani mutatio harmonica per harmoniam praestabilitam aut influxum physicum possibilis est in mundo optimo: nec sistema caussarum occasionalium amplius locum habere in mundo optimo defendi potest. §. 762, 460. Sistema influxus physici psychologicum non magis, quam sistema harmoniae praestabilitae et caussarum occasionalium, patet per experientiam, §. 737, 738.

§. 764.

Systema influxus physici psychologicum ponit animam humanam in corpus suum, corpus humanum in animam suam in mutationibus harmonicis influere realiter, §. 761, 450. Hinc per sistema influxus physici psychologicum 1) in nullis mutationibus harmonicis, in corpore humano contingentibus, corpus agit vi propria, §. 212. Iam vero omnes mutationes corporis humani, ut partis mundi, quem anima repraesentat, possunt ex vi animae sufficienter cognosci, §. 354, 751. Ergo omnes sunt harmonicae, §. 448, et in nullis suis mutationibus corpus agit, secundum sistema influxus physici psychologicum, vi propria, in omnibus realiter patiens ab anima. Si nunquam agit corpus, nec reagit, §. 213. Ergo per sistema influxus physici est in mundo actio transiens animae in corpus humanum sine reactione, quotiescunque anima in corpus suum agit, quod vel semel fieret contra, §. 410.

§. 765.

Per sistema influxus physici psychologicum ponitur 2) corpus humanum in animam suam influere realiter, quotiescunque contingit in anima humana mutatio, quae ex vi corporis sufficienter cognosci potest,

est, §. 764, 448.. Ergo in mutationibus harmonicis, in anima obuiis, per systema influxus physici psychologicum, realiter influit corpus, quod tamen in nullis suis mutationibus vñquam agere per idem systema ponendum est, §. 764. Per systema influxus physici sentiendo anima prorsus non agit, §. 212, quum tamen vi sua propria sibi repreäsentet statum mundi praesentem non minus, quam reliquos §. 751.

§. 766.

Corpus humanum constat elementis, §. 420, monadibus, repreäsentantibus mundum suum, ex quibus singulis singulae eius partes cognosci possunt, §. 400, hinc et singulae mutationes animae, partes mundi, §. 354. Ergo omnis actio animae est mutatio harmonica, §. 448, 22. Iam omnis animae volitio et nolitio est actio eius, §. 210, 690. Ergo omnis animae humanae volitio et nolitio est mutatio harmonica eiusdem. Iam per systema influxus physici psychologicum anima humana in mutationibus suis harmonicis nullis agit vi propria, sed realiter patitur a corpore. Ergo per systema influxus physici anima in omnibus suis volitionibus nolitionibusque, nil quicquam agens, patitur a corpore, quod contra libertatem, §. 755.

§. 767.

Per systema caussarum occasionalium psychologicum 1) corpus humanum non agit in ullis suis mutationibus harmonicis, sed ens infinitum, §. 761, 452. vnde eodem modo, quo §. 764. ostendebatur, patet, per systema assistentiae corpus in nullis suis mutationibus agere, sed solum ens infinitum. 2) Per idem systema anima humana non agit in mutationibus suis harmonicis, sed ens infinitum solum, §. 761, 452. vnde eodem modo, quo §. 766. ostendebatur, patet, per systema assistentiae psychologicum animam humanam in nullis volitionibus nolitionibusque suis quicquam agere, et tantum realiter pati in iis ab ente infinito, quod itidem contra libertatem, §. 755.

§. 768.

Per systema harmoniae praestabilitate psychologicum vtraque pars commercii in se occurrentes mutationes harmonicas actuat vi propria ab altera parte idealiter patiens, §. 761, 447. hinc per systema harmoniae praestabilitae psychologicum ponuntur 1) motus arbitrarii corporis non minus, quam mere naturales ac vitales, per mechanismum ipsius et corporum illud circumdantium sufficienter determinari, 2) sensationes animae per ipsius vim re-

praesentatiuam non minus, quam liberimas ipsius quasuis cogitationes, determinari sufficienter, §. 758, 433.

§. 769.

Pone harmonistam psychologicum rationem daturum mutationis alicuius harmonicae in homine, eamque petentem 1) ex vi ipsius illius partis commercii, in qua mutatio harmonica obseruatur, 2) ex altera parte commercii, quam ipse supponit idealiter influere, 3) ex vi infinita, quam statuit concurrere, pone, inquam, eum falli, certissime veram rationem dedit, §. 448, 450; falsam licet per hypothesin addiderit. Pone in eodem casu influxionistam aut occasionalistam falli, magnam ille verae rationis partem non praeteriit solum, sed et negavit, §. 450, 452.

SECTIO III. ORIGO ANIMAE HVMANAЕ.

§. 770.

Dum homo concipitur, anima in arctissimo commercio futura cum eius corpore, quale in his terris hominibus est, aut iam praeexistit, aut in ipsa conceptione, aut paullo post eam existere demum incipit. Qui primum ponit, PRAEEXISTENTIA NVS * vocatur.

* ein Freund des Vorherdaseyns.

§. 771.

In ipsa conceptione, aut paullo post eam, incipere demum existentiam animae humanae qui ponunt, aut eam ex parentibus oriri volunt et TRADUCIANI * vocantur, aut eam admittunt tunc primum existentem ex nihilo, et dicuntur INDUCIANI ** (infusiani, coexistentiani.)

* ein Freund des Ursprungs durch den Uebergang. ** ein Freund der augenblicklichen Schöpfung.

§. 772.

Qui animam humanam ponit actuatam ex nihilo, CREATIANVS * appellatur. Hinc inducianus est creatianus, §. 771. Prae-existentianus potest esse creatianus, §. 770. Traducianus non est creatianus, et v. v. §. 771. Traduciani siue ex parentum anima, vt flammulam ex flammula, siue ex eorundem corpore, deriuent oriundam animam; aut oriri animam nouam admittere tenentur ex parte parentum simplici, aut ex composita, §. 224. Si prius: anima non oritur, sed praeeexistit; §. 227. si posterius: anima noua non erit monas, sed compositum stricte dictum, §. 225. quod contra, §. 756, 757. Anima non potest oriri, nisi ex nihilo, §. 745. Ergo non oritur ex parentibus. §. 228.

* ein Freund der unmittelbaren Schöpfung.

§. 773.

PROPAGATIO ANIMARVM HVMANA-
RVM PER TRADVCSEM * si dicatur vnitio
aliarum aliarumque semper animarum hu-
manarum cum corpore, quale in his ter-
ris hominibus est, per continuam paren-
tum sobolisque successionem in mundo,
qua genus humanum, quale in his terris
est, ita propagetur, vt animae cum corpo-
ribus prolis transeant et traducantur ex
corporibus parentum in sua loca propria,
magis seorsim vbi habitent, potest conci-
pi :) vt ortum animae simul inuoluat, i. e.
vt anima interueniente conceptionis actu
cum corpore, quale in his terris homini
est, in arctissimum ventura commercium
simul statuatur oriri, idque iterum vel ex
parentibus, de quo §. 772, vel a parenti-
bus, sumendo deum posse determinatam
vim animae humanae indere, qua non nisi
suae speciei aliqua indiuidua possit ex ni-
hilo producere, concurrente ipsius vi crea-
trice realitates plurimas in anima oriunda
praestante, non nisi limitatis admodum ali-
quibus realitatibus ab anima parentum
proficiscientibus. Hanc sententiam ponens
dici potest CONCREATIANVS. **

* die Fortpflanzung menschlicher Seelen durch
den Uebergang,   ** ein Freund der mitge-
theilten Schöpfers Kraft,

§. 774.

Propagatio animarum humanarum per traducem potest concipi, 2) ut ortum animae non inuoluat, sed praeexistens anima statuatur iam exstisit ante interuenientem conceptionis actum in arctissimo commercio cum parte seminis, aut accuratius animalculo spermatico, et sic retro, per plures generationes, sensim aucta et euoluta, ipsius animae vi repraesentativa, prout paullatim proprius propriusque transformationi suae magnae et incrementis factum est corpus animalculi spermatici electi, quod in maius theatrum prodiret.
§. 773.

§. 775.

Ortus animae et propagatio animae per traducem possunt distingui, §. 773, 771. Ortum etiam animae per traducem qui ponunt ex parentibus, distingui possunt ab iis, qui eundem ponunt a parentibus deriuandum, §. 773, 772. Ergo non omnis, traducem quomodo cunque intellectum admittens, materialismi psychologici reus est, §. 772, 757.

S E C T I O   III.

IMMORTALITAS ANIMAE
HVMANAЕ.

§. 776.

Quam diu vel vnica minima mutatio enti naturalis, vel generatim vnicum minimum accidens enti naturaliter inhaereret, durat eius natura, §. 459, 29. et ens viuit, §. 430. Quod si omnes mutationes enti naturales, vel generatim omnia ipsi naturaliter inhaerentia accidentia finiuntur s. cessant, finitur eius natura, §. 469, 23. et ens moritur, §. 430. Ergo VITA CORPORIS HVMANI, * s. duratio naturae eius, qua pollet, vt corpus humanum, continuaatur, superstite vel vnico minimo motu vitali vel arbitrario, ipsi, qua corpus humanum est, naturali, §. 733, 740. MORS CORPORIS HVMANI ** s. finis eius naturae, qua pollet, vt corpus humanum, est omnimoda motuum vitalium et arbitrariorum cessatio. Ergo mors definita, §. 556. est mors corporis humani.

* das Lebeu.   ** der Todt des menschlichen Leibes.

§. 777.

Animal quum sit compositum ex anima et corpore, cum quo illa est in arctissimo com-

commercio, §. 740. natura eius est composita ex natura corporis et animae in commercio arctissimo positorum, §. 430. Hinc quaedam mutationes harmonicae animae corporisque in arctissimo commercio positorum dum existunt, VIVIT ANIMAL.* Cessatio omnium actionum harmonicarum animae et corporis in arctissimo commercio positorum, est MORS ANIMALIS.** Iam per mortem corporis cessant omnes harmonicae mutationes animae et corporis morientis in arctissimo commercio positorum, §. 776, 448. Ergo mors corporis est etiam mors animalis, mors corporis humani mors hominis. §. 740. Ergo mors §. 556. definita est mors hominis, §. 776.

* lebt, ** stirbt das Thier.

§. 778.

MORS ANIMALIS vel ABSOLVTA* est, cessatio omnium cum omni corpore animali mutationum animae harmonicarum, vel RESPECTIVA ** tantum, (transformatio et metamorphosis animalis) cessatio mutationum harmonicarum animae cum aliquo certo tantum corpore, quocum in arctissimo fuerat commercio. Mors hominis vel absoluta est, vel respectiva tantum i. e. moriente corpore, quale in his terris hominibus esse experimur, aut omne ani-

animae humanae cum aliquo corpore cessat commercium arctissimum, aut venit cum alio in nouum eiusmodi commercium. §. 776, 777.

* der schlechterdings. ** der nur Verhältnisweise so genannte Todt des Thieres.

§. 779.

Quum quotidie quaedam partes corporis humani cessent esse cum anima in arctissimo commercio, quaedam in illud veniant, patet, quo sensu dici possit homo quotidie mori, quotidie reuiuiscere. §. 777. Sententia, quam mortis hominis nil, nisi transformatio animalis, esse ponitur, vocatur **EXSILIVM MORTIS** * (absolutae.)

* der aufgehobne Todt.

§. 780.

VITA ANIMAE HVMANAЕ * s. naturae eius duratio, continuatur dum vel unicum minimum superstes est accidens ipsi quae est anima humana naturale, §. 776. Iam autem, dum durat anima humana, in eadem est perceptio s. representatio status mundi et sui praeteriti, praesentis et futuri, §. 742, 400, quae propositu certi corporis possit esse distincta, §. 741. accidens, §. 191, ipsi naturale, §. 758. Ergo anima humana, dum existit, viuit. **MORS ANIMAE HVMANAЕ** ** s. finis naturae eius est simul

simul existentiae. Iam omnis animae humanae existentia, natura, vita est in se contingens, §. 743, 430. Ergo mors animae humanae est in se possibilis, §. 81, 104.

* das Leben. ** der Todt der menschlichen Seele.

§. 781.

MOR^TALE * est, quod potest mori, et possibilitas moriendi est MOR^TALITAS. ** Quod non potest mori, est IMMORTALE. *** et impossibilitas moriendi est IM-
M^RTALITAS. (a) Mortalitas et immortalitas sunt vel absolutae, vel hypotheticae. §. 15, 16. Non absoluta solum, sed et hypothetica satis magna mortalitas corpori humano et homini competit, §. 777, 168, animae non nisi absoluta, et hypothetica annihilandae, §. 745, 780. Immortalitas animae non quidem absoluta tribui potest, §. 780, quia tamen sexcentis modis, quibus corpus mori potest, non mori potest indestructibilis, §. 746. admodum magna ipsi conuenit immortalitas hypothetica. Nulla substantia huius mundi, §. 354, 358. annihilatur, §. 227, 228. Ergo anima humana moriente corpore, quale in his terris homines habent, superstes viuit immortaliter, §. 780, 742. THNETOPSYCHITAE (b) animam humanam mori cum corpore ponentes errant.

* sterblich. ** Sterblichkeit. *** unsterblich.
(a) Un-

(a) Unsterblichkeit. (b) Freunde des Seelen-Todes.

SECTIO V.

STATVS POST MORTEM.

§. 782.

Anima humana post mortem (corporis et hominis, quales in his terris experimur,) seruat spiritualitatem, libertatem, personalitatem, §. 781, 755. Seruatam memoriam sui intellectualem si dixeris immortalitatem, hoc etiam significatu anima humana immortalis est §. 781, 641. Qua vsum, aut perceptiones eius totales per longius tempus non nisi sensitivae sunt, aut mox intellectuales nanciscitur. Prius ponentes sunt HYPNOPSYCHITAE; * qui si negent unquam animam post mortem huius corporis intelligere, PSYCHOPANNYCHITAE ** sunt. Anima humana ante mortem non nihil clare distincteue cognouerat, §. 754. Haec realitas, §. 520, nunquam omnino sterilis, §. 517, qua realitas est, non, nisi realitates, habet in indefinitum consectaria, §. 140, et est in indefinitum in universalis nexu cum animae spiritualitate, intellectu, ratione, denuo realitatibus, §. 531, 49. quae non, nisi realitates, habent, quatales, consectaria in indefinitum, §. 23, 140. Hinc nexus inter cognitionem huius vitae claram

claram distinctamue et spiritualitatem, intellectum, rationem animae, est denuo realitas consequentia realia habens in indefinitum, §. 140. Naturalia autem horum omnium consequentia realia non possunt in indefinitum augeri, §. 23, 161. citra perceptiones distinctas, §. 631. ratiocinia, §. 642, volitiones, nolitionesue, §. 665, 690. Hinc anima humana post mortem seruans suam naturam, §. 780, 781. naturaliter, tandem saltim, vitam etiam intellectualē actionibus spiritualibus exserit, §. 369. et errant psychopannychitae.

* Vertheidiger des Seelen-Schlafes.   ** der ewigen Nacht.

§. 783.

Anima humana post mortem intelligens, aut personalitatem etiam in tantum exserit, ut distincte recordetur status sui in hac vita, aut minus, §. 782. Posterius ponentes dici possunt PATRONI LETHAEX POCVLI. * Prius est naturalius, §. 583. 561.

* Freunde des Bechers der Vergessenheit.

§. 784.

Status animae humanae post mortem potest considerari, 1) posita hominis morte absoluta, §. 778. Tunc ponitur anima humana post mortem omni corpore destituta.

stituta, seu nullum corpus esse, cum quo in arctissimo denuo venerit commercium, §. 742, 740. 2) posita morte hominis respectiva tantum, ut cum nouo corpore in arctissimum iterum missae commercium, §. 778. Initium noui cum nouo corpore commercii arctissimi, PALINGENESIA ** (regeneratio, metensomatosis et metempsychosis latius sumta) dicitur. Hanc ponentes vel simul lethaeo patrocinantur pocolo, nouumque corpus ponunt, qualia in his terris nota sunt, vel neutrum ex his cum illa ponunt. Priores defendunt METEMPSYCHOSIS strictus dictam et CRASSAM ** improbabiliter, §. 783.

* der Tausch pes Leibes gegen einen andern.
** die grobe Seelenwanderung.

§. 785.

Anima humana durans post mortem corporis, quod in his terris habuit, §. 781. siugulas adhuc partes huius vniuersi representat, §. 752, 780, ergo et eiusdem corpora, §. 135. Corpora ipsi simultanea in eam agunt, ab eadem patiuntur, ipsa a corporibus sibi simultaneis patitur, in ea influit, §. 408, sed non in duo ex illis aequaliter influit, nec a duobus ex illis aequaliter patitur, §. 272. Ergo vnum corpus est, quo cum anima humana post mortem corporis durans in arctissimum venit commercium,

cium, §. 448, 739. Hinc si anima eiusmodi separata dicatur, intelligendum id est respectiue ad corpus, quale hominibus in his esse terris experimur, et mors hominis non est, nisi transformatio animalis, §. 779. et palingenesia, quae tamen cum metempsychosi crassa male confunderetur, §. 784.

§. 786.

Anima humana post mortem corporis huius durans est cum alio in arctissimo commercio, §. 785. Nouum illud corpus in diuersis suis statibus huic corpori, nunc minus, nunc magis erit congruens, §. 270, 265. Ergo aliquis ipsius status erit, in quo corpori, quod in hac vita fuerat in arctissimo cum anima commercio, congruentissimum erit, §. 161, hinc idem, §. 70.

§. 787.

Sicut perfectio spiritus finiti 1) vel absolute necessaria est, vel contingens, §. 147, 2) vel naturalis, vel supernaturalis, §. 496. 3) vel interna, vel externa, §. 98. 4) vel moralis late dicta, vel minus, §. 723: ita et bona spiritui, quibus illa positis ponitur, §. 100. sunt 1) vel metaphysica, vel contingentia, §. 147. 2) vel naturalia, vel supernaturalia, §. 469. 3) vel domestica, vel aduentitia, §. 660. 4) vel moralia late dicta, vel minus talia, §. 723. Moralia la-

te dicta spiritui dato cum eius libertate proprius connectuntur, vel ut rationes, §. 14, a priori, §. 24. et ut antecedentia certi eiusdem status, vel ut rationata, §. 14. a posteriori, §. 24. et ut consequentia certi eiusdem status, §. 596. vel utrinque, §. 24. Quae pendent a data libertate proprius, **STRICTE MORALIA** * dicuntur et non nunquam simpliciter. Hinc bona spiritui proprius ex eius libertate pendentia sunt **STRICTE MORALIA**, ** et perfectio his positis ponenda **BEATITUDO**. *** Complexus perfectionum spiritui conuenientium est **FELICITAS** (*a*) Complementum beatitudinis ad felicitatem finiti spiritus est **PROSPERITAS**, (*b*) et bona, quibus positis ponitur, sunt **PROSPERA** (*c*) ('physica stricte dicta.') Felicitas spiritus finiti est complexus prosperitatis et beatitudinis.

* sittlich in engerer Bedeutung. ** sittliche Güther in engrer Bedeutung. *** Seeligkeit. (*a*) Glückseligkeit. (*b*) gutes Glück, Wohl-farth, (*c*) Glücks-Güther.

§. 788.

MALA spiritus ab eius libertate proprius pendentia sunt **STRICTE MORALIA**, * §. 787. (mala culpae, peccata), **MALA LATE MORALIA** ** spiritui sunt cum eius libertate proprius connexa. Imperfectio ex his est **CORRUPTIO MORALIS LATE**, *** ex il-

lis

lis STRICTE DICTA. (a) Complexus imperfectionum spiritui conuenientium est INFELICITAS. (b) Complementum corruptionis stricte moralis ad infelicitatem finiti spiritus est MISERIA, (c) et mala, quibus positis ponitur, sunt DAMNA LATE DICTA (d) (mala physica stricte dicta). Infelicitas est complexus miseriae corruptio-
nisque moralis.

- das sittlich böse in engerer *** in weitrer Bedeutung. *** das sittliche Verderben in weiter. (a) in engerer Bedeutung, oder Unseligkeit. (b) Unglückseligkeit. (c) Elend. (d) Wiederwärtigkeiten, Leiden, ein schmertzendes Uebel.

§. 789.

Anima humana in HAC VITA, * i.e. dum viuit in commercio arctissimo cum corpore, quale hominibus in his terris esse experimur, mutatur continuo, § 418, 754. Harum mutationum nulla est obiective indifferens absolute, §. 654. Omnes ergo vel bonae vel malae sunt, vel vtrumque. Quae mutationes animae bonae malaeque simul sunt, vti sunt omnes, §. 264. eae vel bonae malaeque simul sunt aequaliter, vel inaequaliter. §. 70. Magis bonae, quam malae plus ponunt felicitatis, quam infelicitatis, magis malae, quam bonae plus ponunt infelicitatis, quam felicitatis, adeoque a po-

tiori denominandae priores bonae, posteriores malae sunt, §. 787, 788.

* in diesem Leben.

§. 790.

Pone rem tantum totaliter malam, quantum est bona; non haberet ea summum realitatis gradum, §. 246, 248. Ergo esset ens finitum, 248. hinc contingens, §. 257. adeoque oppositum eius esset possibile, §. 101, quumque ipsius existentia esset contingens, §. 109. oppositi ejus existentia esset possibilis. §. 101. At oppositum rei eiusmodi non posset, nisi extra eam, existere, §. 81, 7. et esset bonum et malum ipsi rei positae totaliter aequale, §. 81, 267. Ergo possibilia forent duo extra se inuicem actualia totaliter aequalia, quod contra, §. 272. Ergo res, quae tantum totaliter bona esset, quantum mala, non potest existere. Ergo nec dantur mutationes animae humanae, nisi vel bonae, vel malae. Ergo omnis anima humana in hac vita vel felix est, vel infelix, §. 789.

§. 791.

Anima humana durans post mortem corporis continuo mutari pergit, §. 781. 782. Ergo quouis durationis ipsius momento augetur eiusdem felicitas, vel infelicitas, §. 790, 162. Ergo ANIMA huma-
na

na durans post mortem corporis, aut maiori fruetur, quam in hac vita, felicitate, et est BEATA,* aut maiori laborabit infelicitate, et est DAMNATA.** Beatitudo, quam anima post hanc vitam semel ingressa ponitur, aut coexsistet animae, dum durat, aut succedet eidem aliquando damnatio. Damnatio quam anima post hanc vitam semel ingressa ponitur aut coexsistet animae, dum durat, aut succedet eidem aliquando beatitudo. §. 790, 789. Prius in utroque casu naturalius est. §. 139, 140.

* eine seelige. ** verdampte Seele.

S E C T I O VI.

A N I M A E B R V T O R V M.

§. 792.

Omnis anima quum sit id in ente, quod sibi alicuius esse potest conscientiam, §. 504 habet facultatem cognoscitiam, §. 519, eamque vel inferiorem tantum, vel etiam superiorem, §. 520, 524. Prior erit ANIMA MERE SENSITIVA.* Animal, quod animam habet mere sensitiam, ** B R V T V M est, cuius anima spiritus est, est ANIMAL RATIONALE.*** Ergo homo est animal rationale, §. 754, 740.

* eine blos sinnliche Seele.   ** das Vieh.
*** ein vernünftiges Thier.

§. 793.

Animae brutorum sunt cum corpore animali in arctissimo commercio, §. 740, hinc corpus suum clare obscureque repraesentant, §. 792, 736. Ergo sunt vires representatiuae vniuersi pro positu corporis brutorum in codem, §. 741, hinc substantiae, §. 198, monades, §. 234, entia simplicia, §. 230, non habent partes extra partes, §. 224. finitae, §. 202, 792. indivisiibiles, §. 244, hinc physice incorruptibles, §. 746 immateriales et incorporeae, §. 422, sensatione, imaginatione, praeuisione et reliquis sine distincta cognitione actuandis per vim representatiuam vniuersi pro positu corporis facultatibus instructae, §. 792, hinc appetitu et auersatione sensitivis, §. 667, et arbitrio, §. 718. instinctibus, fugis, et stimulis impellendae, §. 677. etiam ad affectus, §. 678.

§. 794.

Cum quaestionibus; *an bruta habeant animam, an rationalem*, facilioribus, §. 792, 793. ne confundantur: 1) *an omnia in his terris phaenomena, praeter humanum, corpora destituantur anima*, §. 504. 2) *an quaedam eorum sint sedes animae rationalis*, §. 745. 3) *an omnia, quae sunt corpora animalia, vel iam nunc aliquo rationis*

nis v̄su gaudentis, vel tandem gauisurae,
§. 782, 939.

§. 795.

Animae brutorum destituuntur intellectu, §. 762. Ergo non sunt spiritus, §. 402, carent personalitate §. 641. ratione, §. 640, voluntate, noluntate, §. 690, et libertate, 719, nec sunt immortales, ut animae humanae, §. 781-784. nec felicitatis nec infelicitatis aut nunc, aut olim capaces, §. 787, 788.

SECTIO VII.

FINITI SPIRITVS, EXTRA HOMINEM.

§. 796.

SPIRITVS maiori intellectus gradu essentiali praediti, quam qui est hominis, sunt SUPERIORES * minori, INFERIORES. ** Sunt utrique finiti, vel felices, vel infelices, §. 790. illi AGATHODAEMONES, *** (calodaemones), hi CACODAEMONES. ****

* höhere. ** niedrigere. *** guthe. **** böse Geister.

§. 797.

Omnis spiritus finitus, siue superior fuerit homine, siue inferior, actualis ha-

bet corpus, quo cum est in arctissimo commercio, §. 785, 796. vel ad certum extra se centrum constanter grauitans, vel minus. Prior est incola certi corporis in vniuerso totalis, eiusque vel fixi, vel vagi. e. c.

§. 798.

Quemcunque spiritus superior finitus habuerit gradum intellectus, non tamen habet maximum, §. 248. hinc non omnia distinctissime repraesentat, §. 637. sed ita, ut ex corpore eius cognosci potest, cur haec, non alia, purius, profundius, distinctius, confuse, obscure repraesentet, §. 797, 512. Ergo spiritus finitus omnis habet facultatem cognoscitiam inferiorem, §. 520.

§. 799.

Nullus finitus spiritus siue superior homine fuerit, siue inferior, potest physice corrumpi, §. 746; hinc dissoluto vel maxime aliquo ex ipsis corporibus, tamen superstes erit, nisi annihiletur, §. 745, dum durat, seruat personalitatem, crescente potius, quam decrescente, aut omnino cessante intellectus, rationis, libertatis usu §. 782, et naturalius ipsi est, praeteriti status sui distincte meminisse, quam lethaeum poculum, §. 783. Ergo omnis spiritus finitus est natura sua, i. e. per vim ipsius praef-

praesentatiuam vniuersi, §. 782, immortalis, vt anima humana, §. 781, 783. naturalius in beatitudine vel damnatione, quam semel ingressus est, §. 787, 791, dum durat, perdurans, quam vt semel insigniter beatus damnetur, aut v. v. §. 791.

P A R S III.

THEOLOGIA NATURALIS.

PROLEGOMENA.

§. 800.

THEOLOGIA NATURALIS est scientia de deo, quatenus sine fide cognosci potest.

§. 801.

Theologia naturalis prima philosophiae practicae, teleologiae et theologiae reuelatae principia continet. Ergo refertur, §. 2, cum ratione ad metaphylicam, §. 1.

§. 802.

Theologia naturalis 1) conceptum dei
2) operationes eius considerat.

C A P V T I.
C O N C E P T V S D E I .
S E C T I O I .
E X S I S T E N T I A D E I .

§. 803.

ENS P E R F E C T I S S I M U M * est, cui summa in entibus est perfectio: i. e. in quo tot, tanta, tantum in tot et tanta consentiunt, quot, quanta, quantum in plurima et maxima possibilium in vlo ente consentire possunt, §. 185. Est ergo in ente perfectissimo quaedam pluralitas absolute necessario, §. 74.

* das vollkommenste.

§. 804.

Praedicata entis perfectissimi dicuntur eius perfectiones. In ente perfectissimo tot sunt perfectiones plurimum consententes, quot in ente simul esse possunt; quot sunt composibiles, §. 803.

§. 805.

Omnis entis perfectissimi perfectio tanta est, quanta vlo in ente esse potest, §. 803, 804.

§. 806.

§. 806.

Ens perfectissimum est ens reale. §. 803,
135. Ergo illi conuenit realitas tanta,
quanta in ente esse potest. Ens perfectis-
simum est realissimum, §. 805, 804. in quo
plurimae maximae realitates, summum bo-
num et optimum metaphysice, §. 190.

§. 807.

Omnis realitates sunt vere positiva, nec
ulla negatio est realitas, §. 36. Ergo si
vel maxime coniungantur in ente omnes,
nunquam ex iis oriatur contradictio, §. 13.
Ergo omnes realitates sunt in ente com-
possibilis. Iam ens perfectissimum est en-
tium realissimum, §. 806. Ergo enti per-
fectissimo conuenit omnitudo realitatum,
earumque, quae vlo in ente esse possunt,
maximarum, §. 805, 190.

§. 808.

Posita realitate tollitur negatio, §. 36.
Iam in ente perfectissimo ponendae rea-
litates omnes, §. 807. Ergo tollendae
omnes negationes.

§. 809.

In omni impossibili aliquid simul ponen-
dum et tollendum est. §. 7. Id vel nega-
tio, vel realitas, §. 36, 9. Realitas in ente
perfectissimo nulla tollenda est, §. 807. Ne-
gatio

gatio in ente perfectissimo nulla ponenda est, §. 808. Ergo nihil in ente perfectissimo simul tollendum est, et ponendum. Ens perfectissimum est possibile, §. 8.

§. 810.

Existentia est realitas cum essentia et reliquis realitatibus compossibilis, §. 66, 807. Ergo ens perfectissimum habet existentiam §. 807.

§. 811.

DEVS * est ens perfectissimum. Ergo deus actualis est, §. 810, 55.

* Gott.

§. 812.

Dei praedicata perfectiones sunt, §. 811, §. 804. omnes realitates maxima, §. 807. Ipsa eius possilitas est maxima, 1) interna et absoluta, §. 165. dum in eodem plurima maxima sunt compossibilia, §. 805, 807. 2) externa et hypothetica, dum foecundissimae grauissimaeque in eodem rationes in omni mundorum omnium possibilium nexu rationata habent, quae extra deum esse possunt, foecundissima, grauissima, §. 168.

§. 813.

In deo nullae sunt negationes, §. 808, ergo nec negationes stricte dictae, nec pri- uatio-

uationes, 137; nec malum metaphysicum, nec contingens §. 146, nec phyllicum, nec morale quocumque significatu. §. 788.

§. 814.

In conceptu dei notae non solum totaliter negatiuae impossibiles, §. 525. sed et partialiter tales vere, §. 813, 808. licet nobis multa in ipso maxime realia negatiua esse videantur, §. 12. quia partim negationes affirmatiuis terminis exprimimus, partim negationem negationis affirmare non satis meminimus, §. 36, 81.

§. 815.

PERFECTIONES dei vel sunt in eodem absolutae, vel respectiuae, et in his quae-dam relatiuae, §. 37: aut possunt a nobis repraesentari sine actionis nota, QVIESTENTES,* aut non possunt, OPERATIVAE.**

* ruhende. ** wirksame Vollkommenheiten.

§. 816.

Perfectio dei interna, ex qua reliquae tandem omnes internae possunt ita deduci, ut ipsa postea nequeat a viraturis circumsum ex alia perfectione dei interna deduci, est conceptus dei primus, §. 40, 39. Iam ex infinitis dei perfectionibus talis reliqua-rum deductio est possibilis. §. 24, 49. dum quae-

quaelibet est ratio maxima, §. 812, 166. et sufficientissima, §. 169, hinc et ultima simpliciter, §. 170. maxima essentia, §. 171. Ergo infiniti sunt conceptus de deo primi, quorum tamen quilibet pro essentia sumitus est essentia dei unica, §. 40, 77.

§. 817.

Licet in deo sit nexus maximus, §. 808, 167. et maxime universalis, §. 172, ita ut in eodem ex omnibus omnia verissime, §. 876: tamen ex una perfectione dei faciliter a nobis reliquae eius perfectiones cognoscuntur, quam ex alia, §. 527. Ergo eam pro essentia sumere praestat, ex qua faciliter reliquas deducere speramus, §. 816. Tantum abest, ut omnis pluralitas in deo sit impossibilis, ut potius in ipsa eius essentia et per eandem quaedam absolute necessario ponatur pluralitas, §. 812, 816.

§. 818.

Deus praeter essentiam, quamcunque sumferis, §. 817. determinatus est, qua reliquas etiam perfectiones internas, §. 816. tantum, quantum potest quicquam, qua interna, determinari, §. 812. Ergo deus actualis est. §. 54.

§. 819.

Deus, qua existentiam, determinatus est,

est, §. 818, 811. Ergo deus est ens, §. 61,
57. nec negatiuum, nec priuatuum non
ens, §. 7, 54.

§. 820.

A posse dei ad esse eiusdem valet con-
sequentia i. e. exsistentia eius per essentiam
ipius sufficienter determinatur, §. 809-811.
et quidem maxima, §. 805, complexus plu-
rimarum maximarum affectionum in ullo
ente compossibilium, s. maximae essentiae,
§. 816, quamcumque sumferis, §. 817. com-
plementum, §. 55. aeternum, §. 320.

§. 821.

Deo conuenit unitas, §. 819, 73. maxima,
§. 812, inseparabilitas plurimarum maximarum
realitatem, §. 173. hinc patet, 1) qui
possit eminenter dici perfecta unitas, quae
exempli loco esse potest, quomodo et ma-
xime steriles visae in dei perfectionibus,
sint tamen eiusdem essentia, §. 816. 2) po-
sita summa dei unitate, non tantum non
tolli, sed etiam poni quandam inseparabi-
lum in eodem pluralitatem. §. 74.

§. 822.

Deo conuenit veritas transcendentalis
§. 819, 90. maxima, §. 812, summus perfe-
ctionum ipius ordo, §. 175, 89. summa
possibilitas, §. 812, summus nexus, §. 817.
sum.

summa cum fortissimis regulis conuenientia, §. 179, 184. qualis *lex optimi generatim: optimum iungatur optimo*, §. 482, 187. et *optimi in entibus: optimum compossibilium in ente perfectissimo coniungatur optimo.* §. 803.

§. 823

Deus non actualis esset ens omnibus reallitatibus gaudens, cui quaedam tamen de-
esset, §. 66, 812. determinatus, qua omnes
perfectiones internas, quantum ens, qua
interna, determinari potest, § 818, et ta-
men, qua aliquas, non ita determinatus,
§. 54. Ergo oppositum existentiae diuinae
est in se impossibile, §. 15. Existentia
dei est absolute necessaria, §. 102. Deus
est ens necessarium, §. 106. cuius summa
existentia, §. 820, est eiusdem essentia, §.
819. salua tamen, §. 817.

§. 824.

Si deus non actualis esset, falsum esset
principium contradictionis, §. 823, 7. pri-
mum et formae et materiae principium in
omnibus demonstrationibus nostris. Ergo
licet multae scientiae possint demonstrari
complete citra ullam praemissam theologi-
cam, §. 1. 800: non tamen essent, aut ipsae,
aut earum obiecta, e. g. §. 61, 354, 504. im-
mo ne possilia quidem essent, §. 8. nisi
deus actualis esset.

§. 825.

§. 825.

Deus est ens necessarium, §. 823, 824. In ente necessario non sunt modi, §. 111. Ergo in deo non sunt modi, scilicet accidentia praedicabilia.

§. 826.

Si quid in ente necessario deprehendimus, quod repraesentatis in ente contingentи partialiter simile, partialiter diuersum ab iis est, discrimina tamen non satis intelligimus, nec nomen ipsi peculiare inuenimus: illud dicimus eius, quod in ente contingentи simile notauimus ANALOGON, deoque tribuitur per analogiam, si realitates in eius conceptu regnare videntur, per eminentiam* (excellentiam), si negationes, per reductionem** (via negationis).

* in unendlich-ausnehmender.   ** in geläuterter Bedeutung.

§. 827.

Si in ente necessario quaedam deprehendimus, quae hypothetice necessaria esse est absolute necessarium, quatenus, quae hypotheticam necessitatem, modis similia sunt, §. 108, dicuntur MODORVM ANALOGA,* §. 826. quatenus ea in deo existere hypothetice necessaria absolute necessarium est per essentiam, §. 823, 54. attributa sunt. §. 107. Hinc attributa diuina possunt dini-

di in similiora attributis finitorum, et modis finitorum. Ultima etiam vera sunt attributa, quum ratio sufficiens in essentia dei sit, 1) existentiae eorundem, quatenus contradistinguitur indeterminationi. §. 54. Ens contingens potest esse, qua multa, indeterminatum, §. 34, 134. Ens necessarium, qua nulla, et quidem per essentiam, §. 820. 2) durationis, aeternitatis, et immutabilitatis eorum, quae sunt semel in deo. In contingentibus entibus essentialis limes est ratio sufficiens, cur debeant continuo mutari, dum existunt, interne. In ente necessario essentialis infinitudo est ratio sufficiens oppositi: 3) cur alia loco horum, ab aeterno in aeternum in deo existere potuissent, et hinc 4) cur horum, non aliorum existentia sic, non aliter, determinata fit, non nisi per hypotheticam necessitatem. §. 102.

* das den Zufälligkeiten ähnliche.

§. 828.

SANCTITAS * est realitas entis, qua plures illius imperfectiones vere tales tolluntur, hinc SANCTISSIMUM ** est, cuius realitate omnes eius imperfectiones tolluntur. Iam per omnitudinem realitatum maximarum in deo omnes in eodem imperfectiones tolluntur, §. 142, 808. Ergo deus est sanctissimus.

* Heiligkeit. ** das Allerheiligste.

§. 829.

In deo nulla est imperfectio, §. 828. Ergo nec essentialis, nec accidentalis, nec interna, nec externa, §. 121, 88. Idem patet ex §. 813.

§. 830.

In deo est ratio sufficiens, cur ipsi inexistenti ipsius perfectiones, §. 822, 823. Ergo vis stricte dicta, §. 197. Hinc deus est substantia, §. 199.

§. 831.

Deus habet vim, §. 830. maximam, §. 812. Ergo plurimis maximis actuandis accidentibus sufficientem, §. 203.

§. 832.

Accidentia non existunt extra suas substantias, §. 194. Ergo vis actuandis plurimis maximis accidentibus sufficiens, sufficit actuandis plurimis substantiis. Ergo omnibus, §. 191, 247. Vis alicui actuando sufficientis est POTENTIA.* Hinc OMNIPOTENTIA** est vis actuandis omnibus sufficientis. Deus est omnipotens, §. 831.

* Gewalt. ** Allgewaltigkeit.

§. 833.

Absolute impossibilia nihil sunt, §. 7. Ergo qui posset absolute impossibilia, nihil

posset. §. 469. Deus potest omnia, .§32.
 Ergo dei omnipotentia non extenditur ad
 absolute impossibilia. Impossibile alicui
 est, ad quod actuandum vires eius non suf-
 ficiunt. §. 469. Hoc significatu deo nulla
 res impossibilis. Omnis res ergo nobis et
 omni finito impossibilis deo possibilis est.
 §. 832.

§. 834.

Miracula sunt possibilia, §. 475. Dei
 vis ad omnia possibilia actuanda sufficit,
 §. 832. Ergo deus potest patrare miracu-
 la rigorosa, 477, 833.

§. 835.

Deus potest actuare omnes mundos pos-
 sibles, §. 832. Ergo et optimum, §. 436.
 et imperfectissimum sine exceptionibus,
 §. 442.

§. 836.

Deus est substantia, §. 830, nec habet
 modos, §. 825. Ergo est substantia neces-
 saria, §. 202. nec statum internum habet,
 §. 306. nec modificabilis est, §. 209. Vn-
 de denuo pater, mundum esse non posse
 modificationem dei, §. 388.

§. 837.

Ortus et interitus omnis, ortus ex ni-
 hilo et annihilatio substantiae necessariae
 sunt

sunt absolute impossibiles; deus est substantia necessaria, §. 826. Ergo ortus et interitus omnis in deo est absolute impossibilis, §. 227, 228.

§. 838.

Omnis substantia monas est, §. 234. Deus est substantia, §. 830. Ergo monas est, et ens simplex, §. 230. Posita summa dei simplicitate, tollitur quidem eum via ratione compositum esse partibus extra partes, §. 224. non autem tollitur diuersitas plurium in deo, §. 817, realissima, §. 807. quia etiam in finitis falsum est, omnia realiter diuersa esse extra se inuicem posita, §. 755.

§. 839.

Deus est ens necessarium, §. 823, 824. Omnis entis necessarii determinationes sunt absolute et interne immutabiles, §. 132. Ergo deus absolute et interne est immutabilis, §. 126, 127. Idem sic patet: si deus absolute et interne mutabilis esset, saltim quaedam eius perfectio interna posset post aliam existere, §. 124. Hinc illius, quae ante eam existere potuisset, posset tolli existentia. Haec est realitas deo interna, §. 37. Ergo quaedam ex realitatibus dei possent separari ab aliis, §. 72. quod contra summam dei unitatem, §. 821.

§. 840.

Si deus esset compositus, esset extensus,
 §. 241. ipsique vis inertiae tribuenda esset,
 §. 832, 294. Hinc esset materia, §. 295.
 Ergo diuisibilis, §. 427. adeoque interne
 mutabilis, §. 244, 126. quod contra, §. 8. 9.
 Ergo deus est ens simplex, §. 224. Quum-
 que sit substantia, §. 830, est monas, §. 230.
 Denuo patet, errare materialistas vniuersa-
 les, §. 395.

§. 841.

In deo non sunt simultanea extra se in-
 uicem posita, partes ipsius, §. 840. hinc
 nec spatium, §. 239. Ergo deus non est
 extensus, nec eo significatu spatium replet,
 quo extensa illud replere dicuntur, §. 241.

§. 842.

Deus non habet magnitudinem quanti-
 tatiuam, §. 8. 8, 243. licet sit ens maximum,
 §. 161. plurimarum maximarum realitatum,
 §. 807, 812. Denuo patet, deum esse indi-
 uisibilem et absolute quidem, §. 244.

§. 843.

Omnitudo realitum, quae esse possunt,
 maximarum est gradus realitatis maximus,
 §. 247, 248. Hic deo enti realissimo con-
 uenit, §. 807, 812. Ergo deus est ens infi-
 nitum reale, §. 248. Idem patet ex eo,
 quod

quod deus ens necessarium, §. 823,
258.

§. 844.

Omnis dei perfectiones habent gradum realitatis suae, quem in ente habere possunt, maximum, §. 812. Hinc et ipsae omnes sunt infinitae, §. 248. Ad summam cuiusuis harum perfectionum realitatem pertinet consensus in ente perfectissimo, §. 139, 140. Ergo in quo una infinita realitas, in eo omnes, in quo omnes in eo summae, §. 843. Ergo in quo una infinita realitas, in eo omnes, in quo omnes in eo summae, §. 843. Ergo in quo est una realitas infinita, deus est, §. 811. Hinc colligi potest, qua ratione plures perfectiones dei possint, nunc hae, nunc illae, ceu conceptus primi, sumi, §. 816, et cur nequeat extra deum aequa potens, ac ipse, auctor mali admitti. MANICHAEISMVS est sententia aequa potentem deo auctorem mali ponens existere, et error est.

§. 845.

Deus est actu, quicquid esse potest, qua perfectiones internas, §. 843, 259. Denuo patet, deum esse interne immutabilem, §. 252, et ens necessarium, modo caueatur circulus, §. 843, 256.

§. 846.

Plures dii sunt impossibilis. Dum enim essent plures partim essent diuersi, §. 74, hinc esset in vno, quod non esset in altero, §. 38. Hoc aut esset realitas, aut negatio, §. 36. Si realitas esset, ille, cui deesset, non foret deus, §. 807. Si negatio esset, ille, cui inesset, non foret deus, §. 808. Si poneretur vna realitas esse in vno, sed alia aequipollens in alio, in neutro esset omnitudo realitatum, hinc neuter esset deus, §. 807. Quum ergo deus, quem hucusque meditati sumus, §. 811 845. ita sit summe vnum omnium realitatum maximorum absolute inseparabilem, §. 821, vt aliud vnum alterumue ab hoc diuersum, non sit, nec esse possit, quod deum esse necessarium esse, hucusque vidimus, §. 811 845. deus, quem hucusque meditati sumus, deus est vnicus, §. 77. POLYTHEISMVS est sententia plures deos ponens, et error est Nos potius vere in deo summam vnicitatem veneramur, qua ens maximum §. 842. ab omnibus, etiam maximis in suo genere, e. g. natura mundi optimi vniuersa, et spiritu finitorum maximo, per plurimas maximas differentias, §. 844, distinguitur, §. 173. Haec differentia maxima extenditur ad ipsas relationes ita, vt talis et tanta relatio inter rem, quae deus hucusque consideratus non est, et tertiam in-

terce-

tercedere nequeat, qualis et quanta inter hunc deum, et datam rem tertiam, §. 812, 817. Hac summa vnicitate dei tollitur quidem aequalitas ullius rei, quae non est deus, etiam si alias maxima, cum eodem, et similitudo non solum paene totalis, sed etiam tollens infinitam dissimilitudinem inter deum et alia omnia ponendam. §. 844. non vero tollitur pluralitas maximorum intra deum et horum summe eorundem infinita simul differentia respectiva, §. 37, 174. sed potius ponitur in infinitis characteribus, deum a rebus omnibus quid distinguat, §. 67.

* die Vielgötterey.

§. 847.

Denuo patet dei simplicitas. Si enim deus compositus foret, eius partes essent substantiae extra se positae, §. 245, 282. Harum vniuersaliter tantum esset substantia infinita, §. 846. Ergo reliquae finitae, §. 77, 248. Hinc in deo ponendae essent quaedam imperfectiones absolute necessariae, §. 250, 155. Quod contra, §. 828.

§. 848.

Deus non habet figuram, §. 280, 847. ANTHROPOMORPHISMVS CRASSIOR est error deo figuram e. g. humanam tribuentium, SUBTILIOR est error, qui deo

imperfectiones rerum finitarum e. g. hominum tribuit, §. 828.

§. 849.

In deo non sunt successiva, §. 839, 124. Ergo nec est in deo tempus, §. 239. Non est in tempore ita, ut partem successuum constituat, §. 124, 837. Dumque ortus et interitus ipsi sunt absolute impossibilis, §. 837. habet durationem, §. 299. maximum, §. 812. solam realiter infinitam, §. 844, 846 hinc aeternus est, §. 302. et omni tempori coexistens sempiternus, §. 303, fuit, est, erit, §. 298. Deus existit.

§. 850.

Si ponatur ens contingens aeternum, aeternitas eius multum ab aeternitate dei differt. §. 67 1) Duratio eius continua modificationum successionibus est obnoxia, §. 209, 836. 2) aeternitas eius non habet quidem fines protensionis, at ideo tamen nondum realiter infinita dici potest, §. 259, 849. 3) aeternitas eius efficit tempus sine initio et fine, unde posset infinitum dici, at mathematice, non ideo realiter, §. 248, 849. quia, ens successuum, §. 238, nunquam est actu, quicquid esse potest, qua determinaciones internas, §. 259.

§. 851.

Deus est ens necessarium, §. 823, 824. et infinitum.

infinitum, §. 843. Hinc est ens a se et independentis, §. 310. Existit §. 849; ita, ut non sit caussatum extra ipsum positi alterius, causa effectuum suorum simpliciter talis, §. 318. Omnes dei perfectiones sunt realiter infinita, §. 844, hinc nulla perfectio dei est caussatum extra deum positi, nec esse potest, §. 381, 248, 310. At passio esset praedicatum dei, quod esset caussatum alicuius extra deum positi, §. 210. Ergo deus est omnino impassibilis, a nulla re extra se posita patitur, nec idealiter, nec realiter, §. 212, nec quicquam extra eum positum in eum agit, §. 210, ergo nec reagit, §. 213. omnis dei actio in uniuersum est sine reactione, tam ideali, quam reali. §. 212.

§. 852.

IMAGINES* sunt 1) signa figurae alterius. Iam deus non habet figuram. §. 848. Ergo imagines dei hoc significatu sunt impossibilis §. 347.) 2) alteri in notabili gradu similia. Quum omne ens deo in aliquo gradu sit simile, §. 265, omne perfectius ens erit imago dei, §. 70, 811, quoque erit perfectius, hoc erit deo similius, hoc ergo maior imago dei, §. 265, 160.

* Bilder und Gleichnisse.

§. 853.

Mundus est totum actualium finitorum,

§. 354.

§. 354. Deus non est totum actualium finitorum § 844. Ergo deus non est mundus: nec hic, nec ullus mundus deus est. Idem patet ex § 361, 823, ex §. 365, 839. ex 370, 837. ex §. 388, 843.

§. 854.

Hic mundus habet caussam efficientem extramundanam, §. 375, 388, eamque substantiam necessariam, §. 381, 319. Ergo substantia necessaria est possibilis, §. 333, 69. Si substantia necessaria est possibilis, est actualis, §. 109, et sempiterna, §. 302. Ergo substantia necessaria, existit. Deus est substantia necessaria, §. 836. Ergo deus existit.

§. 855.

Deus est ens extramundanum, §. 843, 388. mundusque nec essentiale, nec essentia, nec attributum, nec modus, nec modificatio, nec accidens dei, §. 843. Deus non est substantia unica, §. 391. SPINOZISMVS THEOLOGICVS est sententia tollens deum ens extramundanum, et error est.

§. 856.

Sicut existentiam dei, §. 811. probat a priori, sic §. 854. eandem sifstit euictam a posteriori, uterque independenter a propositionibus, quas egoismus. §. 392, idealismus, §. 402, et materialismus tollunt, §.

391. Ergo conuincendis de existentia dei egoistis, idealistis, materialistis, etiam quatalibus, adhiberi possunt.

§. 857.

Deus non est materia, §. 295, 841. ergo est immaterialis, §. 422. Deus non est corpus, §. 296. Ergo est incorporeus, §. 422. Ergo est incorruptibilis physice, §. 746. Idem patet ex §. 837.

§. 858.

Mundus perfectissimus est in finitis imago dei maxima, §. 436, 852, in mundo substantiae, §. 400, 857, in substantiis spiritus, §. 402, 531. in spiritibus intellectu maximo gaudentes, §. 637. et in intellectu maximo gaudentibus felicissimi, §. 787, a malo quocunque, praesertim morali, remotissimi, §. 788, 813, sanctissimi, §. 828.

§. 859.

Natura dei (naturans cf. 466.) est complexus perfectionum ipsius internarum, §. 430, quibus est causa effectuum suorum simpliciter talis et impassibilis, §. 851. Ergo quicquid est absolute possibile, deo est physice possibile, §. 833. nihilque deo physice impossibile, quod non esset in se impossibile §. 469, 833. vnde deo nihil physice necessarium, quod non simul abso-

absolute necessarium foret, absolute contingentia sunt etiam deo phylice contingentia, §. 469, 104, non praeternaturales solum omnes, sed et supernaturales euentus mundi. §. 474, 475.

§. 860.

Si naturalista significatu generaliori supernaturales euentus in hoc mundo negat omnes, ob negatam eorundem hypotheticam possibilitatem, errat. Quum enim miracula etiam in nexu cum deo extra eadem ponendo, §. 855, 474. sint possibilia, §. 834, habent etiam possibilitatem extrinsecam. §. 16, 859.

§. 861.

Gradui realitatis in deo, et omnibus eius perfectionibus homogeneus est impossibilis, §. 843, 844. dum deo et omnibus eius perfectionibus vnicitas conuenit, §. 846, 844. Ex quantitate itaque homogena pro vna assumta non potest gradus realitatis in deo et omnibus eius perfectionibus obuius intelligi. Ergo nec deum, nec ullam eius perfectionem possumus metiri, §. 291. Quod metiri non possumus, IMMENSVM * est. Ergo deus et omnes eius perfectiones sunt immensa. Quam immensitatem et hinc intelligimus, quia mensus tot claras perceptiones habeat operter,

ter, quot partes, gradus, vel varia, sunt in eo, quod vere metitur. Hinc deum vere mensus aut quicquam deo interni deberet habere claras perceptiones realiter infinitas, quae non cadunt in ullum intellectum finitum, §. 844.

* unermesslich.

§. 862.

Deus est in se conceptibilis, §. 632, 809. et homini, §. 804-1000. et multis modis recte, immo realiter, definiri potest, §. 816. **C O M P R E H E N S I B L E** * dicitur, cuius possibilis est **P L E A C O G N I T I O** ** i. e. omnem ignorantiam excludens, hinc historica, philosophica, mathematica completa. **I N C O M P R E H E N S I B L E** **A L I C V I** *** est, ad cuius plenam cognitionem acquirendam vires illius non sufficiunt, et quo magis huic ab illius cognitione plena abesse necessarium est, hoc ipsi datum est incomprehensibilius. **Q U O** **q u i d** maius est, hoc difficilior vel impossibilior eius est cognoscenti finito comprehensio. §. 160, §27. hinc maximum finitis omnibus maxime incomprehensibile est. §. 261. **D E I S M V S** est sententia nihil paene de deo conceptibile esse ponens, nisi eius forsan existentiam, et error est, licet deus et omnia in eo nobis, et finitis omnibus maxi-

maxime sint incomprehensibilia, §. 861,
866.

* fasslich, ergründlich, erforschlich, erschöpflich.
** völlige, gänzliche Kentniss.
*** einem unfasslich, unergründlich, unerforschlich, unerschöpflich.

S E C T I O . II.

I N T E L L E C T U S D E I .

§. 863.

Distincta cognitio est realitas, §. 531. In deo sunt omnes realitates, §. 807. Ergo deus distincte cognoscit. Ergo habet intellectum, est substantia intellectualis, §. 830. spiritus, §. 402.

§. 864.

In deo sunt omnes realitates maxima, §. 812. Quo plura, quo distinctius cognoscuntur, hoc distincta cognitio maior est, §. 634. Ergo distinctissima erit cognitio distincta omnium, §. 161. Iam omnium distincta cognitio est possibilis, §. 632. Ergo in deo est cognitio omnium distincta, eademque distinctissima.

§. 865.

Intellectus dei summus est, §. 863, 812. et immutabilis, §. 839. Ergo in eo non sunt praeuiiae sequentesque cogitationes, §. 125. Summus est, dum plurimorum, maximo-

maximorum, plurimas, clarissimas notas, fortissimis in sociis diuersissimisque, repre-
sentat. Ergo dei intellectus profundissi-
mus, patentissimus, purissimus est.
§. 637.

§. 866.

Deus semet ipsum, quam fieri potest,
plenissime cognoscit. §. 865. Cognitio de
deo est THEOLOGIA SIGNIFICATV LA-
TIORI, THEOLOGIA, qua deus seipsum
cognoscit, EXEMPLARIS (*αρχετύπος*) est,
quatenus illi similes theologiae finitorum
intendenda sunt, §. 346.

§. 867.

Deus omnia repraesentans omnes mun-
dos possibiles sibi repraesentat, §. 864. Haec
est perfectio dei interna, §. 37. eiusdem es-
tentia, §. 816.

§. 868.

Deus omnes omnium finitorum essen-
tias distinctissime cognoscit, §. 864. Qua-
tenus ergo essentiae rerum in intellectu dei
repraesentantur, ab eo dependent, §. 14.
in eodem aeternae, §. 849.

§. 869.

Deus omnes mundos possibiles sibi re-
praesentat distinctissime, §. 807. Ergo et
optimum, §. 436, et imperfectissimum, §.

442. et hunc. MUNDVS, quatenus sensitiue repraesentatur, SENSIBILIS* (ad-spectabilis,) quatenus distincte cognoscitur, INTELLIGIBILIS ** est. Deus mundum hunc intelligibilem distinctissime cognoscit. Ergo omnes huius mundi monades, omnes eiusdem animas distinctissime cognoscit. §. 864. Distinctissima animae humanae cognitione pollens est SCRUTATOR CORDIVM*** Ergo deus est scrutator cordium, §. 740, et singulae monados, singulae animae repraesentationem mundi sensibilis perspicit, §. 400, 741. et multo quidem perfectius, ac data monas, data anima semet ipsam nouit, suamque mundi repraesentationem, §. 864.

* die Welt, als ein Schauspiel der Sinnlichkeit.

** die Welt, als ein Gegenstand des Verstandes. *** Hertzens - Prüfer.

§. 870.

In deo non est cognitio sensitiua, §. 864, 521. Ergo non habet facultates cognoscitivas inferiores, §. 520, nihil ipsi obscurum, nihil confusum, hinc nullam rem alia clarius cognoscit; §. 528. nec attendit, nec abstrahit, §. 529, nec reflectit, nec comparat, §. 626.

§. 871.

Quum deus signata omnia distinctissime cogno-

cognoscat, habet omnium intuitum, §. 620, 864. Omnia etiam signa cognoscit, et omnem animarum in mundo cognitionem symbolicam, §. 864, 869. Nec tamen signorum vñquam maior vel minor in ipso est perceptio, quam signatorum, §. 870, vtraque semper maxima, 864.

§. 872.

Deus omnem nexum distinctissime sibi repreäsentat, §. 864. Ergo habet summam rationem, §. 640. Summa eius ratio est, dum est intellectus summus, hinc immutabilis, sine omni ratiociniorum successione, §. 865. maximum plurimorum nexum perspiciens. §. 645.

§. 873.

Cognitio dei est summae extensionis et maiestatis, exactissima, §. 864, et ordinatissima, §. 822, citra omnem ignorantiam et errorem, angustias et leuitatem, in qua nihil tumultuarii, § 15. clarissima, distinctissima, veritatis omnis, hinc certissima, in qua nihil obscuri, nihil confusi, nihil inadequati, nihil incompleti, nihil impuri, nihil superficiarii, probabilis, dubii, vel improbabili, nihil mortui inertis et speculativi, §. 669, 671. Distinctissime cognoscit omnia principia certa, omnia eorum principiata, omnem principiorum princi-

piatorumque nexum, §. 864, 872, ergo cognitio ipsius est summa scientia. Deus distinctissime cognoscit omnes animarum ignorantias, errores, cognitionis angustias, exilitates, quicquid in eiusmodi cognitione crassi et tumultarii, noctis, confusonis, inadaequationis, incompletionis, impuritatis, omnes animarum certitudines morales, probabilitates, dubia, improbabilitates, opiniones, argumenta, scrupulos, intertes et mortuas speculationes, §. 869.

§. 874.

Deus scit, §. 873. I) omnes omnium determinationes, quatenus illa, ut mere possibilia, spectantur. Haec est SCIENTIA SIMPLICIS INTELLIGENTIAE.*

* die Wissenschaft des Möglichen.

§. 875.

Deus scit, §. 873. II) omnes determinaciones actualium, 1) huius mundi, SCIENTIA LIBERA (visionis), * 2) praeterita RECORDATIONE DIVINA, ** 3) praesentia, SCIENTIA VISIONIS, *** 4) futura PRAE-SCIENTIA. **** SOCINIANISMVS PHILOSOPHICVS est sententia tollens praescientiam diuinam futurorum contingentium, et error est.

* die freie Wissenschaft. ** das Angedenken.

*** Schm. **** Vorhersehung Gottes.

§. 876.

§. 876.

Deus scit omnes determinationes actuallium 2) alterius mundi, quam hic, SCIENTIA MEDIA.* Pro quo quis euentu huius mundi existere posset aliis, §. 363, 324. Qui quis autem haberet sua conjectaria in indefinitum per omnes status mundi sequuturos partialiter diuersa, §. 488. Ergo si vel pro vno tantum euentu huius mundi existisset aliis, mundus hic esset per omnes status illi euentui successuos, immo antecedentes etiam, §. 357, 278. partialiter aliis, quam est. Ergo quicquid loco cuiusvis euentus in hoc mundo existere potuisset cum omnibus suis conjectariis, deus scit, scientia media, §. 378.

* die mittlere Wissenschaft Gottes, oder dessen Einsicht bloss möglicher Welten.

§. 877.

Deus sibi status praesentis mundi semper distinctissime conscientius est, §. 875. Ergo nunquam dormit, §. 556. Idem patet ex §. 870. Non sentit, ut nos, §. 870, 544. sed per eminentiam Scientia visionis, §. 875. vigilans, §. 552, 826.

§. 878.

Aeternam deus sibi rem futuram representauit, quantum potest. 875, 843. Ergo dum illa sit in mundo praesens, nihil ad cogni-

cognitionem dei accedit, §. 161, quamquam ipsa ex obiecto praescientiae mutetur in obiectum visionis, §. 125. Aeternum deus sibi rem praeteritam repraesentabit, quantum potest, §. 875, 843. Ergo dum praesens fiet praeterita, ipsa quidem ex obiecto visionis mutabitur in obiectum recordationis, nihil autem de cognitione dei decedet, §. 161. Deus omnes huius mundi successuos status aeternum intuetur, §. 875, vnde cogitari potest cognitionis diuinae interna immutabilitas, §. 839.

§. 879.

Qui errare non potest, INFALLIBILIS* est. Ergo deus est infallibilis. §. 873. Minima infallibilitas est, si cui unicum tantum minimum verum cum falso confundere est minime impossibile; quo ergo plura, quo maiora quis vera cum falsis confundere nescit, quo maior talis confusionis impossibilitas, hoc magis est infallibilis. Dum ergo deo maximam infallibilitatem tribuimus, §. 812, eum veneramur, plurimas maximas veritates cum ullo falso confundere absolute nescium.

* unfehlbar, unbetrieglich.

§. 880.

Certitudo minima est minime clara unius minimae veritatis cognitio, §. 161. Quo clarius,

rius, quo plures, quo maiores veritates cognoscuntur, hoc maior erit certitudo. §. 160. Dum ergo deo summam tribuimus certitudinem subiectuam, §. 873, 812. eum veneramur plurimas maximas veritates distinctissime cognoscentem. Idem deus est obiectus certissimus, §. 93, 812, dum summa eius veritas est, §. 822, et existentia per essentiam ipsius et existentiam cuiuslibet finiti demonstrabilis, §. 856.

§. 881.

Scientia dei libera est perfectio eius respectiva, §. 875, 815.. Quumque absolute necessarium est eam esse verissimam, §. 879, mundum hunc deo sistit existentem in et per se contingenter, §. 361, hinc eam non, nisi hypothetice, necessariam esse est absolute necessarium, §. 102. Ergo scientia dei libera est analogon modi, §. 827.

§. 882.

SAPIENTIA . nexus finalis GENERATIM* est perspicientia, et quidem finium SAPIENTIA SPECIATIM,** remediorum PRUDENTIA. *** Hinc deus est omnisapientissimus, §. 872, dum omnisapientissimum dicimus, veneramur 1) omnes fines, 2) omnia remedia, 3) omnes eorundem nexus possibles, §. 343. 4) qua omnes qualitates, 5) omnes quantitates, 6) in maximo nexu

possibili 7) certissime ardentissimeque per-
spicientem, 880, 873.

* Weisheit überhaupt.   ** insonderheit.
*** Klugheit,

§. 883.

Deus omnes fines scit, hinc et optimos,
et pessimos, quis ex iis possit esse reme-
diū alterius, hinc omnem omnium fini-
um subordinationem possibilem, omnem
etiam coordinationem, §. 315. omnes fco-
pos secundum quid, et simpliciter vlti-
mum, §. 343., secundum omnem ipsorum
bonitatem, et bonitatis gradum, omnem
cum remedii nexum possibilem, ita ut
ipsi quidem nunquam ullus videatur aliis,
quam est, §. 879, ut tamen simul cognoscat,
quomodo videatur quisque finis
omnibus et singulis animabus eum cognoscentibus, §. 869. Ergo deus de finibus
optimis optime nouit, quod fint optimi,
§. 882.

§. 884

Deus nouit omnia remedia, hinc et
optima, § 582. quibus positis ponitur sum-
ma perfectio, §. 187. Iam positis reme-
diis ponitur finis, §. 326, 341. Ergo re-
media optima fini optimo subordinantur.
Deus nouit ea, quatenus optimo fini sub-
ordinantur, quomodo, et in quantum
subordinentur. §. 883.

§. 885.

§. 885.

REMEDIUM CERTVM * est, quod re vera tale est ac tantum, quale quantumque cognoscitur, hinc opponitur apparenti, quod videtur solum, et aut prorsus non est, aut non est tantum, quantum videtur, et incerto, cuius vera bonitas, gradusue bonitatis non liquet. Remedia optima sunt certissima, et quatenus non sunt apparentia, et quatenus deus certissimus est, et de bonitate, et de gradu bonitatis eorundem, §. 882, nihilo tamen minus omnes de iisdem dubitationes animarum possibiles perspiciens, §. 869, 873.

* ein gewisses Mittel.

§. 886.

Quo foecundius remedium est, hoc maior illo posito ponitur perfectio, §. 166, 341. Ergo media foecundissima sunt optima, et vice versa, §. 187. Deus nouit remedia foecundissima, §. 884. quantumque quodlibet foecunditatis habeat, §. 882, quantumque cuilibet foecunditatis a datis animabus adscribatur, §. 873.

§. 887.

Remedia optima sunt completa, §. 886, ad finem optimum, §. 884. Ergo non sunt incompleta, §. 81. Si abundantia fo-

rent, quaedam haberent ad finem nihil facientia. Ergo bonum non actuantia, §. 341, neque tamen prorsus sterilia, §. 23. Hinc mala, §. 146. Ergo remedia optimâ sunt fini optimo adaequata. Deus nouit remedia fini optimo adaequata, §. 884. Remedia certa et adaequata sunt **FINEM EX ASSE CONSEQUENTIA.*** Deus nouit remedia finem optimum ex asse consequentia, §. 885.

* den Zweck völlig erreichen.

§. 888.

Actuatio finis per remedia, quae eum ex asse consequuntur, paucissima est **VIA BREVISSIMA.*** Uſus mediorum optimorum semper est via breuissima. Tunc enim actuatur finis per remedia eum ex asse consequentia, §. 887, quorum singula sunt foecundissima, §. 886, nullum abundans, §. 887. Erunt hinc, quae esse possunt, paucissima, §. 161. Deus omnem nouit viam breuissimam, §. 887.

* der kürzeste Weg.

§. 889.

OMNISCIENTIA* est scientia omnium. Deus est omniscientissimus, §. 873. Quum eum talem dicimus, veneramur qualem, §. 863 - 888. exhibent.

* Allwissenheit.

SECTIO III.
VOLVNTAS DEI.

§. 890.

Deus omnes omnium perfectiones imperfectionesue intuetur distinctissime, §. 889, 871. Quicquid in deo est, maxima est ratio, §. 23, 812. Hinc intuitus perfectionum imperfectionumue in eodem maxime viuus est, §. 669, 873. Ergo deo complacentia et displicantia conuenit, §. 655. summa, §. 812.

§. 891.

Complacentia et displicantia dei non sunt, nisi verissimae, §. 880. distinctissimae, §. 870, rationalissimae, §. 822, nunquam est totaliter indifferens, §. 653, nec vñquam partialiter erga vñlēm rem, §. 654, nec voluptatem, nec taedium, §. 656. nec appetitum, nec auersationem sensiriua habet, nec instinctus, nec fugas, §. 677. nec affectus, §. 678, nec voluptates, nec taedia apparentia, §. 655.

§. 892.

Quum deus se, vt bonum tantum, vt optimum sanctissimum intueatur distinctissime, §. 866, 828. purissimam ex se voluptatem haurit, §. 661. Haec summa dei acquiescentia in se ipso, 682. Theologia exempl-

exemplaris est suauissima, §. 866. Deus ex nulla re merum taedium habet. §. 891, 661. Displacentia eius et complacentia omnis est immutabilis, §. 839. Hinc nescit voluptates et taedia transitoria, §. 662, nihil ipse molestum, §. 658. Nec summa eius displacentia summam voluptatem obscurat vlo modo, §. 870, nec quicquam extra ipsum in eo potest voluptatem aut taedium ullum actuare, §. 851.

§. 893.

In deo est scientia libera huius mundi, quum tamen et nullius, et aliis esse possit, §. 881. Non tamen existit in deo huius mundi scientia libera, nisi vi dei, §. 851, 197. Ergo vim suam determinauit deus ad scientiam liberam non nullius, non aliis, sed huius mundi actuandam. Ergo deus appetit et auersatur, §. 663. Iam non appetit, non auersatur sensitiue, §. 891. Sequitur tamen appetitio eius et auersatio cognitionem, §. 668, 822. Ergo vult et non vult, habet voluntatem et noluntatem, §. 689, summam, §. 812. i. e. summam omniscientiam perfectissime sequentem, §. 668, 889.

§. 894.

VOLVNTAS NOLVNTASVE cognitio-
nem intellectus mathematicam sequens, §.
appetens pro gradu bonitatis in appeten-
dis

dis distincte cognito, auersata pro gradu imperfectionis in auersandis distincte cognito, est PROPORTIONALIS INTELLECTVI,* qui si rem tam bonam malamue sifstat, ac est, est VOLVNTAS NOLVNTASVE PROPORTIONALIS OBIECTIS.** Ergo voluntati noluntatique diuinae conuenit proportionalitas, §. 893, summa, §. 812, dum distinctissimam summe et infallibilem graduum perfectionis et imperfectionis cognitionem sequitur, §. 879, 883.

* Wollen und Nicht-Wollen, so der Einsicht des Verstandes. ** so den Gegenständen angemessen.

§. 895.

Deus, dum vult, §. 893, agit, §. 210. Actiones dei omnes a sufficienti principio interno agenti deo dependere possunt, §. 833, et dependent, §. 851. Ergo actionibus diuinis ipsique deo conuenit spontaneitas, §. 704, eaque summa, §. 872, dum ad plurimas maximas actiones sufficit §. 706, 832. Dei actiones maxime spontaneae erunt aut immanentes, aut transentes, §. 211.

§. 896.

Deus est liber a coactione interna absoluta, §. 710, 702. et physica, §. 710, 859. et externa tam ideali, quam reali, §. 707, 851. adeo-

adeoque etiam morali, §. 723, motiuorum, §. 726. ad actiones inuitas per violentiam secundum quid, §. 714. ab illecebris, minis, suasionibus, dissuasionibus, extorsionibus, §. 728.

§. 897.

Omnis actiones sunt in potestate dei positae, §. 708, 849. Si ergo quaedam actio et opposita ipsi actio quaecunque est possibilis in se utraque, §. 15 i. e. si quaedam actio est contingens in se, §. 104, hinc et oppositam contingentem in se actionem habet, §. 104. utraque est in potestate dei posita. Ergo omnes actiones in se contingentes sunt deo liberae ratione exsequutionis et indifferentes qua exercitium actus, §. 708. quia respectu dei possibilitas utriusque physica summa est, §. 844. Hinc actuatio huius universi, aut nullius, aut alius, fuit deo libera ratione exequutionis, §. 835. Indifferens fuit, qua exercitium actus, tam erga mundum optimum, quam erga imperfectissimum, idemque est, et erit, §. 849.

§. 898.

Quum deus se in agendo determinet pro lubitu, §. 893, 712, eoque distincto, §. 893 habet libertatem, §. 719, eamque summam §. 812. i. e. maximas plurimas actiones distinctissimo pro lubitu actuantes, §. 725,

FATALISMVS, sententia libertatem diuinam tollens, error est.

§. 899.

Deus vult liberrime, §. 898. Ergo bonum, §. 719, 665. Deus auersatur liberrime, §. 898. Ergo malum, §. 719, 665. Volitio s. amor boni, odium s. nolitio mali in deo infinita sunt, §. 844, 1) extensiue, dum amat omne bonum, odit omne malum, §. 898, 889. 2) protensiue, dum aeterna sunt, §. 849, et 3) intensiue, dum proportionalisima, §. 894. Volitio nolitione diuina extensiue infinita, quia non esse potest in deo scientia mortua et mere speculatiua, §. 873. fertur in obiecta 1) simplicis intelligentiae, vniuersalia, quae nobis notiones exhibent, et quicquid in iis est boni malive erga quod deus non potest esse totaliter indiferens. §. 891. 2) scientiae mediae, actualia vniuersi alterius, 3) scientiae liberae, §. 874-876. VOLVNTAS DEI, quatenus obiecta scientiae liberae, s. actualia huius vniuersi appetitur, CONSEQUENS, * quatenus fertur in vniuersalia et actualia alterius vniuersi ANTECEDENS ** dicitur, per reductiōnem, §. 826, 695, illa efficiens, §. 671. utrāque efficax, antecedens etiam, non tantum, quia seria, sed etiam, quia est in motiuis decreti, §. 675.

* der nachfolgende,
Wille Gottes.

** der vorhergehende

§. 900.

VOLVNTAS est IMPERSCRVTABILIS,^{*}
 cuius caussae impulsuæ sunt incomprehensibles. Iam caussae impulsuæ voluntatis diuinæ sunt distinctissimus ipsius lubitus, §. 898, hinc deo interna perfectio, §. 37. nobis incomprehensibilis, §. 862. Qui quaedam dei motiuæ in aliquo distinctionis gradu concipit, non perscrutatur voluntatem diuinam, §. 862. Hinc nec intendens aliquam motiuorum diuinorum intellectionem voluntatem dei fingit sibi perscrutabilem, §. 664. Quo plures caussæ impulsuæ certæ voluntatis, quo minus plene possunt cognosci, hoc est voluntas imperscrutabilior, §. 160. Hinc quum voluntas dei nobis imperscrutabilis maxime, §. 812, dicitur, cogitamus 1) plurima ipsius motiuæ plene non cognosci, 2) plurimum abesse quodvis eorum a comprehensione nostra, 862, 898.

* ein unausforchlicher Wille.

§. 901.

ACTIONIS liberae conformitas cum ratione sua, hinc lege, §. 83. morali, §. 723. est eiusdem RECTITVDO, * quatenus ergo omnes actiones dei liberrimæ, §. 898, 725. summam conformitatem habent, §. 176. cum lege optimi, §. 822, morali, §. 723: Optimum libere iungatur optimo, sunt rectissimæ. Summa voluntati diuina rectitudi-

do conuenit, §. 899, sanctitas, §. 828,
moralis, §. 723.

* Richtigkeit einer Handlung, oder Gesetzmäßigkeit.

§. 902.

Actiones dei liberrimae non sunt absolute necessariae, dum earum oppositum est in se possibile, §. 102. Omnes actiones dei transeuntes in mundum, § 854, 211. habent oppositum in se possibile, §. 361. Hinc nullae earum sunt absolute necessariae. Quumque omnium liberrimarum dei actionum oppositum possit per omnipotentiam dei actuari, §. 897. nulla earum, nec adeo vlla dei actio in mundum est ipsi physice necessaria, 470, 859. adeoque nec vlla moraliter necessaria eo sensu, ac si per libertatem oppositum ullius deo redderetur physice impossibile, §. 723. Quum tamen summa dei libertas se semper rectissime determinet, §. 901, dum sunt omnes eius actiones moraliter sanctissimae, sunt moraliter necessariae, §. 723, 724.

§. 903.

BONITAS * (benignitas) est determinatio voluntatis ad faciendum alteri bene. BENEFICIVM ** est actio alteri utilior ex bonitate profecta. Bonitas minima esset minima voluntatis propensio s. dispositio unius minimi boni in unicum minimum i.e. minime

dignum conferendi. §. 161. Quo ergo magis, quo plura, quo maiora, beneficia, in quo plures, quo digniores, conferre appetit bonitas, hoc maior est, §. 160. Beneficium est maius bonum, §. 336, 187.

* Güthigkeit. ** Wohlthat.

§. 904.

Deus vult beneficia aliis conferenda, §. 903, 899. Ergo benignus est, §. 903 summe, §. 812. Dum benignissimum dicimus deum, veneramur infinite amantem et aeternae, §. 899. et immutabiliter, §. 839, plurima, maxima beneficia plurimis, dignissimis conferre, §. 903.

§. 905.

Amor hominum PHILANTHROPIA * est, amorem amari mutuum proportionatum volens ZELOTYPIA ** est, qui cum misericordia, fauore, benevolentia, clemencia vniuersales in deo sunt et maximi, §. 684, 904. Quumque constans amor intensus sit FIDELITAS, *** deus aeternum amans infinite summe fidelis est, §. 904, 812.

* Menschen-Liebe. ** Liebes-Eifer. *** Treue.

§. 906.

Bonitas erga personas s. spiritus proportionalis est IVSTITIA,* cf. E. §. 317. Iustitia minima esset minima bonitas minimam, mini-

minime claram, minime certam, minime viuam cognitionem mathematicam sequens, §. 903, 161. Quo ergo 1) intensius amat 2) quo plura 3) quo maiora 4) in quo plures beneficia conferre pro gradu perfectionis imperfectionisue in spiritu cognito, 5) quo clarius, 6) quo certius, 7) quo ardentius gradus ille cognitus est, hoc maior est iustitia, §. 903, 160. Deus iustus est, §. 904, 894. summe, §. 812. Dum deum iustissimum dicimus, veneramur summam eius bonitatem §. 904. proportionalissimam, §. 894. pro distin-
ctissima, et infallibili, et maxime viua co-
gnitione graduum perfectionis imperfe-
ctionisue in singulis spiritibus obuiæ plu-
rima maxima plurimis beneficia conferre
paratissimam.

* Gerechtigkeit,

§. 907.

PRAEMIVM* (remuneratio) est bonum contingens personae ob bonum morale collatum. IVSTITIA in conferendis prae-
miis est REMVNERATORIA** quam in deo summa veneramur, §. 906, 812 dum pro omnibus etiam minimis bonis moralibus omnium spirituum, proportionalissima praemia conferre paratissimam suspici-
mus.

* eine Belohnung, Lohn. ** Belohnungs-Gerechtigkeit,

§. 908.

POENA* est malum contingens personae ob malum morale illatum. Tam **P**OENAE, quam **P**RAEMIA quaedam possunt sufficienter concipi ex essentia peccati et natura peccantis, aut ex essentia boni moralis et natura bene agentis, et erunt **NATURALIA**. Quaedam **P**RAEMIA non possunt sufficienter concipi, nisi ex arbitrio ea conferentis alterius, et sunt **ARBITRARIA**. ** Quaedam poenae non possunt sufficienter concipi, nisi ex arbitrio punientis alterius, et sunt **ARBITRARIAE**. ***

* Strafe.   ** willkürliche Belohnungen.

*** Strafen.

§. 909.

In quo sunt mala moralia **PECCATOR*** est. In quo quaedam mala moralia non sunt, respectu eorum est **INNOCENS LATIVS DICTVS** **(insons) cf. E § 319. Peccator, caeteris paribus, non tam bonus est, quam innocens. §. 187 Ergo nec tantum amatus a bonitate proportionalissima, §. 906 Ergo quaedam beneficia deus vult innocentis conferre, quae non vult conferre peccatori, §. 904. Erga haec peccatori non conferenda beneficia deus non est indifferens, §. 891, hinc ea pro distin-
ctissimo lubitu auersatur peccatori confer-
re.

re. §. 898, 669. Ergo beneficiorum eiusmodi vult oppositum, §. 663, 690. Beneficiorum opposita mala sunt §. 81, 903. eaque contingentia, §. 146. Ergo deus vult quae-dam mala contingentia ob mala moralia peccatori inferenda, i. e. poenas. §. 908.

* ein Sünder. ** der Unschuldige in weiterer Bedeutung.

§. 910.

IVSTITIA in inferendis poenis PVNITIVA * est (vindicatiua, vlxix, vindicatrix, nemelis), iustitia punitiua deo conuenit, §. 909, eaque summa, §. 812, dum ad omnia peccatorum omnium peccata proportionalissime punienda est paratissima, §. 906. DIPPELIANISMVS PHILOSOPHICVS sententia, iustitiam dei punitiua tollens, error est.

* die Straf-Gerechtigkeit.

§. 911.

Oppositum praemii naturalis poena naturalis est, oppositum praemii arbitrarii poena est arbitraria, §. 908. Ergo iustitia dei remuneratiua dispensante praemia arbitraria, iustitia vindicatiua poenas irrogat arbitrarias, §. 907, 909. Ipsae poenae naturales respectu eius, sine cuius arbitrario natura peccantis non haberet rationem sufficientem, sunt arbitrariae. §. 908. Par ratio praemiorum naturalium.

§. 912.

Complexus caussarum extra spiritum positarum ad prosperitatem eius miseriamue concurrentium, est FORTVN A BONA et MALA,* per fortunam actuata sunt FORTVITA,** eaque contingentia §. 146, 787. Eiusmodi bona collata spiritui ob bona moralia, praemia sunt, §. 907. nec sufficienter cognoscenda, nisi ex arbitrio dei, §. 854, arbitraria sunt, §. 908. Mala fortuita spiritui illata sunt INFORTVNIA.*** Infortunia spiritui ob mala moralia illata poenae sunt, nec cognoscenda nisi ex arbitrio dei, sufficienter, §. 854, poenae sunt arbitrariae. §. 908.

* gutes und böses Glück.

** Glücks-Fälle

*** Unglüks-Fälle.

§. 913.

Praemia et poenae miraculose et supernaturales in se sunt possibles, §. 475. et hypothetice, §. 860. omnipotentiae diuinæ, §. 833, 834 sunt. arbitrariae, §. 908, 898. non tamen solae, §. 911, 912.

§. 914.

EVENTVS, quicquid in eo est realis et positiui, MATERIALE REMOTVM,* omnimoda determinatio, MATERIALE PROXIMVM,** et quicquid in finitis est eidem negatiui, FORMALE***. eventus dicitur. Hinc mala,

mala, adeoque et poenae, §. 908, aut spectantur materialiter formaliterque simul, et sunt, ut finita omnia, partim bona, partim mala praecise s. formaliter sumta, §. 264. amantur a deo, quatenus sunt bona, odit ea deus, quatenus sunt mala, infinite, §. 899, aut spectantur tantum materialiter, qua materiale remotum, et sunt positiva et realia, tantum obiectum amoris diuini, §. 899. aut formaliter tantum, et non sunt, nisi aut negationes stricte dictae, aut priuationes, §. 137, et sunt tantum obiectum odii diuini, §. 899. aut qua materiale proximum et formale.

* das bejahende. ** die gäntzliche Bestimmung.
*** der mangelhafte Schrancken einer Begebenheit.

§. 915.

Deus vult iustitia punitiva, §. 910. materiale poenae remotum, et quicquid est in proximo realitatis, non vero formale. §. 914. Iam vero contingere easdem huic peccatori, non alii, sed ei, cui sunt proportionalissimae, est realitas, §. 36, 909. Hanc ergo deus vult, §. 899. Hinc et diadicanda distinctio malorum contingentium, §. 146, adeoque tam poenarum, §. 908. quam peccatorum, §. 788, in priuativa et positiva, §. 525.

§. 916.

LONGANIMITAS* (patientia iudicis) est iustitia non nisi optima visa occasione puniens. Deus optimas omnium poenarum opportunitates infallibiliter sciens, §. 889, 879. hoc etiam materiale proximum cuius-uis poenae, dum realitas est, §. 36, volet proportionalissime, §. 894, 914. Hinc summe est longanimis.

* Langmuth, und richterliche Geduld.

§. 917.

IMPARTIALITAS est auersio a deciden-
do ex apparentibus stimulis. In deo ne
stimuli quidem, §. 898. multo minus appa-
rentes possibiles sunt §. 889, 12, dumque
tam ipsos, quam decretum ex iis auerse-
tur sanctissima ipsius voluntas, §. 902, est
impartialissimus.

§. 918.

Impartialis iustitia est **AEQVITAS**.* De-
us iustissimus, §. 906. et impartialissimus,
§. 917. est acquissimus.

* Billigkeit.

§. 919.

SINCERITAS* est bonitas in mente sua
significanda, et haec est in deo, §. 904.
summa, §. 812, dum omnibus, quibus, et
tantum, quantum significare mentem suam
sum-

summa sapientia suadet, signis aptissimis significare paratissimus est. §. 884, 888.

* Aufrichtigkeit.

§. 920.

VERACITAS * est sinceritas in oratione. Sapientia ergo diuina iudicante optimum per orationem mentem diuinam significare, deus est veracissimus. §. 919.

* Wahrhaftigkeit.

§. 921.

Minima minimae naturae duratio vita foret minima. Quo majoris naturae, quo maior est duratio, hoc maior est vita, donec sit maxima summa perfectissimae naturae duratio. §. 430, 161. Deo summa vita tribuenda est, §. 859, 850.

§. 922.

Quum dei vita maxima sit absolute necessaria, §. 921, quia est ipsius essentia, §. 816, et existentia, §. 823, 780. non deus immortalis solum est, sed et *solutus habet immortalitatem absolutam*, §. 781.

§. 923.

Cum summa perfectione metaphysica et physica in deo coniungitur summa perfectio moralis, §. 806, 859, per summam eius rectitudinem, §. 901, quarum distinssime

sibi conscius, §. 866, summa inde voluptate fruens, §. 892, est beatissimus, §. 787.

§. 924.

Deus felix est, §. 923, 787, summe, §. 812, dum 1) omnis ab eo corruptio moralis et miseria non abest solum, §. 813, sed nec esse quidem in eodem potest, physice, §. 859, vel moraliter, §. 902. 2) independenter et a se, §. 851. 3) sine omni mutatione tam ipsorum bonorum, quam intuitus eorumdem est felicissimus, §. 839.

§. 925.

Ens alio perfectius est illo SUPERIVS.*
Deus est spiritus supremus, §. 889, 796.
ENS SVPRAMVNDAVM,** quatenus maiorem perfectionem habet, quam totus aliquis mundus, isque vel optimus, §. 361,
843. Quinque plura entia perfectissima extra se posita sint impossibilia, §. 846,
deus est ens absolute summum.

* etwas höheres. ** etwas über die Welt erhabenes.

CAP V T II.
OPERATIONES DEI.

SECTIO I.

CREATIO MVNDI.

§. 926.

Caussa efficiens actuat effectum, §. 319,
210. Deus est caussa efficiens huius vniuersi,
§. 854. Ergo deus actuavit hoc vniuersum,
aut ab aeterno, i. e. ita, vt mundus
hic non habuerit initium, aut in tem-
pore s. non ab aeterno, § 10. in neutro ca-
su pars mundi, mundo praeexistit, §. 371,
394. Ergo in utroque casu mundus est
actuatus ex nihilo, §. 228, et deus est, qui
eum actuavit ex nihilo, §. 854. Actuare
quid ex nihilo est CREARE.* Ergo deus
est creator huius vniuersi.

* erschaffen.

§. 927.

CREATIO PER EMANATIONEM* esset
actuatio vniuersi ex dei essentia, eiusmodi
creatione 1) mundus non actuaretur ex ni-
hilo, §. 926. Essentia enim dei est ens ne-
cessarium, §. 109. 816, Quod contra, §.
926. 2) aut tota dei essentia, aut pars eius
muta-

mutari posset in vniuersum, §. 870. quod contra, §. 839. 3) pars dei esset extra deum posita, §. 388, deusque compositus, §. 225. duod contra §. 838. Pluribus adhuc modis patet, creationem per emanationem esse impossibilem, §. 7.

* die Schöpfung durch einen Ausfluss.

§. 928.

Omnis monades huius vniuersi sunt entia finita, §. 396, hinc omnes entia ab alio, §. 308, nec possunt vliae actuari, nisi ex nihilo. §. 29, 236 Ergo omnes monades huius vniuersi sunt creatae, §. 926 Ens quod non potest existere, nisi per creationem, est C R E A T U R A . * Ergo omnes huius vniuersi monades sunt creature, et quidem dei, §. 381, 854. Quicquid est in hoc vniuerso substantiale, dei creatura est. §. 396.

* ein Geschöpf.

§. 929.

Omnis spiritus huius vniuersi, §. 404, omnes animae humanae, §. 744, 745. omnia elementa huius mundi sunt dei creature §. 928, 423. actuatae singulae creatione simultanea, §. 238. et instantanea, §. 499, 228. Iam corpora huius mundi sunt aggregata elementorum, §. 155, 420, hinc quicquid in corporibus est substantiale, quotquot habent

habent partes per se subsistentes, sunt dei creaturae. §. 928.

§. 930.

Quod non potest exsistere, nisi ut causatum alterius, nec potest durare, nisi ut caussatum alterius, §. 299. Hinc mundus et omnes eius partes non possunt durare, nisi ut entia ab alio, §. 928, 375 Ergo creatio independentem in creaturis duracionem actuans est impossibilis, nec obiectum omnipotentiae diuinae, §. 833. Creatio huius vniuersi est possibilis, §. 926, 57. Ergo per creationem huius vniuersi non actuata est independens in ipso duratio.

§. 931.

Quicquid non pertinet ad mundi partiumque ipsius substantialium existentiam, non est creatum. §. 926. Iam vero essentiae creaturarum, hinc et malum metaphysicum earundem, §. 146, non pertinent ad earundem existentiam, §. 132, 134. hinc nec essentiae, nec mala creaturarum metaphysica, sunt creata, nisi creatas dici velis omnes creaturae actualis determinaciones, contra notionem. §. 926.

§. 932.

Non exsistere hoc vniuersum, non exsistere ullum vniuersum, est in se possibile,

le, §. 370, 361. Omnia in se possibilia, sunt et deo possibilia, §. 859. Hinc deus potuit, qua omnipotentiam, non creare vniuersum, creare aliud, quam hoc, quo exsistente, hoc non exstisset. §. 379, 926. Creauit tamen hoc impassibilis, §. 851. per summam spontaneitatem, §. 895. creatione libera ratione exsequutionis, §. 897. Ergo liberrime, §. 898.

§. 933.

Deus hunc mundum creauit liberrime, §. 92. Ergo eum creare voluit, §. 893. voluit efficienter, §. 671. hinc et plene, quia infallibilis est, §. 879, adeoque ex motiis completis consequenter. Ergo deus hunc mundum creare decreuit, §. 695. et omni quidem significatu efficaciter, §. 675.

§. 934.

Deus creationem huius mundi decreuit §. 933. voluntate proportionalissima, §. 894. Hinc decreuit huius mundi exsistentiam, pro gradu bonitatis in eadem cognito, §. 926. Alius mundi exsistentiam non decreuit voluntate proportionalissima, §. 379. Ergo tantam bonitatem in exsistentia vlliis alias mundi deus non cognouit, quantum in exsistentia huius mundi cognouit. §. 70. Iam cognitio dei est distinctissima et maxime infallibilis, §. 879. Ergo praelati

lati huius et electi prae reliquis omnibus mundi existentia, §. 697, est, quae mundi esse potest, optima, §. 187.

§. 935.

Posita huius mundi existentia, ponitur summa, quae in mundo esse potest, perfectio, §. 187, 934. In quo mundo ponitur summa, quae in mundo esse potest, perfectio, est ille perfectissimus, §. 185. Ergo mundus hic est omnium possibilium perfectissimus.

§. 936.

In hoc mundo sunt maximarum plurimae, plurimarum maximaes partes, quae in mundo esse possunt, consensus tantus, quantus in mundo esse potest. §. 436, 935. Hic mundus est extensus, protensus et intensus mundorum maximus, §. 437. realliter quidem finitus ita tamen, ut multis modis infinitus dici possit, §. 440. optimus, §. 443, in eodem maximus nexus universalis, §. 441. ordo, §. 444, et maxima, quae esse potest, harmonia, §. 462.

§. 937.

Pone mundum huic mundo perfectione totaliter aequalem, esset extra eundem ponendus, alias pars huius mundi foret, §. 354, 155. Perfectio huius mundi non potest

est extra eundem esse, nec perfectio prorsus aequaliter perfecti posset extra ipsum esse, §. 194. Si ergo talis mundus esset possibilis, duae perfectiones extra se inuicem totaliter aequales essent possibles, quod contra §. 272. Ergo mundus perfectissimus est vnicus, §. 77.

§. 938.

De eo, quod hic mundus sit optimus, possumus certi esse, §. 935, 936. Ergo haec doctrina non est hypothesis philosophica. Qui demonstrationem eius a posteriori poscunt, aut intelligunt, per demonstrationem a posteriori, eam, quae in praemissis suis habet iudicium intuituum, et habent eam, §. 933, cuius praemissas ingreditur: *hic mundus exsistit*, iudicium intuituum, aut postulant discrepantiam huius et deterioris mundi experiri, hinc extra hunc mundum poni, §. 548, mirabilem ecstasim. §. 552.

§. 939.

Quicquid deus creauit, creare voluit, §. 932. Iam vero malorum contingentium et moralium in specie formale prorsus non voluit, §. 914. Ergo nec idem creare voluit, §. 926. Deus non est creator ullius mali contingentis, hinc nec ullius mali moralis formaliter spectati.

§. 940.

§. 940.

AVCTOR* est caussa liberae actionis, et tam actio, quam eius caussata sunt effectus auctoris, s. FACTA.** Iam deus mundum creauit liberrime, §. 932. Ergo deus est creationis et huius mundi auctor. Deus non est auctor, nisi eorum, quae vult. §. 719, 891. Iam formale nullius mali contingentis, nullius peccati deus vult, §. 914. Ergo nullius mali contingentis, nullius peccati formaliter spectari deus auctor est. **C**AVSSA MORALIS STRICTE DICTA*** est auctor per liberam alterius determinacionem, qualis illiciens, minatus, suadens, dissuadens, extorquens, §. 728. Iam caussa moralis stricte dicta auctor est. Ergo deus nec est caussa moralis stricte dicta ullius peccati et mali contingentis formaliter spectati.

* Urheber. ** sittliche Thaten. *** ein sittlicher Urheber.

§. 941.

Ad malum morale formaliter spectatum caussas impulsuas actuans est TENTATOR AD MALVM.* Deus si caussas impulsuas ad malum morale formaliter spectatum actuaret, fieret eiusdem caussa moralis stricte dicta. Ergo deus nunquam est tentator ad malum, §. 940.

* ein Versucher zum Bösen.

SECTIO II.
FINIS CREATIONIS.

§. 942.

Agnitio perfectionis maioris in aliquo est HONOR.* Honor maior est GLORIA.** cf. §. 684. Gloria dei ergo est maior cognitio summarum ipsius perfectionum. Quo plures, quo magis, ergo quo clarius, quo certius, quo ardenterius, quo verius, quo plures, quo maiores alicuius perfectiones cognoscunt, hoc maior est gloria. §. 160. Hinc summa dei gloria est clarissima, verissima, certissima; ardenterissima plurimarum maximumrum ipsius perfectionum in plurimis cognitio. §. 161. Gloria dei est bonum, §. 866.

* Ehre.   ** Preis.

§. 943.

Per hunc mundum possunt perfectiones dei summae clarius, verius, certius, ardenterius cognosci. §. 333, 375. Ergo hic mundus ad gloriam dei vtilis est eandem ex eo cognoscere valentibus, §. 336. Haec vtilitas creatione et ipsius mundi et omnium in eodem spirituum actuata est. §. 926. Ergo creator vniuersi vtitur eodem ad suam gloriam, quam distinctissime bonam cognoscit, §. 889, 942. actuandam. Ergo deus in creando finem habuit, §. 341.

§. 944

§. 944.

Deus mundum creauit secundum summam ipsius scientiam nexus finalis, §. 943, hinc sapientissime, §. 882. Hinc optimos optimi mundi in creando eodem fines omnes in perfectissima subordinatione et coordinatione, §. 883, remedia eorum optima, §. 884, certissima, §. 885. foecundissima, §. 886, eosque ex esse consequentia, §. 887, via breuissima, §. 888, sciuit, et actuavit, §. 894. Denuo patet, deum nullum malum contingens formaliter spectatum creasse, §. 146, 914.

§. 945.

Finis dei non fuit in creando mundo perfectio quaedam ipsi interna. Per mundum enim ullam earum aut actuari, aut augeri impossibile est, §. 851, deus autem non vult impossibilia, §. 891, 893. Iam quicquid est, praeter deum, mundus est, aut pars mundi. §. 846, 354. Ergo finis dei in creando mundo fuit perfectio creaturarum, §. 928.

§. 946.

Finis dei in creando vniuerso fuit perfectio creaturarum tanta, quanta in mundo optimo possibilis, §. 945, 944. Ergo omnes rerum utilitates creatarum, §. 336, omnes earundem usus, §. 338, fines dei sunt. §.

944. Scientia finium in creaturis diuinorum est TELEOLOGIA, tam PHYSICA, corporum, quam PNEVMATICA, fines spirituum exhibens.

§. 947.

Bona spiritus determinatio ex motiuis gloriae diuinae est ILLVSTRATIO GLORIAЕ DIVINAE (cultus dei.) * Gloria dei et illustratio eius sunt RELIGIO. Iam gloria dei vtilis est ad cultum eius, §. 336, 712. Gloria et cultus ad religionem, §. 336. Ergo fines creationis fuerunt cultus dei et religio, §. 942, 946.

* Verherrlichung Gottes, Gottesdienst.

§. 948.

Prosperitas et beatitudo seu felicitas spirituum vtilis est ad gloriam dei, §. 787, 942. illustrationem eius et religionem, §. 947, 336. Ergo prosperitas et beatitudo seu felicitas spirituum tanta, quanta in mundo optimo possibilis, finis fuit creationis, §. 946, 942.

§. 949.

Omnes creature, siue spectentur, vt media, siue vt fines, vtiles sunt ad dei gloriam, haec ad illustrationem gloriae diuinae, §. 943, 947. hinc omnes confines religionis in creatione ipsi subordinantur, §.

315, 947. Ergo religio est finis creationis
ultimo, §. 343.

SECTIO III. PROVIDENTIA.

§. 950.

Hic mundus durat, §. 299, at nullo mo-
mento independenter, §. 930. Ergo non
potest durare, nisi ut cauſſatum extra ſe
poſiti vel vno momento, §. 307. Ergo
vis extramundana operatur durationem
eius in quois durationis momento, §. 210.
Haec deus eſt §. 855, 839. Ergo deus ope-
ratur quois durationis momento dura-
tionem vniuersi. Actuatio durationis eſt
CONSERVATIO.* Ergo deus eſt conſer-
uator huius vniuersi.

* die Erhaltung.

§. 951.

Conſeruatio eſt influxus dei continuus,
§. 950, 895, iſque realis, §. 212, quia exiſten-
tia ſua nullius finiti effectus eſſe potest,
§. 308. Idem eſt creatio, §. 926. Vnde
conſeruatio non male dicitur continuata
creatio.

§. 952.

Quae non creata ſunt, non conſeruan-
tur, §. 950, 926. Ergo nec eſſentiae rerum,

nec malum finitorum metaphysicum, §. 931. nec formale mali contingentis, nec malum morale formaliter spectatum a deo conseruatur, §. 939.

§. 953.

Quicquid existere non potest, nisi per creationem, non potest durare, nisi per conseruationem, §. 950, 926. Iam omnes huius mundi monades, et quicquid est in eodem substantiale dei creatura est. Ergo omnes mundi monades, et quicquid est in mundo hoc substantiale, conseruatur a deo quoquis momento durationis sua, §. 928.

§. 954.

Quum caussae efficientes, praeter deum, omnes substantiae huius mundi, §. 319, 846. deo subordinentur, §. 928, est ille caussa efficiens simpliciter prima, reliquae omnes secundae, §. 315, 28. Iam omnes finitum substantiarum actiones sunt simul passiones ab aliis substantiis finitis in eas influentibus, §. 451. Ergo deus concurrit, ut caussa efficiens, ad omnes substantiarum finitarum actiones mediate, §. 314, 320. Quoniam vero simul omnes finitarum substantiarum passiones ab aliis substantiis finitis sunt ipsarum actiones, §. 463, non tunc solum, ubi agere potissimum concipiuntur, sed et tunc, ubi notantur pati, deus eo ipso momen-

momento, quo mutantur, rationem huius mutationis ipsarum sufficientem, vim earendem, conseruando actuans, §. 953, ad omnes substantiarum finitarum actiones, ut caussa efficiens, concurrit immediate, §. 320, ad existentiam enim substantiae finitae praesentem pertinet eius actio, §. 210, 55.

§. 955.

Concursus dei immediatus est eiusdem praesentia, §. 223. Ergo deus substantiis huius mundi omnibus proxime praesens.

§. 954. Quod omnibus et singulis alicuius partibus substantialibus proxime praesens est, ipsis illi rei INTIME PRAESENS * dicitur. Iam omnibus corporum partibus substantialibus in hoc vniuerso deus proxime praesens est, §. 421. Ergo deus omnibus in hoc vniuerso corporibus intime praesens est.

* auf das genaueste gegenwärtig.

§. 956.

Deus omni huius mundi monadi proxime, omni corpori praesens est intime, §. 955. idque quoquis momento, et qua omnes creaturarum actiones, §. 954. Ergo deus est omnipraesentissimus.

§. 957.

Vbicunque deus est, ibi totus est, et in-

diuisus, §. 842. Ergo et qua substantiam et essentiam. §. 830, 816. Ergo deus omnibus huius mundi monadibus et corporibus, qua substantiam et essentiam, praesens est. §. 955.

§. 958.

Conseruatio virium huius vniuersi quarumcunque, in ipso earundem actu, est CONCURSUS DEI PHYSICVS, isque, quia et quatenus ad singulas singularum substantiarum actiones extenditur, GENERALIS* (vniuersalis) dicitur.

* die allgemeine Mitwirckung Gottes.

§. 959.

Concursus dei omnis est liberrimus, §. 932. Ergo si concurreret ad formale vllijs actionis malae, fieret eiusdem auctor, §. 940. Ergo ad omnes actiones physice et moraliter malas concurrit, qua materiale, §. 958, non vero, qua formale, §. 940.

§. 960.

CONCURSUS caussae moralis stricte dictae est MORALIS*. Deus motiu cultus sui actuar, §. 947. Ergo ad quasdam actiones in hoc vniuerso concurrit moraliter, §. 940. Concursus dei moralis ad generalem accedens SPECIALIS** est. Ergo deus ad quasdam in hoc vniuerso actiones concurrit specialiter.

* die sittliche, ** die besondere Mitwirckung.

§. 961.

§. 961.

Deus non est tentator ad malum, §. 941.
 Ergo ad formale nullarum actionum moraliter malarum concurrit moraliter, §. 940.
 Ergo nec specialiter, §. 960.

§. 962.

C O N C V R S V S D E I supernaturalis ad specialem accedens est **S P E C I A L I S S I M V S**, * et in se possibilis, §. 475, et hypothetice, §. 860. et in hoc mundo actualis, quotiescunque quaedam actio in eodem per specialem dei concursum aequa bene actuari non potest, §. 498, 935.

* die besonderste Mitwirkung Gottes.

§. 963.

G V B E R N A T I O * est actio, qua media successiue plura ad vteriorem aliquem finem actuantur. Quo ergo meliora, quo optimorum, hunc et via breuissima finem consequentium, §. 888, plura media, quo meliores, quo vteriores ad fines actuantur, hoc est gubernatio perfectior, §. 185. Quos deus in creando fines habuit, habet et actuat conseruando, §. 951, 944. Dum ergo summum eum vniuersi gubernatorem veneramur, colimus optima, et viis breuissimis procedentium plurima media, ad optimos fines et tandem ad ultimum huius vniuersi scopum

ducentia, momento quo quis actuarem. Dum deus gubernando 1) viribus (hinc et actionibus, §. 331.) rei creatae certum limitem constituit, DETERMINARE STRICTIVS, ** 2) finibus suis subordinat actionem rei creatae ad eosdem ab hac non susceptam DIRIGERE STRICTIVS *** dicitur.

* die Führung. ** Maass und Schrancken setzen. *** lencken in engerer Bedeutung.

§. 964.

Primum peccatum LAPSUS * dicitur, et potentia labendi LABILITAS, ** haec est vel absoluta, vel hypothetica, §. 15, 16. Oppositum labilitatis hypotheticae est CONFIRMATIO IN BONO. ***

* der Fall. ** dessen Möglichkeit. *** Bestätigung im Guthen.

§. 965.

Absoluta labilitas pertinet ad spiritus finiti essentiam, §. 40, 964. hinc est in eodem absolute necessario, §. 106. malum metaphysicum, §. 146. quae non concreata spiritui vlli, §. 931. cuius oppositum nulli creaturee concreari potuit, §. 833. Spiritus labens agit. §. 964, 788. Ergo deus ad lapsus materiale concurrit, §. 918, ad formale vero nec physice, nec moraliter §. 909, 911. Ergo nec sit auctor lapsus formaliter spe-

Etati,

etati, nec causa moralis stricte dicta, §. 940.

§. 966.

Lapsus est in se contingens, §. 964, dum est mutatio finiti, §. 361. Ergo oppositum lapsus est in se possibile, §. 104. Ergo impedimentum lapsus est in se possibile, §. 221. Ergo deus omnem lapsum impedire potuit, §. 833.

§. 967.

IMPEDITIO MORALIS* est actuatio motiuorum ad oppositum alicuius mutationis. Deus motiu spiritibus ad felicitatem ipsorum actuauit plurima, §. 948. Felicitas spiritus est oppositum lapsus eius, §. 81, 787. Ergo deus omnem lapsum impedit moraliter.

* sittliche Verhinderung.

§. 968.

IMPEDITIO, quae non moralis est PHYSICA dicitur. Lapsus est peccatum, §. 964, ergo actio moralis, §. 788, ergo libera ratione exsequutionis, §. 719, 722. hinc physice contingens, §. 709. Ergo praeter libertatem lapsi et motiu illius, §. 967. multa alia possibilia erant, quibus positis lapsus non sequutus esset, qui sequutus est, §. 378, impedimenta lapsus physica, §. 81,

221. Ergo deus lapsum etiam physice impedire potuit, §. 833.

§. 969.

Omne peccatum deus impedit moraliter, §. 967. impedire physice potest per omnipotentiam, §. 968. Non omne tamen physice impedit. Non impeditio est PERMISSIO.* Ergo est vel physica, §. 968. vel moralis, §. 967.

* Zulassung.

§. 970.

Deus nullum lapsum, §. 967. nullum peccatum, permittit moraliter, §. 969. Quaedam tamen peccata in hoc mundo permittit physice. Pone et haec physice impedi-ri, non esset hic mundus, in quo physice im-pedirentur, sed aliis, §. 378, minus bonus. §. 937, Ergo deus quaedam in hoc mundo peccata physice permittit, quia mundus, in quo permittuntur physice, est medium re-ligionis optimum, §. 949, 935.

§. 971.

IUS (pro qualitate personae sumtum) SIGNIFICATV LATIORI* est facultas moralis; quique ius habet decernendi de aliqua re, quicquid placuerit, PLENVS eius DOMINVS** est. Plenum dominium in per-sonas est POTESTAS PLENA.***

* Recht in weiter Bedeutung. ** völlig Herr davon. *** völlige Herrschaft.

§. 972.

§. 972.

Deus ius habet ad actiones suas rectissimas, §. 901, 971. In iis est decretum de mundo et singulis eius creaturis, §. 934. Ergo deus plenus mundi et omnium in eodem creaturarum dominus est. Ergo in spiritus huius mundi plenam potestatem habet, §. 971.

§. 973.

Qui plenam in spiritum potestatem habet, ius habet ipsum obligandi, quomodo cunque placuerit. Qui ius habet spiritum aliquem obligandi, quomodo cunque placuerit, habet ius illi leges ferendi. Author enim obligationis, quam lex enunciat, LEGEM FERRE* dicitur. Ius leges ferendi habens, LEGISLATOR** est. Ergo deus omnium spirituum huius mundi legislator est, §. 971, 972.

* Gesetze geben. ** der Gesetzgeber.

§. 974.

Qui solus in plures spiritus summam potentiam et potestatem habet, est eorum MONARCHA, qui plenam, est eorum DESPOTES. Iam deus solus in omnes spiritus creatos summam potentiam, §. 832, et potestatem, eamque plenam habet, §. 971. Ergo summa ipsius est et maxima monarchia despota-

despotica, cuius omnes spiritus creati sunt subditi, §. 844.

§. 975.

PROVIDENTIA DEI * est actio, quam tantum cuiuis rei creatae bonorum largitur, quantum summa bonitas potest. Ergo conseruando, §. 950, concurrendo, §. 954. gubernando, §. 963, malum moraliter impediendo, §. 967. nec physice permitendo, nisi quod impedire finibus ipsius detraheret, §. 970, ciuitatique suae leges optimas ferendo, §. 973, 974. deus exercet, PROVIDENTIAM, §. 903-920. per caussas impulsivas ad beatitatem, VERTICORDIAM, ** per fortuita, FORTVNAM SANCTAM, *** per bona cuiusvis naturae insita, ALMAM NATVRAM. EPICVREISMVS, sententia prouidentiam dei tollens, error est, §. 515.

* die Vorsehung Gottes. ** deren hertzleckende Kraft. *** das heilige, das göttliche in dem, was man Glück nennt.

SECTIO III. DECRETA DIVINA.

§. 976.

Decretum de exsistentia mundi est in deo liberrimum, §. 933. hinc distinctissimam omnium mundi huius partium omnisque boni

boni et mali iisdem accuratisimam cognitionem sequens, §. 889, immutabile, §. 839, aeternum, §. 849, et irresistibile, §. 844, 222. Quod humano modo sic potest concipi: Propositum, προδίσιος: Complexus optimorum extra deum compossibilium exsistat, §. 822, 901. Praeuisio, προγνωσίος: Hic mundus optimus est complexus extra deum compossibilium optimorum, §. 935. Decretum, προορισμός: Hic mundus optimus exsistat.

§. 977.

Plures mundi, quam hic, plura finitā, quam quae partes huius mundi sunt, non exsistunt, §. 379. nec deus plura de contingentibus decreuit, quam decreto de exsistentia huius mundi comprehensa, §. 976. Illud ergo, qua ad omnes huius vniuersi realitates extenditur, vniuersale, qua est, quod plura non sunt, vocatur vnicum, §. 77.

§. 978.

PARTICVLARIA DEI DECRETA * vel sunt partes decreti vniuersalis et vnici, §. 977. vel essent PRIMITIVA, ** aut opposita illi aut saltim non comprehensa sub vniuersali. Talia non sunt in deo, §. 976.

* besondere Rathschlüsse Gottes.   ** uhrsprüngliche.

§. 979.

§. 979.

Decreta dei omnia sunt actus voluntatis proportionalissimae obiectis, §. 894. perfectissime sequentis scientiam gradus perfectionis vel imperfectionis in obiecto vel appetendo, vel auersando. §. 676. Idem et sic patet: Pone in aliquo decreto dei praeuisam obiecti perfectionem imperfectionemue prorsus non fuisse motiuum: aut eam deus ignorauit, quod contra, §. 875, aut ab eadem abstraxit, quod contra. §. 870, aut fuit eiusmodi cognitio distinguisima, sed mortua, quod contra §. 890.

§. 980.

DECRETVM DEI ABSOLVTVM * si dicitur, cuius motiuum nec praeuisa obiecti perfectio, nec imperfectio fuit, HYPOTHETICVM ** contra, quod praeuisam obiecti perfectionem imperfectionemue sequitur; nulla dei de contingentibus decreta sunt absoluta, omnia hypothetica, §. 979, ABSOLVTISMVS THEOLOGICVS est sententia decria dei de contingentibus absoluta ponens, et error est, §. 515.

* der unbedingte.

** der bedingte Rath-

schlus Gottes.

§. 981.

Decretum de felicitate alicuius spiritus aeterna PRAEDESTINATIO est STRI-
CTIVS

CTIVS DICTA,* quum LATIVS** sit decre-
tum de futuro. Decretum de infelicitate
alicuius spiritus aeterna est REPROBATIO,***
vtrumque hypotheticum, §. 980. PRAE-
DESTINATIANISMVS, s. absolutismus
in concipienda praedestinatione strictius
dicta, error est. §. 515.

* die Gnadenwahl. ** die Vorherbestimmung.
*** die Verwerfung.

SECTIO V. REVELATIO.

§. 982.

REVELATIO LATIVS DICTA* cf. §.
986, 989. est significatio mentis diuinae
creaturis a deo facta. Ergo reuelationes
diuina docentur creaturae cognitionem vo-
litionemque diuinam, nunquam omnem,
§. 862, sed tantam semper, quanta placu-
erit prouidentiae, §. 975.

* die Offenbarung in weiterer Bedeutung.

§. 983.

Deus est auctor naturae vniuersae, §. 940;
466. Quicquid ergo per naturam suam ex
natura vniuersa de dei mente cognoscit
creatura, cognoscit per reuelationem diui-
nam, §. 982, quae naturalis est, §. 469. Ta-
lis theologia naturalis est, §. 800.

§. 984.

Omnia finita sunt media cognoscendae mentis diuinae, §. 858, 880. vires repraesentatiuae huius vniuersi omnes significant creatorem suum, §. 929. optimum, sapientissimum, §. 933. Ipsa anima est vis repraesentatiua dei sui, §. 741, 744.

§. 985.

Per animam ipsam, per singulas, quibus praesens est, monades, hinc et per singula corpora, et sensus, animae mens diuina reuelatur naturaliter, §. 984, per usus singulorum, fines dei, §. 946. per cognitionem optimi voluntas eius, §. 894.

§. 996.

REVELATIO STRICTIVS DICTA,* cf. §. 982, 989. est supernaturalis reuelatio diuina hominibus per orationem facta, concursus ad religionem specialissimus, et in se possibilis, et hypothetice, et in hoc mundo actualis, quotiescumque religio per reuelationem naturalem solam aequre bene actuari non potest. 962, 949.

* die Offenbarung in enger Bedeutung.

§. 987.

Pone in hoc mundo reuelationem naturalem tantum certis individuis, e. g., hominibus faciendam; pone sub iisdem circum-

cumstantiis reuelationem iisdem indiuiduis supernaturaliter faciendam mere naturali vberiorem, nobiliorem, clariorem, veriorrem, certiorem, ardentiorem, §. 669. contingere potest reuelatio stricte dicta ordini huius mundi conuenientissime, §. 484. et in eodem exsistit, §. 986.

§. 988.

Pone aliquam mentis diuinae significationem in hoc mundo ad religionem admodum bonam, §. 947, sed naturaliter non actuandam, quum tamen possit actuari supernaturaliter: fiet in hoc mundo reuelatio stricte dicta, §. 496, 987.

§. 989.

Reuelatio stricte dicta naturaliter creaturis incognoscibilium, est REVELATIO STRICTISSIME DICTA,* cf. §. 982, 986. Quaecunque ergo cognitio mentis diuinae in hoc mundo ad religionem admodum bona certis creaturis est naturaliter incognoscibilis, actuatur in eodem per reuelationem strictissime dictam, §. 988.

* die Offenbarung in engerer Bedeutung.

§. 990.

Si quid pro reuelatione dei stricte dicta habetur, neque tamen magis gloriam dei et religionem promouet, nec vberiorem,

nec nobiliorem, nec clariorem, nec veriorem, nec certiorem, nec ardentiores dei cognitionem suppeditat, quam naturalis, non est reuelatio dei stricte dicta, §. 986, 495.

§. 991.

In mente dei nulla est contradictio, §. 822. Ergo quicquid reuelationi naturali vere contradicit, non est reuelatio dei stricte dicta, §. 983, 989. nec strictissime, §. 989.

§. 992.

Reuelatio dei stricte et strictissime dicta non contradicit naturali, §. 991. hinc nec rationi obiectiue sumtae, quatenus a sana ratione humana subiectiue sumta cognoscitur, §. 646, 984.

§. 993.

FIDES SACRA OBIECTIVE SVMTA^{*}
est complexus reuelationi stricte dictae credendorum, vti habita reuelationi stricte dictae fides, est sacra SVBIECTIVE SVMTA.^{**} Ergo non sola naturaliter prorsus creaturis incognoscibilia pertinent ad sacram fidem, §. 989, 986.

* der Inhalt des heiligen Glaubens. ** der heilige Glaube.

§. 994.

Fides sacra obiectiue sumta, quatenus ab

ab homine per fidem subiective sumtam creditur, non contradicit rationi obiective sumtae, quatenus a sana ratione humana subiective sumta cognoscitur, §. 992, 993.

§. 995.

Reuelatio stricte dicta significat summe possibilia, §. 986, 822. Iam quae contra rationem sunt, sunt impossibilia. §. 643. Ergo nec reuelatio dei stricte dicta, nec strictissima, §. 989, nec fides sacra obiective sumta contra rationem sunt. Quae vero contra rationem sunt, nec sunt reuelatio dei stricte, nec strictissime dicta, nec fides sacra obiective sumta.

§. 996.

M Y S T E R I A S A C R A * sunt supra creaturarum rationem posita in fide sacra obiective sumta. In omni reuelatione strictissime dicta sunt mysteria, §. 989, 644. Ergo non repugnant reuelationi stricte dictae, §. 989, nec sunt contra rationem, §. 643.

* heilige Geheimnisse.

§. 997.

In omni sua reuelatione deus est maxime sincerus; §. 919. hinc sapientia ipsius orationem aptissimum signum significantiae mentis diuinae hominibus iudicante,

eamque supernaturaliter actuatam, est in reuelatione stricte dicta veracissimus, §. 920.

§. 998.

In reuelatione stricte et strictissime sumta deus testis est. §. 986, 946. maxime sincerus et dexterimus, §. 997, 889. hinc fide dignissimus, cuius reuelatio stricte dicta summam dat fidei certitudinem.

§. 999.

NATURALISTA SIGNIFICATV STRICTIORI (cf. §. 493.) est negans in hoc mundo reuelationem dei stricte dictam. ATHEVS (theoreticus) negans dei existentiam, errat, §. 811, 854. Naturalismus significatu neutro ponit atheismum necessario. §. 493.

§. 1000.

Naturalista significatu strictiori, negans reuelationem stricte dictam in hoc mundo existere, quia 1) est euentus supernaturalis, §. 986. hinc ipsi videtur impossibilis, errat, §. 860. 2) fidem sacram putat esse contra rationem, hinc impossibilem, errat, §. 995. 3) negat prouidentiam in genus humanum, et errat, §. 975, sua culpa, §. 982, 986. ignarus dei benignissimi, §. 903.

Cuius semper bonos, nomen, laudesque manebunt.

INDEX.

- A**bsens 223
Absolutae determinationes, 37
Abstractio 625. 629. 6.
Absonum 13
Abstractum, 149
Abstrahere 529. 636
Absurdum 13
Abusus 338
Accidens 191. 194. 196.
Accidentia praedicabilia 50
Acquiescentia in se ipso 682
Actio 210. 214. 342.
700. 702. 705.
707. 709. 712.
715. 720. 724.
727. 728. 731.
744. 766. 783.
789. 897. 901.
902
arbitraria 712
coacta per coactionem
externam secundum
quid 714. 727
coacta per violentiam
secundum quid 714.
728. 729
coacta per violentiam
simpliciter sumtam
externam 714. 729
composita 215
immanens 211
indifferens physice 708
indifferens qua exercitium actus 708
inuita per coactionem
externam secundum
quid 714
inuita per ignorantiam
aut errorem 716
inuita per violentiam
secundum quid 714
inuita per violentiam
simpliciter sumtam
externam 714
involuntaria 721. 722
libera 719. 721. 722.
724. 726. 758
libera a coactione ex-
terna simpliciter ta-
li 707
libera a coactione in-
C. e. 4 terna

terna tam absoluta	Aestheteria	536. 537. 540
quam physica	Aesthetica	533
libera a coactione in-	empirica	544
trinseca et absoluta	phantasiae	570
	perspicaciae	579
797	mnemonica	587
Actio libera ratione ex-	mythica	592
sequutionis	mantica	604
Actio libertati directe	critica	607
subest	characteristica	622
Libertati indirecte sub-	pathologia	678
est	Aestimatio	337
mere naturalis	Aetas	281
708.	Aeternitas	302
710	Aeuternitas	302
moralis	Affectiones	14. 43. 145.
723. 758		678
simplex	Affectus	678. 680. 681.
704. 711		735
spontanea	grati	679
704. 711	ingrati	679
transiens	iucundi	679
211. 410	mixti	679
voluntaria	molesti	679
721. 722	Agathodaemones	796
Astiuus	Agere	210
698	Aliquid	8
Actuale	Amor	684
54. 57. 273. 279.	Analogon modorum	827
	per rednctionem s. c.	
	minentiam, analogi-	
	am et excellenti-	
	am Deo tribuen-	
Actus animae eliciti	dum	826
730	rationis	640. 647
animae imperati	Anceps	699
730	Angustia cognitionis	515
Acumen	Augu-	
573 - 575. 578.		
586. 640. 641		
Acuti sensu eminentiori		
648		
Adiaphoron obiective		
subiective		
654		
Adiuncta		
50		
Admiratio		
687		
Aequalia		
70. 272. 275		
Aequalitas		
265. 267. 749		
accidentalis		
266		
essentialis		
266		
Aequilibrium		
418		
Aequitas		
918		

Augustum	280	illubenter	713
Anima	504. 507. 510. 513. 519. 529. 534. 705. 707. 720. 729. 733. 734. 739. 756. 765. 792. 793. 795	inuitum	713
humana	740. 747 750. 754. 756. 757. 760. 762. 766. 767. 772. 780. 786. 789. 791. 929. 984	Iubenter	713
humana beata	791	Appetitio	663. 667. 673. 744. 755
humana damnata	791	efficiens	671. 673
mere sensitiua	792	inefficiens	671
separata	742	minus plena	671. 672
Animal	740. 777	plena	671. 672
rationale	792	rationalis	689
viuit	777	sensitiua	676
Animositas	683	Appetitus	663. 667
Animus gratus	684	Arbitrium	712. 717. 718. 726
indifferens partialiter	653	liberum	719
indifferens totaliter	653	sensitiuum	719. 720
Annihilatio	228. 229. 837. 968	Archetypon	346
Anthropognosia	747	Architeconica	4
Anthropologia	747	Ars mnemonica	587
Antropo morphismus		Alistentianus	vniuersa- lis
crassior	848	452	
subtilior	849	Associatio idearum	561
Antipathia	677	Atheus	999
Antitypia	294	Atomus	230. 424 materialis
Apotheosis	748	naturae	429
Apparens	12	Attendere	529. 535. 636. 638
Appetere	663. 664	Attentio	625. 627. 628. 638
contra lubitum	713	eiut extensio	628
		eius intensio	628
		protensio	628
		Attributa	50. 64. 107. 132. 163. 195. 277. 278
		communia	51
		pro-	

- propria 51
 Autor 940
 Audacia 683
 Auditus 536
 Aversari 663, 664
     contra Iubitum 713
     illubenter 713
     iunitum 713
     lubenter 713
 Aueratio 663, 667, 673.
     efficiens 671, 673
     inefficiens 671
     minus plena 671
     plena 671
 Aueratio rationalis 689
     sensiua 676
 Augere, 162
 Automaton 705
 Auxilium 321
- B**eatitudo 787, 948
 Beneficium 903, 909
 Benevolentia 684
 Benignitas 903
 Bliteus 578
 Bonitas 903
 Bonum 100, 185, 665.
     666
     contingens 147
     metaphysicum 147
     mihi 660
     mihi aduentitium f.
         externum 660
         mihi domesticum f.
         internum 660
     morale 787

- physicum late dictum 147, 264
 physicum stricte dictum 787
 Breue 299
 Brutum 392
- C**acodaemones 796
 Campus adaequationis 514
 claritatis 514
 confusionis 514
 distinctionis 514
 obscuritatis 514
 Capacitas 216
 Caput obtusum 578
     stupidum 578
 Caro 676
 Casus 383
     purus 383
 Causa 307, 317, 318.
     326, 329
     administra 322
     auxiliaris 320
     deficiens 319, 326, 328
     efficiens 319, 326, 328
     instrumentalis 322
     ministerialis 322
     moralis stricte dicta 940
     occasionalis 323, 326,
         328
     primaria f. principalis 314
     socia 320, 335
     solitaria 314, 321
 Canisae impulsuac 342
     900
     impul-

- impulsuæ completae 695
 impulsuæ incompletae 695
 Caussalitas 313
 Caussatum 307. 326. 328
 Certitudo obiectuæ 93
     moralis 723
     subiectuæ 531
 Character 67
     distinctus 67
     strictius dictus nominis, realis, hieroglyphicus 350
 Characteristica 349. 622
     combinatoria 349
 Characteristica hermeneutica 349
     heuristica 349
 Chimaerae 590. 591
 Circumspectus 699
 Circumstantia 323. 324
 Ciuitas Dei 974
 Claritas extensuæ maior 531
     intensuæ maior 531
 Clementia 684
 Coactio 701
     ab extra 707
     absoluta 702
     actiuæ 701
     externa simplieiter talis 707
     interna 710
     moralis 723
     passiuæ 701
     significatu stricto 714
 Coexistentiani 771
 Cogere semet ipsum 714
     727
 Cognitio crassa exacta 515
     fortior, debilior 515
     certa et incerta 531
     intuituæ 620. 621
     mortua 671. 669
     mouens, iners 669
     complēta et incompleta 671
     symbolicæ 620. 621.
         652. 669
         viua 669. 671
 Cohaerentia 414
 Collectio animi 638
 Collisio regularum 97
 Commercium substantiarum mundanarum 448
 Commiseratio 687
 Commodum 658
 Commune 86
 Comparatio 626. 627
 Complacentia 655. 891
     892
 Complementa ad totum 155
 Compos 552
 Comprehensibile 862
 Concaussae 314
     earum concursus 314
     coordinatæ 315
     secundariae 314
     subordinatae accidentali 316
     subordinatae essentialiter 316
 Con-

Conceptibile	632	Consuetudo	650
in se	632	Contactus	223
relatine	633	Contigua	284
Conceptio	632	Contingens	101. 105.
Concreationalis	773		114. 188
Concretum	149	extrinsecus	104
Concursus concauſſarum	314	in se s. per se	104
Dei	959	Contingentia	104. 114
Dei generalis	958	Contingere	223
Dei immediatus	955	Continuum	285
Dei moralis	960	Contra rationem	643. 995
Dei physicus	958	Contradiccio	12. 991
Dei specialis	960	directa, explicita, im-	
Dei specialissimus	961	mediata, patens 13	
Dei vniuersalis	958	indirecta, implicita, la-	
Concursus moralis	960	tens, mediata	13
Conditio	14	Conuictio	531
Confirmatio in bono	964	Conuincens	551
Conflictus	213. 408	Coordinatio	78
Confuse cogitans	510	Corporeum	422
Confusio	79. 87	Corpus	296. 419. 420.
Congruentia	70. 266.		431. 433. 741. 762.
	267. 270. 275		764. 767. 770. 785.
accidentalis	266		786. 929
essentialis	266	mathematicum	289
Coniunctio	86	meum	508. 509. 735.
Coniungi	78		
Connexa	14. 33. 751	mysticum	742
Conscientia sensu stri-		physicum	296
ctiori	535	Corpuscula	425
Consensus facultatis ap-		deriuativa	426
petitiuae inferioris et		primitiva	426
superioris	693	Correlata	312
Consentire	94	Corruptio moralis	788
Conseruatio	950. 951	physica	746
Constans	699	Cosmologia empirica	351.
			353
		gener-	

generalis	351. 352	rationes subducit s.
rationalis	351	calculat 697
Creare	926	tentat 697
Creatiani	772	Deliberatio 696
Creatio per emanatio-		Deliquium animi 556
nem	917	illud pati 555
Creatura	928. 949. 983	Deliri 594
Critica significatu latio-		Delirium 594
ri et latissimo	607	Desiderium 686
Criticus significatu ge-		Desperatio 686
nerali	607	Despotes 974
Cultura rationis	646	Destinata 341
Cupiditas	683	Determinabile 34
Curiositas	688	Determinans 35
historica	688	strictius 963
mathematica	688	Determinationes 36. 47
philosophica	688	49. 52. 56. 63. 67. 84.
Cursus naturae	471	110. 113. 132. 164.
contra illum eneuiens	480	176. 177. 839
D amnum late dictum	788	externae, extrinsecæ,
Decreta Dei	979. 980	relatiuae, respectiue,
particularia	978	absolutae 37
primitiva	978	inseparabiles 72
Decretum	695. 976. 977	internae, intrinsecæ 37
Dei absolutum	980	moraes 713
Dei hypotheticum	980	rationi conformis, con-
		sentiens, conueniens
		80
Defectus	82. 178. 179	rationi contraria, dif-
Deformitas	662	formis, disconueni-
Deismus	862	ens 82
Delectans	658	Determinatum 34
Deliberans causas	im-	Determinatus 699
pulsuas numerat	697	Deus 811. 814. 818. 825.
eas ponderat	697	828. 857. 859. 861.
connumerat	697	880. 882. 899. 904. 906.
eligit	697	909. 914. 926. 932.
profert	697	934.

934.	939.	941.	943.	Distrahi	638
944.	945.	950.	952.	Diuersa	38
957.	959.	963.	965.	Divinatio	616
967.	969.	970.	972.	Divisio	244
975.	977.	978.	983.	Diuturnum	299
			985.	Dominus plenus	971
			997.	Donum propheticum	
Dexteritas		219		Dormiens	556
Dialectus		350		Dormitare	555
Dictum de omni et nullo		154		Dualista	465
Differentia	67.	151		Duratio	299
generica		151		Dynamica	204
numerica		151			
specifica		151			
Difficile		527	E	adēm	38. 269. 274
certo subiecto		527		Ebrius	554
Dignitas cognitionis	515		Eclipses iudicij	609	
Dignitas rationis	166		Ecstasis	552. 553	
Dijudicare	606		Ecthipsis	556	
Dimensio	291		Effectus	319. 326. 328.	
Dippelianismus philosophicus	910			332. 333	
Dirigere strictius	963		aequiuocus	329	
Discongruentia	70		continuus f. immedia-		
Discrimen	67. 68. 69		tus	330	
Displicentia	655. 891.		mediatus f. remotus		
	892			330	
Displicere	651		minus plenus	330	
Disproportio	573		plenus	330. 331	
Dissentus facultatis appetitiae inferioris et superioris	693		vniuocus	329	
Diffimilia	70		Efficacia	197	
Dissuasiones	722		Egoista	392. 438	
Distantia	284		Elateres animi	669. 690	
linearum	288		Elementa	420. 424. 929	
Distinctio	97		Eloquentia	622	
			Emphasis et emphaseologia		
			Energia	517	
				197	
			Eus		

- Ens 61. 63. 64. 65.
     73. 90. 93. 99. 100.
     268. 852
 ab alio 307
 actu 298. 305
 a se 307. 309
 completum 158
 compositum 224. 225
     234. 235. 241. 245
 Ens contingens 109. 112
     133. 134. 255. 308.
     334. 376. 850
 dependens 307
 extramundanum 388
 finitum 62
 finitum 248. 294.
     257. 260. 262. 264.
     308. 334. 748
 ens in abstracto et con-
     creto spectatum 149
 incompletum 158
 independens 307
 infinitum 248. 252. 253.
     256. 259. 303. 310
 Ens in potentia proxima
     304
 in potentia remota 304.
 necessarium 109. 111.
     138. 227. 228. 258.
     310. 827
 negatiuum stricte di-
     ctum 137.
 perfectissimum 803
     810
 per se subsistens 191
 priuatium 137
 rationis 62
 sanctissimum 828
 simplex 224
 simultaneum 238
 successiuum 238
 superius 925
 supramundanum 925
 Entia in potentia 298
 negatiua 135. 136. 139.
 realia 135
 Epicureismus 976
 Error 515
 Esse rei 40
 Essentia 40. 44. 46. 63. 64.
     106. 132. 163. 171.
     226. 277. 278. 345. 467.
     867. 868. 931. 952
 Essentialia 39. 63. 73. 107.
     110. 132. 163. 195.
 Etymologia 622
 Eueniens secundum cur-
     sum naturae 473
 sceundum ordinem
     naturae 473
 Euentus 323. 435. 876
 extraordinarius 384
 extraordinarius absolu-
     lute 384. 385
 extraordinarius rela-
     tive 384
 inordinatus 384
 naturalis supernatura-
     li contradistinctus 469
 naturalis praeternatu-
     rali contradistinctus 469
 ordinarius 384
 prae-

- praeternaturalis 474
     480. 759
 supernaturalis 474
 Evidentia 531
 Euigilare 552
 Exceptio 97. 186
 Exemplar 346
 Exemplatum s. ectypum
     346
 Exercitium 577
 Experientia 544
 Explicans 531
 Exsilio mortis 779
 Existentia 5. 66. 110. 132.
     293. 810. 823. 824.
     856. 880. 934. 935
 Exspectatio casuum simili-
     lum 611. 617. 640
 Extensio cognitionis 515
 Extensum 241
     partialiter heterogene-
         um, disforme, dissimilare 407
     totaliter homogene-
         um, uniforme, simili-
         lare 497
 Extorsio 728
 Extra se rapi 552
Facile 527
     certo su- iecto 527
 Facta 940
 Facultas 216. 218. 219.
     744
     appetitiua 663. 665.
     667. 712
 Facultas appetitiua infe-
     rior 676
 appetitiua superior
     689. 690
 appetitiua vincit 693
     694
 characteristica 619
 cognoscitiua 519
 cognoscitiua inferior
     520
 cognoscitiua superior
     622
 comparandi 626
 composita 217
 concupiscibilis 676
 diiudicandi 606. 608.
     640. 641
 diiudicandi pradeps
     608
 diuinatrix 616
 fingendi s. poetica 589
     590. 592. 594. 609.
     640
 identitates diversitates
     que rerum percipiendi
     572. 640. 641
 idealis 217
 irascibilis 676
 locomutiua 759
 praesumendi 612. 613
 praecuidendi 595. 599
 realis 217
 reflectendi 626
 simplex 217
 Fallacie sensuum 545.
     546. 548. 588. 737.
     738
 Fanatici 594
 Fastidium 686
 Fata-

Fatalismus	398	infimum	150
Fatum	382	subalternum	150
physico - mechanicum		summum	150
<i>s. physicanum</i>	435	Gloria	684. 942
<i>spinosisticum</i>	382	<i>Dei</i>	942. 947. 949
Fauor	684	Gradus	246. 247
Felicitas	787. 948. 967	Grammatica	622
Fictiones	590	<i>vniuersalis</i>	622
Fidelitas	905	Graphice	622
Fides theologica obiecti-		Gratitudo	684
ue sumta	993. 998	Gratium	658
Fiducia	683	Grauitas rationis	166
Figura	280	Gubernatio	963
Fingere	589	Gustus	536
Finis	248. 361. 341. 343.	<i>corruptus</i>	608
	946. 947.	<i>significatu latiori</i>	607
<i>vltiuus</i>	343	Habitus	219
Finita	341	<i>acquisiti</i>	577
Finitudo	261	<i>connati</i>	577
Finitum	248. 249. 264.	<i>infusi</i>	577
	250. 661. 833. 984	<i>moraes</i>	723
Firmus	698	<i>theoretici</i>	577
Flexilis	698	Haecceitas	151
Focus perfectionis	94	Harmonia	167
Foecunditas rationis	166	Harmonia facultatis ap-	
Forma	40. 345	petitiuae inferioris et	
Formale totius	40	superioris	693
<i>euentus</i>	914	praestabilita particula-	
<i>mali physici</i>	952	<i>ris</i>	462
Fortuita	912	praestabilita vniuersalis	
Fortuna bona	912	448. 463	
<i>mala</i>	912	Harmonista psychologicus	
Fuga	677		769
Fundus animae	510	<i>vniuersalis</i>	448
Furiosi	688	Hilaritas	682
Futura	298	Homo	740. 747. 792
<i>contingentia</i>	709	quotidie moritur	779
Gaudium	682	quotidie reuiniscit	779
Genus	150. 153	D d d	Ho.

Honor	942	contrarie dicta	121
Horror	686	primitiae dicta	121
Hypnopsychitae	782	Imperium animae	730
Hypothesis	14	animae in se ipsum	730
Ictus	301	Implicans	7
Ideae materiales	560	Impossibile	7.5.8.643.809.
Idealista	402. 438	absolute, in se, intrin-	833
Identitas	174	seens, simpliciter	15
accidentalis	266	alicui	833
essentialis	266	hypothetice, extrinse-	
numerica	269	cus, respectiue, se-	
partialis	267	cundum quid	17
totalis	267. 749	moraliter	723
Idioma	350	phytice	469
Ignorantia	575	Impotentia mere natura-	
Ignotum mihi	652. 654	lis	469
mihi partialiter	652	Inaequalia	70
Illecebrae	728	Inanes argutaciones	576
Illicitum	723	Incommodum	658
Illimitatum	348	Incomprehensibile	862
Illustrans	53	Inconceptibile in se s. ab-	
Illustratio gloriae	diuinae	solute	633
nae	947	relatiue	633
Imaginatio	557. 558. 561.	Inconsideratus	699
562. 564. 566. 570. 578. 752		Inconstans	699
Imagines	552	Incorporeum	422
Imbecillitas cognitionis	515	Incorrputibile phytice	746
Immaterialie	422	Indefinitum	248
Immensum	861	Indeterminatum	34
Immortalitas animae humanae	781	Indeterminatus	699
Immutabile	125. 128	Indoles	732
Immutabilitas	127	abiecta	732
Impartialitas	917	erecta	732
Impedimentum	221	Indifferens absolute	654
Impeditio moralis	967	michi i. tum erga illud	
phytica	968	651. 652	
Imperfeditio	121. 142. 145.	michi plenarie	652. 664
	263	michi	

mihi relativus	654	§ 74. 475. § 78. § 86. 640.
relativus	654	641
subjectivus	654	superius 649
Individuum	148. 153	tardum 648
Individuum		torpescere 648
Inducimus	771. 772	vegetum 648
Inebriari	554	vniuersale 649
Infallibilis	879	Ingratum 658
Infans	639	inherentia 192
Infelicitas	788	Initium 301
Inferius	148	Innocens 909
Infinitudo	261	Inopportunitas 323
Infinitum	248. 251	Inordinatio 79
Influxionista	psychologicus	Inseparabilitas 76
		insignia 350
vniuersalis	450. 451	Instans 300
Influxus	211. 408. 410.	Instantaneum 299
	411. 736	Instinctus 677
idealis	212	Intellectuale 402
physicus	450	Intellectus 402. 631. 637
physicus vniuersalis	450	profunditas 637
realis	212	puritas 637
Infortunium	912	vitus 639
Infusiani	771	Intelligentes sensu eminentiori 648
Ingenii illusiones	576. 578	Intelligere 69
Lufus s. foetus	576	Intempestiuitas 323
Ingeniosi sensu eminentiores	648	Intendi 247
Ingenium criticum	649	Intensio 247
diuinatorium	649	Interitus 227. 229. 837
excitatur	648	Interruptum 285
historicum	649	Intuitus 620
latius dictum	648	Inuidia 687
mathematicum	649	Ira 687
mechanicum	649	Irrationabile 643
musicum	649	Irationale 19
poeticum	649	Irrepraesentabile 7
strictius dictum	572	Irratio 684
		Dd 2 lucun-

Iucundum	658	debilis	180
Iudiciori sensu eminentiori	648	facultatis appetituum	665
Iudicium	606. 607. 609. 640, 641	facultatis dijudicandi	607
<i>eius eclipses</i>	608	facultatis fingendi	589
<i>eius maturitas</i>	608	fortis	180
<i>penetrans</i>	606	imaginationis	561
<i>practicum</i>	606	inferior	182
<i>praeceps</i>	608	ingenii	574
<i>sensuum</i>	608. 640	intellectus	631
<i>theoreticum</i>	606	memoriae	580
Ius naturae latissimum	472	moralis vniuersalissima	
<i>significatu latiori</i>	971	724	
Iustitia	906	optimi stricior	482. 484
<i>punitiva</i>	910	praesagitionis	611
<i>remuneratoria</i>	907. 911	praeuisionis	596
<i>vindicatiua</i>	910. 911	rationis	641
<i>vindicatrix</i>	910	reminiscentiae	583
<i>vltrix</i>	910	sensationis	541
Iuuans	321	signatricis facultatis	520
Iuuare	321	superior	182
Labilitas	964. 965	Lexica	622
<i>Laetitia</i>	682	Liberale	730
Languidus	699	Libertas	719. 720. 725. 750. 756. 902
Lapsus	964. 966	<i>eius regula</i>	726
<i>memoriae</i>	586	<i>pura</i>	719. 720
Latitudo	290	Licitum	723
Leges morales	723	Limes	248
<i>motus</i>	432	<i>Limes essentialis</i>	249
<i>mutationum</i>	472	Limitatura	248
Legislator	973	Linea	286. 292
Lethaei poculi patroni	783	<i>breuissima, recta, cur-</i> <i>ua</i>	287
Lex	83. 180. 181	Lingua particularis	350
<i>abstractionis</i>	629	<i>vniuersalis</i>	350
<i>acuminis</i>	627	Lipothymia	556
<i>arbitrii</i>	726	Lipopsychia	556
<i>attentionis</i>	729	Locus	

Locus	281. 325	in qua	344
Longanimitas	916	prima	295
Longitudo	290	secunda	296
Lubitus	712, 725. 755	Materiae primae	523
Lucta facultatis appetiti-		Materiale	422
uae inferioris et su-		proximum	914
perioris	693	remotum	914
Luctus	685	Materialista vniuersalis	
M achina	433	395. 439. 757. 840	
Magnitudo absolu-		cosmologicus	395
ta	159	significatu psychologi-	
comparativa	161	co	757
quantitatua	243	Mathematice solidum	289.
Mains	160		292
Malevolentia	684	Mathesis intensorum	249
Malum	146. 665. 666.	Maturitas iudicii	609
	790. 914	Maxima	699
contingens	146	Maximum	161
culpae	788	Mechanismus	433
metaphysicum	146. 931.	Melancholici	688
	952	Memoria	579. 580. 609
mihi	660		646. 64
mihi aduentitium s. ex-		bona	585
ternam	660	capax	585
mihi domesticum s. in-		felix	585
ternum	660	fida	586
morale	788. 952	firma	585
physicum late sumtum		Memoria labilis	586
	146. 263. 915	localis	584
strictè sumtum	788	promta	585
eius formale	952	tencere	582
Manichaeismus	844	valta	585
Mantica	349. 616	vegeta	585
Materia	295. 345. 416.	Memoriae lapsus	586
	427. 428	mandare	581
circa quam	344	Memoriæ sensu eminenti-	
cogitans	742	tiori	648
ex qua	344	Mens mota	552
		D d 3	Men-

- Mensura 291
 Mentis excessus 552
 Mente capti 639
 Metaphysica 1. 2
     naturalis 3
 Metempyphosis 784
 Methodus et methodicum 515
 Metiri 291
 Metus 686
 Minae 728
 Minimum 161
 Minui 162
 Minus 160
 Miraculum 474. 475. 479.
     480. 481. 484. 485. 489.
     492. 495. 496. 498. 834.
     860
     comparatiuum 477
     emendans 497
     pneumaticum 486
     quoad nos 478
     rigorosiu[m] 477
     supplens 497
 Miseria 788
 Misericordia 634
 Modi 50. 65. 108. 111.
     133. 195. 262
 Modificatio 209
 Moeror 685
 Moestitia 685
 Molestum 688
 Momentaneum 299
 Momentum 300
 Monadatum 406
 Monarcha 674
 Monas 230. 236. 237. 242.
     244. 280. 396. 397. 402.
     408. 409. 413. 415. 418.
     424. 433. 928. 953
     nuda 401
 Morale 723
 Morbus ceducus 552
     comitialis 552
     herculeus 552
 Mors 430. 556. 776. 777.
     785
     animæ humanæ 780. 784
     animalis 777
     animalis absoluta 778
     animalis respectiva 778
     corporis humani 776.
     777. 784
     hominis 778
     in genere 776
 Mortale, mortalitas 781
 Motinum 690. 691. 693.
     694. 712. 715. 726
 Motus 283. 294
     arbitrarii corporis 753
     734. 737. 768
     euanescens 417
     particularis 417
     voluntarii 733. 734
 Multa 74
 Multitudo absoluta 74. 75
     comparatiua 161
 Mundus 354. 376. 378. 379.
     388. 392. 395. 403. 406.
     417. 418. 434. 442. 472.
     836. 853. 857. 930. 932.
     934. 938. 943. 950.
     970. 977
     adspectabilis 869
     fabulosus 91. 120. 359
     intelligibilis 869
     Mun.

- Mundus perfectissimus 436.
 441. 443. 444. 447. 461.
 462. 464. 465. 494. 495.
 497. 499.
 sensibilis 869
- Musica latius dicta 78
- Mutabile 125. 128. 129. 131
- Mutabilitas 127. 190
- Mutari 125
- Mutatio 125. 126. 707
 764. 790
 harmonica 448. 738.
 763. 764. 777
- Mysteria 996
- N**atura 40. 430. 431. 859
 Dei 859
 vniuersa 466. 468
 alma 975
- Naturale respectu animae
 humanae 758. 759
 respectu certi corporis
 469. 473
 respectu certi mundi
 corporei 469
 respectu certi mundi
 pneumatici 470
 respectu certi spiritus
 contingentis 478
- Naturalista latius dictus
 493. 499. 500. 860. 999
 strictius dictus 999. 1000
- Naturaliter impossibile 470
 possibile 470
- Necessarium 101. 165. 114.
 129. 130
 absolute, geometrice,
 intrinsece, logice,
 metaphysice 102
- hypothetice, secundum
 quid 102
 moraliter 723. 725
- Necessitas 102. 114
- moralis 723. 724
- Necessitatio 701
 absoluta 702
 actiua 701
 externa 707
 externa simpliciter ta-
 lis 707
 interna 710
 moralis 723
 passiuia 701
- Negatio 36. 142. 807
 stricte dicta 137. 142
- Nexus 14. 167
 causalis 313
 efficiens 335. 358
 exemplaris 346. 358
 finalis 343. 358
 formalis 345. 358
 mechanicus 444
 pneumaticus 403
 significatiuus 347. 358
- Nexus subiectiuns 345. 358
 typicus 346. 358
 vniuersalis 48. 172. 279.
 306. 356. 752
 vsuum 339. 358
 vtilitatis 338. 358
- Nihil negatiuum 7. 9
 priuatuum 54
- Nobilitas rationis 166
- Noctambuli 594
- Nolitio 690. 720. 766
 antecedens, excitatoria,
 inclinatoria prævia 695

consequens	, decisiva,	Oratoria	622
decretoria	, finalis 695	Ordo	78. 86. 117. 175.
pura	692		183. 189
Moluntas	690. 691	compositus	88
proportionalis	894	naturae	472
Non actuale	60.	contra ordinem naturae	
Non ens	§4. 62	eueniens	481
Non esse apud se	§52	simplex	88
Norma	83	Organa sensuum	36
Nota	67. §23. §26	Origo	430
characteristica	67	Orthographia latius dicta	
Numerus absolutus	159	Ortus	227. 229. 847
comparatiuus	161	ex nihilo	228. 229. 837
Obdormire	555	Palingenesia	784
Obiectum	344	Partes	155
Obligatio moralis	723	actuales	156
Obliuisci aliquius	§82	potentiales	156
fui	§52	Paruitas	161
Obludio	§82	Passio	210. 214. 215. 678.
Obliuositas	§86		700
Obseruabilia	§25	dominans	§ 732
Obstatum	221	idealis	212
Occasio	323. 326. 328	realis	212
Occasionalista psycholo-		Pathologia	678
gicus	769	aesthetica	678
vniuersalis	452. 493	psychologica	678
Odium	687	practica	678
Olfactus	536	Pati	210
Omnimoda determinatio	148	Patientia	916
Omnipotentia	832. 833	Paucitas	161
Omniscientia	889	Peccata	788. 915. 969
Onirocritica	623	Peccator	909
Ontologia	4. 5. 6	Perceptio adhaerens	§30
Ontosophia	4	clara	§28. 531. 532
Opportunitas	323	complexa	§30
Opposita	81	distincta	§22
Oratio	350	dominatur in anima	§16
			640.

euoluitur	559	simplex	96
extensiue	distinctior	transcendentalis	98
	634 636	Permissio	969
intensiue distinctior	634-	Personalitas	641. 782
	636	Perspicacia	573
inuoluitur	559	Perspicuitas	931
negatiua	525	Persuasio	531
negatiua partialiter	525	Pertinax	699
obscura	§ 17. § 22. 528	Perturbationes animi	678
partialis	514	Phaenomena	415
positiua	525	substantiata	193. 201
praegnans	517	Phantasia	558. 559. 565.
primaria	530		594
producitur	559	effraenis	571
purior	634	subiecta	571
recurrit	559	Phantasma	557. 563
regnat	516	vanum	571. 588. 591
reproducitur	559	Phantaſtae	584
ſecundaria	530	Philanthropia	905
Perceptio totalis	514	Philologia, vniuersalis	622
viuida	531. 532	Philosophia atomistica	429
Perceptiones partiales	514	corpuscularis	425
praegnantes	517	mechanica	435
fociae	516	moralis	723
Perdurabile	299	Philosophia pigrorum	423
Perfectio	94. 122. 123. 132.	prima	4
	141. 145. 163. 185. 189.	Physice impossibile, possi-	
	803. 804. 816. 817. 937	bile, contingens, ne-	
accidentalis	98	cessarium simpliciter	
composita	96	& secundum quid	469
Dei	804	Placere	651
Dei absoluta	815. 844.	Pocna	908. 913-915
	861	arbitraria	908. 913
Dei operativa	815.	naturalis	908. 911
Dei qnicſens	815	Poenitentia	685
Dei respectiva	815	Poetica vniuersalis	622
externa	98	Polytheismus	836
interna	98. 824. 900	Pondus rationis	166

Postus	85. 512	intime	955
Possibile	8.18.23.24.53. 59.632.643.932	Praefensiones	605
absolute, in se, intrinse- cus, simpliciter	15	Praesentia	223
alicuius mundi	377	tempore	298
huius mundi	377	Praestigiae	547
hypothetice, extrinse- cus, respectiue, se- cundum quid	16	efficaces	547. 548
moraliter	723	inefficaces	547
physice	469	Praesumens	612. 613
Possibilitas	103. 165. 168	Praeterita	298
Posterius	300	Praeuasio	595 - 598. 600- 604 609. 713. 752
Postremum	300	fallax	605. 618. 621
Potentia	832	impletur	605
actiua	216	Premium	337
passiua	216	Primum	300
Potestas plena	971	Principiatum	307. 326. 328
Praedestinatio	981	Principium	307. 326. 328
Praedicata secundaria	50	absolute primum	7
Praedominium taedii	656 657	adaequatum	311
voluptatis	656	catholicum	92
Praeexistentianus	770. 772	cognoscendi	311
Praiudicium Thomisticum	548	contradictionis	7
Praemium	907	conuenientiae	22
arbitrarium	908. 911. 912	essendi	311
naturale	908 911	exclusi tertii s. medii	10
Praesagia	610. 612. 617	fiendi	311
vana	617	identitatis	11
Praesagiens	610	indiscernibilium	late
Praesagitus significatu latio- ri	610. 611. 614. 615. 641	sumtum	269
Praescientia	875	indiscernibilium	stricto
Praesciulere	589. 619	sumtum	271
Praefens	223	indiuiduationis	151
		negatae totalis dissimi- litudinis et diuersita- tis	268
		negatae totalis identita- tis	269
		congruentiae	270
		fimi-	

similitudinis	271	Psychopannychitae	782
aequalitatis	272	Pudor	687
positionis	11	Pulcritudo	662
rationati	23	intellectus	637
rationis	20	Pundum sensationis	537
rationis sufficientis	22	Puncta	286
Priuatio	137. 138. 144. 263	matematica, Zenonica	
Prinus	300	physica	399
Probans	531	Puritas	637
Prodigium	478	Pusillanimitas	686
Profunditas	290	Q ualitates	69. 71
Prognosticon	248	Quantitas	69
Progressus in infinitum	380. 381	continua	159
curuilineus s circularis	380	discreta	159
rectilineus	380	mensurata	298
Promitudo	219	virtutis	246
Promitus	699	Quidditas	40
Proportio	572	Quies	283
Prosperitas	787. 948	absoluta	417
Prospicientia	641	relativa	417
Propagatio animae humanae per traducem	773.	Quiescere	283
	775	R api extra se	552
Propiora	288	Raritas	161
Proprium	86	Ratio	14. 25. 30. 31. 166.
Profodia	622	170. 640. 641. 642. 645	
Prudentia	641	corrupta	646. 647
Dei	979	formalis	40
Prouidi sensu eminentiori	648	immediata	27
Prudentia	882	intusfieiens	21
Psychologia	501. 502	mediata	27
empirica	503.	objectione sumpta	646
rationalis	503.	perfectonis determina-	
Psychologice maiorennis	639	nans	94
minorennis	639	proxima	27
		remota	27
		sana	645
		• simpliciter et secundum	
		quid talis	28
		suffi-	

sufficiens	21. 169. 170.	facultatis præsumendi	613
	276. 278	libertatis	726
vltior	27	præscindendi	629
vltima	28	reflexionis	627
Ratiocinia	646	reminiscentiae	583
Rationabile	643. 644	sensationis externæ	541
Rationabiles	sensu emi- nentiori	sensationis internæ	541
	648		
Rationale	19	Regulæ motus	432
Rationatum	14. 26. 29. 32. 276. 278	Relationes	37. 195. 262
rations et rationata		Religio	947 949
coordinata et subor- dinata	28	Remedium	341. 342. 884. 886. 887
Reactio	213. 214. 412	certum	885
Reale	248	consequens finem ex af- fe	887
Realitas	36. 140. 147. 743. 807. 808. 843. 844	Reminiscia	582. 583. 609
Realissimum	190	Reminisci	582
Receptiuitas	216. 218	Remitti	247
idealis	217	Remotiora	288
realis	217	Remuneratio	907
Recognoscere s. recordari	579	Repraesentatio sensitiua	521. 522
Recordatio dñina	875	Repraesentationes debilio- res	515
Rectitudo actionis	901	fortiores	515
Reflexio	626. 627	Repraesento pro positu	
Regimen animae in corpus	733. 735	corporis	512
Regnum lucis	518	Reprobatio	981
tenebrarum	518	Res facti	298
Regressus in infinitum	380	Resistentia	222
Regula	83	Resoluens	531
comparationis	627	Respectus	37
exipctationis casuum		Respectiuae detesminatio- nes	37
similium	612	Renelatio	982
facultatis fingendi	590	strictissime dicta	989.
			991. 992. 995. 998
			stri-

strictius dicta	986-988.	externus	535-540
	990-992. 995. 998	hebes	540
Reuocare aliquid in me-		internus	535
moriam	582	Sentire	534
Rhetorica	622	Separari	72
Robur cognitionis	515	Sernile	730
Robur legis	180	Seruitus moralis significatu	
Sagacitas rationis	645	malo	730
Saltus absolutus	386.	Siccitas orationis et cogit.	
	387		532
respectiveus	386	Signatum	347
Sanctitas	828	Significatus	347
Sapientia	882	Signum	347
Sapor non publicus, deli-		demonstratiuum	348
catus	608	essentiale	349
Satisfactio	682	mnemonicum f. reme-	
Scientia libera	875. 881. 893	moratiuum	348
media	876	primitium, prognosti-	
simplicis intelligentiae		con, derinatium	
	874		348. 349
visionis	875	Similia	70. 271. 275
Scopus	343	Similitudo	265. 267. 749
Scrutator cordium	869	accidentalis	266
Sedes animæ humanæ	745	essentialis	266
Semiotica f. Semiology	349	Simplex significatu	malo
Semper hilaris	698		639
Semper tristis	698	Simultanea	238. 240. 282.
Sempiternitas	302		306
Sensatio	529. 534. 537.	Sinceritas	919
	538. 541. 542. 544.	Singulare	48. 152. 516
	546. 549-551. 562.	Situs	284
	578. 638. 736. 737.	Socinianismus philosophi-	
	752. 768	cus	875
externa	535. 537.	Socors	698
	538. 541. 543	Soliditas	645
internā	535. 541	Somniare	593
Sensualia	708	Somnium obiective sum-	
Sensus	535. 539	tum	91. 120
acutus	540	Sub-	

Subiectum sumtum	593	Strenuus	699
Subiectum sumtum	593	minus	699
Somnus	556. 623	Suasiones	728
Spatiosum	280	Subiectum	344
Spatium	239. 240. 293	occupationis	344
replens	241	relationis	312
Species	150. 153	Subsistentia	192
Speculatio	669	Substantia	40. 191. 199. 200.
Spectatum in abstracto	149	202. 205. 208. 209. 227.	
in concreto	149	228. 231. 234. 389. 390.	
in se	15	398. 710. 718. 719. 838.	
Sphaera sensationis	537		854
Spes	683	appetit pro lubitu	712
Spinocismus theologicus	855	auersatur pro lubitu	712
Spiritus	402. 404. 405. 476	impenetrabilis	398
477. 755. 796. 797.		libera	719
799. 857. 909. 974		libera a coactione externa	
inferiores	796	simpliciter tali	707
superiores	796. 798	libera a coactioue interna	
Splendor orationis et co-		et absoluta	707
gitt.	532	libera a coactione inter-	
Spontaneitas minima	706	na, tamq; absoluta,	
Status	205	quam physica	710
aequilibrii partialis	661	poteſt aliquid	833
670. 673. 675. 694		praedicata	200
aequilibrii perfecti	670.	Substantiale	196. 928. 929
673		Subtilitates	576. 578
aequilibrii totalis	656.	Succendentia	124
673. 675. 694		Successio	124
externus	207	Successiva	238. 240. 282
indifferentiae	655. 675		306.
691. 694		Summum bonum meta-	
internus	206	physicum	190
moralis	723	Superficies curua, plana	
mundi	369	289. 292	
superpondii	674. 675	Superius	148
Stimuli	677. 695. 712. 726	Suppositum	200
		Supra rationem	644
		da.	

datum intellectui pos-	rationale	656
fitum	senituum	656
Symbolum	senuum	656
Syncope	simplex	656
Syntaxis	transitorium	662
Systema assistentiae psycho-	verum	658
logicum 763. 767	Teleologia	946
Systema assistentiae vniuer-	physica	946
salis, cartesianum et	pneumatica	946
caussarum occasiona-	Temperamentum animae	
lium latius 452 457.		732
490	Tempestinitas	323
harmoniae praestabilitae	Tempus	240, 325
psychologicum 763.	futurum	297
768	praefens	297
harmoniae praestabilitae	praeteritum	297
vniuersalis 448. 449.	Tentator ad malum	941
454. 455. 457. 459. 460	Terminus	350, 248
influxus physici psycho-	relationis	312
logicum 763. 764 766	Terror	686
influxus physici vniuer-	Theologia archetypa	866
salis 450. 451. 454.		892
456. 457	moralis	723
Systemata generalia expli-	naturalis 800 802. 983	
candi substantiarum	significatio latiori	866
mundanarum com-	Thaetopyschitae	731
mercium	Timor	686
composita 457. 458	Torpescens ingenium	648
simplicia 457. 458. 761	Totum	155. 157
psychologica 761	Traduciani	771. 772
Tactus	Transformatio animalis	779
Taedium 712. 655.	Tristitia	685
657. 659. 662	Tumultuarium in cognitio-	
apparens	ne	515
compositum	Valor	337
constans	Vanity	36
dulce	Variabilis	699
merum 661. 669. 675. 694	Variatio	209
	Vari-	

Varius	699	Analogon vtriusque in
Vastitas cognitionis	515	deo 899
Vaticinium	616	pura 692
Vbertas cognitionis	515	Voluntas 690. 691
Vehemens	699	imperscrutabilis 900
Veracitas	920	proportionalis 894
Veritas metaphysica	89.	Voluptas 655. 657 - 659.
	92. 119. 184. 189	662. 712
	transcendentalis	amara 661
	89.	apparens 655
	118. 132. 163	composita 656
Vertigo	554	constans 662
Verum	12	pura 661. 669. 675. 694
Via breuissima	888	rationalis 656
Vigilare	552	sensitiua 656
Vilitas cognitionis	515	sensuum 656
Vis 197. 198. 203. 220.		simplex 656
	222. 391. 758. 832	transitoria 662
cognitionis probans, ex-		vera 655
plicans, illustrans, re-		Vnicum 77
soluens, persuadens,		Vnio 205. 239
conuincens 531		arctissima 739
motiens complete et in-		Vnitas 76. 132. 163. 173. 189
complete, viua et		categorica 74
morta 669. 671		perfecta 230
inertiae	294	Vnitio 79
motrix	294	Vniuersale 148. 149
Visio 552. 557		Vnum 73. 77. 115
Visionarii	584	transcendentaliter 73. 116
Visus	536	Vsus 338. 888
Vita animæ humanæ	780	intellectus 639
in genere	430	rationis 646
Vocabulum	350	
Volitio 690. 692. 720		336. 337. 340
antecedens, excitatorij, Vnitas 336		336
inclinatoria, prædictoria, Vnitas 336		336
consequens, decisiva, Vnitas 336		336
cretoria, finalis 350		336
		905

102

UB WIEN

+AM324568302

G.RAUTTER

NEUER ZEIT 930

1550

www.books2ebooks.eu